

The project is co-financed by the European Union

CODEX

Coordinated Development and Knowledge Exchange on Spatial Planning Methodology

Broj projekta: HUSRB/1203/213/151

Analiza ekonomskog i socijalnog statusa marginalizovanih naselja u pograničnim oblastima AP Vojvodine

avgust, 2013.

Poslodavac :
**PE URBAN AND SPATIAL INSTITUTE OF
VOJVODINA**, Novi Sad

Donator:
**IPA HU-SRB CBC Programme
2007-2013**

Obrađivač:
**KREATIV KONSALTING
NOVO MILOŠEVO,
OMLADINSKA 11**

The project is co-financed by the
European Union

SADRŽAJ

UVOD	2
1. OSNOVNE SPECIFIČNOSTI AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINA - PREGLED SOCIJALNE, EKONOMSKE I . PROSTORNE STRUKTURE	4
1.1. OSNOVNI PODACI O AP VOJVODINI I NJENOJ STRUKTURI, OSNOVNI GEOGRAFSKI I ISTORIJSKI PODACI	4
1.1.1. PRIRODNE KARAKTERISTIKE.....	6
1.1.2. GEOGRAFIJA I TOPOGRAFIJA.....	7
1.1.3. RELJEF.....	7
1.1.4. KLIMA.....	7
1.1.5. VODE.....	7
1.1.6. GEOSTRATEŠKI POLOŽAJ.....	10
1.1.7. PREDEONE KARAKTERISTIKE VOJVODINE.....	11
1.1.8. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE.....	12
1.1.9. STANOVNIŠTVO	13
1.1.10. PRIVREDA	14
1.1.11. INFRASTRUKTURA.....	17
1.2. PODELA AP VOJVODINE NA OBLASTI	20
1.3. IDENTIFIKACIJA NERAZVIJENIH I MARGINALIZOVANIH PODRUČJA U POGRANIČNIM OBLASTIMA U AP VOJVODINI I RAZLOZI ZA IZBOR PREDMETNIH PODRUČJA	21
2. METODOLOGIJA SOCIO-EKONOMSKE ANALIZE	23
3. INSTITUCIONALNI ASPEKTI PLANIRANJA I RAZVOJA OBLASTI	25
3.1. EKONOMSKA SOCIJALNA I TERITORIJALNA KOHEZIONA POLITIKA EU	25
3.1.1. EVROPSKI SOCIJALNI MODEL	26
3.1.2. SOCIJALNE VREDNOSTI EU	28
3.1.3. STRATEGIJA EVROPE 2020.	31
3.1.4. KOHEZIONA POLITIKA EU	32
3.2. NACIONALNO ZAKONODAVSTVO.....	40
3.2.1. ZAKON O REGIONALNOM RAZVOJU	42
3.2.2. ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI	43
3.2.3. ZAKON O OSNOVAMA SISTEMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA	43
3.2.4. ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI.....	45
3.2.5. ZAKON O POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU	46
3.3. OSNOVNI NACIONALNI STRATEŠKI DOKUMENTI	47
3.3.1. NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA ("SLUŽBENI GLASNIK RS", BROJ 57/08).....	48
3.3.2. STRATEGIJA REGIONALNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE ZA PERIOD OD 2007. DO 2012. GODINE ("SLUŽBENI GLASNIK RS", BROJ 21/07).....	50
3.3.3. NACIONALNA STRATEGIJA PRIVREDNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE OD 2006. DO 2012. GODINE	52
3.3.4. STRATEGIJA RAZVOJA SOCIJALNE ZAŠTITE ("SLUŽBENI GLASNIK RS", BROJ 108/05)	53
3.4. POSTOJEĆA PROSTORNO PLANSKA DOKUMENTACIJA.....	54
3.4.1. ZAKON O PROSTORNOM PLANU REPUBLIKE SRBIJE OD 2010. DO 2020. GODINE.....	54
3.4.2. REGIONALNI PROSTORNI PLAN AP VOJVODINE.....	55
3.4.3. PROSTORNI PLAN GRADA SUBOTICE	55
3.4.4. PROSTORNI PLAN GRADA SOMBORA	56
3.4.5. PROSTORNI PLAN OPŠTINE KANJIŽA	57
3.4.6. PROSTORNI PLAN OPŠTINE NOVI KNEŽEVAC	57
4. RAZVOJ OSNOVNIH KONCEPTUALNIH OKVIRA ANALIZE	59
4.1. DEFINISANJE PROBLEMA U PREDMETNIM OBLASTIMA OBUHVAĆENIM ANALIZOM	59
4.2. ANALIZA SITUACIJE I PREGLED PODATAKA NA POSMATRANOM PODRUČJU	60
4.2.1. ISTORIJSKI PREGLED.....	60
4.2.2. DEMOGRAFIJA.....	65
4.2.3. EKONOMIJA	71
4.2.4. ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST	85
4.2.5. INFRASTRUKTURA	87
4.2.6. ZDRAVSTVO I SOCIJALNA ZAŠTITA.....	102
4.2.7. PREKOGRANIČNI RAZVOJ KROZ PROGRAME PREKOGRANIČNE SARADNJE.....	110
5. SWOT ANALIZA	120
6. OSNOVNI I OPERATIVNI CILJEVI I IZBOR INDIKATORA	130
7. KAKO ĆE PROBLEM BITI REŠAVAN: ODNOS SA STRATEŠKIM DOKUMENTIMA NA RAZLIČITIM NIVOIMA (PROSTORNI DOKUMENTI, STRATEGIJE, PROGRAMI RAZVOJA ITD)	135
8. MERE, INSTRUMENTI I IMPLEMENTACIJA ANALIZE	139
9. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	146

The project is co-financed by the
European Union

UVOD

Cilj Analize ekonomskog i socijalnog statusa marginalizovanih naselja u pograničnim oblastima AP Vojvodine, (u daljem tekstu: **Analize**) je da obezbedi analizu i procenu u oblasti strateškog prostornog planiranja nerazvijenih naselja u pograničnim oblastima AP Vojvodine. Analiza će sadržati retrospektivni prikaz situacije u pograničnim oblastima, kako danas tako i u prethodnom periodu. Takođe, Analiza će postaviti određene pretpostavke ekonomskog i socijalnog statusa naselja u ovoj oblasti sa ciljem da doprinese razvoju održivog prostornog razvoja i prilagođavanju zakonodavstva u ovoj oblasti. Izrada Analize vodi ka izbalansiranom razmatranju i kombinaciji različitih aspekata, kao što je zaštita prirode, urbani razvoj, ekonomski razvoj, ekološki razvoj, razvoj turizma i odgovarajuće upravljanje infrastrukturom. Analiza će sadržati i kritički prikaz postojećih veza između znanja na lokalnom nivou, socijalnih i političkih kapaciteta.

Naučni eksperti sa iskustvom iz oblasti prostornih analiza kao i eksperti iz oblasti sociologije i ekonomije će učestvovati u izradi Analize i obezbediti značajan doprinos u izradi ove Analize. Cilj je takođe i da se razvije analitički metod koji će biti široko primenjiv i relevantan i za druge pogranične regione.

Socio-ekonomska analiza ima veoma važnu ulogu i predstavlja analitičku osnovu za započinjanje strateški orijentisanog procesa društveno-ekonomskog razvoja marginalizovanih naselja u pograničnim područjima AP Vojvodine. Ona omogućava uvid u postojeće stanje, identifikovanje problema i ograničenja za razvoj, da bi se kasnije predložile konkretne mere za njihovo prevazilaženje. Prilikom izrade analize u obzir su uzete opštine u pograničnim delovima AP Vojvodine koja pripadaju Zapadnobačkom, Severnobačkom i Severnobanatskom okrugu i to: Grad Sombor (16 naseljenih mesta), Grad Subotica (19 naseljenih mesta), opština Kanjiža (13 naseljenih mesta) i opština Novi Kneževac (9 naseljenih mesta).

U cilju izrade socio-ekonomske analize, primenjivana su podjednako istraživanja kvantitativnog i kvalitativnog tipa „desk“ i „field work“ istraživanja, kroz tesnu saradnju sa predstavnicima lokalnih samouprava, javnih preduzeća, drugih relevantnih institucija i ekspertima iz raznih oblasti. Kao izvori podataka, za izradu socio-ekonomske analize, korišćeni su statistički podaci Republičkog zavoda za statistiku, Narodne banke Srbije, Republičke agencije za privatizaciju, naučni radovi iz više oblasti, arhivska dokumentacija i internet prezentacije Zavoda za urbanizam AP Vojvodine, privrednih subjekata, lokalnih samouprava i drugih relevantnih institucija.

Analizom socio-ekonomskog statusa marginalizovanih naselja u pograničnim područjima AP Vojvodini definiše se stanje svih činilaca društveno-ekonomskog razvoja i daje se pregled trendova tokom poslednje tri godine. Profil ekonomskog i socijalnog statusa marginalizovanih naselja na predmetnom području, sa jedne strane će poslužiti za predviđanje budućih promena, a sa druge omogućava uvid u faktore koji su doveli do trenutnog stanja. Na taj način daje osnovu za definisanje prioriteta i ciljeva intervencije.

Analiza predstavlja ulazni materijal za izradu Zajedničke metodologije za kompleksan i integrisani prostorni razvoj marginalizovanih naselja u programskoj oblasti. Cilj analize je izrada predloga jedinstvenog sistema istraživanja u pograničnim naseljima AP Vojvodine i utvrđivanja uticaja kratkoročnih i srednjoročnih primenjenih mera na razvoj pograničnih područja. Drugim, rečima Analiza pruža uvid u mogućnosti za održivi prostorni razvoj u urbanizam na ovim područjima na duži rok u odnosu na konkretne kratkoročne akcione planove.

The project is co-financed by the
European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

Odabir gore navedenih područja obuhvaćenim Analizom opravdava fenomen neravnomernog razvoja koji se ne ispoljava samo kroz ekonomske pokazatelje (prihodi, plate), nego i putem drugih pokazatelja zaposlenosti i životnog standarda. Posebno značajni segmenti u određenom prostoru su društvo i socijalni aspekti razvoja koji se mere i tumače preko osnovnih i pratećih pokazatelja: siromaštvo, prostorna dostupnost, socijalna izolacija, pristup institucijama, demografske karakteristike, infrastrukturni potencijali, ekologija, itd.

The project is co-financed by the
European Union

1. OSNOVNE SPECIFIČNOSTI AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINA - PREGLED SOCIJALNE, EKONOMSKE I PROSTORNE STRUKTURE

1.1. OSNOVNI PODACI O AP VOJVODINI I NJENOJ STRUKTURI, OSNOVNI GEOGRAFSKI I ISTORIJSKI PODACI

Područje Autonomne Pokrajine Vojvodine čine teritorije jedinica lokalnih samouprava u njenim geografskim oblastima (Bačka, Banat i Srem).

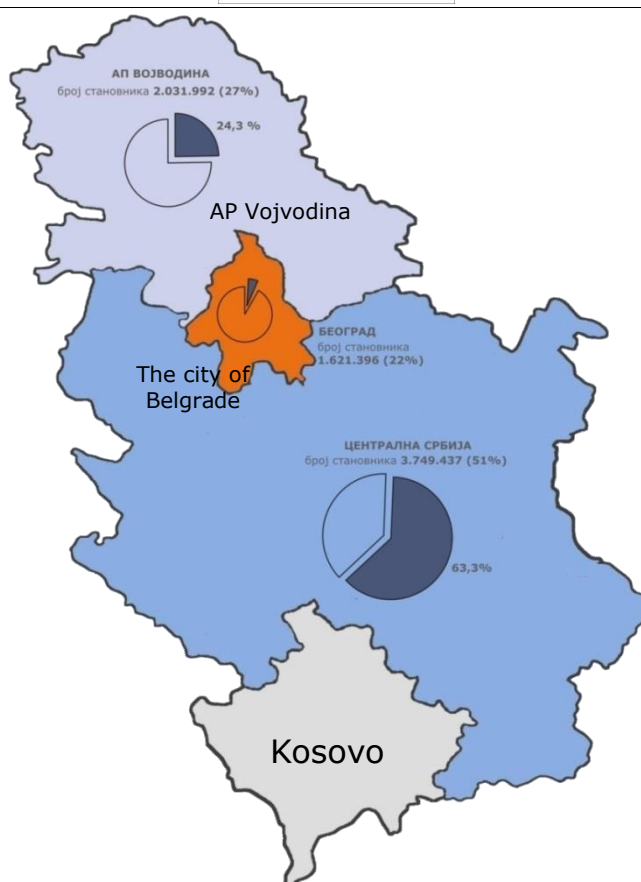
Prostor AP Vojvodine čini područje obuhvaćeno: na severu granicom sa Republikom Mađarskom, na istoku sa Republikom Rumunijom, na zapadu sa Republikom Hrvatskom, na jugozapadu sa Republikom Bosnom i Hercegovinom. Južna granica Vojvodine je administrativna granica prema centralnoj Srbiji.

Prirodnu granicu AP Vojvodine čine međunarodne plovne reke Dunav, prema Republici Hrvatskoj i centralnoj Srbiji, i Sava prema Bosni i Hercegovini i centralnoj Srbiji.

Granica prema Republici Mađarskoj duga je 174.4 km, ravničarska je i pruža se od reke Dunav na zapadu do naseljenog mesta Rabe (opština Novi Kneževac) na istoku. Granica prema Republici Rumuniji duga je 247,5 km, ravničarska je i proteže se od naseljenog mesta Rabe do ušća reke Nere u reku Dunav. Administrativna granica prema centralnoj Srbiji duga je 330,04 km, i proteže se od istoka od ušća Nere u Dunav do ušća reke Drine u reku Savu i većim delom je prirodna granica tokom reka Dunav, Tamiš i Sava, osim na području prema teritoriji Grada Beograda i području severne Mačve. Granica prema Republici Bosni i Hercegovini (Republici Srpskoj) dugačka je 32,56 km, proteže se od istoka od ušća reke Drine u reku Savu do granice sa Republikom Hrvatskom i predstavlja prirodnu granicu tokom reke Save. Granica prema Republici Hrvatskoj dugačka je 253,3km. Od reke Save kod naseljenog mesta Jamena (opština Šid) proteže se kroz sremsku ravnicu, prelazi reku Bosut i Frušku goru i spušta se na reku Dunav između Iloka i Bačke Planke. Od Bačke Palanke do granice sa Republikom Mađarskom granica je trasirana uglavnom sredinom plovnog puta reke Dunav.

Najveći grad u pokrajini je Novi Sad koji je ujedno i administrativni centar Vojvodine. Ostali veći gradovi (preko 50.000 stanovnika) su Subotica, Zrenjanin i Pančevo.

Površina AP Vojvodine (APV) iznosi 21 506 km². Sa oko dva miliona stanovnika, po veličini slična teritorijalnim jedinicama (prema NUTS-2 evropskoj statističkoj klasifikaciji) koje postoje u Italiji, Francuskoj i Španiji. Vojvodina je etnički i religijski mozaik, gde različite nacionalnosti i vere predstavljaju regionalnu specifičnost koja značajno karakteriše Pokrajinu.

Slika 1. Položaj AP Vojvodine u Republici Srbiji

Osnivanje, teritorija, nadležnosti i finansijska autonomija određeni su Ustavom. Autonomna pokrajina uređuje pitanja od pokrajinskog značaja u oblasti: prostornog planiranja i razvoja, poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva, lova, ribolova, turizma, ugostiteljstva, banja i lečilišta, zaštite životne sredine, industrije i zanatstva, drumskog, rečnog i železničkog saobraćaja i uređivanja puteva, priređivanja sajмова i drugih privrednih manifestacija, prosvete, sporta, kulture, zdravstvene i socijalne zaštite i javnog informisanja na pokrajinskom nivou. Upravlja svojom imovinom, u skladu sa zakonskom regulativom. Pokrajina donosi Statut, kao najviši pravni akt, uz prethodnu saglasnost Narodne skupštine. AP Vojvodina ima Skupštinu i Vladu kao organe upravljanja a 2009. godine je usvojen Zakon o usklađivanju nadležnosti za Vojvodinu u cilju prenosa određenih nadležnosti sa nacionalnog na pokrajinski nivo.

Imajući u vidu putanju razvoja institucionalizacije nove regionalne politike Srbije i njeno institucionalno iskustvo, definitivno treba istaći ulogu Autonomne Pokrajine Vojvodine, koja je uzoran i neizbežan aspekt celog regionalizma u Srbiji. Prikazana komparacija državnog – regionalnog institucionalnog sistema pokazuje da Vojvodina raspolaže mrežom regionalno razvojnih institucija kojima su poverena ovlašćenja za koordinisanje regionalnog razvoja. Sa širenjem prava ovlašćenja pokrajine u oblasti ekonomskog razvoja, osnovane su takve institucije koje na državnom nivou nisu ni postojale. Razvoj poljoprivrede, kao jedne od najvažnijih privrednih grana u pokrajini, takođe pomaže uspešna regionalna institucija - Pokrajinski fond za razvoj poljoprivrede.

Dalja razlika u državno-regionalnom poređenju je u tome što pokrajina ne raspolaže sa fiskalnom autonomijom. Pokrajina raspolaže sa ograničenim sredstvima za regionalni razvoj zbog smanjenih transfera od republičkog budžeta. Prepreka regionalnih zbivanja je loš budžet, a s druge strane, u mnogim slučajevima, slaba i ranjiva regionalna politička elita naspram Beogradu. Mreža regionalnih

The project is co-financed by the European Union

razvojnih agencija (NUTS 2) na nivou nacionalne ekonomije u nastajanju, neće moći da sprovede integraciju privredno-razvojnih funkcija slično regionalno ekonomskom razvoju Vojvodine.

Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine je precizirao u članu 1. da je Vojvodina regija, a u članu 3. definisao da „teritoriju AP Vojvodine čine teritorije jedinica lokalnih samouprava u njenim geografskim oblastima (Bačka, Banat i Srem) utvrđene zakonom.”

1.1.1. PRIRODNE KARAKTERISTIKE

AP Vojvodina ima tri geografsko - istorijske celine: **Bačku, Banat i Srem.**

Slika 2. Istorijsko geografske celine Vojvodine¹

Nekada Panonsko more, današnja Vojvodina, jedno je od najbogatijih područja u Republici Srbiji po vodenim površinama i tokovima. Površina slatkovodnih voda je oko 32.000 ha, što čini više od polovine površine voda R Srbije. Široku ravnicu seku velike reke: Dunav, Sava i Tisa, mnoge manje reke i kanali sistema Dunav – Tisa - Dunav. Plovni putevi u Vojvodini su dugački oko 14.000 km. Vojvodina je bogata jezerima: Paličko, Ludaško, grupa jezera kod Bele Crkve i Ledinačko.

Na području AP Vojvodine, osnovnu mrežu zaštićenih područja, svojevrsnih centara autohtone biološke raznovrsnosti, čini oko 130 prostornih celina, koji obuhvataju 5,5% ukupne površine. Tu spadaju Nacionalni park "Fruška gora", predeli izuzetnih odlika "Subotička peščara" i 17 rezervata prirode, 9 parkova prirode, 102 spomenika prirode kao i prirodna dobra drugih kategorija. Zaštitom je obuhvaćeno i preko 300 biljnih i životinjskih vrsta sa statusom prirodnih retkosti. Jedan broj prirodnih dobara ima međunarodni status ili je kandidovan za sticanje istog.

Šume i šumoviti krajevi obuhvataju 6,8% teritorije, a blizu 70% je obradivo zemljište. Prirodne specifičnosti (povoljni klimatski uslovi, plodno zemljište, bogatstvo vodnih resursa i dr.) svrstavaju ovaj region u visoko perspektivna područja za proizvodnju zdrave i bezbedne hrane.

¹ Interne <http://andrejbece.tripod.com/places/vojvodina/about.html>

The project is co-financed by the European Union

1.1.2. GEOGRAFIJA I TOPOGRAFIJA

Nalazi se na severu Republike i presecaju je tri velike plovne reke (Dunav, Tisa i Sava), koje njenu teritoriju dele na tri jasno uočljive celine: na krajnjem istoku se nalazi Banat, na severozapadu Bačka, a na jugozapadu Srem. Ove tri regije karakteriše bogatstvo kvalitetnim obradivim zemljištem, opšta privredna i kulturna razvijenost, velika gustina naseljenosti i demografsko šarenilo.

1.1.3. RELJEF

Reljef Vojvodine je pretežno ravničarski, izuzev Srema, kojim dominira planina Fruška Gora, i jugoistoka Banata, sa Vršačkim Bregom. Danas najveći hidrografski potencijal čini reka Dunav sa svojim pritokama, kao najvažnija vodena saobraćajnica i strateški saobraćajni pravac u Evropi.

Dunav kroz Srbiju protiče u dužini od 588 kilometara, i to pretežno kroz Vojvodinu, a celom ovom dužinom je plovna. Plovne su i njegove pritoke Tisa (168 km), Sava (206 km) i Begej (75 km), između kojih je prokopana razgranata mreža kanala za navodnjavanje, odvodnjavanje i transport, ukupne dužine 939 km, od čega je 673 km plovno.

1.1.4. KLIMA

Klima Vojvodine je umereno kontinentalna sa izvesnim specifičnostima. Karakterističan je veliki raspon ekstremnih temperatura, srednje maksimalne temperature u julu (srednja mesečna temperatura 21,4°C) i srednje minimalne temperature u januaru (srednja mesečna temperatura -1,3°C), a srednja godišnja temperatura vazduha je 11°C, što odgovara proleću. Režim padavina u Vojvodini nosi delom obeležje srednjeevropskog, tj. podunavskog režima raspodele padavina, sa vrlo velikom neravnomernošću raspodele po mesecima. Srednja godišnja količina padavina u Vojvodini se kreće od 550 - 600 mm/m², gde se mogu izdvojiti izrazito kišni periodi početkom leta (jun) i periodi bez ili sa malom količinom padavina (oktobar i mart). Vetrovi koji duvaju u Vojvodini su košava, severac i južni vetar.

1.1.5. VODE

Površinske vode

Rečnu mrežu AP Vojvodine čine tri velike reke - Dunav, Sava i Tisa, sa svim svojim pritokama i kanalima. Sve reke se odlikuju malim padom, sporim i krivudavim tokom, velikom akumulativnom moći i sklonošću ka stvaranju mrtvaja i meandera. Na teritoriji Vojvodine slivna područja formiraju i mali vodotoci, kao što su: Krivaja i Čik u Bačkoj; Mandeloski potok, Galovica, Jarčina i veći broj potoka koji se slivaju sa Fruške Gore, kao i Bosut i Studva u Sremu; Zlatica, Begej (Stari i Plovni), Tamiš, Brzava, Moravica, Karaš, Nera, Nadela, Rojga u Banatu. U vodnu sliku Vojvodine ulaze i jezera od kojih su najznačajniji: Palić kod Subotice (oko 5,8 km²), Ludoško jezero, Carska bara i Obedska bara i niz jezera na Fruškoj Gori i Bačkoj. Površinske vode Vojvodine se u potpunosti nalaze u slivu Dunava i koriste se za vodni transport, kao recipijenti upotrebljenih voda naselja i industrije, za navodnjavanje, snabdevanje industrije, turističke i sportsko rekreativne aktivnosti.

Karakteristika područja Vojvodine je što su tranzitne vode (5.241,5 m³/s), sa susednih teritorija, 100 puta veće od sopstvenih (52,0 m³/s), što predstavlja prosečno specifično oticanje sa sopstvene teritorije od oko 1 l/s km² za ravničarski deo i oko 30 l/s km² za planinski deo. Sa specifičnom

The project is co-financed by the European Union

raspoloživošću vlastitih površinskih voda od oko 750 m³ po stanovniku godišnje (duplo manje od cele Srbije u globalu), Vojvodina spada u vodom siromašnija područja Srbije i Evrope. Prosečni koeficijent oticaja za AP Vojvodinu je oko 0,12, ali se na Telečkoj visoravni (Severna Bačka) kreće i svega oko 0,06.

Količina od oko 2.500 m³ po stanovniku godišnje domaćih voda je donja uslovna granica na osnovu koje se utvrđuje potpuna i dugoročna samodovoljnost voda jedne zemlje za njen nesmetan i održiv razvoj, bez ugrožavanja životne sredine.

AP Vojvodina je sa svojih 750 m³ daleko ispod ove granice po stanovniku godišnje domaćih voda, s tim da je situacija mnogo povoljnija ako se tome dodaju spoljne vode (75.870 m³/stanovnik za godinu), međutim spoljne vode su podložne stranim uticajima.

Podzemne vode

Izdani AP Vojvodine sa pijaćim vodama, u zavisnosti od geneze vodonosne sredine, dubine i režima izdani, fizičko-hemijskih karakteristika vode i drugih specifičnosti, mogu se podeliti na:

- arteske izdani - Za vodosnabdevanje stanovništva i industrije AP Vojvodine pijaćom i sanitarnom vodom izuzetno važnu ulogu imaju arteske. Iz arteskkih izdani AP Vojvodine, (Vodni bilans 1998. godine), na oko 260 izvorišta koristi se prosečno dnevno 3,3 m³/s vode (najviše u Banatu 1,6 m³/s, zatim u Bačkoj 1,4 m³/s, a najmanje u Sremu 0,3 m³/s);
- izdani sa slobodnim nivoom - Iz ovih izdani eksploatiše se prosečno dnevno 2,5 m³/s podzemne vode. Najintenzivnija eksploatacija vrši se iz priobalja Dunava i njegovih terasa 2,1 m³/s, znatno manje iz priobalja Save 0,4 m³/s (nisu uračunate količine koje se eksploatišu za potrebe Beogradskog vodovoda), a najmanje iz priobalja Tise 0,02 m³/s.

Reonizacija izdani sa slobodnim nivoom je izvršena u sledeće grupe:

- izdani formirane u aluvijalnim nanosima reka i u rečnim terasama (1);
- izdani formirane u lesnim naslagama i eolskim peskovima (2);
- izdani formirane u jezersko-barskim sedimentima holocena (3);
- izdani formirane u preneogenim geološkim formacijama (4).

Najpovoljnije hidrogeološke i hidrodinamične karakteristike imaju aluvioni Dunava i Save u pojedinim segmentima rečnog toka. Priobalje Dunava ima najbolje filtracione karakteristike na sektorima Bezdán-Bogojevo, Futog-Petrovaradin, Kovin-Dubovac i na potezu kod Pančeva, a priobalje Save na sektorima Jamena-Sremska Mitrovica i Jarak-Grabovci.

Značaj resursa podzemnih voda je posebno u tome što su celokupno stanovništvo i znatan deo industrije i poljoprivrede orijentisani isključivo na taj resurs. Danas se prosečno iz podzemlja zahvata preko 6 m³/s vode, a u narednih 20-30 godina može se očekivati čak i povećanje potreba na oko 8 m³/s. Rezerve kvalitetne vode iz arteskkih izdani se u pojedinim delovima AP Vojvodine smanjuju, jer su zahvatanja veća od dinamičkih rezervi, a ciklus obnavljanja je relativno spor. Gazdovanje ovim vodama sistemski nije uređeno. Kvalitet vode za piće, iz prve izdani veoma ozbiljno je ugrožen nekontrolisanim zagađenjima. Direktno zahvatanje vode iz površinskih vodotoka nema realne osnove.

Stepen istraženosti pojedinih oblasti, za koje je utvrđena perspektivnost s aspekta otvaranja novih izvorišta lokalnog ili čak regionalog karaktera, je veoma nizak. Hidrogeološka istraživanja perspektivnih oblasti predstavljaju prvi korak ka poboljšanju vodosnabdevanja stanovništva u Vojvodini.

Opšta ocena je da ni podzemnih voda nema dovoljno, i da su dosta sužene mogućnosti za njihovo korišćenje. Zbog nadeksploatacije podzemnih izdani i neadekvatne zaštite izvorišta sve veći problem postaje kvalitet podzemnih voda, tako da se sve više dovodi u pitanje mogućnost korišćenja niza

The project is co-financed by the
European Union

izvorišta, čak i iz OVK, bez upotrebe postrojenja za prečišćavanja, i to sa dosta zahtevnim tehnologijama. Zato kvalitetne i iskoristive podzemne vode postaju dragocenost, koja će se čuvati samo za stanovništvo i one tehnološke procese koji zahtevaju vodu najvišeg kvaliteta.

Kvalitet voda

Jedan od najtežih problema vodoprivrede AP Vojvodine, je zaštita kvaliteta površinskih i podzemnih voda od zagađivanja.

Zagađivači voda u Vojvodini se mogu svrstati na koncentrisane i rasute zagađivače. Koncentrisani zagađivači su pogoni u kojima se obavlja neka delatnost i naselja koji svoje otpadne vode preko kanalizacionih sistema, po pravilu ne prečišćene ispuštaju u vodotokove. Najčešće su to: urbana naselja; industrijski objekti (hemijske, petrohemijske, prehrambene, metalne i dr.); energetski objekti (termoelektrane, toplane, prerada nafte, prerada uglja i hidroenergetski objekti); poljoprivredni objekti za tov stoke i deponije.

Prema podacima Vodoprivredne osnove Republike Srbije oko 40% zagađenja potiče od stanovništva.

Ocena vodnih resursa AP Vojvodine

Površinske vode koje se formiraju AP Vojvodini su oskudne i u prosečnim vrednostima, dok vrlo velika prostorna i vremenska neravnomernost voda čini raspoloživost tog vida vodnih resursa još nepovoljnijim. Takođe, kvalitetnih podzemnih voda - onih koje se mogu zaštititi ali i sa adekvatnim ekonomskim sredstvima dovesti do potrebnog kvaliteta, obnavljati i koristiti sa visokom zahtevanom obezbeđenošću - ima manje nego što se ocenjuje kada se količine razmataju van hidrološki kritičnih perioda.

Može se oceniti da se AP Vojvodina suočava sa naglim narastanjem problema sa vodom. Osnovni problem nastao je prevashodno zbog velikog zastoja u tekućem i investicionom održavanju, ali i u izgradnji (naročito komunalnih) vodoprivrednih sistema. Analize ukazuju da je u poslednjih dvadesetak godina (naročito su kritične devedesete), od ukupno potrebnih sredstava za tekuće i investiciono održavanje izdvajano svega 20-60% potrebnih sredstava.

Na osnovu višegodišnjih ispitivanja kvaliteta voda na teritoriji AP Vojvodine može se konstatovati sledeće:

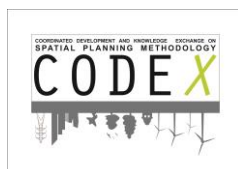
- vode Dunava nalaze se u II klasi kvaliteta zahvaljujući znatnoj sposobnosti samoprečišćavanja;
- vode Tise dolaze već prekomerno zagađene i nalaze se u III klasi sa povremenim odstupanjima ka IV klasi;
- vode Save dolaze prekomerno zagađene i uglavnom zadržavaju III klasu boniteta;
- banatski vodotoci dotiču iz Rumunije prekomerno zagađeni i pretežno imaju IV klasu boniteta; najteža situacija je na Starom i Plovnom Begeju gde je kvalitet "van klase";
- kanalska mreža HS DTD je neujednačeno opterećena; najugroženija deonica je Vrbas-Bezdan (Veliki bački kanal) gde se kvalitet kategoriše kao "van klase";
- akumulacije pokazuju trend ubrzane eutrofizacije što u znatnoj meri ograničava njihovu primenu;
- vode jezera Palić i Ludaš nalaze se uglavnom u III klasi sa uočenim trendom eutrofizacije, kao posledica neadekvatnog prečišćavanja otpadnih voda grada Subotice i osvežavanja njihovih voda (dogradnja PPOV-a je u završnoj fazi).

Najugroženiji vodotoci u Vojvodini su:

- Kanal Vrbas-Bezdan (deonica od 0+000 do 6+000 rečnog kilometra);
- Plovni Begej (od Rumunske granice do prevodnice Klek);
- Aleksandrovački kanal;
- Begej (tok kroz Zrenjanin do brane kod Stajićeve);
- Nadela (u donjem toku od ustave Jabuka do ušća u Dunav);

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

- Kudoš (kod Rume);
- Bosut (u letnjim mesecima postaje bara u kojoj dolazi do pojave cvetanja vode, potrošnja kiseonika poraste, pojavljuje se truljenje te dolazi do oslobađanja metana i amonijaka, a kvalitet vode naglo opada sa II na IV kategoriju);
- Krivaja (nizvodno od Bačke Topole);
- Kanal Bogojevo - Bečej (na toku od uliva kanala Vrbas-Bezdan do ušća u Tisu) i
- Tisa (od Sente do brane na Tisi).

1.1.6. GEOSTRATEŠKI POLOŽAJ

Vojvodina ima povoljan saobraćajno - geografski, ali i veoma osetljiv geostrateški položaj. Geostrateški makro položaj Srbije, pa i Vojvodine je određen činjenicom da se Srbija nalazi na kontaktu velikih Evropskih regiona, odnosno na raskrsnici puteva prema Centralnoj Evropi – Podunavlju, Mediteranu – Južnom Jadranu i Alpima. Analizom i ocenom geostrateških i geopolitičkih, prirodnih i drugih vrednosti, kao i komparativnih prednosti Srbije u širem evropskom prostoru može se zaključiti o značaju Srbije u saobraćajnom povezivanju Zapadne i Centralne Evrope sa Jugoistočnom Evropom i Bliskim istokom, odnosno o značaju Srbije u ostvarivanju veza zemalja Centralne Evrope – Srednjeg Podunavlja prema Južnom Jadranu, Egejskom i Crnom moru, odnosno Mediteranu. Vojvodina je podunavska regija, koja izrazito slabo koristi ovaj svoj potencijal, što je u suprotnosti sa ocenom Strateskih i razvojnih dokumenata Republike Srbije da Dunav predstavlja ključnu razvojnu osovinu koja zemlju integriše sa Evropom na istoku i zapadu.

Slika 3. Geostrateški položaj AP Vojvodine

The project is co-financed by the European Union

Pored tradicionalnog tranzitnog saobraćajnog položaja na koridorima 7 i 10, Vojvodina dobija sve značajniju ulogu u energetsom pogledu. Naime, Jugoistočna Evropa se direktno oslanja na teritorije na kojima se vrši proizvodnja prirodnog gasa. U ovim okolnostima, Vojvodina je važan region u Republici Srbiji koja redefiniše svoje mesto i ulogu između zemalja bogatih prirodnim energetske resursima (prirodni gas i nafta), pre svega Rusijom, i zemalja potrošača, valorizacijom tranzitnog energetskeg položaja, koja podrazumeva visok stepen energetske sigurnosti i političke stabilnosti, kako bi se omogućila nesmetana distribucija energenata. Nova uloga Srbije i Vojvodine kao važne regije za tranzit, omogućava joj da izgradnjom infrastrukturnih sistema obezbedi brži oporavak nacionalne ekonomije, kao i da distribucijom i upotrebom prirodnog gasa povisi tehnološki nivo privrede i time smanji negativne uticaje na životnu sredinu. Pored jačanja saobraćajnih i energetske veze, važno je razviti i međuregionalne veze u oblasti zaštite prirodnih i kulturnih dobara, turizma, kao i zaštite životne sredine. Razvijanje međuregionalnih veza, podrazumeva prethodno dostizanje višeg stepena koherentnosti i smanjivanje unutarregionalnih razlika, koje mogu biti ozbiljna prepreka za budući prostorni razvoj Pokrajine.

1.1.7. PREDEONE KARAKTERISTIKE VOJVODINE

AP Vojvodina pripada jednoj od dve velike regionalne geografske celine u Srbiji: vojvođansko-panonsko-podunavskom makroregionu, relativno visoke homogenosti i jednom od šest makroregiona u Srbiji, panonskom makroregionu.

U okviru makroregiona postoje različiti karakteri predela koji su uslovljeni različitom vegetacijom, kompleksima tipova šuma, različitim tipovima naselja, kao i različitim kulturnim i socio-društvenim uticajima.

Panonski makroregion karakteriše ravnomerna disperzija naselja (veoma veliki broj urbanih i ruralnih većih i srednjih naselja) kompaktnog tipa.

U okviru vojvođansko-panonsko-podunavskog makroregiona izdvajaju se predeone celine različitog karaktera, zasnovanog na prirodnim i kulturnim osobenostima, kao i društveno-ekonomskim promenama kojima su kroz vreme bili izloženi. One izražavaju predeonu raznovrsnost teritorije AP Vojvodine i doprinose uspostavljanju regionalnog i lokalnog identiteta.

Ovo područje čine prirodni i kulturni predeli čiji karakter predstavlja specifičan spoj prirodnih i stvorenih vrednosti karakterističnih za dati region i koji su pod uticajem ubrzane i neretko negativne transformacije.

Vojvođansko-panonsko-podunavski makroregion čini jedinstveni predeoni obrazac sastavljen od velikih polja obradivih površina. Posebna i specifična veza između prirodnih odlika i poljoprivrede, ostvarena je kroz podizanje salašarskih naselja i salaša karakterističnih za južnu, zapadnu i severnu Bačku. Oni predstavljaju jednu od "ikona" vojvođanskog makroregiona. Ovakva predeona slika poljoprivrednih površina upotpunjena je masivima Fruške gore i Vršačkih planina, čiji ekosistemi i prirodni predeli, zajedno sa kulturnom baštinom (manastiri) su od nacionalnog značaja. Na njihovim obroncima i u podnožju, nalaze se brojna seoska i gradska naselja koja ističu snažnu povezanost sa prirodnim okruženjem (morfologija naselja, vinogradarske površine, pašnjaci...). Predeone karakteristike i prepoznatljivost AP Vojvodine vidno naglašavaju lesni odseci i terase, prostrane peščare, meandrirajući tokovi velikih panonskih reka kao što su Dunav, Tisa, Sava, Tamiš i Begej, kao i niz manjih vodotoka značajnih za brojne prirodne i privredne funkcije (Jegrička, Mostonga, Čik, Krivaja, Zlatica, Karaš, Nera, Morović). Od posebnog značaja su preostale plavne ravnice ritova (Monoštorski, Apatinski, Bukinski, Koviljski rit...), koje podležu zaštiti, uglavnom kao delovi

The project is co-financed by the European Union

specijalnih rezervata prirode. Šumske oaze autohtonih šuma u okruženju pomenutih reka, od posebnog su ekološkog značaja.

Povezanost seoskih naselja i prirodnih odlika priobalja velikih reka, izražena je kroz njihovu specifičnu morfologiju, unutrašnju ili spoljašnju fizionomiju i lokalno privređivanje. Gradovi i manji gradski centri AP Vojvodine, kao deo kulturnog predela, ističu se po prepoznatljivosti centralnog urbanog jezgra, a industrijsko nasleđe gradova AP Vojvodine je dokaz privrednog razvoja.

1.1.8. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Kvalitet vazduha je narušen, pre svega, u urbanizovanim područjima i u uticajnim područjima suburbanih zona. Glavni izvori zagađivanja vazduha su energetske sektor, transport i različita industrijska postrojenja. Među najznačajnije zagađivače vazduha industrijskog porekla spadaju: rafinerije nafte u Pančevu i Novom Sadu, hemijska industrija u Pančevu. Na osnovu Izveštaja o ispitivanju uzroka i stepena zagađenja vazduha štetnim i opasnim materijama na teritoriji grada Pančeva (Institut za hemiju, tehnologiju i metalurgiju, Beograd), iz 2004. godine, utvrđeno je da u procesu prečišćavanja otpadnih voda u kompleksu HIP Petrohemija dolazi do emisije otpadnih materija u vazduh (sulfidi, merkaptani, sulfonati) koji imaju karakteristične neprijatne mirise koji imaju negativan uticaj na kvalitet života stanovništva Pančeva i Beograda. Industriju u AP Vojvodini predstavljaju uglavnom zastarele tehnologije, gde je prisutan nedostatak prečišćavanja dimnih gasova ili niska efikasnost filtera, neracionalno korišćenje sirovina i energije, loše održavanje itd. Na mnogim lokacijama, posebno tokom hladnijeg dela godine, kvalitet vazduha zavisi od individualnih i malih kotlarnica i intenziteta saobraćaja. U porastu je zagađenje od saobraćaja, uključujući koncentracije čađi, naročito u velikim gradovima. Na teritoriji AP Vojvodine je, u periodu od 2002. do kraja 2008. godine, sprovedena kontrola kvaliteta vazduha na 38 mernih mesta, raspoređenih u ukupno 24 naselja, čime je obuhvaćeno oko 45% stanovništva AP Vojvodine. Pored redovnih, sistematskih merenja, sprovodi se i interventni monitoring u cilju identifikacije zagađenja na određenom prostoru.

Kvalitet voda u AP Vojvodini je loš i dalje se pogoršava. Osnovni izvori zagađivanja voda u AP Vojvodini su netretirane industrijske i komunalne otpadne vode, drenažne vode iz poljoprivrede, procedne vode iz deponija, kao i zagađenja, vezana za plovidbu rekama i rad termoelektrana. Najveći gradovi ispuštaju neprečišćene otpadne vode u recipijente. Zagađenje iz difuznih izvora prouzrokuje više od 50% ukupnog zagađivanja voda.

Jedan od najvećih uočenih problema u ispitivanim vodotocima jeste prisustvo i rasprostranjenost kadmijuma. Moguće objašnjenje za njegovo široku rasprostranjenost jeste njegovo poreklo iz difuznih izvora zagađenja i to iz fosfatnog đubriva, budući da je monitoring sproveden u periodu primene agrotehničkih mera. Visok sadržaj u vodi može biti posledica njegovog lakog spiranja sa zemljišta za koga se labavo vezuje, uglavnom za karbonatnu frakciju, pa samo promena pH vrednosti može da izazove njegovu mobilnost. Problem predstavlja nedostatak regulative u oblasti veštačkih đubriva, tako da postojeće stanje može biti rezultat dugogodišnje upotrebe đubriva lošeg kvaliteta. Prisustvo nikla, međutim, koji pokazuje sličnu rasprostranjenost kao i kadmijum, kao i prisustvo hroma i cinka u ispitivanim sedimentima, ukazuje na mogućnost antropogenog porekla ovih metala. Pojedine deonice DTD kanala (kanal Begej delimično, kanal Vrbas-Bezdan i Novi Sad-Savino Selo) takođe su opterećene visokim sadržajem mineralnih ulja koje svrstava ove sedimente u klasu zagađenih (klase III i IV).

Na zagađivanje zemljišta u AP Vojvodini najviše je uticala neodgovarajuća praksa u poljoprivredi, uključujući nekontrolisanu i neadekvatnu primenu veštačkih đubriva i pesticida, kao i odsustvo kontrole kvaliteta vode koja se koristi za navodnjavanje. Sporadična pojava teških metala u zemljištu rezultat je netretiranih procednih voda sa deponija i rudarsko-energetskih objekata. Neobrađeno

The project is co-financed by the
European Union

poljoprivredno zemljište, odnosno konverzija poljoprivrednog u građevinsko zemljište, predstavlja poseban problem uz pitanje posledica neplanske izgradnje, negativnih efekata privatizacije poljoprivrednih kombinata, grinfild investicija, koje se po pravilu realizuju u tzv. "periurbanim" zonama u urbano-ruralnom kontinuumu. Zagađenje zemljišta zastupljeno je u područjima intenzivne industrijske aktivnosti, neadekvatnih odlagališta otpada, rudnika, kao i na mestima različitih akcidenata.

Najveći izvori degradacije i zagađivanja zemljišta su nekontrolisano i neadekvatno odlaganje industrijskog otpada, posebno u okolini velikih industrijskih centara (Pančevo, Novi Sad, Indija, Kikinda) i saobraćaj odnosno taloženje zagađujućih materija iz izduvnih gasova motornih vozila duž saobraćajnica, posebno puteva I i II reda.

Kada je u pitanju **prekogranični uticaj**, najizrazitije zagađivanje voda dolazi iz Rumunije, u kojoj su vode Begeja, Tamiša, Zlatice, Karaša i Nere ispod zahtevane klase. Evidentirani su i akcidenti izlivanja cijanida u reku Tisu iz rudnika zlata u Severnoj Rumuniji. U cilju zaštite zdravlja stanovništva, od izuzetnog je značaja stalno praćenje potencijalnih izvora radioaktivnosti, koje u Srbiju može dospeti iz njene neposredne okoline (nuklearne elektrane kod Paksa u Mađarskoj i Kozloduj u Bugarskoj). Na tim pravcima važna je zajednička kontrola i stalno obaveštavanje.

Republika Srbija saraduje sa zemljama iz okruženja po pitanju kontrole i uticaja prekograničnog zagađenja. Međunarodna saradnja se pre svega odnosi na kvalitet voda reka Dunava, Save, Tise i Tamiša. Poseban značaj za Republiku i posebno AP Vojvodinu imaju vode Dunava, pre svega zbog vodosnabdevanja, odnosno zaštite od zagađivanja podzemnih voda južne Bačke i južnog Banata.

Od velikog je značaja nastavak razvijanja regionalne saradnje u oblasti upravljanja vodnim resursima. U tom smislu, ratifikovanjem međunarodne Konvencije o saradnji radi zaštite i održivog korišćenja reke Dunav, kao i potpisivanjem međunarodnog okvirnog Sporazuma o slivu reke Save, realizovaće se održivo upravljanje vodama, odnosno regulisaće se korišćenje i zaštita voda i akvatičnog ekosistema od štetnih uticaja.

1.1.9. STANOVNIŠTVO

Prema popisu iz 2011. godine na teritoriji AP Vojvodine živi 1.931.809 stanovnika (21,56% od ukupnog stanovništva Srbije). Gustina naseljenosti je 94,13 stanovnika na km². U Vojvodini živi preko 25 nacionalnih ili etničkih zajednica, a u upotrebi je šest službenih jezika uz upotrebu njihovih pisama: srpski (ćirilica uz mogućnost upotrebe latiničnog), mađarski (latinica), slovački (latinica), hrvatski (latinica), rumunski (latinica) i rusinski (ćirilica).

1.1.9.1. STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Ukupan broj stanovnika AP Vojvodine (Popis stanovništva 2011. godine) iznosi 1.931.809 stanovnika. Razvoj stanovništva AP Vojvodine ima nepovoljne tendencije zbog usporenog demografskog rasta, činjenice da broj umrlih nadmašuje broj živorođene dece (prirodna depopulacija), izraženog procesa demografskog starenja, rasprostranjenosti samačkog života, kao i uticaja migracionih procesa. Broj stanovnika je smanjen, u odnosu na poslednji popis, za 4,9%. Svi okruzi, izuzev Južno-Bačkog beleže smaljelje broja stanovnika (od 3% do 8,6%). Period druge polovine 20. veka u AP Vojvodini je obeležen velikim doseljavanjima, ali i velikim odseljavanjima.

Do popisa stanovništva 2011. godine svih sedam okruga u AP Vojvodini beleži negativan prirodni priraštaj. Najvišu stopu imao je Severnobanatski okrug (-8,4‰) Sve do pred kraj 20. veka ratovi su

The project is co-financed by the European Union

bili uzroci minimalnih (tokom ratnih godina) i maksimalnih vrednosti (posleratni kompenzacioni period) prirodnog priraštaja u AP Vojvodini. Ukoliko se nastavi tendencija negativne stope i ako ne bude osetnijeg doprinosa migracija u AP Vojvodini će neminovno doći do depopulacije koja bi mogla da, do sredine XXI veka, uzrokuje smanjenje stanovništva za oko pola miliona stanovnika.

Smanjenje fertiliteta i prirodnog priraštaja direktno je uticalo na depopulaciju, odnosno na inteziviranje procesa starenja stanovništva.

AP Vojvodinu karakteriše dugoročna tendencija smanjenja mladog i povećanja udela starog stanovništva. Naime, kontingent mladog stanovništva smanjen je sa 30,0% u 1971. godini na 22,6% u 2002. godini, odnosno na 21,5% u 2011. godini. U istom periodu udeo starog stanovništva porastao je sa 14,8% 1971. godine na 21,4% 2002. godine, da bi se već 2011. njihovo učešće bilo 23,6%, dok je učešće mladog stanovništva 20,05%. Ukoliko se negativni demografski procesi nastave, neminovno je da će i u AP Vojvodini u bliskoj budućnosti broj lica starih 60 i više godina biti veći od broja mladih.

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku iz 2011. godine, učešće pojedinih starosnih grupa u ukupnoj populaciji AP Vojvodine formiralo je starosnu piramidu koja ukazuje na regresivni tip stanovništva. Na ovo su uticala dva procesa: pad nataliteta i povećanje životnog veka stanovništva.

Pad nataliteta i starenje stanovništva izazvali su i promene u polnoj strukturi, čija je osnovna odlika smanjenje muškog u ukupnom stanovništvu

1.1.9.2. ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST

Tržište rada u AP Vojvodini karakteriše visoka nezaposlenost, velika prikrivena nezaposlenost, nisko učešće zaposlenosti u privatnom sektoru i nedovoljna mobilnost radne snage.

Ukupan broj zaposlenih lica u AP Vojvodini u 2009. godini iznosio je 487.910 a u 2011. godini 460.588. Broj zaposlenih u APV se smanjio za 5,6% (u R. Srbiji 7,56%).

Posmatrano prema obliku svojine, u 2011. godini najveći broj lica radio je u privrednim društvima, preduzećima ustanovama, zadrugama i organizacijama (76,9%) dok su 23,10% od ukupnog broja zaposlenih predstavljaju privatni preduzetnici (lica koja samostalno obavljaju delatnost).

Prema sektorima delatnosti u 2011. godine od ukupnog broja zaposlenih lica, u sektorima Poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda bilo je zaposleno (4,5%), Prerađivačka industrija (19,7%) i sektoru Trgovina na veliko i malo (10,2%). U ovim sektorima je bilo 34,4% zaposlenih lica. U sektoru Poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda i sektoru Prerađivačke industrije došlo je do blagog pada zaposlenih lica u odnosu na 2009. godinu, dok je u sektoru Trgovina na veliko i malo došlo do isto tako blagog porasta u broju zaposlenih.

Prema popisu iz 2011. godine ukupan broj nezaposlenih lica u AP Vojvodini iznosio je 203 114 lica. Broj nezaposlenih lica u AP Vojvodini u odnosu na 2009. godinu se povećao za 3,3%, odnosno 6729 lica i tokom celog perioda primećena je tendencija povećanja broja nezaposlenih lica.

1.1.10. PRIVREDA

Teritorija AP Vojvodine, pored izuzetno povoljnog geografskog položaja, bogata je prirodnim različitostima regionalne strukture i resursima koji pružaju uslove za privredni razvoj i kvalitetan životni standard. Međutim, povoljni prirodni uslovi i izgrađeni privredni kapaciteti nisu pođednako

The project is co-financed by the European Union

raspoređeni u svim područjima, pa nisu jednaki ni uslovi za budući privredni razvoj. Zato u procesu planiranja, uređenja i korišćenja prostora treba aktivnosti posebno usmeriti na valorizaciju prirodnih resursa u manje razvijenim područjima i stvaranje kvalitetnije privredne i socijalne infrastrukture u cilju ublažavanja regionalne neravnomernosti u nivou privredne razvijenosti. S druge strane, proces urbanizacije je, pored razvoja pojedinih gradskih centara (Subotica, Sombor, Zrenjanin i Sremska Mitrovica) doveo do velike koncentracije privredne aktivnosti u Novom Sadu. Kako je ovaj proces neophodan za privredni razvoj, neminovno će se nastaviti i generisati još veći regionalni dispariteti, što potvrđuje neophodnost posebnog pristupa izolovanom i siromašnom području. Usklađenost ova dva procesa mora da se zasniva na integraciji prostorno izolovanog i nedovoljno razvijenog područja. Instrumenti takve ekonomske integracije su zajedničke institucije i infrastruktura koja ih povezuje.

Privredna razvijenost AP Vojvodine i prostorna koncentracija

Karakteristično za AP Vojvodinu je da je reč o maloj privredi koja ima nedovoljnu usklađenost sa evropskim i međunarodnim normama i standardima, da su industrijski proizvodi nedovoljno konkurentni, kao i da beleži visok deficit trgovinskog bilansa. Na dodatni problem ukazuje činjenica da je dominacija sektorskih nad strukturnim i prostornim kriterijumima u višedecenijskom periodu doprinela neravnomernom razvoju, neracionalnom regionalnom rasporedu privrednih aktivnosti, demografskom pražnjenju seoskih područja i velikoj polarizaciji. Postojeća privredna struktura AP Vojvodine uslovljena je zakasnelom tranzicijom, dugogodišnjom izolacijom i odsustvom sa svetskog tržišta, dugotrajnim dezinvestiranjem i značajnim tehnološkim zaostajanjem za razvijenim privredama.

Poljoprivreda

Struktura korišćenja poljoprivrednog zemljišta (RGZ, 2011. godina) pokazuje visoki stepen usklađenosti s prirodnim pogodnostima i ograničenjima. Udeo poljoprivrednog zemljišta u ukupnoj teritoriji AP Vojvodine iznosi 82,89% od toga je obradivo zemljište koga čine njive, vrtovi, voćnjaci, vinogradi i livade, zastupljeno sa 76,36% a neobradivo, koga čine pašnjaci, trstici i močvare zastupljeno sa 6,52%.

Zemljište pod šumama obuhvata 6,70% teritorije AP Vojvodine i sa poljoprivrednim zemljištem, predstavlja ukupno plodno zemljište, koje čini 89,58% ukupne teritorije AP Vojvodine.

Neplodno zemljište obuhvata svega 10,42% teritorije.

U strukturi oranica oko 65% čine žita (kukuruz i pšenica), industrijsko bilje oko 25%, povrće oko 5% i krmno bilje 5%. Preko 90% ukupnih površina pod industrijskim biljem u Srbiji locirano je u AP Vojvodini, gde su locirani i kapaciteti za preradu industrijskog bilja (šećerane, uljare, sojara). U odnosu na druge delove Srbije, u AP Vojvodini su manje zastupljeni povrće i krmno bilje.

Žitarice su ubedljivo najzastupljenija kategorija gajenih biljaka i obuhvataju 66% ukupno zasejanih useva, sledi industrijsko bilje sa 22%, krmno bilje 5% i povrće 5%.

Voćarska i vinogradarska proizvodnja u AP Vojvodini je nedovoljno zastupljena, daleko ispod prirodnih mogućnosti.

Ukupna proizvodnja grožđa raspoređena je delom na okućnicama i manjim plantažama, ili koncentrisana u tri veća vinogradarska područja - okolina Vršca, okolina Subotice i Fruška gora - u formi velikih plantaža. Poslednjih godina jačaju preduzetničke inicijative, tako da je primetno podizanje porodičnih voćnjaka i vinograda sa vinarijama, na manjim površinama (nekoliko ha).

The project is co-financed by the
European Union

Stočarstvo je relativno malo zastupljeno, oko 24 uslovna grla na 100 ha poljoprivredne površine, u svakom slučaju ispod mogućnosti. U strukturi stočarstva dominira svinjarstvo 49%, potom govedarstvo 38%, živinarstvo 7% i ovčarstvo 3%.

AP Vojvodina, sa 0,88 ha poljoprivrednog zemljišta po stanovniku, i relativno povoljnim klimatskim uslovima, ima velike, i do sada u nedovoljnoj meri iskorišćene, mogućnosti za upravljanje zemljištem na principima održivog razvoja.

Imajući u vidu da poljoprivredno gazdinstvo u AP Vojvodini prosečno raspolaže sa 3,59 ha obradivog zemljišta i da svaki posed u proseku ima 3 odvojene parcele, može se zaključiti da AP Vojvodina ima nepovoljnu posedovnu strukturu.

Iako AP Vojvodina raspolaže izuzetno značajnim hidropotencijalom, (reke i mreža kanala Dunav-Tisa-Dunav, prirodna jezera), u poslednjih nekoliko godina, zbog nedovoljnih padavina, suša predstavlja ozbiljan problem.

AP Vojvodina raspolaže sistemom za navodnjavanje na samo 90.000 ha. Pored toga, stepen korišćenja postojećih sistema je od 50.000 ha, što čini oko 3% poljoprivrednih površina. Značajan deo postojećih sistema za navodnjavanje je van upotrebe zbog zapuštenosti i/ili neispravnosti. Osposobljavanjem postojećih sistema za navodnjavanje u narednom periodu moguće je obezbediti navodnjavanje još 50.000 ha.

Jedan od osnovnih pokazatelja značaja poljoprivrede u privrednoj strukturi je učešće poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu koje prema podacima poslednjeg Popisa stanovništva iznosi 8,6%. Poljoprivredno stanovništvo AP Vojvodine čini oko 26% poljoprivrednog, odn. 24% aktivnog poljoprivrednog stanovništva Republike Srbije.

Ribarstvo

U AP Vojvodini postoji 12.500 ha izgrađenih ribnjačkih površina, a samo na području Banata postoji oko 100.000 ha zemljišta veoma slabe plodnosti, koje idealno odgovara za proširenje ribnjačkih površina. Postoje mogućnosti za razvoj ribarstva izgradnjom ribnjaka koji su locirani van svih vodotokova.

Ponuda slatkovodne ribe na tržištu konzumne ribe je nepovoljna kako po količinama, tako i po raspoloživim vrstama, uz izraziti sezonski karakter, uz sve to proizvodnja u ribnjacima je neopravdano niska.

Turizam

Učešće turizma u privredi i zaposlenosti AP Vojvodine je još uvek na niskom nivou, s obzirom na potencijale koji postoje za njegov razvoj.

U pogledu turističkog prometa na prostoru AP Vojvodine, od 1987. godine do 2000. godine, broj turista i ostvarenih noćenja je bio u padu. Broj stranih turista i ostvarenih noćenja u periodu od 1999. godine do 2008. beleži konstantan rast sa izuzetkom 2003. godine.

Kada se analizira turistički promet po okruzima u datom periodu, zapaža se dominacija Severnobačkog i Južnobačkog okruga, koji u 2002. i 2007. godini, imaju učešće od 57% u ukupnom broju turista u AP Vojvodini. Najveći turistički promet se ostvaruje u gradskim centrima - sedištima okruga, te se može zaključiti da turizam AP Vojvodine ima prvenstveno karakteristike gradskog turizma.

The project is co-financed by the
European Union

Prema Strategiji turizma Republike Srbije, ključni vidovi turizma u AP Vojvodini su: događaji (manifestacije); specijalni interesi (biciklizam, jahanje, lov, ribolov, splavarenje, paraglajding i dr.); nautika; planine i jezera i ruralni turizam. Pored toga, najveći potencijal je za gradski odmor i poslovni turizam.

AP Vojvodina je jedan od šest turističkih klastera Srbije i prostorno obuhvata četiri turističke destinacije: Gornje Podunavlje, Novi Sad - Fruška gora, Subotica - Gornja Tisa i Donja Tisa. Sve one pripadaju tipu "destinacije sa dominantnom letnjom ponudom".

Ključni turistički proizvodi AP Vojvodine su manifestacioni turizam, lovni turizam, gradski turizam i banjski turizam.

Turistički proizvodi izuzetnog potencijala, ali nedovoljno uređeni i neafirmisani su: nautički turizam, ruralni turizam, kulturni turizam, etno-gastronomski turizam, poslovni turizam i ekoturizam.

1.1.11. INFRASTRUKTURA

Transportna infrastruktura i logistika

AP Vojvodina ima izuzetno povoljan saobraćajni položaj, s obzirom da se kroz njenu teritoriju prostiru multimodalni evropski koridori X sa osnovnom trasom, kao i krak Xb. i koridor VII. Pored toga, kroz teritoriju AP Vojvodine prolazi i nekoliko međunarodnih putnih i železničkih pravaca. Preko reke Dunav kao međunarodnog plovnog puta, odnosno koridora VII, AP Vojvodina i Srbija imaju pristup otvorenom moru. Kroz teritoriju Vojvodine prolazi i veoma značajni međunarodni biciklistički putevi Euro Velo 6 i 11. Pogodan teren omogućio je izgradnju razuđene saobraćajne mreže drumskih, železničkih i plovnih puteva, tako da AP Vojvodina ima dobru unutrašnju povezanost između gradova i naselja na njenoj teritoriji, kao i sa gradovima i naseljima drugih regiona Srbije i regionima susednih država. Pristupačnost teritorije AP Vojvodine kao jedne od regionalnih celina Republike Srbije, je jedan od ključnih činilaca njenog budućeg razvoja.

Putni saobraćaj

Preko teritorije AP Vojvodine trasirana su dva puta međunarodnog značaja A klase, odnosno TEM putevi (Trans European Motorways) i to E-75 Vardo (Norveška) - Krit (Grčka) i E-70 La Korunja (Španija) - Poti (Gruzija), kao i put međunarodnog značaja B klase E-662 Osijek-Sombor-Subotica. Ovi putevi spadaju u kategoriju državnih puteva prvog reda. Dužina DP I reda br.22 (E-75) kroz AP Vojvodinu iznosi 191 km, DP I reda br. 1 (E-70) kroz AP Vojvodinu iznosi 168 km (87 km autoput), a međunarodni drumski pravac B klase kroz AP Vojvodinu je E-662 (DP I reda br.17.1) Subotica – Sombor – Osijek, u dužini od 100 km.

Opšta karakteristika putne mreže u AP Vojvodini, u smislu izgrađenosti, svodi se na konstataciju da državni putevi I i II reda poseduju solidnu izgrađenost (elementi puta: kolovoz, bankine, kanali), izuzimajući pojedine deonice, kao i prolaskne trase kroz naseljena mesta.

Lokalna (opštinska) putna mreža (2.268 km) u AP Vojvodini je u najlošijem stanju, što se tiče eksploatacionih parametara i na njoj je potrebno izvršiti najveće inetrvenције u narednom periodu.

Železnički saobraćaj

Ukupna dužina pruga u AP Vojvodini iznosi 1.735,50 km. U lošem tehničkom stanju je 283,40 km pruga, nosivosti od 12 i 14 t/osovini. Minimum tehničkih uslova za obavljanje saobraćaja ispunjava 739,80 km pruga čija je nosivost od 16 i 18 t/osovini. Zadovoljavajuće uslove za odvijanje putničkog i

The project is co-financed by the European Union

teretnog saobraćaja ima 712,3 km pruga nosivosti od 20 i 22,5 t/osovini. Jedna trećina pruga je elektrificirana, dok su sve ostale neelektrificirane. Pojedine pruge su van funkcije (obustavljen je saobraćaj), dok su pojedine pruge i industrijski koloseci demontirani.

AP Vojvodinu presecaju tri značajne magistralne evropske pruge: Budimpešta – Subotica – Novi Sad – Beograd – Niš, sa krakom Niš – Skoplje – Solun – Atina (E-85); Pariz – Torino – Milano – Trst – Ljubljana – Zagreb – Šid – Beograd – Niš – Sofija – Istanbul (E-70) i Beograd – Vršac – Temišvar (E-66) sa vezom za železnički pravac E-51 prema Bukureštu i Odesi.

Prema podacima Ministarstva za kapitalne investicije, iz 2002. godine stanje železničke infrastrukture je bilo takvo da je na svega 45,9% ukupne dužine pruga bila dozvoljena brzina od 80 do 100 km/h. Na 11,3% pruga, dozvoljene su brzine od 60 do 80 km/h, a na 42,8% brzina do 60 km/h. Postojeću mrežu karakteriše starost i dotrajalost pruga i tehnološka zastarelost opreme.

Vodni saobraćaj

Sistem vodnog saobraćaja na teritoriji AP Vojvodine čine reke Dunav, Sava i Tisa, kao i mreža plovnih kanala u okviru Hidrosistema Dunav-Tisa-Dunav (DTD). Ukupna dužina plovnih puteva iznosi oko 1677 km, od čega je 1036 km visokokategorizovanog plovnog puta (od III kategorije naviše).

Prema preporukama Dunavske komisije, a na osnovu kriterijuma za klasifikaciju unutrašnjih plovnih puteva ECMT, prema preporukama IWI, svetskog udruženja za vodne puteve, a na osnovu rezolucije UN br. 52 svi plovni-vodni putevi od I do VII klase zadovoljavaju RC ili RD rekreativnu klasu.

U AP Vojvodini se plovidba odvija na Dunavu (od 1433 km do 1071 km-na ušću Nere), Tisi (od km 0 do km 164), Savi (od km 0 do km 211), kao i po kanalima Hs DTD. Dunav na kompletnoj deonici kroz našu zemlju zadovoljava kategoriju VII međunarodne klasifikacije plovnih puteva. Tisa je kategorije Va, do brane kod Novog Bečeja, a uzvodno kategorije IV. Reka Sava je kategorije IV.

Mrežu plovnih puteva u AP Vojvodini, prema režimu plovidbe, čine:

- međunarodni vodni put, kojem pripada Dunav, a saglasno odredbama Dunavske komisije važi međunarodni režim plovidbe, što znači da Dunavom mogu ploviti brodovi svih zastava;
- međunarodni vodni put reka Sava; i reka Sava, kao i reka Dunav otvorena je za međunarodnu plovidbu (slobodna za međunarodnu plovidbu svih zastava);
- međudržavni vodni put, kome pripadaju Tisa i Begej. Na ovim plovnim putevima prava plovidbe imaju samo dve zemlje koje te tokove povezuju-Srbija i Mađarska, odnosno, Srbija i Rumunija);
- Državni vodni put, koji obuhvataju plovne kanale i reke, u sastavu Hs Dunav-Tisa-Dunav na kojima je, bez posebnog odobrenja, dozvoljena plovidba samo plovilima Republike Srbije.

Izgradnja Hidrosistema ima posebno veliki značaj za plovidbu. Povezanost svih kanala sa Tisom i Dunavom, njihova dovoljna dubina i širina, omogućuju plovidbu i povezanost svih značajnijih centara u Bačkoj i Banatu sa mrežom plovnih puteva u Evropi. U okviru hidrosistema DTD ima ukupno 600 km plovnih kanala, od čega je oko 330 km plovno za teretnjake od 1000 t nosivosti.

Stanje u vodnom saobraćaju u AP Vojvodini karakterišu nizak stepen iskorišćenosti luka i mali promet robe na mreži unutrašnjih vodnih puteva usled zastarele rečne flote i nedostatka ulaganja u modernizaciju, privatizacije luka i brodarskih predeća.

Iskorišćenost kapaciteta luka je trenutno oko 10 – 20%, a stanje lučke infrastrukture je relativno loše. Oprema je zastarela i delimično neupotrebljiva, dok je održavanje objekata i opreme neadekvatno. Luke duž Dunava su većinom opremljene portalnim dizalicama (pokretnim

The project is co-financed by the European Union

pristanišnim kranovima), a dužina i stanje keja i gaza duž keja je uglavnom dovoljna za pretovar generalnih i rasutih tereta.

Vazdušni saobraćaj

U AP Vojvodini postoji civilni aerodrom u Vršcu sa asfaltnom pistom dužine 1000 m i širine 25 m, vazdušna pristaništa u: Sremskoj Mitrovici, Novom Sadu, Bečeju, Zrenjaninu, Beloj Crkvi, Kikindi i Subotici, kao i vojni aerodromi Sombor, Kovin i Bela Crkva.

Samo aerodrom u Vršacu ima određene mogućnosti za međunarodni vazdušni saobraćaj. Ostala letilišta koriste se za sportske i delimično za određene privredne aktivnosti. Savremena kretanja u avionskom putničkom saobraćaju ukazuju da postoji potreba za izgradnjom manjih aerodroma koji mogu koristiti niskobudžetne kompanije. Ovo bi svakako doprinelo i povećanju pristupačnosti određenih regiona, a doprinelo bi i razvoju turizma. Problem predstavlja nedostatak planske dokumentacije za osposobljavanje pojedinih aerodroma, kao i nedostatak koncepta razvoja.

Multimodalni saobraćaj i intermodalne tehnologije

U AP Vojvodini postoje kontejnerski terminali u lukama Novi Sad, Pančevo i Senta. Kontejnerski terminal u luci Novi Sad je manjeg kapaciteta, sa skladišnim prostorom za 12 TEU/h. Saobraćajna infrastruktura terminala omogućava pretovar kontenera iz plovila, sa železničkih kola i sa drumskih vozila. Pretovarni podsistem obuhvata mosnu rešetkastu dizalicu nosivosti 50 t, i skladišni podsistem površine 4 800 m². Postoji i podsistem za tehničko održavanje i opravku kontejnera kao i prostor namenjen za punjenje i pražnjenje kontejnera.

Kontejnerski terminal u luci Pančevo je kapaciteta 50 TEU/h. Saobraćajna infrastruktura terminala omogućava pretovar kontejnera iz plovila, sa železničkih kola i sa drumskih vozila. Pretovarni podsistem obuhvata samohodnu mosnu dizalicu za pretovar kontejnera nosivosti 50 t i skladišni podsistem površine 21 000 m². Postoji i podsistem za tehničko održavanje i opravku kontejnera, kao i prostor za pakovanje (punjenje i pražnjenje) kontejnera.

Kontejnerski terminal u luci Senta ima kransku dizalicu nosivosti 25t i skladišni prostor površine 18.000 m².

Multimodalni transport je slabo razvijen i prevashodno se indentifikuje sa transportom kontejnera u interkontinentalnom saobraćaju. Prisustvo ostalih tehnologija intermodalnog transporta Ro/Ro i Hucke-pack, u ukupnim intermodalnim tokovima je zanemarljivo malo, pre svega zbog nepostojanja odgovarajućih terminala za pretovar intermodalnih transportnih jedinica.

Na teritoriji AP Vojvodine ne postoji nijedan Ro-La terminal, a na celom toku Dunava kroz našu zemlju ne postoji nijedna rampa (terminal) za Ro-Ro transport. Izmenjivi transportni sudovi se u nedostatku odgovarajućih domaćih vozila i pretovarnih kapaciteta prevoze isključivo kamionima stranih kompanija. U vlasništvu domaćih kompanija je manje od 500 kontenera, uglavnom od 20 ft, open top, koji mogu da saobraćaju samo u domaćem, unutrašnjem transportu.

Logistika - Na današnjem nivou razvoja industrije i privrede ukupno, pod logistikom se podrazumeva skup aktivnosti za snabdevanje sirovinama i poluproizvodima, kao i distribucijom poluproizvoda i gotovih proizvoda. Logistički koncept APV treba da predloži rešenja integracije mikrodistributivnih u makrodistributivne robne tokove, predvidi multimodalni transport, intermodalne tehnologije, intermodalne terminale, robno transportne centre i dr.

The project is co-financed by the European Union

1.2. PODELA AP VOJVODINE NA OBLASTI

AP Vojvodina je administrativno podeljena na 7 oblasti. Teritorijalnu organizaciju Vojvodine čini ukupno 45 lokalnih samouprava, odnosno 6 gradova i 39 opština. Gradovi Novi Sad, Zrenjanin, Pančevo, Subotica, Sombor i Sremska Mitrovica status grada dobili su Zakonom o teritorijalnoj organizaciji iz 2007. godine, a Novi Sad je dobio i status glavnog, administrativnog centra AP Vojvodine. Ovim su "markirani" razvojni centri na regionalnoj mapi Vojvodine – privredni, administrativni, institucionalni, kadrovski, socijalni, kulturni što je u kontekstu regionalnog razvoja utoliko važnije, ako se uzmu u obzir postojeće ili buduće regionalne institucije.

NUTS regioni u Srbiji Sistem NUTS (Nomenclature d'unités territoriales statistiques – Nomenclature of Territorial Units for Statistics) služi ciljevima izrade opštinskih statistika i planiranja. Na temelju uredbe Evropskog parlamenta i saveta iz 2003. godine, stupila je na snagu (NUTS) Nomenklatura statističkih teritorijalnih jedinica (Horvat 2003, Farago 2005). Osnovne karakteristike NUTS-a su da se oni uspostavljaju radi izrade statistike i planiranja. Zasniva se na aktivnom institucionalnom rasporedu, a na bazi hijerarhijskih nivoa, pokriva celu teritoriju države (Horvat 2003).

Zakon o regionalnom razvoju iz 2009. godine je definisao 7 regija u Srbiji. Zbog nedostataka i nedorečenosti regionalne razvojne koncepcije – 2010. godine je došlo do promene zakona na osnovu čega je Srbija dobila 5 regija. Prilikom konstituisanja regija, u Srbiji je došlo do ujednačavanja prostorno-upravnog uređenja (utvrđivanje okruga), pa je stvoreno 5 NUTS 2, odnosno 30 NUTS 3 regije.

Slika 4. NUTS i LAU teritorijalna podela AP Vojvodine

Vojvodina kao autonomna pokrajina i statistički region u sastavu Republike Srbije čini jednu od 5 NUTS 2 regije u državi. Za NUTS 1 nivo nije određeno da li će ga činiti Srbija kao celina ili tri oblasti (2 autonomne pokrajine i tzv teritorija Srbije van teritorije autonomnih pokrajina). Dalje, Vojvodina se sastoji od 7 NUTS 3 regija - upravnih okruga (iako ovaj nivo jedinice zahteva broj stanovnika od minimum 150.000, pa neki okruzi ne ispunjavaju ovaj uslov). Upravni okruzi nisu oblik lokalne samouprave niti deo teritorijalne organizacije Republike Srbije, već način obavljanja državne uprave. Prema Zakonu o državnoj upravi je određeno da se upravni okrug obrazuje radi vršenja poslova državne uprave izvan sedišta organa državne uprave. Oni nemaju instrumente i institucije regionalnog nivoa uprave, već predstavlja područne centre preko kojih ministarstva i posebne organizacije obavljaju određene poslove. Upravni okruzi AP Vojvodine su: Južnobanatski okrug, Severnobanatski okrug, Srednjobanatski okrug, Sremski okrug, i Zapadnobanatski okrug i Južnobanatski okrug (Tabela 1).

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

Tabela 1. Upravni okruzi u APV, površina, broj opština i broj naselja

Naziv NUTS 3 regije - upravni okruzi	Površina km ²	Opštine	Naselja
Severnobački okrug	1784	3	45
Srednjobanatski okrug	3254	5	55
Severnobanatski okrug	2328	6	50
Južnobanatski okrug	4250	8	94
Zapadnobački okrug	2419	4	37
Južnobački okrug	4015	12	77
Sremski okrug	3485	7	109

Slika 5. Administrativno teritorijalna podela AP Vojvodine

Niži nivo - LAU (Local Administrative Unit - prethodno je bio NUTS 4) čine teritorije gradova i opština. U okviru vojvodine se nalazi 45 LAU teritorijalne jedinice (39 opština i 6 gradova). Opštinu, prema Zakonu o teritorijalnoj organizaciji, čini određen broj naselja sa jednim naseljem kao centrom. Opština je osnovna teritorijalna jedinica u kojoj se ostvaruje lokalna samouprava i najniži nivo upravljanja. Opština samostalno upravlja svojom imovinom. Grad je definisan kao jedinica lokalne samouprave i ima više od 100.000 stanovnika. Za grad se može odrediti i teritorijalna jedinica sa manje od 100.000 stanovnika, ako za to postoje posebni ekonomski, geografski ili istorijski razlozi. Gradovi imaju nadležnosti koje su Ustavom poverene opštini.

1.3. IDENTIFIKACIJA NERAZVIJENIH I MARGINALIZOVANIH PODRUČJA U POGRANIČNIM OBLASTIMA U AP VOJVODINI I RAZLOZI ZA IZBOR PREDMETNIH PODRUČJA

Teritorija AP Vojvodine je relativno diverzifikovana resursima koji u odnosu na geostrateški položaj pokrajne u odnosu na druge regione Evrope pružaju uslove za privredni razvoj i kvalitetan životni standard. Međutim, povoljni uslovi za razvoj i stvoreni privredni kapaciteti nisu podjednako raspoređeni u svim područjima Pokrajine, te ne predstavljaju jednak uslov za privredni razvoj. Takođe, i istorijski razvoj pojedinih naselja i opština bio je pod različitim uticajima, vladavinama, migracijama što je takođe dovelo do određene različitosti. Ovaj process je dinamičan i neprekidno traje. To je razlog prisustva određene mikroregionalne neravnomernosti u nivou privredne razvijenosti zbog čega u planiranju uređenja i korišćenja prostora treba posebno valorizovati

The project is co-financed by the European Union

prirodne resursa u manje razvijenim područjima i stvaranje kvalitetnije privredne i socijalne infrastrukture u cilju ublažavanja neravnornosti.

S druge strane, proces urbanizacije, neophodan za privredni razvoj, neminovno će se nastaviti i generisati još veće regionalne disparitete, što potvrđuje neophodnost posebnog pristupa izolovanom i siromašnom području. Usklađenost ova dva procesa mora da se zasniva na integraciji prostorno izolovanog područja. Zajedničke institucije i infrastruktura koja povezuje, su najmoćniji instrumenti takve ekonomske integracije.

Za područje istraživanja u ovoj Analizi odabrane su četiri pogranične opštine sa Republikom Mađarskom od kojih dve imaju status grada a dve status opština: Grad Sombor (sa 16 naseljenih mesta), Grad Subotica (sa 19 naseljenih mesta), opština Kanjiža (sa 13 naseljenih mesta) I opština Novi Kneževac (sa 9 naseljenih mesta).

Pored izrazite različitosti u multi etničkom sastavu naselja, ona se razlikuju i po kulturno istorijskom nasleđu i mnogim drugim specifičnostima koje ih odlikuju. Posebna specifičnost leži u činjenici da, i pored postojanja odeđenih sličnih preduslova za razvoj kako prirodnih tako i antropogenih, neka naselja su se razvijala i koristila svoje potencijale, a neka ne.

Ovde ćemo se baviti upravo analizom glavnih razloga za ovako stanje, stavljajući akcenat na koje su to mere, instrumenti i specifičnosti koji, kao potencijal stoje na raspolaganju nerazvijenim marginalizovanim naseljima.

Gledano u globalnim razmerama, siromaštvo je prisutno u okviru brojnih aspekata današnjeg društva i jednako pogađa i urbana i ruralna područja. Regionalne nesrazmernosti su u neposrednoj vezi sa neizbalansiranom populacionom strukturom, sa skromnim materijalnim mogućnostima i strukturalnim nedostacima koji su se nagomilali tokom godina.

U Srbiji i Vojvodini stepen siromaštva daleko izraženiji u seoskoj populaciji u odnosu na gradsku, zbog čega je neophodno preduzeti sve mere i pronaći načina da se ruralnim područjima omogući neometan razvoj uz znatno unapređivanje životnih uslova.

Ova analiza je orijentisana na identifikovanje mogućnosti razvoja pograničnih područja u AP Vojvodini. Razmatrane su moguće mere za poboljšanje položaja pograničnih područja i unapređivanje strategije njihovog razvoja. Posebna pažnja posvećena je pograničnom području sa Republikom Mađarskom s obzirom na važnost diverzifikacije aktivnosti funkcionalnih urbanih područja gradova Subotice i Sombora i njihov prekogranični uticaj na ruralna područja.

„Diverzifikacija aktivnosti“ podrazumeva sprovođenje mera unapređivanja kvaliteta života posebno ugroženih kategorija stanovništva. U analizi se naročito ističe značaj uticaja koji bi ruralna ekonomija van okvira poljoprivrednih gazdinstava mogla imati na razvoj ruralnih područja, uz moguće smanjenje procenta siromaštva u ruralnim sredinama i podsticajne mere države i prekograničnih fondova koji mogu stimulatивно delovati na nerazvijene i marginalizovane delove opština odnosno Gradova obuhvaćenih Analizom.

Mere podrazumevaju promovisanje učešća lokalne zajednice i zajedničke napore u cilju razvoja ovog područja, uz unapređivanje informisanosti i razvoj svesti ruralnog stanovništva. To bi se sprovodilo kroz strateške projekte iz oblasti obrazovanja, ekonomije, zaštite životne sredine i drugih oblasti kroz primene različitih inovativnih pristupa upravljanja prostorom, i implementaciju programa prekogranične saradnje. Ovde iznesene sugestije trebalo bi da budu od naročitog značaja za različite interesne grupe ruralnog razvoja, uključujući Vladu, nevladine organizacije, privatni sektor i lokalne vlasti.

The project is co-financed by the European Union

2. METODOLOGIJA SOCIO-EKONOMSKE ANALIZE

Metodološki pristup socio-ekonomske analize zasnovan je na percepciji područja obuhvaćenog Codex projektom, kao kompleksnog i jedinstvenog sistema koji pruža sveobuhvatne mogućnosti prostornog planiranja, upravljanja i razvoja, kao i jedinstvenog procesa odlučivanja. Opšti pristup izradi "Analize ekonomskog i socijalnog statusa marginalizovanih naselja u pograničnim oblastima AP Vojvodine" zasnovan je utvrđivanju međusobnih odnosa i uticaja područja i sektora, umesto posmatranja pojedinačnih područja i sektora kao funkcionalno razdvojene celine. Samo na osnovu kompleksnog sagledavanja i postavljanja teorije pogranična područja se mogu posmatrati kao kompleksan i slojevit sistem.

Predmetna Analiza ima veoma važnu ulogu u budućem razvoju marginalizovanih naselja u pograničnim područjima AP Vojvodine i predstavlja analitičku osnovu procesa njihovog društveno-ekonomskog razvoja. Na osnovu pregleda postojećeg stanja i identifikovanje problema i ograničenja za njihov dalji razvoj predložene su konkretne mere za njihovo prevazilaženje. Ovom Analizom obuhvaćena su naselja u pograničnim delovima AP Vojvodine koja pripadaju Zapadnobačkom, Severnobačkom i Severnobanatskom okrugu (NUTS 3) i to: Grad Sombor (16 naseljenih mesta), Grad Subotica (19 naseljenih mesta), opština Kanjiža (13 naseljenih mesta) i opština Novi Kneževac (9 naseljenih mesta).

U okviru gore navedenih principa, ova Analiza, bazirana na informacijama prikupljenim na nivou opština, terenskom radu (praktičnom iskustvu) i doprinosu eksperata, ima za cilj da pregled i mogućnosti za prevazilaženje socio-ekonomskih razlika na različitim prostornim nivoima u AP Vojvodini, pa time i pograničnim područjima.

Analiza socio-ekonomskih razlika ukazuje na to da su mnogi razvojni aspekti međusobno povezani u prostoru, što dovodi do kumulativnih efekata i njihovog uzajamnog ojačavanja. Regionalna diferencijacija razvoja u Republici Srbiji, te samim tim i u AP Vojvodini se može objasniti pomoću dva glavna, međusobno povezana razloga (faktora) – nivo urbanizacije, koji je opet povezan sa geografskim i istorijskim faktorima, i struktura ekonomije (po sektorima), koja utiče na ukupnu produktivnost rada. Na različitim prostornim nivoima, međutim, postoje značajne međuregionalne razlike. Stoga je prilikom izrade ove analize u obzir uzet pregled stanja socio-ekonomskih aspekata u AP Vojvodini, radi komparativne analize i kasnije prilikom detaljne razrade izrađen socio- ekonomski profil tj. situaciona analiza četiri pogranična grada odnosno opštine.

U cilju izrade socio-ekonomske analize, primenjivana su poednako istraživanja kvantitativnog i kvalitativnog tipa, „desk“ i „field work“ istraživanja, kroz tesnu saradnju sa predstavnicima lokalnih samouprava, javnih preduzeća, drugih relevantnih institucija i ekspertima iz raznih oblasti. Kao izvori podataka, za izradu socio-ekonomske analize, korišćeni su statistički podaci Republičkog zavoda za statistiku, Narodne banke Srbije, Republičke agencije za privatizaciju, naučni radovi iz više oblasti, arhivska dokumentacija i internet prezentacije Zavoda za urbanizam AP Vojvodine, privrednih subjekata, lokalnih samouprava i drugih relevantnih institucija.

Prilikom izrade analize posebna pažnja je obraćena na dinamičke tipove socio-ekonomskih indikatora, odnosno onih indikatora čiji se podaci stalno menjaju kroz godine, te se njihova konsolidacija ili pripadajuće referentne vrednosti odnose na nivo jedne godine. Takvi indikatori su: demografija (vitalna statistika), radna snaga, obrazovanje, pravna lica, zatim podaci o finansijskim institucijama, medijima, zdravstvu, itd. Za ove indikatore korišćeni su I izvršen je pregled statističkih podataka za prethodne tri godine na nivou opština. Što se tiče statičkih tipova socio- ekonomskih indikatora, oni su vezani za administrativni status gradova I opština I u tom smislu nije bilo prepreka za njihovo sumiranje. Podaci koji se odnose na sama naselja unutar opština

The project is co-financed by the
European Union

ne postoje u zvaničnoj statistici Republike Srbije te je upravo ovo razlog izvođenja zaključaka o socio-ekonomskim indikatorima vezanim za gradove i opštine.

Proces izrade “Analize ekonomskog i socijalnog statusa marginalizovanih naselja u pograničnim oblastima AP Vojvodine” je započet temeljnim istraživanjem koje je obuhvatilo prikupljanje podataka iz svih oblasti društveno-ekonomske realnosti obuhvata Analize sa svim pripadajućim opštinama:

- Osnovni geografski i istorijski podaci
- Životna sredina
- Stanovništvo
- Ljudski resursi
- Ekonomija
- Poljoprivreda
- Infrastruktura
- Turizam i kultura
- Obrazovanje
- Zdravstvo i socijalna zaštita
- Sport
- Informisanje.

Prikupljeni podaci verodostojno prikazuju trenutno stanje marginalizovanih pograničnih područja u AP Vojvodini I služe kao input za formulisanje dokumenta “Analize ekonomskog i socijalnog statusa marginalizovanih naselja u pograničnim oblastima AP Vojvodine”. On predstavlja „ličnu kartu” ovog područja, odnosno profil teritorije. Ovaj dokument je kasnije korišćen kao osnov za narednu fazu: Izradu SWOT analiza prioriteta i sektorskih SWOT-ova. Naime, koristeći istraživanja i podatke iz “Analize ekonomskog i socijalnog statusa marginalizovanih naselja u pograničnim oblastima AP Vojvodine” izrađene su matrice sa snagama, slabostima, pretnjama i šansama za sve ključne sektore, trenutne socio-ekonomske realnosti regiona i sve prioritete regionalne infrastrukture.

Nakon što su izrađeni SWOT-ovi za svaku oblast, sprovedeno je bodovanje kako bi se izdvojile prioritete slabosti svakog od infrastrukturnih podprioriteta i prioritete slabosti i najznačajnije snage, ostalih oblasti, koje su uzete kao jedan od osnovnih ulaznih elemenata pri izradi vizije razvoja marginalizovanih pograničnih područja u AP Vojvodine.

Analizom socio- ekonomskog statusa marginalizovanih naselja u pograničnim područjima AP Vojvodini definiše se stanje svih činilaca društveno-ekonomskog razvoja i daje se pregled trendova tokom poslednje tri godine. Profil ekonomskog i socijalnog statusa marginalizovanih naselja iz obuhvata predmetno područje, sa jedne strane će poslužiti za predviđanje budućih promena, a sa druge omogućava uvid u faktore koji su doveli do trenutnog stanja. Na taj način daje osnovu za definisanje prioriteta i ciljeva intervencije. Analiza predstavlja ulazni materijal za izradu Zajedničke metodologije za kompleksan i integrisani prostorni razvoj marginalizovanih naselja u programskoj oblasti. Cilj analize je izrada predloga jedinstvenog sistema istraživanja u pograničnim naseljima AP Vojvodine I utvrđivanja uticaja primenjenih mera na razvoj pograničnih područja. Drugim, rečima analiza pruža uvid u mogućnosti za održivi prostorni razvoj u urbanim područjima na duži rok u odnosu na konkretne kratkoročne akcione planove.

Odabir gore navedenih područja obuhvaćenih Analizom opravdava fenomen neravnomernog razvoja koji se ne ispoljava samo kroz ekonomske pokazatelje, nego i putem drugih pokazatelja zaposlenosti i životnog standarda. Posebno značajni segmenti u određenom prostoru su društvo i socijalni aspekti razvoja koji se mere i tumače preko osnovnih i pratećih pokazatelja: siromaštvo, prostorna dostupnost, socijalna izolacija, pristup institucijama, demografske karakteristike, infrastrukturni potencijali, ekologija, itd.

The project is co-financed by the European Union

3. INSTITUCIONALNI ASPEKTI PLANIRANJA I RAZVOJA OBLASTI

Evropska Unija (EU) je, kao najrazvijeniji oblik ekonomske integracije danas u svetu, ali i kao zajednica određenih političkih vrednosti, odavno postala snažna privlačna sila narodima drugih država da krenu u proces pridruživanja i pristupanja.

Za građane država u tranziciji veoma bitan motivacioni faktor za ulazak u EU predstavlja njena politika ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije, odnosno njeni strukturni i kohezioni fondovi.

Tokom više decenija svog postojanja Evropska Unija je prevashodno bila usmerena na promociju ekonomske i socijalne kohezije unutar članica EU, a tek potom i na podršku ekonomskom i socijalnom razvoju država koje nisu njene članice.

U odnosu na ostale zemlje, razlikuje se podrška EU koja se usmerava ka državama koje se nalaze u procesu pridruživanja od podrške onim državama koje pripadaju drugim regionima sveta i koje nikada neće postati deo EU.

Približavanje Srbije članstvu u Evropskoj uniji podrazumeva, pored ostalog, postepeno preuzimanje vodeće uloge u procesu programiranja i realizacije sredstava kojima EU pomaže taj proces. Dalji tok procesa pridruživanja i pristupanja znači prelazak sa statusa potencijalnog kandidata na status kandidata, što će iziskivati novu ulogu srpskih institucija u upravljanju evropskom podrškom, uz, istovremeno, daleko značajniju ulogu organa lokalnih vlasti, organizacija civilnog društva i poslovnog sektora.

Implementacija Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) veoma je složen posao koji podrazumeva izgradnju niza novih struktura u državnoj upravi.

Državne institucije, organi lokalne samouprave, akademski krugovi, socijalni partneri i nevladine organizacije u Srbiji suočavaju se sa značajnim institucionalnim ograničenjima, nedostatkom kapaciteta i operativnog znanja za planiranje, upravljanje i nadzor nad realizacijom projekata finansiranih kroz IPA fond.

3.1. EKONOMSKA SOCIJALNA I TERITORIJALNA KOHEZIONA POLITIKA EU

Politika ekonomske i socijalne kohezije (*Economic and Social Cohesion*) je jedna od važnijih politika Evropske unije, koja na nju troši više od trećine svog budžeta. U Lisabonskom Ugovoru ona se naziva politikom ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije.

Njena uloga je od samog početka bila da pomaganjem regionalnog razvoja doprinese smanjenju ekonomskih i socijalnih razlika između država članica Unije, odnosno između različitih regiona unutar EU.

Regionalna politika (*regional policy*) i kohezioni politika (*cohesion policy*) imaju za cilj solidarnost i smanjivanje razlika. Jer, na smanjivanje ili produbljavanje regionalnih razlika u razvijenosti ne utiče samo tržište, već i sprovođenje zajedničkih politika EU. Zbog toga se ovim politikama redistribuiraju novčana sredstva iz zajedničkog budžeta Evropske unije.

Postojanje regionalne politike na nadnacionalnom nivou opravdava se činjenicom da se razlike u stepenu razvoja različitih regiona Evropske unije moraju umanjivati zajedničkim naporima. Iako se u početku stvaranja Evropske ekonomske zajednice mislilo da će stvaranje jedinstvenog tržišta spontano smanjivati nejednakosti među različitim regijama, pokazalo se da to nije moguće.

The project is co-financed by the European Union

Najčešće ekonomsko opravdanje regionalne politike na nadnacionalnom evropskom nivou leži u činjenici da su se ekonomije nekih regiona uspješnije prilagođavala konkurentnosti na zajedničkom tržištu, a neke manje uspješno te su nastajale regionalne razlike.

Kao posledica stvaranja zajedničkog tržišta ekonomski razvoj se koncentriše u centralnim regionima, a periferiji preta opasnost trajnog zaostajanja. To pogoduje pokretanju migracija koje urušavaju stabilnost centralnih regiona i preta političkom nestabilnošću, koja, opet ima svoju ekonomsku cenu.

Zbog toga je uveden sistem regionalne distribucije budžeta EU koji podrazumeva da su neke regije (ili države) više korisnici, a druge više davaoci finansijske pomoći. Ipak, sve države članice, pa i one najrazvijenije, imaju interese da sistemski pomažu regije koje zaostaju, jer će se tako u njima kupovati proizvodi iz razvijenijih regija.

Ekonomska opravdanost postojanja regionalne politike je veoma diskutabilna i brojni autori iznose vrlo različite argumente za i protiv ove politike. Svi argumenti za evropska ulaganja u regionalni razvoj uvek imaju dodatnu, a često i dominantnu politički dimenziju.

Postepenim pristupanjima novih država članica razlike u nivou razvijenosti delova zajedničkog tržišta su dodatno uvećavane. Disproporcije su posebno postale vidljive nakon pristupanja Grčke (1981. godine), Španije i Portugalije (1986. godine), što je izazvalo značajne reforme u politici regionalnog razvoja i ekonomske i socijalne kohezije unutar tadašnje Evropske zajednice. Ekonomski najzaostaliya područja EU15 bila su jug Italije, delovi Irske, Grčke, Španije i Portugalije, Korzika, Sardinija. „Istorijsko proširenje” EU na Istok, završeno 2004. godine, dodatno je veoma značajno uticalo na njene regionalne disproporcije.

Svi talasi proširenja su, tako, otvarali pitanja podrške za ostvarivanje kohezije u „sve različitijoj Evropi”, što je izazivalo kontinuirane potrebe jačanja uloge Evropske komisije u stvaranju posebnih centralizovanih fondova na nivou EU, kao instrumenata za podršku određenim politikama, sektorima i regionima. Jer, pojam solidarnosti mora biti praćen i svojim ekonomskim, odnosno finansijskim izrazom. Tako je razvijen veoma složen sistem korištenja strukturnih fondova, što je uticalo na to da se nove države članice EU suočavaju sa problemima niske apsorpcione sposobnosti, odnosno slabog korištenja ovih fondova, pre svega zbog nepripremljenosti novih institucija i nedovoljno osposobljenog kadra za rad u njima. Zbog toga je EU već u pretpristupnom periodu uvela posebne programe sa ciljem postepenog prilagođavanja institucija država kandidata za pristup Evropskoj uniji i njoj politici ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije.

3.1.1. EVROPSKI SOCIJALNI MODEL

Iako se o pojmu Evropskog socijalnog modela¹ u naučnoj (ali i u stručnoj i političkoj) zajednici vode brojne rasprave – počev od toga koliko je to uopšte model, da li je i koliko specifično evropski i da li je (samo) socijalni, može se reći da se radi o celini zajedničkih vrednosti i principa u oblasti ekonomske i socijalne politike koji se kontinuirano dograđuju na nivou Evropske unije od samog nastanka prvih evropskih zajednica.

Ovi principi polaze od slobodnog tržišta i obuhvataju:

- solidarnost,
- socijalnu pravdu,
- socijalnu koheziju,
- rodnu ravnopravnost i jednakost u pristupu zapošljavanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti i obrazovanju, odnosno jednake mogućnosti za sve članove društva.

The project is co-financed by the European Union

Razvoj ovako širokog seta principa na nivou EU tekao je postepeno, iskazujući se i potvrđujući kao zasebno komunitarno radno i socijalno pravo. Suštinski, Evropski socijalni model znači da je ekonomski razvoj nezamisliv bez ukupnog društvenog, odnosno, socijalnog napretka. Izgradnja Evrope sa većim stepenom socijalne uključenosti smatra se ključnom sa stanovišta ciljeva EU, koji se ogledaju u postizanju održivog privrednog rasta, uvećanju broja i kvaliteta radnih mesta i jačanju socijalne kohezije. Radi se, dakle, o tome da je bogatstvo ekonomije samo jedan od uslova unapređenja bogatstva ljudskog života.

Sve aktuelniji koncept razvoja po meri čovjeka redefiniše pojam razvoja, koji se više ne meri samo dohotkom po glavi stanovnika ili prosečnim životnim vekom, već u obzir uzima i pismenost stanovništva, zdravstveno stanje, slobodu govora, udruživanja i kretanja, sprovođenje socijalne pravde i zaštitu od diskriminacije po osnovu rase, verskog ili etničkog porekla i brojne druge aspekte.

Evropska komisija je 1994. godine u Beloj knjizi o socijalnoj politici definisala Evropski socijalni model kao vrednosti koje uključuju „demokratiju i individualna prava, slobodno kolektivno pregovaranje, tržišnu ekonomiju, jednake mogućnosti za sve i državu blagostanja i solidarnost“.

Pravni osnov za Evropski socijalni model nalazi se u samom Ugovoru o Evropskoj zajednici. Poglavlje III Osnivačkog ugovora (članovi 39. do 42.) koji se odnosi na slobodu kretanja radnika, dok se poglavlja VIII i IX odnose na zaposlenost i socijalnu politiku.

Tako članovi, od 125. do 130., definišu pitanja zaposlenosti, članovi od 136. do 145. govore o socijalnim pitanjima, članovi od 146. do 148. o Evropskom socijalnom fondu, a članovi od 158. do 162. se tiču ekonomske i socijalne kohezije.

EU, dakle, socijalnu politiku smatra produktivnim činiocem koji stvara političku, ekonomsku i socijalnu stabilnost. Naravno, proces evropskih integracija započeo je kroz trgovinsku saradnju, tako da je oblast socijalne politike, postepeno i tek delimično, korak po korak, prenošena sa nadležnosti država članica na nadnacionalni nivo. Otuda i toliko mnogo upita o karakteru, značaju i perspektivama Evropskog socijalnog modela. On se razvija kao rezultat postepenog usklađivanja razvojnih karakteristika socijalnih sistema u zemljama koje su zajednički gradile EU. Postepeno je u EU izgrađivano specifično komunitarno radno i socijalno pravo uslovljeno prije svega potrebom prilagođavanja država članica uslovima zajedničkog tržišta i politici konkurencije i slobode kretanja radnika.

Razvoj komunitarnog socijalnog prava se najčešće deli u nekoliko faza. Tokom prvih decenija razvoja evropskih integracija to je bila *lasser-faire* faza, pošto se smatralo da će proces ekonomskih integracija sam po sebi uticati na tok socijalnog razvoja. Tokom sedamdesetih je razvijena faza socijalne akcije (zbog programa socijalne akcije koji su u tom periodu uvedeni). Potom je do donošenja Ugovora o EU iz Mاستrihta karakteristična posvećenost zaokruživanju unutrašnjeg tržišta i njegovih socijalnih dimenzija, da bi, nakon toga, uslijedio period pravne integracije u EU. Dakle, istorijski razvoj primarnog socijalnog zakonodavstva, najkraće rečeno, obeležavaju: Rimski Ugovor o Evropskoj zajednici iz 1957. godine, koji je u proces integracija uveo oblast slobode kretanja radne snage, dok Jedinostveni evropski akt, 1986 godine, uvodi socijalni dijalog na nivou Unije.

Nešto kasnije, 1989. godine usvojena je Povelja o osnovnim pravima radnika (tzv. Socijalna povelja), na osnovu koje je 1992. godine uz Ugovor iz Mاستrihta donesen poseban Sporazum o socijalnoj politici (tzv. Socijalni protokol), koji je 1997. godine uvršten u Ugovor iz Amsterdama. Tada i zapošljavanje postaje jedan od primarnih ciljeva EU. Osnovni instrumenti za ostvarivanje socijalne politike na nivou EU su Evropski socijalni fond (osnovan još 1958. godine), danas veoma aktuelni Evropski fond za ublažavanje posledica globalizacije (koji je osnovan 2007. godine). Takođe, jedan od programa Zajednice: Progres (*Community Programme for Employment and Social solidarity* –

The project is co-financed by the European Union

PROGRESS), je osmišljen da u periodu od 2007. do 2013. godine pruža podršku zapošljavanju i socijalnoj solidarnosti unutar Evropske zajednice

3.1.2. SOCIJALNE VREDNOSTI EU

Evropska Unija predstavlja najznačajniji, najintenzivniji i za sada najuspešniji oblik udruživanja država. Danas u svetu nema sličnih zajednica sa kojima se ona može upoređivati.

Po mnogim karakteristikama kvaliteta života Evropski socijalni model predstavlja dodatni podsticaj stanovnicima drugih država da se uključe u proces evropskih integracija. Temeljne vrednosti EU su stub specifičnog socijalnog modela koji predstavlja oslonac građenja evropskog identiteta.

Vladavina prava i poštovanje visokih standarda u oblasti ljudskih prava i sloboda u EU kontinuirano se, sa manje ili više uspeha, nadograđuje ekonomskom i socijalnom kohezijom, solidarnošću i kvalitetom industrijskih odnosa.

Evropski socijalni model je građen na ideološkim temeljima posleratne socijodemokratske orijentacije koja je bila preovlađujuća u gotovo svim državama članicama prvih evropskih zajednica. Proces postepenog ujedinjavanja različitih modela socijalnih politika u državama članicama bio je zasnovan na jasnim ekonomskim interesima proizašlim iz građenja zajedničkog tržišta na nivou evropskih zajednica. Tako je razvijen model saradnje između sveta rada i sveta kapitala sa snažnom ulogom države, koji je doprinio političkoj stabilizaciji i ekonomski podstaknutim klasnim kompromisima. Time su uspostavljeni specifični socijalni i politički aranžmani integrisanja rada u politiku, pri čemu socijalni partneri imaju izuzetno važnu ulogu.

Socijalne vrednosti evropskih integracija odslikavaju se u ključnim primarnim dokumentima EU. Prema članu 2 aktuelnog Ugovora (iz Nice) o Evropskoj uniji, „Unija ima sedeće ciljeve:

- 1) da podstiče **uravnotežen i trajan privredni i društveni razvoj** i visok nivo zaposlenosti, posebno stvaranjem prostora bez unutrašnjih granica, **jačanjem privredne i društvene kohezije** i uspostavljanjem ekonomske i monetarne unije, koja će u dogledno vreme sadržati i jedinstvenu monetu, u skladu sa odredbama ovog Ugovora;
- 2) da potvrđuje svoj identitet na međunarodnoj sceni, posebno vođenjem zajedničke spoljne i bezbedonosne politike, što obuhvata i postepeno stvaranje zajedničke odbranbene politike, koja može dovesti do zajedničke odbrane u skladu sa odredbama člana 17;
- 3) da jača zaštitu prava i interesa državljana svojih država članica uspostavljanjem prava građanstva Unije;
- 4) da održi i ojača Uniju kao prostor slobode, bezbednosti i pravde, na kome je slobodno kretanje lica obezbeđeno uz paralelno usvajanje odgovarajućih mera iz oblasti kontrole spoljnih granica, azila, imigracije i prevencije i borbe protiv kriminala;
- 5) da u celosti očuva *acquis communautaire* i da ga dalje razvija što obuhvata i razmatranje pitanja u kojoj meri bi trebalo revidirati politike i oblike saradnje uspostavljene ovim Ugovorom, sa ciljem osiguranja efikasnosti mehanizama i institucija Zajednice.”

Takođe u članu 2. aktuelnog Ugovora o Evropskoj zajednici zapisani su ciljevi Zajednice: „Zajednica ima za cilja da, uspostavljanjem zajedničkog tržišta, kao i ekonomske i monetarne unije i sprovođenjem zajedničkih politika ili aktivnosti predviđenih članovima 3 i 14, **unapređuje skladan, uravnotežen i trajan privredni razvoj u celoj Zajednici, visok stepen zaposlenosti, i socijalne zaštite**, jednakost između muškaraca i žena, trajan i neinflatorni rast, poboljšanje kvaliteta životne sredine, **podizanje nivoa i kvaliteta života, privrednu i društvenu povezanost i solidarnost između država članica.**“

The project is co-financed by the European Union

Pored toga, u preambuli Ustava EU12 je, između ostalog, zapisano da: „Unija doprinosi očuvanju i razvoju tih zajedničkih vrednosti uz poštovanje različitosti kultura i tradicija naroda Evrope kao i nacionalnog identiteta država članica i organizacije njihove državne vlasti na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou“. Što se temeljnih principa tiče, u novi Ugovor o funkcionisanju Evropske unije iz Lisabona su, manje više, ugrađeni svi sadržaji preambule Ustava. Inače, novim Lisabonskim ugovorom na novi način se definišu i socijalni ciljevi Unije koji obuhvataju: punu zaposlenosti i socijalni napredak, borbu protiv socijalne isključenosti i diskriminacije, promociju pravde i iskorenjivanje siromaštva.

Socijalna politika treba da obezbedi ekonomski održiv, ali istovremeno i socijalno prihvatljiv nivo zaštite za sve članove društva i da na taj način promovise jednakost i socijalnu koheziju. Cilj socijalne politike je da na osnovu društvene solidarnosti, putem različitih programa i usluga, omogući blagostanje i preuzme odgovornost za one društvene grupe kojima je potrebna dodatna podrška i zaštita od rizika kao što su siromaštvo, nezaposlenost, bolest, starost i invalidnost. Finansijska osnova takve solidarnosti se ostvaruje politikom redistribucije dohotka. Jasno je da je socijalnu politiku zbog svega toga teško, ako ne i nemoguće, izdići iznad nivoa nacionalne države. Unutar procesa evropskih integracija socijalna politika država članica se otuda ne integriše, već se radi o koordinaciji nacionalnih sistema socijalne sigurnosti. Socijalno zakonodavstvo na evropskom nivou je, naravno, daleko od tradicionalne uloge države blagostanja koja podrazumeva konkretne obaveze države da obezbedi socijalnu i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, stanovanje i slično. Socijalna politika na nivou EU je prevashodno regulatorna, dok se redistributivna uloga socijalne politike i dalje ostvaruje na nivou država članica.

Osnov za pravila o koordinaciji sistema socijalne sigurnosti predstavlja član 42 Ugovora o Evropskoj zajednici (UoEZ). U njemu se kaže da Savet „donosi potrebne mere u oblasti socijalnog osiguranja neophodne za ostvarivanje slobode kretanja radnika“. Dakle koordinacija nacionalnih sistema socijalne sigurnosti ima cilj da spriječi negativni uticaj razlika u nacionalnom zakonodavstvu država članica na prava radnika, koja proizilaze iz temeljne slobode kretanja na jedinstvenom tržištu. Zbog toga *acquis* u ovoj oblasti garantuje jednaki tretman državljanima članica EU u pogledu sticanja i ostvarivanja prava iz socijalne sigurnosti, zabranjuje istovremenu primenu sistema socijalne sigurnosti za isti period osiguranja u više država, obezbeđuje pravo na zadržavanje stečenih prava iz sistema socijalne sigurnosti i obezbeđuje priznavanje proteklog vremena osiguranja iz jedne u drugoj državi članici. Postepeno se proces integracija odnosio i na šira područja socijalne politike, kao što su uslovi rada, nediskriminacija, zapošljavanje i drugo.

Prema članu 158. Ugovora o Evropskoj zajednici ekonomska i socijalna kohezija u EU treba da se gradi smanjivanjem razlika između nivoa razvijenosti različitih regiona u EU, posebno seoskih područja. Najčešće se ekonomska kohezija tumači ujednačavanjem regionalnih dispariteta u razvoju unutar EU. No u širem smislu, po čemu se i definiše kvalitet Evropskog socijalnog modela, ona obuhvata brigu o nizu socijalnih indikatora kao što su zdravlje, kvalitet životne sredine, kvalitet obrazovanja, nivo kriminala, probleme migracija idr. To je evropski put povezivanja socijalnog sa ekonomskim razvojem. Na tragu temelja ovakvih ideja oformljen je prvo Socijalni fond, a potom i ostali strukturni fondovi EU usmereni na pomoć regionima koji su manje razvijeni i imaju poteškoća u restrukturiranju vlastite privrede, kao i strukturalnom prilagođavanju država koje treba da se uključe u njeno članstvo. Rimskim Ugovorom o EZ ustanovljen je prvo Evropski socijalni fond (član 136.), a kasnije su osnovani i drugi strukturni fondovi, koji su mijenjali imena, načine i rokove funkcionisanja, ali se, u suštini, bave podrškom poljoprovrednom i regionalnom razvoj(njih definiše član 159. UoEZ). Zahvaljujući njima manje razvijene zemlje EU su tokom devedesetih godina dobile veoma značajna sredstva za ubrzani ekonomski i socijalni razvoj. Najviše novca je, nakon uspostavljanja posebnog Kohezionog fonda otišlo u tadašnje novoprimiteljne članice: Grčku, Španiju i Portugaliju.

The project is co-financed by the
European Union

Među 35 poglavlja *acquis communautaire*-a tri imaju posebnu i neposrednu važnost za Evropski socijalni model: Drugo poglavlje koje se tiče slobodnog kretanja ljudi, 19., koje se tiče socijalne politike i zapošljavanja i dvadesetosmo, koje se odnosi na zaštitu potrošača i zdravlje. Na ekonomsku koheziju i teritorijalnu ravnomjernost odnosi se 22-o poglavlje - Regionalne politike i koordinacija strukturalnih instrumenata, dok se 33- e poglavlje tiče finansija i budžeta. Naravno, i poglavlje 11 o poljoprivredi i ruralnom razvoju ovde ima izuzetan značaj.

Prikaz istorijskog razvoja socijalne, regionalne i kohezivne politike EU i sadržaja *acquis*-a u ovoj ovim oblastima ukazuje na značaj ovih poglavlja za Srbiju koja teži budućem članstvu u EU. Njihova kompleksnost ogleda se i u činjenici da su države srednje i istočne Evrope u procesu pristupnih pregovora o članstvu ova poglavlja *acquis*-a, po pravilu, najsporije i najteže zatvarala. Prije svega zbog toga sva ta poglavlja imaju odredbe o finansijama. Valja ukazati i na značaj Evropske Socijalne Agende 2005 - 2010. Njen moto je „Socijalna Evropa u globalnoj ekonomiji: posao i šanse za sve”. Agenda se fokusira na stvaranje uslova za obezbjeđivanje poslova i jednakih mogućnosti za sve, pri čemu upravo modernizacija tržišta rada treba da omogući svakom pojedincu da osjeti šanse koje pruža konkurencija i tehnološki napredak. Evropska socijalna agenda, pri tome, posebno potencira investiranje u ljudski kapital i socijalnu koheziju, koju posmatra kao aktivno učesevih u društvenom i privrednom životu, borba protiv marginalizacije i siromaštva.

U Lisabonskoj strategiji se kaže da će “Unija postati najkonkurentnija i najdinamičnija ekonomija na svetu, zasnovano na znanju, sposobna da ostvari održivi ekonomski rast s više kvalitetnih radnih mjesta i većom socijalnom kohezijom”. Jasno je da “Ostvarivanje tog cilja zahteva strategiju usmerenu ka modernizaciji evropskog socijalnog modela, investiranju u ljude i borbi protiv socijalne isključenosti”. To ukazuje na proširenje interesa EU s makroekonomske politike i politike zapošljavanja prema širem području socijalne politike i borbe protiv socijalne isključenosti.

U Evropskoj uniji je termin „*social exclusion*“, odnosno socijalna isključenost, usvojen kasnih osamdesetih godina, da bi od devedesetih godina postao centralna tačka socijalne agende. Ključni događaj u ovom procesu bio je usvajanje već pomenutih zajedničkih indikatora socijalne isključenosti iz Laekena.

Termin „socijalna kohezija” je prvi put upotrebljen u Jedinstvenom evropskom aktu (1987. godine) i u to vrijeme se prevashodno odnosio na napore za smanjenje disparitacija u regionalnom razvoju unutar tadašnje Evropske zajednice. Početak procesa integracija i put ka Mastrohtu i definisanju Unije u današnjem smislu bio je dobrim dijelom popločan opšteprihvaćenim stavom javnosti da će jedinstveno tržište dovesti do većih socijalnih prava. O tome svjedoči i donošenje Inovirane Evropske Socijalne povelje '89. godine (u okviru Savjeta Evrope), kao i Povelje EZ o osnovnim pravima radnika iste godine. Posljednji veliki rezultat evropskog usaglašavanja na planu socijalnih odnosa je Povelja EU o osnovnim pravima, donesena 2000. godine,²¹ čiji je sadržaj indirektno uključen u najnoviji Lisabonski ugovor. Otuda i očekivanje da će stupanje na snagu Lisabonskog ugovora dalje jačati socijalnetemelje EU, s obzirom da Povelja iz Nice predstavlja pokušaj da se sama Unija legitimiše kao društvo koje je obavezano ljudskim pravima. Sve u svemu, Evropska unija je danas mnogo više uključena u pitanja socijalne politike nego ikada prije. Ova oblast je kroz Lisabonsku agendu došla u središte interesovanja EU i integrisana je u pitanja sveukupnog ekonomskog razvoja. Lisabonska strategija pokušava da nađe uzlaz iz, previše naglašavanog konfl ikta između tržišne Evrope i socijalne Evrope, s obzirom da pod uticajem globalnih tendencija dolazi do prožimanja karakteristika socijalne tržišne privrede i (neo)liberalizma. Istorijska, a ne samo ekonomska, konkurentnost Evropske unije u globalnim tokovima suštinski zavisi od toga kakav će biti njen socijalni lik. Otuda i pokušaj integracije socijalne i ekonomske politike odslikan, pored ostalog i u Lisabonskoj strategiji. Naravno da građenje i sprovođenje svih ovih politika košta, ima i svoju troškovnu stranu.

The project is co-financed by the European Union

3.1.3. STRATEGIJA EVROPE 2020.

Strategija „Evropa 2020“ postavlja viziju evropske socijalne tržišne ekonomije za XXI vek i sadrži tri međusobno povezana prioriteta:

- **Pametani rast:** razvoj ekonomije zasnovane na znanju i inovacijama.
- **Održivi rast:** promovisanje ekonomije koja efikasnije koristi resurse, koja je zelenija i konkurentnija.
- **Inkluzivni rast:** podsticanje ekonomije koju odlikuje visoka stopa zaposlenosti i koja ostvaruje socijalnu i teritorijalnu koheziju.

Da bi gore navedeni prioriteti bili ostvarljivi u praksi, definisano je pet ključnih ciljeva, do kojih, do kraja decenije, Evropska Unija mora stići.

Spomenuti ciljevi se odnose na:

1. zapošljavanje,
2. obrazovanje, kulturu i inovacije,
3. društvenu inkluziju i smanjenje siromaštva,
4. borbu protiv klimatskih promena i
5. energetiku.

Evropska unija mora da definiše svoje rezultate do 2020. godine. U tom smislu, Evropska komisija predlaže sledeće glavne ciljeve EU:

- 75% stanovništva starosti između 20 godina i 64 godine treba da bude zaposleno.
- 3% BDP-a EU treba da bude uloženo u istraživanje i razvoj.
- Treba ostvariti klimatsko-energetske ciljeve „20/20/20“ (uključujući i povećanje na 30% smanjenja emisija gasova uz odgovarajuće uslove).
- Udeo onih koji prerano napuštaju školovanje treba da bude ispod 10%, a najmanje 40% mladih treba da ima stečeno tercijarno obrazovanje.
- Broj ljudi koji su izloženi riziku od siromaštva treba smanjiti za dvadeset miliona.

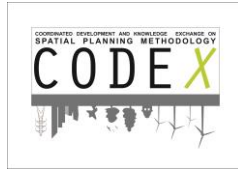
Ovi ciljevi su međusobno povezani i presudni su za naš opšti uspeh. Kako bi obezbedila da svaka država članica prilagodi Strategiju „Evropa 2020“ svojoj posebnoj situaciji, Evropska komisija predlaže da se ciljevi EU prevedu u nacionalne ciljeve i putanje.

Ovi ciljevi predstavljaju tri prioriteta pametnog, održivog i inkluzivnog rasta, ali nisu konačni. Da bi se poduprli, biće potreban širok spektar aktivnosti na nacionalnom nivou, na nivou EU i na međunarodnom nivou. Evropska komisija predlaže sedam ključnih inicijativa koje će podstaći napredak u okviru svake prioritetne oblasti:

- „Uniju inovacija“, sa ciljem unapređenja okvirnih uslova i pristupa za finansiranje istraživanja i inovacija kako bi se osigurala mogućnost transformisanja inovativnih ideja u proizvode i usluge koji će stvarati rast i radna mesta.
- „Mlade u pokretu“, sa ciljem unapređenja kvaliteta obrazovnih sistema i lakšeg ulaska mladih na tržište rada.
- „Digitalnu agendu za Evropu“, sa ciljem bržeg širenja širokopojasnog interneta tako da domaćinstva i firme koriste prednosti digitalnog jedinstvenog tržišta.
- „Evropu koja efikasno koristi resurse“, sa ciljem razdvajanja privrednog rasta od korišćenja resursa, podržavanja prelaza na privredu sa niskom emisijom ugljen-dioksida, povećanja upotrebe obnovljivih izvora energije, modernizacije našeg transportnog sektora i promovisanja energetske efikasnosti.

The project is co-financed by the European Union

- „Industrijsku politiku za eru globalizacije“, sa ciljem unapređenja poslovnog okruženja, posebno za mala i srednja preduzeća, i podrške razvoju jake i održive industrijske baze konkurentne na globalnom nivou.
- „Agendu za nove veštine i nova radna mesta“, sa ciljem modernizacije tržišta rada i osnaživanja ljudi razvojem njihovih veština tokom celog života kako bi se povećala aktivna radna snaga i bolje usklađivala ponuda sa potražnjom na tržištu rada, između ostalog, i kroz mobilnost radne snage.
- „Evropsku platformu za borbu protiv siromaštva“, sa ciljem da se postigne socijalna i teritorijalna kohezija tako da su koristi od rasta i zapošljavanja široko postojeće i da se ljudima koji su suočeni sa siromaštvom i socijalnom isključenošću omogući dostojanstven život i aktivno učestvovanje u društvu.

Ovih sedam ključnih inicijativa obavezuje, kako EU tako i države članice. Instrumenti na nivou EU, pre svega jedinstveno tržište, finansijske poluge i instrumenti spoljne politike, potpuno će biti iskorišćeni kako bi se rešio problem uskih grla i ostvarili ciljevi Strategije „Evropa 2020“. Kao kratkoročni prioritet, Komisija je pripremila nacrt onoga što treba da se uradi kako bi se definisala ubedljiva izlazna strategija, nastavila reforma finansijskog sistema, postigla konsolidacija budžeta neophodna za dugoročni rast i učvrstila koordinacija unutar Ekonomske i Monetarne unije.

Za ostvarenje rezultata biće potrebno snažnije ekonomsko upravljanje. Strategija „Evropa 2020“ počiva na dva stuba: gore predstavljenom tematskom pristupu, sastavljenom od prioriteta i glavnih ciljeva, i nacionalnim izveštajima, koji će pomoći državama članicama da razviju svoje strategije za povratak na održivi rast i održive javne finansije. Na nivou EU, biće usvojene integrisane smernice kako bi se pokrio opseg prioriteta i ciljeva EU. Državama članicama će biti poslate preporuke karakteristične za svaku državu. U slučaju neadekvatnog odgovora, mogu biti izdata upozorenja koja se odnose na javne politike.

Izveštavanje o Strategiji „Evropa 2020“ i ocenjivanje Pakta za stabilnost i rast vršiće se istovremeno, uz razdvajanje instrumenata i održavanje integriteta Pakta.

Strategija Evrope 2020 biće uspešna samo ako se EU i države članice zajednički založe za njenu realizaciju. EU će doneti važne odluke u vezi izgradnje zajedničkog tržišta usluga, energetike i digitalnih proizvoda, i radi utvrđivanja neophodnih preko graničnih odnosa. Države članice moraju ukinuti barijere, koje su se isprečile ispred konkurentnosti i otvaranju novih radnih mesta. Međutim, na planu privrednog rasta i otvaranju novih radnih mesta možemo računati na uspeh samo ako EU i države članice usaglase, odnosno združe svoje napore.

3.1.4. KOHEZIONA POLITIKA EU

Pitanje ekonomskih i socijalnih razlika između pojedinih regiona u okviru Evropske unije (EU) postoji još od njenog nastanka. Međutim, svakim proširenjem pitanje utvrđivanja razlika u razvijenosti između zemalja (ili regija) i preduzimanje mera za njihovo smanjenje postaje sve aktuelnije. Ako se tome dodaju i sve veće težnje EU u pogledu postizanja globalne konkurentnosti, onda ne čudi podatak da se više od jedne trećine njenog budžeta troši upravo na **Politiku ekonomske i socijalne kohezije**².

Politika ekonomske i socijalne kohezije se skraćeno naziva **kohezijom** ili **regionalnom** politikom. U literaturi se ova dva pojma – koheziona i regionalna politika koriste kao sinonimi, a označavaju politiku čiji je cilj smanjenje razlika između zemalja članica EU, postojećih i onih koje su nastale stvaranjem zajedničkog tržišta, uvođenjem zajedničke valute ili sprovođenjem neke od zajedničkih

² Novim Lisabonskim ugovorom ova politika nazva se i Politikom ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije

The project is co-financed by the European Union

politika EU.³ Međutim, kada govorimo o kohezioj (regionalnoj) politici treba imati na umu da se ne radi samo o regionalnom razvoju u užem smislu te reči, već da pojam kohezivne politike ima mnogo širu dimenziju i kao takva predstavlja nastojanja da se smanjenjem postojećih razlika u razvijenosti regiona utiče na koheziju i smanjenje dispariteta na nivou čitave EU. Ciljevi kohezivne politike postižu se korišćenjem sredstava strukturnih i Kohezivnog fonda, koji su nastali u različitim vremenskim periodima u zavisnosti od potreba Unije i problema koje je u tom trenutku trebalo rešiti.

Instrumenti kohezivne politike-ciljevi i fondovi

Kao institucija koja ima vodeću ulogu u rešavanju pitanja regionalnih razlika Evropska komisija koristi periodične statističke izveštaje Eurostata. Osnovni pokazatelji na kojima se zasniva ova analiza su BDP po glavi stanovnika i stopa nezaposlenosti, koji su vrlo neravnomerno raspoređeni unutar Unije. Statistički podaci prikupljaju se na nivou administrativnih jedinica NUTS 1, 2 i 3,⁴ koje predstavljaju osnovu za utvrđivanje regija koje zaostaju u razvoju i podobne su za korišćenje sredstava strukturnih i Kohezivnog fonda.

U kom pravcu će biti usmerena sredstva iz pomenutih fondova prvenstveno zavisi od važećih ciljeva kohezivne politike. Tako su u periodu od 2000. do 2006. godine postojala tri cilja:

- **prvi cilj** se odnosio na razvoj i strukturno prilagođavanje regiona čiji razvoj zaostaje – regiona sa BDP nižim od 75% proseka EU i udaljena područja.
- **drugi cilj** se odnosio na ekonomsku i socijalnu koheziju područja koja su pogođena strukturnim teškoćama, a
- **treći cilj** bio je vezan za rešavanje pitanja prilagođavanja i modernizacije nacionalnih politika i sistema obrazovanja, obuka i zapošljavanja.

Za finansiranje ovih ciljeva u tom periodu je bilo opredijeljeno 213 milijardi € i to kroz: Evropski fond za regionalni razvoj, Evropski socijalni fond, Finansijski instrument za smernice u ribarstvu, Evropski fond za upravljanje i garancije u poljoprivredi i Kohezivni fond⁵.

Međutim, pozivajući se na činjenicu da ekonomskog razvoja nema bez ekonomske i socijalne kohezije, u EU je odlučeno da, u periodu od 2007-2013. godine, sredstva opredeljena za kohezivnu politiku budu usmerena na najmanje razvijene regione, sa naglaskom na rešavanje pitanja nezaposlenosti. U ovom periodu određeni su do sada najveći iznosi za strukturne i Kohezivni fond-347 milijardi €, definisani novi ciljevi politike, a smanjen je i broj fondova.

Kao ciljevi kohezivne politike u periodu 2007-2013. godine postavljeni su:

- **konvergencija**, kojom se nastoje promovirati uslovi za praćenje rasta, kao i faktori koji vode stvarnoj konvergenciji najslabije razvijenih zemalja članica. Ovde se prije svaga misli na pomoć najslabije razvijenim regionima (NUTS II kategorije) čiji je BDP manji od 75% proseka Unije;
- **regionalna konkurentnost i zapošljavanje**, koji je usmeren na borbu protiv nezaposlenosti i
- **evropska teritorijalna saradnja** je cilj kojim se promovišu usklađenosti i uravnoteženosti u razvoju različitih teritorija unutar Unije. Ovaj cilj je namenjen jačanju prekogranične i interregionalne saradnje, kroz zajedničke prekogranične i regionalne inicijative.

³ Naziv **regionalna politika** je stariji naziv. Ustaljeno korišćenje naziva **kohezivna politika** počelo je usvajanjem Izveštaja o društveno-ekonomskoj koheziji, februara 2007. godine

⁴ NUTS-Nomenclature des unités territoriales statistiques (Nomenklatura teritorijalnih statističkih jedinica)

⁵ Financial instrument for Fisheries Guidance-FIFG, European Agricultural Guidance and Guarantees Fund-EAGGF, Cohesion Fund

The project is co-financed by the European Union

3.1.4.1. FONDOVI KOHEZIONE POLITIKE

Ciljevi kohezione politike ostvaruju se pomoću sredstava opredeljenih za strukturne i Kohezioni fond. U periodu 2007-2013. godine broj fondova za realizaciju ciljeva kohezione politike sveden je na tri i to:

Evropski fond za regionalni razvoj koji je osnovan 1975. godine, a namenjen je održavanju i stvaranju novih radnih mesta, razvoju infrastrukture, kao i aktivnostima malih i srednjih preduzeća. Sredstvima iz ovog fonda mogu biti finansirana sva tri navedena cilja kohezione politike.

Evropski socijalni fond je najstariji i osnovan je 1956. godine. Ovaj fond je namenjen suzbijanju nezaposlenosti, razvoju ljudskih resursa, profesionalnoj integraciji dugoročno nazaposlenih, podršci jednakom pristupu tržištu rada, obezbeđenju obuka itd.

Pored navedena dva fonda, kohezione politika EU podržana je i **Kohezionim fondom** osnovanim 1994. godine, kojim mogu biti finansirane aktivnosti u okviru cilja konvergencije. Ovaj fond namenjen je državama članicama čiji je BNP⁶ po stanovniku ispod 90% proseka Unije. Kroz ovaj fond finansiraju se projekti iz oblasti zaštite životne sredine i transevropskih transportnih mreža u oblasti saobraćajne infrastrukture.

Navedeni instrumenti predstavljaju najčešće korišćene instrumente za realizaciju ciljeva kohezione politike. Međutim, važno je napomenuti da ova politika svoje ciljeve ostvaruje i kroz **zajedničke inicijative Evropske komisije, Evropske investicione banke i drugih međunarodnih finansijskih institucija**. U periodu 2007-2013. godine postoje tri takve inicijative: JASPERS-Zajednička podrška projektima u evropskim regionima, JEREMIE-Zajednički evropski resursi za mikro, mala i srednja preduzeća, JESSICA-Zajednička evropska podrška održivim investicijama u gradskim područjima i JASMINE-Inicijativa Evropske komisije za podsticaj razvoja mikro-kredita u Evropi.⁷

Principi korišćenja strukturnih i kohezionog fonda

Principi korišćenja strukturnih fondova su:

- ❖ *Princip programiranja;*
- ❖ *Princip partnerstva;*
- ❖ *Princip koncentracije i*
- ❖ *Princip kofinansiranja*

Usvajanjem principa **programiranja** projekti su prilagođeni višegodišnjim programskim ciklusima tj. sa modela **od-projekta-do-projekta** prešlo se na **višegodišnje programe**. Programiranje se sprovodi kroz pripremu višegodišnjih razvojnih planova u čijoj realizaciji zajednički učestvuju Evropska komisija, nacionalne i lokalne vlasti kroz partnerske aranžmane definisane principom partnerstva. Programiranje je prva faza projektnog ciklusa i podrazumeva izradu Nacionalnog strateškog referentnog okvira (National Strategic Referenc Framework-NSRF) u skladu sa strateškim smernicama kohezije koje je prethodno definisala Evropska komisija. NSRF je osnova za izradu operativnih programa u kojima su definisani razvojni prioriteti zemalja članica.

Partnerstvo je princip koji upućuje na realizaciju ciljeva kohezione politike kroz saradnju između različitih nivoa vlasti zemlje korisnice i drugih aktera. Ovaj princip posebno stavlja naglasak na

⁶ Za razliku od drugih fondova kod kojih se kao mjerilo nacionalnog razvoja koristi BDP (GDP) za potrebe Kohezionog fonda Evropska komisija koristi BNP (GNI)

⁷ Joint Assistance in Support of Projects in European Regions-JASPERS, Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises-JEREMIE, Joint European Support to Sustainable Investment in City Areas- JESSICA, European Commission Initiative to reinforce development of micro-credit in Europe- JASMINE.

The project is co-financed by the European Union

partnerstvo između Komisije i regionalnih i lokalnih vlasti, čime se smanjuje uticaj zemalja članica prilikom odobravanja finansiranja pojedinih programa.

Koncentracija kao princip kohezione politike postavljen je sa ciljem da se istakne da je efikasnije i ekonomski isplativije ukoliko su fondovi prostorno i sektorski skoncentrisani na najprioritetnije oblasti, nego da su rasuti na veliki broj projekata.

Veoma bitan princip je **kofinansiranje** koji ukazuje na to da korišćenje strukturnih i Kohezionog fonda iziskuje da države članice i regioni učestvuju u finansiranju programa. Ovaj princip je uveden sa namerom da sredstva dodeljena od strane EU ne budu samo zamena za domaće investitije, već da budu podrška domaćim naporima u rešavanju određenih pitanja. Na taj način, EU želi da bude sigurna da je država korisnica sredstava angažovanjem sopstvenih sredstava rešena u nameri da na kvalitetan način realizuje program koji se finansira.

3.1.4.2. KOHEZIONA POLITIKA I PRETPRISTUPNA PODRŠKA EVROPSKE UNIJE

Nakon pet proširenja, koliko ih je do sad sprovedeno, EU je pokazala da je otvorena za nove zemlje članice i širenje svoje teritorije. U cilju predupređenja određenih problema koji se mogu javiti nakon članstva, EU je kroz različite pretpristupne fondove pružala podršku zemljama u pretpristupnoj fazi da pripreme svoje kapacitete za korišćenje strukturnih i Kohezionog fonda. Do 2007. godine postojali su različiti pretpristupni instrumenti (ISPA, PHARE; SAPARD, CARDS i pretpristupni instrument za Tursku), koji su finansijskoj perspektivi 2007-2013. godine objedinjeni u jedinstveni Instrument za pretpristupnu podršku-IPA.

Cilj ovog instrumenta je prvenstveno pružanje pomoći u uspostavljanju i kreiranju sistema za korišćenje sredstava EU-a, učenje pravila i uvođenje novih propisa, kako se ne bi dogodilo da nova država članica nakon pristupanja ne uspe iskoristiti sredstva koja su za nju predviđena. Učenje pravila je veoma važno i zbog toga IPA ima iste principe sprovođenja kao i strukturni i kohezioni fond: programiranje, partnerstvo, koncentracija i kofinansiranje.

IPA ima 5 komponenti: Pomoć tranziciji i izgradnja institucija, Prekogranična saradnja, Regionalni razvoj, Razvoj ljudskih resursa i Ruralni razvoj. Prve dve komponente namenjene su zemljama potencijalnim kandidatima, dok su preostale tri namenjene zemljama kandidatima, koje se nalaze na korak od članstva. Poslednje tri IPA komponente predstavljaju **direktnu pripremu** za korišćenje strukturnih i Kohezionog fonda i zato je veoma bitno da se sistem za korišćenje ovih komponenti uspostavi na što je moguće kvalitetniji način.⁸

Postavljanje sistema na pravilan način je od veoma velikog značaja i za nacionalne finansije zemlje. Naime, zemlje članice pune budžet EU (po osnovu carina i poreza), što automatski znači manje sredstava za nacionalni budžet. Ukoliko zemlja nije spremna i nije u stanju da iz strukturnih i Kohezionog fonda, kroz projekte, povuče dovoljno sredstava doći će do značajnog deficita u nacionalnom budžetu, što može automatski narušiti makroekonomsku stabilnost zemlje.

Kohezivna politika EU 2014-2020 je investiciona politika, koji ima za cilj otvaranje novih radnih mesta, poboljšanje konkurentnosti, privredni rast, poboljšanje životnog standarda i održivi rast. Investicije će podržati realizaciju Strategiju Evrope 2020. Kohezivna politika, i regionalna politika – koja predstavlja segment pređašnjeg – pruža dokaze i o tome, da EU želi da se solidariše sa nedovoljno razvijenim zemljama i regijama, pošto je njena materijalna pomoć usmerena najugroženijim prostorima i privrednim granama. Cilj regionalne politike je da umanja razlike na

⁸ Bojana Kaluderović *Treća i četvrta komponenta IPA -e kao priprema za strukturne i kohezione fondove*, bilten MInistrstva finansija oktobar-decembar 2009. godine

The project is co-financed by the European Union

planu privrede, socijalne politike i razvijenosti teritorije, koje postoje između različitih evropskih regija.

Evropska Komisija je 6. oktobra 2011. godine usvojila **predlog paketa pravnih propisa**, koji će predstavljati **pravni okvir za realizaciju kohezivne politike u periodu između 2014. i 2020. godine**. Komisija je, **radi postizanja većeg efekta kohezivnih investicija nakon 2013. godine**, predložila nekoliko značajnih izmena u vezi planiranja i realizacije kohezivne politike. Najvažniji su sledeći:

- usredsređivanje na prioritete Strategije Evrope 2020. koji se odnose na inteligentni, održivi i inkluzivni razvoj;
- vrednovanje rada na temelju uspešnosti obavljenog posla;
- podrška integrativnim programima;
- usredsređivanje na rezultate – provera postupka napredovanja prema označenom cilju;
- još veće osnaživanje teritorijalne kohezije; i
- pojednostavljivanje postupka realizacije ciljeva.

Okvir kohezivne politike regulisan je složenim sistemom pravnih propisa, a delovi tog sistema su sledeći:

- regulisanje odnos putem više podsistema, koji definiše zajednička pravila delovanja Evropskog fonda za regionalni razvoj (EFRR), Evropskog socijalnog fonda (ESF), Kohezivnog fonda, Evropskog poljoprivednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) i Evropskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (EFPR). (U daljem tekstu se definišu i opšta pravila i vezi EFRR, ESF i Kohezivnog fonda);
- tri specifične pravne regulative za EFRR, ESF i Kohezivni fond; i
- dve uredbe u vezi ciljeva Evropske teritorijalne saradnje, i grupacije Evropske teritorijalne saradnje;
- dve uredbe, koje se odnose na Evropski fond za prilagođavanje globalizaciji, i u vezi programa čiji su predmet društvene promene i inovacije, kao i
- Saopštenje o Fondu solidarnosti Evropske Unije.

Osnovna regulativa se dalje deli na dva dela.

Prvi deo sadrži zajedničke odredbe, koje se odnose na gore navedenih pet fondova (EFRR, ESF Kohezivni fond, EPFRR i EFP i R). Ovaj deo sadržava odredbe u vezi zajedničkih elemenata strateškog planiranja, tematske ciljeve iz Strategije Evrope 2020. čije je finansiranje obezbeđeno posredstvom fondova, odnosno odredbe na temelju kojih su sklopljeni partnerski sporazumi između Zajedničkog strateškog okvira (ZSO) i država članica. Opšta pravila se odnose na pravnu tematiku, odnosno na utvrđena prava, finansijske instrumente, i pravila upravljanja kao i kontrole.

Drugi deo sadržava specifične odredbe u vezi EFRR, ESF i Kohezivnog fonda. Ove odredbe regulišu ulogu i ciljeve kohezivne politike, finansijske okvire, sporazume u vezi planiranja i pripremanja izveštaja o glavnim projektima i zajedničkim akcionim planovima. Dalje, navode kriterijume upravljanja i kontrole – koja se sprovodi unutar kohezivne politike – kao i način na koji se upravlja finansijskim sredstvima.

Posebne odredbe su odraz karakteristika fondova, kao što su EFRR, ESF i Kohezivni fonda, s posebnim osvrtom na ciljeve fondova, investicione prioritete i indikatore (<http://ec.europa.eu/esf/BlobServlet?docId=233&langId=hu>).

Budžet regionalne politike između 2007-2013. godine iznosio 347 milijardi evra. U predstojećem planskom ciklusu između 2014-2020. godine, kako je navedeno u predlogu finansijskog plana za isti period, ta sredstava će se povećati na 376 milijardi evra.

The project is co-financed by the European Union

Nedovoljno razvijene regije: Važan zadatak kohezivne politike i nadalje će biti podrška nedovoljno razvijenim regijama. Unapređenje nedovoljno razvijenih regija iziskuje dugoročne napore. U ovu kategoriju spadaju regije gde domaći proizvod po glavi stanovnika iznosi manje od 75% proseka 27 država članica EU.

Prelazne regije: Umesto permanentnog umanjenja materijalne pomoći, tj. restriktivnije politike dodele razvojnih sredstava, uvedena je ova kategorija. U ovu kategoriju će se uvrstiti regije, gde je domaći proizvod po glavi stanovnika između 75-90% proseka 27 država članica EU.

Razvijene regije: Bez obzira što se prioritet kohezivne politike i dalje usmerava prema nerazvijenim područjima, sve zemlje članice se moraju suočiti sa nekoliko važnih izazova. Tu spada globalna konkurentnost društva utemeljenog na znanju, odnosno smanjivanje emisije ugljen dioksida, kao nus proizvoda privredne delatnosti. U ovu kategoriju spadaju regije u kojima je domaći proizvod po glavu stanovnika veći od 90% proseka 27 članica EU.

Kao dopuna, uspostavljena je jedna posebna **zaštitna mreža** za sve regije, koji su u planskom ciklusu 2007-2013. godine stekli pravo na materijalnu podršku na temelju ciljeva konvergencije, ali u kojima je bruto domaći proizvod po glavi stanovnika sada veći od 75% državama članica EU. Ove regije, koje sada spadaju u razvijene, ili prelazne regije, dobiće od Strukturalnih fondova iznos materijalne pomoći, koja odgovara dve trećini sredstava formalno stečenih u planskom ciklusu 2007-2013. godine.

Potpuno funkcionisanje zajedničkog tržišta zavisi od savremene infrastrukture. Kako bi poboljšala dostupnost unutrašnjom tržištu, Komisija je odlučila da predloži ustanovljavanje takozvanih **evropskih sredstava za povezivanje**. Ova sredstva – stavka u budžetu za regionalnu politiku - će biti namenjena unapređenju trans- evropskog saobraćaja, energetike, kao i razvoju sistema komunikacionih tehnologija. Evropska sredstva za povezivanje funkcionisaće putem centralnog upravljanja, te će imati sopstveni budžet i sistem obračunavanja. Osim toga, jedan deo izvornih sredstava Kohezivnog fonda (10. milijardi evra) poslužiće za finansiranje saobraćajne infrastrukture.

Nakon pregleda budžeta, analizirajmo osnovne karakteristike tri najznačajnija fonda.

Evropskog fonda za regionalni razvoj (EFRR)

EFRR predstavlja fond za jačanje kohezije unutar Evropske Unije na planu privrede, društva i teritorijalnih jedinica. Zbog toga, navedeni fond pomaže u otklanjanju razlika između regija. Evropski fond za regionalni razvoj, posredstvom svih tematskih ciljeva, podržava regionalna ulaganja, ustanovljavajući prioriteta, radi pospešivanja sledećih delatnosti:

- istraživanje-razvoj i inovacije;
- poboljšanje kvaliteta i povećanje dostupnosti informativnim i komunikacionim tehnologijama;
- umanjenje posledica klimatskih promena, i smanjenje emisije štetnih gasova, pre svega ugljen dioksida;
- materijalna podrška malim i srednjim preduzećima;
- usluge od zajedničkog interesa;
- telekomunikacije, energetika i transportna infrastruktura;
- unapređenje akcione sposobnosti institucija i efikasna uprava;
- zdravstvena, obrazovna i socijalna infrastruktura; i
- održivi urbani razvoj.

The project is co-financed by the European Union

U razvijenim i u prolaznim regijama, barem 80% ukupnih sredstava nacionalnog budžeta – reč je o sredstvima, koje obezbeđuje Evropski fond za regionalni razvoj – moraju se utrošiti na ulaganja iz oblasti energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije, inovacije i podršku malim i srednjim preduzećima. Nerazvijene, odnosno manje razvijene regije, s obzirom da je za njihovo unapređenje potrebno iskoraknuti u više oblasti, imaju i širi izbor za angažman sredstava fonda. Bez obzira na to, i ova kategorija regija najmanje 50% sredstava Evropskog fonda za razvoj regija mora utrošiti na energetska efikasnost, obnovljive izvore energije, i podršku malim i srednjim preduzećima.

Evropski socijalni fond (ESF)

ESF prilikom svoje delatnosti, usredsređuje se na sledeće četiri glavne aktivnosti, koje su označeni i kao prioriteta, to su:

1. podrška zapošljavanju i pokretljivost radne snage;
2. borba za smanjenje siromaštva i jačanje društvene inkluzije;
3. ulaganja u obrazovanje, unapređenje ličnih sposobnosti i znanja, doživotno učenje;
4. razvoj akcione sposobnosti institucija i efikasna uprava.

Finansijska sredstva Evropskog socijalnog fonda, osim navedenog, namenjeni su i za takve delatnosti, kao što su: podrška naporima da se kod industrijskih kapaciteta smanji emisija ugljen dioksida, angažovanje ekoloških izvora energije, koje neće izazvati klimatske promene, sve intenzivnije korišćenje informativno – komunikacionih tehnologija, razvoj, unapređenje tehnoloških procesa, jačanje inovativne delatnosti, odnosno poboljšanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća. Novi pravni propisi jačaju takozvani tematski fokus, odnosno princip partnerstva u postupku korišćenja sredstava fonda, dalje podstiču inovacije i na društvenom planu, kao i međunacionalnu saradnju. Osim navedenog, nova pravna regulativa daje prednost ocenjivanju uspešnosti obavljenog zadatka, pojednostavljuje metodiku merenja uspešnosti, odnosno osigurava efikasno trošenje finansijskih sredstava.

U slučaju svake kategorije regija, definiše se proporcionalno finansijsko učešće Evropskog socijalnog fonda (kod manje razvijenih regija ono je 25%, kod prelaznih regija 40%, a kod razvijenih regija 52%). Na bazi ovih proporcija Evropski socijalni fon iz celog budžeta namenjenog kohezivnoj politici raspolaže sa 25% sredstava, odnosno 84 milijardi evra.

Kohezioni fond

Kohezivni fond na planu zaštite životne sredine i dalje će pružati materijalnu pomoć sledećim teritorijalnim ulaganjima:

1. preostrojanje u vezi klimatskih promena, smanjivanje rizika;
2. pročišćavanje otpadnih voda i upravljanje otpadom; kao i
3. zaštita urbane sredine.

U saglasnosti sa više godišnjom praksom i predlozima fonda, energetske investicije koje štite prirodni okoliš, i dalje će predstavljati predmet finansiranja.

Ulaganja na planu energetske efikasnosti i korišćenja obnovljivih izvora energije biće takođe na listi finansiranja ovog fonda. Kohezivni fond će i po tematici transporta biti aktivan tj. ulagaće raspoloživi novac u transportne sistema sa umanjenom transmisijom ugljen dioksida i u razvoj gradskog saobraćaja.

The project is co-financed by the European Union

Kohezivni fond, sa investicijama namenjenim trans-evropskom prevoznom sistemu (TEPS) i na planu zaštite životne sredine i dalje će pomagati zemlje članice, kod kojih je domaći proizvod po glavi stanovnika manji od 90% proseka članica EU.

Jedan deo sredstava Kohezivnog fonda (10 milijardi evra) biće odvojeno za finansiranje unapređenja sistema prevoza, koji se inače obavlja iz Sredstava za evropsko povezivanje.

Evropska teritorijalna saradnja je jedan od ciljeva kohezivne politike, koji obezbeđuje institucionalni okvir za saradnju i razmenu mišljenja, kao i zajedničko delovanje po zajedničkim temama između nacionalnih, regionalnih i lokalnih aktera različitih država članica EU.

Predlog označava izvore finansiranja, koji će biti dostupni radi rešavanja pojedinih grupa istih, ili sličnih problema, te definiše uslove dodeljivanja sredstava državama članicama. Planirana raspodela izgleda ovako:

- za preko graničnu saradnju 73,24 %
- za trans-nacionalnu saradnju 20,78%
- za inter regionalnu saradnju 5,98%.

I dalje će ostati mehanizam transfera potencijala, koji pruža podršku saradnji na spoljašnjim granicama EU, i to u okvirima Instrumenta za evropsko susedstvo i partnerstvo (ENPI) i Instrumenta za pred pristupnu pomoć (IPA).

Pet navedenih fondova će - uz lokalnu podršku - putem višegodišnjih programa pomagati realizaciju ciljeva evropske strategije inteligentnog, održivog i inkluzivnog rasta.

Uredba, radi regulisanja svih strukturalnih sredstava, nalaže **pet zajedničkih kriterijuma**, a to su:

1. partnerstvo;
2. upravljanje sa više nivoa;
3. jednakost muškaraca i žena;
4. održivi razvoj;
5. ispunjavanje uslova koje propisuje EU i nacionalni zakonski akti.

Nacionalne i regionalne obaveze partnera, kao i obaveze Komisije utvrđuju se **partnerskim ugovorom** između država članica i Komisije. Oni se, po pravilu, vezuju za Strategiju Evrope 2000. i ciljeve nacionalnih reformskih programa.

Definišu integrisanu strategiju unapređenja prostora, koju podržava Zajednički strateški okvir (ZSO), te putem prihvaćenih indikatora, strateških ulaganja i raznih drugih instrumenata, markiraju ciljeve. Partnerski ugovori sadržavaju i klauzulu o tome, da će u godišnjem izveštaju o kohezivnoj politici i drugim javno publikovanim izveštajima, podneti raport o postignutim rezultatima u toj godini. Radi partnerskog ugovora, odnosno s ciljem realizacije programa, država članica **organizuje partnerstvo**, i to sa **sledećim akterima**:

- nadležne regionalne, lokalne gradske i drug organi vlasti;
- akteri privrednog i društvenog života; kao i
- organizacije, koje predstavljaju civilno društvo, podrazumevajući i partnere iz oblasti zaštite životne sredine, civilne organizacije, i organizacije koje propagiraju jednakost, odnosno ukidanje diskriminacije.

Aktivnosti u vezi Zajedničkog strateškog okvira moraju se oživotvoriti **putem konkretnih programa** - kako to nalaže Ugovor o partnerstvu. Svi programi se moraju realizovati između **1. januara 2014. godine i 31. decembra 2020. godine**. U saglasnosti sa pravilima fonda, dobijenu

The project is co-financed by the
European Union

materijalnu pomoć države članice, tokom realizacije strategije Unije u vezi inteligentnog, održivog i inkluzivnog rasta, moraju uložiti u one aktivnosti, **koje će doneti najveću dodatnu vrednost** – imajući u vidu nacionalne i regionalne potrebe.

3.2. NACIONALNO ZAKONODAVSTVO

Prilikom izrade Analize i razmatranja socioekonomskog aspekta nerazvijenih i marginalizovanih područja u AP Vojvodini uzeta je u obzir sledeća navedena nacionalna zakonska regulativa. U daljem tekstu biće nabrojani relevantni zakoni i druga pravna akta, i biće dati kratki izvodi na najznačajnija, kada je u pitanju regionalni razvoj i socio ekonomski aspekt područja obuhvaćenog Analizom.

1. Zakon o regionalnom razvoju ("Službeni glasnik RS", br. 51/09 i 30/10),
2. Uredba o strukturi, metodologiji izrade, načinu usklađivanja razvojnih dokumenata, načinu sprovođenja javne rasprave, kao i načinu i rokovima izlaganja na javni uvid razvojnih dokumenata regionalnog razvoja („Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 15/2011),
3. Zakon o planiranju i izgradnji ("Službeni glasnik RS", br. 72/09, 81/09-ispavka, 64/10-US, 24/11, 121/12, 42/13-US i 50/13-US);
4. Uredba o utvrđivanju Programa imlementacije Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine, za period od 2011. do 2015.godine ("Službeni glasnik RS", broj 102/11)
5. Pravilnik o sadržini, načinu i postupku izrade planskih dokumenata ("Službeni glasnik RS", br. 31/10, 69/10 i 16/11);
6. Zakon o Prostornom planu Republike Srbije od 2010. do 2020. godine ("Službeni glasnik RS", broj 88/10);
7. Zakon o teritorijalnoj organizaciji Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", broj 129/07)
8. Zakon o zaštiti državne granice ("Službeni glasnik RS", broj 97/08);
9. Zakon o državnom premeru i katastru ("Službeni glasnik RS", br. 72/09 i 18/10)
10. Zakon o lokalnoj samoupravi ("Službeni glasnik RS", broj 129/07);
11. Zakon o utvrđivanju nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine ("Službeni glasnik RS", broj 99/09 i 67/12-US)
12. Zakona o javnim službama ("Službeni glasnik RS", br.42/91, 71/94 i 79/05-dr. zakon);
13. Zakon o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama ("Službeni glasnik RS", broj 88/11)
14. Zakon o poljoprivrednom zemljištu ("Službeni glasnik RS", br. 62/06, 65/08-dr. zakon i 41/09);
15. Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju ("Službeni glasnik RS", broj 41/09);
16. Zakon o vodama ("Službeni glasnik RS", br. 30/10 i 93/12);
17. Zakon o vodama ("Službeni glasnik RS", br. 46/91, 53/93, 53/93-dr.zakon, 67/93-dr.zakon, 48/94-dr.zakon,54/96, 101/05-dr.zakon, prestao da važi osim odredaba čl. 81 do 96.);
18. Zakon o javnim putevima ("Službeni glasnik RS", br. 101/05, 123/07, 101/11 i 93/12);
19. Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima ("Službeni glasnik RS", br. 41/09, 53/10, 101/11 i 32/13-US)
20. Zakon o vazдушnom saobraćaju ("Službeni glasnik RS", br. 73/10, 57/11 i 93/12);
21. Zakon o železnici ("Službeni glasnik RS", broj 45/13);
22. Zakon o bezbednosti u železničkom saobraćaju ("Službeni glasnik RS", br. 60/98 i 36/99);
23. Zakon o plovidbi i lukama na unutrašnjim vodama ("Službeni glasnik RS", broj 73/10);
24. Zakon o zaštiti životne sredine ("Službeni glasnik RS", br. 135/04, 36/09, 36/09-dr. zakon, 72/09-dr. zakon i 43/11-US);
25. Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine ("Službeni glasnik RS", broj 135/04);
26. Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu ("Službeni glasnik RS", br. 135/04 i 88/10);
27. Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu ("Službeni glasnik RS", br. 135/04 i 36/09);

28. Zakon o zaštiti vazduha ("Službeni glasnik RS", broj 36/09 i 13/10);
29. Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini ("Službeni glasnik RS", br. 36/09 i 88/10);
30. Zakon o zdravstvenoj zaštiti ("Službeni glasnik RS", broj 107/05, 72/09-dr. zakon, 88/10, 99/10 i 57/11)
31. Zakon o zaštiti od nejonizujućih zračenja ("Službeni glasnik RS" broj 36/09);
32. Zakon o upravljanju otpadom ("Službeni glasnik RS", br. 36/09 i 88/10);
33. Zakon o hemikalijama ("Službeni glasnik RS", br. 36/09,88/10, 92/11 i 93/12);
34. Zakon o zaštiti od jonizujućih zračenja i nuklearnoj sigurnosti ("Službeni glasnik RS", br. 36/09 i 93/12)
35. Zakon o turizmu ("Službeni glasnik RS", br. 36/09, 88/10, 99/11-dr. zakon i 93/12);
36. Zakon o kulturnim dobrima ("Službeni glasnik RS", br. 71/94, 52/11- dr. zakon, 52/11- dr. zakon i 99/11-dr. zakon);
37. Zakon o sportu ("Službeni glasnik RS", br. 24/11, 99/11-dr.zakon i 99/11-dr.zakon)
38. Zakon o socijalnoj zaštiti (Službeni glasnik RS", br. 24/11)
39. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ((Službeni glasnik RS", br. 72/09, 52/2011 i 55/2013)
40. Zakon o javnom zdravlju („Službeni glasnik RS“, br. 72/2009),
41. Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službeni glasnik RS“, br. 101/05, 109/05, 57/11),
42. Zakon o osnovama vaspitanja i obrazovanja („Službeni glasnik RS“, br. 72/09),
43. Zakon o visokom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, br. 76/05, 97/08, 44/10, 53/11, 93/12),
44. Zakon o kulturi („Službeni glasnik RS“, br. 72/2009),
45. Zakon o kontroli državne pomoći, („Službeni glasnik RS“, br.
46. Zakon o tržištu kapitala („Službeni glasnik RS“, br. 31/2011),
47. Zakon o investicionim fondovima, („Službeni glasnik RS“, br. 46/06, 51/09)
48. Zakon o zdravstvenoj zaštiti (Službeni glasnik RS“, br. 107/2005, 72/2009, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 045/2013-dr.zakon)
49. Zakon o šumama ("Službeni glasnik RS" broj 30/10 i 93/12);
50. Zakon o šumama ("Službeni glasnik RS" br. 46/91, 83/92, 53/93-dr.zakon, 54/93, 60/93-ispravka, 67/93-dr. zakon, 48/94-dr.zakon, 54/96, 101/05-dr. zakon, prestao da važi osim odredbi čl. 9. do 20.);
51. Zakon o zaštiti prirode ("Službeni glasnik RS", br. 36/09, 88/10 i 91/10-ispravka);
52. Zakon o vanrednim situacijama ("Službeni glasnik RS", br. 111/09, 92/11 i 93/12);
53. Zakon o odbrani ("Službeni glasnik RS", br. 116/07, 88/09, 88/09-dr.zakon i 104/09-dr.zakon);
54. Zakon o zaštiti od požara ("Službeni glasnik RS", broj 111/09);
55. Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o sadržini, načinu i postupku vođenja Registra mera i podsticaja
56. Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o utvrđivanju uslova, kriterijuma i načina akreditacije za obavljanje poslova regionalnog razvoja i oduzimanja akreditacije pre roka na koji je izdata
57. Uredba o nomenklaturi statističkih teritorijalnih jedinica
58. Uredba o sadržini, načinu i postupku vođenja Registra mera i podsticaja regionalnog razvoja
59. Uredba o strukturi metodologije izrade, usklađivanja razvojnih dokumenata, načinu javne rasprave
60. Uredba o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2010. godinu
61. Uredba o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2011. godinu
62. Uredba o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2013. godinu
63. Uredba o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalnih samouprava za 2012. godinu

The project is co-financed by the
European Union

64. Uredba o utvrđivanju metodologije za izračunavanje stepena razvijenosti regiona i jedinica lokal
65. Uredba o utvrđivanju uslova kriterijuma i načina akreditacije i oduzimanje akreditacije i mnogi drugi.

U narednom tekstu dat je prikaz neki od najvažnijih zakona za istraživanja sprovedena u Analizi.

3.2.1. ZAKON O REGIONALNOM RAZVOJU

Ovim zakonom određuju se nazivi regiona i uređuju se: način određivanja oblasti koje čine region i način određivanja jedinica lokalne samouprave koje čine oblast; pokazatelji stepena razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave; razvrstavanje regiona i jedinica lokalnih samouprava prema stepenu razvijenosti; razvojni dokumenti; subjekti regionalnog razvoja; mere i podsticaji i izvori finansiranja za sprovođenje mera regionalnog razvoja.

Ciljevi podsticanja regionalnog razvoja su:

- 1) sveukupni društveno-ekonomski održivi razvoj;
- 2) smanjenje regionalnih i unutar-regionalnih dispariteta, u stepenu društveno ekonomskog razvoja i uslova života, sa naglaskom na podsticanje razvoja nedovoljno razvijenih, devastiranih industrijskih i ruralnih područja;
- 3) smanjenje negativnih demografskih kretanja;
- 4) razvoj ekonomije bazirane na znanju, inovativnosti, savremenim naučno- tehnološkim dostignućima i organizaciji upravljanja;
- 5) razvoj konkurentnosti na svim nivoima;
- 6) uspostavljanje pravnog i institucionalnog okvira za planiranje, organizovanje, koordiniranje i realizaciju razvojnih aktivnosti;
- 7) podsticanje međupštinske, međuregionalne, prekogranične i međunarodne saradnje u pitanjima od zajedničkog interesa;
- 8) efikasnije korišćenje domaćih prirodnih resursa i dobara, kao i stranih resursa, na republičkom, pokrajinskom, regionalnom i lokalnom nivou.

Podsticanje regionalnog razvoja zasniva se na sledećim načelima:

- 1) načelu celovitosti (sprovođenje politike regionalnog razvoja na celoj teritoriji Republike Srbije);
- 2) načelu sinhronizacije (integracija, koordinacija i komplementarnost i usklađivanje regulative, institucija i aktivnosti Vlade i autonomnih pokrajina, jedinica lokalne samouprave, drugih institucija i organizacija i međunarodnih partnera u planiranju i sprovođenju politike regionalnog razvoja);
- 3) načelu solidarnosti i jednakih mogućnosti za sve (socijalna dimenzija razvoja, podsticanje razvoja nedovoljno razvijenih područja i posebno ugroženih ili marginalizovanih grupa stanovništva);
- 4) načelu partnerstva (participacija i sinergija - politika regionalnog razvoja zasnovana na partnerstvu i sinergijskom delovanju javnog, privatnog i civilnog sektora, domaćih i međunarodnih organizacija i institucija);
- 5) načelu planiranja (planiranje regionalnog razvoja na osnovu razvojnih dokumenata na republičkom, regionalnom i lokalnom nivou);
- 6) načelu supsidijarnosti (decentralizacija u obavljanju poslova pripreme, izvođenja i nadzora programa za podsticanje regionalnog razvoja na regionalnom i lokalnom nivou, uz prethodno obezbeđene institucionalne i kadrovske kapacitete, odnosno ljudske resurse);
- 7) načelu javnosti (javna dostupnost razvojnih dokumenata, kriterijuma za izbor, planiranja i odabira razvojnih projekata kao i kadrova);
- 8) načelu kontrole i vrednovanja (kontrola i praćenje izrade i realizacije razvojnih dokumenata i projekata, kao i ocena efekata njihove primene);
- 9) načelu efektivnosti i efikasnosti upotrebe sredstava za finansiranje podsticanja regionalnog razvoja (sredstava budžeta Republike Srbije, budžeta autonomnih pokrajina, budžeta lokalnih

The project is co-financed by the
European Union

samouprava, izvora međunarodne pomoći, fondova Evropske unije, privatnih i drugih izvora za realizaciju razvojnih projekata);

10) načelu koncentracije (finansijska sredstva namenjena za regionalni razvoj usmeravaju se na realizaciju prioriternih aktivnosti regionalnog razvoja);

11) načelu ravnomernosti regionalnog razvoja (podsticanje bržeg razvoja nedovoljno razvijenih regiona i jedinica lokalne samouprave);

12) načelu održivosti i unapređenja životnog standarda (povećanje životnog standarda sadašnjih generacija, uz obezbeđenje povećanja svih razvojnih potencijala budućih generacija);

13) načelu racionalnosti (podrška aktivnostima čiji su ciljevi realni, a rezultati ostvarivi i merljivi);

14) načelu usklađenosti sa pravilima Evropske unije (uspostavljanje pravnog i institucionalnog okvira u skladu sa standardima, najboljim praksama i regulativama Evropske unije i domaćeg zakonodavstva).

3.2.2. ZAKON O SOCIJALNOJ ZAŠTITI

Ovim zakonom uređuje se delatnost socijalne zaštite, ciljevi i načela socijalne zaštite, prava i usluge socijalne zaštite, postupci za ostvarivanje prava u socijalnoj zaštiti i korišćenje usluga socijalne zaštite, prava i obaveze korisnika socijalne zaštite, osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite, uslovi pod kojima usluge socijalne zaštite mogu pružati drugi oblici organizovanja, nadzor nad radom ustanova socijalne zaštite, inspekcijski nadzor u vršenju delatnosti socijalne zaštite, položaj stručnih radnika i stručnih saradnika u socijalnoj zaštiti, osnivanje Komore socijalne zaštite, podrška i unapređenje kvaliteta stručnog rada u sistemu socijalne zaštite, finansiranje socijalne zaštite, kao i druga pitanja od značaja za socijalnu zaštitu.

Socijalna zaštita, u smislu ovog zakona, predstavlja organizovana društvena delatnost od javnog interesa čiji je cilj pružanje pomoći i osnaživanje za samostalan i produktivan život u društvu pojedinaca i porodica, kao i sprečavanje nastajanja i otklanjanje posledica socijalne isključenosti.

Ciljevi socijalne zaštite su:

- 1) dostići, odnosno održavati minimalnu materijalnu sigurnost i nezavisnost pojedinca i porodice u zadovoljavanju životnih potreba;
 - 2) obezbediti dostupnost usluga i ostvarivanje prava u socijalnoj zaštiti;
 - 3) stvoriti jednake mogućnosti za samostalni život i podsticati na socijalnu uključenost;
 - 4) očuvati i unaprediti porodične odnose, kao i unaprediti porodičnu, rodnu i međugeneracijsku solidarnost;
 - 5) preduprediti zlostavljanje, zanemarivanje ili eksploataciju, odnosno otkloniti njihove posledice.
- Ciljevi socijalne zaštite ostvaruju se pružanjem usluga socijalne zaštite i drugim aktivnostima koje predupređuju, umanjuju ili otklanjaju zavisnost pojedinaca i porodica od socijalnih službi.

Svaki pojedinac i porodica kojima je neophodna društvena pomoć i podrška radi savladavanja socijalnih i životnih teškoća i stvaranja uslova za zadovoljenje osnovnih životnih potreba imaju pravo na socijalnu zaštitu, u skladu sa zakonom.

Prava na socijalnu zaštitu obezbeđuju se pružanjem usluga socijalne zaštite i materijalnom podrškom.

3.2.3. ZAKON O OSNOVAMA SISTEMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Ovim zakonom uređuju se osnove sistema predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja, i to: principi, ciljevi i standardi obrazovanja i vaspitanja, način i uslovi za obavljanje delatnosti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja, vrste programa obrazovanja i vaspitanja, osnivanje, organizacija, finansiranje i nadzor nad radom

The project is co-financed by the European Union

ustanova obrazovanja i vaspitanja (u daljem tekstu: ustanova), kao i druga pitanja od značaja za obrazovanje i vaspitanje.

Sistem obrazovanja i vaspitanja mora da obezbedi za svu decu, učenike i odrasle:

- 1) jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije i izdvajanja po osnovu pola, socijalne, kulturne, etničke, religijske ili druge pripadnosti, mestu boravka, odnosno prebivališta, materijalnog ili zdravstvenog stanja, teškoća i smetnji u razvoju i invaliditeta, kao i po drugim osnovama;
- 2) kvalitetno i uravnoteženo obrazovanje i vaspitanje, zasnovano na tekovinama i dostignućima savremene nauke i prilagođeno uzrasnim i ličnim obrazovnim potrebama svakog deteta, učenika i odraslog;
- 3) obrazovanje i vaspitanje u demokratski uređenoj i socijalno odgovornoj ustanovi u kojoj se neguje otvorenost, saradnja, tolerancija, svest o kulturnoj i civilizacijskoj povezanosti u svetu, posvećenost osnovnim moralnim vrednostima, vrednostima pravde, istine, solidarnosti, slobode, poštenja i odgovornosti i u kojoj je osigurano puno poštovanje prava deteta, učenika i odraslog;
- 4) usmerenost obrazovanja i vaspitanja na dete i učenika kroz raznovrsne oblike nastave, učenja i ocenjivanja kojima se izlazi u susret različitim potrebama učenika, razvija motivacija za učenje i podiže kvalitet postignuća;
- 5) jednake mogućnosti za obrazovanje i vaspitanje na svim nivoima i vrstama obrazovanja i vaspitanja, u skladu sa potrebama i interesovanjima dece, učenika i odraslih, bez prepreka za promene, nastavljanje i upotpunjavanje obrazovanja i obrazovanje tokom celog života;
- 6) osposobljenost za rad učenika i odraslih usklađenu sa savremenim zahtevima profesije za koju se pripremaju.

Sistem obrazovanja i vaspitanja svojom organizacijom i sadržajima obezbeđuje i:

- 1) efikasnu saradnju sa porodicom uključivanjem roditelja, odnosno staratelja radi uspešnog ostvarivanja postavljenih ciljeva obrazovanja i vaspitanja;
- 2) raznovrsne oblike saradnje sa organizacijama nadležnim za poslove zapošljavanja i lokalnom zajednicom i širom društvenom sredinom kako bi se postigao pun sklad između individualnog i društvenog interesa u obrazovanju i vaspitanju;
- 3) efikasnost, ekonomičnost i fleksibilnost organizacije sistema radi postizanja što boljeg učinka;
- 4) otvorenost prema pedagoškim i organizacionim inovacijama.

U ostvarivanju principa, posebna pažnja posvećuje se:

- 1) pravovremenom uključivanju u različite vidove predškolskog vaspitanja i obrazovanja;
- 2) adekvatnoj pripremljenosti za školsko učenje i za prelazak na više nivoe obrazovanja i vaspitanja;
- 3) mogućnosti da učenici i odrasli sa izuzetnim sposobnostima (talentovani i obdareni), bez obzira na sopstvene materijalne uslove imaju pristup odgovarajućim nivoima obrazovanja i ustanovama, kao i identifikaciji, praćenju i stimulisanju učenika sa izuzetnim sposobnostima, kao budućeg naučnog potencijala;
- 4) mogućnosti da deca, učenici i odrasli sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom, bez obzira na sopstvene materijalne uslove imaju pristup svim nivoima obrazovanja u ustanovama, a lica smeštena u ustanove socijalne zaštite, bolesna deca, učenici i odrasli ostvaruju pravo na obrazovanje za vreme smeštaja u ustanovi i tokom bolničkog i kućnog lečenja;
 - 4a) smanjenju stope osipanja iz sistema obrazovanja i vaspitanja, posebno osoba iz socijalno ugroženih kategorija stanovništva i nerazvijenih područja, osoba sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i drugih osoba sa specifičnim teškoćama u učenju i podršci njihovom ponovnom uključivanju u sistem, u skladu sa principima inkluzivnog obrazovanja;
 - 4b) karijernom vođenju i savetovanju zaposlenih, učenika i odraslih usmerenom ka ličnom razvoju pojedinca i napredovanju u obrazovnom i profesionalnom smislu;
- 5) ostvarivanju prava na obrazovanje, bez ugrožavanja drugih prava deteta i drugih ljudskih prava.

The project is co-financed by the European Union

Ciljevi obrazovanja i vaspitanja jesu:

- 1) pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog deteta, učenika i odraslog, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima;
- 2) sticanje kvalitetnih znanja, veština i stavova koje su svima neophodne za lično ostvarenje i razvoj, inkluziju i zaposlenje i sticanje i razvijanje osnovnih kompetencija u pogledu komunikacije na maternjem jeziku, komunikacije na stranim jezicima, matematičke pismenosti i osnovnih kompetencija u nauci i tehnologiji, digitalne kompetencije, kompetencije učenja kako se uči, međuljudske i građanske kompetencije i kulturnog izražavanja;
- 3) razvoj stvaralačkih sposobnosti, kreativnosti, estetske percepcije i ukusa;
- 4) razvoj sposobnosti pronalaženja, analiziranja, primene i saopštavanja informacija, uz vešto i efikasno korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija;
- 5) osposobljavanje za rešavanje problema, povezivanje i primenu znanja i veština u daljem obrazovanju, profesionalnom radu i svakodnevnom životu radi unapređivanja ličnog života i ekonomskog, socijalnog i demokratskog razvoja društva;
- 6) razvoj motivacije za učenje, osposobljavanje za samostalno učenje, učenje i obrazovanje tokom celog života i uključivanje u međunarodne obrazovne i profesionalne procese;
- 7) razvoj svesti o sebi, samoinicijative, sposobnosti samovrednovanja i izražavanja svog mišljenja;
- 8) osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja, sopstvenog razvoja i budućeg života;
- 9) osposobljavanje za rad i zanimanje stvaranjem stručnih kompetencija, u skladu sa zahtevima zanimanja, potrebama tržišta rada, razvojem savremene nauke, ekonomije, tehnike i tehnologije;
- 10) razvoj i praktikovanje zdravih životnih stilova, svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, potrebe negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti;
- 11) razvoj svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine, ekološke etike i zaštite životinja;
- 12) razvoj sposobnosti komuniciranja, dijaloga, osećanja solidarnosti, kvalitetne i efikasne saradnje sa drugima i sposobnosti za timski rad i negovanje drugarstva i prijateljstva;
- 13) razvijanje sposobnosti za ulogu odgovornog građanina, za život u demokratski uređenom i humanom društvu zasnovanom na poštovanju ljudskih i građanskih prava, prava na različitost i brizi za druge, kao i osnovnih vrednosti pravde, istine, slobode, poštenja i lične odgovornosti;
- 14) formiranje stavova, uverenja i sistema vrednosti, razvoj ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti državi Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i svog jezika, tradicije i kulture srpskog naroda, nacionalnih manjina i etničkih zajednica, drugih naroda, razvijanje multikulturalizma, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine;
- 15) razvoj i poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, verske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, tolerancije i uvažavanje različitosti;
- 16) povećanje obrazovnog nivoa stanovništva i razvoj Republike Srbije kao države zasnovane na znanju.

3.2.4. ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

Ovim zakonom uređuje se sistem zdravstvene zaštite, organizacija zdravstvene službe, društvena briga za zdravlje stanovništva, opšti interes u zdravstvenoj zaštiti, prava i obaveze pacijenata, zdravstvena zaštita stranaca, kao i druga pitanja od značaja za organizaciju i sprovođenje zdravstvene zaštite.

Zdravstvena zaštita, u smislu ovog zakona, jeste organizovana i sveobuhvatna delatnost društva sa osnovnim ciljem da se ostvari najviši mogući nivo očuvanja zdravlja građana i porodice, i obuhvata sprovođenje mera za očuvanje i unapređenje zdravlja građana, sprečavanje, suzbijanje i rano

The project is co-financed by the European Union

otkrivanje bolesti, povreda i drugih poremećaja zdravlja i blagovremeno i efikasno lečenje i rehabilitaciju.

Društvena briga za zdravlje stanovništva ostvaruje se na nivou Republike, autonomne pokrajine, opštine, odnosno grada, poslodavca i pojedinca.

U okviru društvene brige za zdravlje obezbeđuje se zdravstvena zaštita koja obuhvata:

- 1) očuvanje i unapređenje zdravlja, otkrivanje i suzbijanje faktora rizika za nastanak oboljenja, sticanje znanja i navika o zdravom načinu života;
- 2) sprečavanje, suzbijanje i rano otkrivanje bolesti;
- 3) pravovremenu dijagnostiku, blagovremeno lečenje, rehabilitaciju obolelih i povređenih;
- 4) informacije koje su stanovništvu ili pojedincu potrebne za odgovorno postupanje i za ostvarivanje prava na zdravlje.

3.2.5. ZAKON O POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU

Ovim zakonom uređuju se: ciljevi poljoprivredne politike i način njenog ostvarivanja, vrste podsticaja u poljoprivredi, uslovi za ostvarivanje prava na podsticaje, korisnici podsticaja, Registar poljoprivrednih gazdinstava, evidentiranje i izveštavanje u poljoprivredi, integrisani poljoprivredni informacioni sistem, nadzor nad sprovođenjem ovog zakona.

Poljoprivredna politika i politika ruralnog razvoja Republike Srbije obuhvata mere i aktivnosti koje preduzimaju nadležni organi, u cilju:

- 1) jačanja konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda na tržištu;
- 2) obezbeđivanja kvalitetne i zdravstveno ispravne hrane;
- 3) obezbeđivanja podrške životnom standardu za poljoprivrednike koji ne mogu svojom proizvodnjom da obezbede ekonomski opstanak na tržištu;
- 4) obezbeđivanja podrške ruralnom razvoju;
- 5) zaštite životne sredine od negativnih uticaja poljoprivredne proizvodnje.

Poljoprivredna politika i politika ruralnog razvoja Republike Srbije sprovode se realizacijom Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije, Nacionalnog programa za poljoprivredu i Nacionalnog programa za ruralni razvoj.

Strategijom poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije određuju se dugoročni pravci razvoja poljoprivrede, i to: uspostavljanje tržišne ekonomije, povećanje profitabilnosti poljoprivrede Republike Srbije i briga o razvoju ruralnih oblasti.

Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije usklađuje se sa strateškim dokumentima Republike Srbije i donosi je Vlada, na predlog Ministarstva, za period od najmanje 10 godina.

Ministarstvo prati realizaciju Strategije i predlaže njeno usklađivanje sa realnim potrebama u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Nacionalni program ruralnog razvoja sadrži mere i druge aktivnosti, kao i očekivane rezultate, oblike, vrste namene i obim pojedinih mera podsticaja Nacionalni program ruralnog razvoja, na predlog Ministarstva, donosi Vlada za period koji ne može biti duži od sedam godina.

The project is co-financed by the
European Union

3.3. OSNOVNI NACIONALNI STRATEŠKI DOKUMENTI

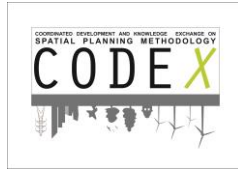
Strategije predstavljaju relevantna dokumenta na nacionalnom nivou i donose se po oblastima na državnom i pokrajinskom nivou.

U ovoj Analizi ugrađene su smernice i strateška opredeljenja iz nekih od njih koje su kasnije i detaljnije elaborirane, ali su navedene sve relevantne strategije koje su od značaja za razvoj nerazvijenih i marginalizovanih pograničnih područja u AP Vojvodini:

1. Nacionalna strategija održivog razvoja ("Službeni glasnik RS", broj 57/08),
2. Strategija regionalnog razvoja Republike Srbije za period od 2007. do 2012. godine ("Službeni glasnik RS", broj 21/07),
3. Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", broj 88/09),
4. Strategija integrisanog upravljanja granicom u Republici Srbiji ("Službeni glasnik RS", broj 11/06),
5. Strategija razvoja zvanične statistike u Republici Srbiji ("Službeni glasnik RS", broj 11/06),
6. Strategija razvoja zvanične statistike u Republici Srbiji u periodu od 2009. do 2012. godine ("Službeni glasnik RS", broj 7/09),
7. Strategija podsticanja i razvoja stranih ulaganja ("Službeni glasnik RS", broj 22/06),
8. Nacionalna strategija za uključivanje Republike Srbije u mehanizam čistog razvoja Kjoto protokola za sektore upravljanja otpadom, poljoprivrede i šumarstva ("Službeni glasnik RS", broj 8/10),
9. Strategija razvoja poljoprivrede Srbije ("Službeni glasnik RS", broj 78/05),
10. Strategija razvoja šumarstva Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", broj 59/06),
11. Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2015. godine ("Službeni glasnik RS", broj 44/05),
12. Program ostavarivanja Strategije razvoja energetike Republike Srbije do 2015. godine za period od 2007. do 2012. godine ("Službeni glasnik RS", br. 17/07, 73/07, 99/09 i 27/10),
13. Strategija razvoja železničkog, drumskog, vodnog, vazdušnog i intermodalnog transporta u Republici Srbiji od 2008. do 2015. godine ("Službeni glasnik RS", broj 4/08),
14. Strategija razvoja slobodnih zona u RS za period od 2011. do 2016. godine ("Službeni glasnik RS", broj 22/11),
15. Strategija i politika razvoja industrije RS 2011-2020. ("Službeni glasnik RS", broj 55/11),
16. Strategija razvoja turizma Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", broj 91/06),
17. Strategija razvoja turizma Vojvodine - Marketing strategija turizma Vojvodine ("Službeni list APV", broj 6/10),
18. Strategija razvoja konkurentnih i inovativnih malih i srednjih preduzeća za period od 2008. do 2013. godine ("Službeni glasnik RS", broj 103/08),
19. Strategija razvoja trgovine Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", broj 15/09),
20. Strategija uvođenja čistije proizvodnje u Republici Srbiji ("Službeni glasnik RS", broj 17/09),
21. Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara ("Službeni glasnik RS", broj 33/12)
22. Nacionalni program zaštite životne sredine ("Službeni glasnik RS", broj 12/10)
23. Strategija vodosnabdevanja i zaštite voda u AP Vojvodini ("Službeni list APV", broj 1/10)
24. Strategija upravljanja otpadom za period 2010-2019 ("Službeni glasnik RS", broj 29/10)
25. Strategija zaštite od požara za period 2012-2017. godine ("Službeni glasnik RS", broj 21/12)
26. Nacionalna strategija zaštite i spašavanja u vanrednim situacijama ("Službeni glasnik RS", broj 86/11)
27. Strategija biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. godine ("Službeni glasnik RS", broj 13/11)
28. Strategija razvoja socijalne zaštite ("Službeni glasnik RS", broj 108/05)
29. Nacionalna strategija o starenju ("Službeni glasnik RS", broj 76/06)

The project is co-financed by the European Union

30. Strategija unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji ("Službeni glasnik RS", broj 1/07)
31. Strategija razvoja zdravlja mladih u Republici Srbiji ("Službeni glasnik RS", br. 104/06)
32. Strategija podsticanja rađanja ("Službeni glasnik RS", br. 13/08)
33. Nacionalna strategija za mlade ("Službeni glasnik RS", br. 55/08)
34. Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja ("Službeni glasnik RS", br. 8/07)
35. Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji ("Službeni glasnik RS", br. 1/07)
36. Strategija razvoja obrazovanja odraslih u Republici Srbiji ("Službeni glasnik RS", br.1/07)
37. Akcioni plan politike za mlade u Vojvodini ("Službeni list APV", br. 18/2005)
38. Program demografskog razvoja Autonomne Pokrajine Vojvodine sa merama za njegovo sprovođenje ("Službeni list APV", broj 3/2005)
39. Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period od 2009. do 2013. godine ("Službeni glasnik RS", broj 110/08)

U daljem tekstu dati su izvodi onih najvažnijih za predmet ove Analize.

3.3.1. NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA ("SLUŽBENI GLASNIK RS", BROJ 57/08)

Održivi razvoj podrazumeva izradu modela koji na kvalitetan način zadovoljavaju društveno-ekonomske potrebe i interese građana, a istovremeno uklanjaju ili znatno smanjuju uticaje koji prete ili štete životnoj sredini i prirodnim resursima. Dugoročni koncept održivog razvoja podrazumeva stalni ekonomski rast koji osim ekonomske efikasnosti, tehnološkog napretka, više čistijih tehnologija, inovativnosti celog društva i društveno odgovornog poslovanja obezbeđuje smanjenje siromaštva, dugoročno bolje korišćenje resursa, unapređenje zdravstvenih uslova i kvaliteta života i smanjenje zagađenja na nivo koji mogu da izdrže činioci životne sredine, sprečavanje novih zagađenja i očuvanje biodiverziteta. Jedan od najvažnijih ciljeva održivog razvoja jeste otvaranje novih radnih mesta i smanjenje stope nezaposlenosti, kao i smanjenje rodne i društvene nejednakosti marginalizovanih grupa, podsticanje zapošljavanja mladih i lica sa invaliditetom, kao i drugih rizičnih grupa.

Održivi razvoj podrazumeva i usklađivanje različitih razvojnih aspekata i suprotstavljenih motiva sadržanih u programima pojedinih sektora.

Ključni nacionalni prioriteti Republike Srbije čije će ispunjenje u najvećoj meri omogućiti ostvarenje vizije održivog razvoja do 2017. godine jesu:

1) Članstvo u EU. Da bi ostvarila svoje osnovno strateško-političko opredeljenje: uključivanje u evropske integrativne tokove, pridruživanje, a potom i pristupanje EU, Republika Srbija mora da ispuni brojne složene i međusobno povezane uslove koje je EU formulisala pre više od decenije, za šta je potrebno ostvariti:

- razvoj stabilnih institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava i poštovanje i zaštitu ljudskih prava i prava manjina;
- razvoj tržišne ekonomije koja može da se suoči s pritiskom konkurencije unutar EU;
- usaglašavanje s pravnim tekovinama EU i preuzimanje obaveza koje proističu iz tog članstva.

2) Razvoj konkurentne tržišne privrede i uravnotežen ekonomski rast, podsticanje inovacija, stvaranje boljih veza između nauke, tehnologije i preduzetništva, povećanje kapaciteta za istraživanje i razvoj, uključujući nove informacione i komunikacione tehnologije, za šta je potrebno ostvariti:

- unapređenje uslova za privlačenje stranih direktnih investicija;
- makroekonomsku stabilnost i povećanje izvoza;
- razvoj malih i srednjih preduzeća;
- završetak privatizacije;

The project is co-financed by the
European Union

- obezbeđenje sigurnosti snabdevanja energijom uz povećanje efikasnosti energetske subjekata i energetske efikasnosti privrede;
- podsticanje inovacija i promovisanje preduzetništva;
- promovisanje informatičkog društva.

3) Razvoj i obrazovanje ljudi, povećanje zapošljavanja i socijalna uključenost, stvaranje većeg broja radnih mesta, privlačenje stručnjaka, unapređivanje kvaliteta i prilagodljivosti radne snage, veća ulaganja u ljudske resurse, za šta je potrebno ostvariti:

- sprečavanje odliva stručnjaka tako što će se stvoriti bolji radni uslovi;
- unapređenje prilagodljivosti radnika i postizanje veće fleksibilnosti tržišta rada;
- ulaganje u znanje i veštine ljudi putem kvalitetnog, efikasnog i praktično primenljivog obrazovanja i neprestano usavršavanje članova svih društvenih grupa na principima jednakih mogućnosti;
- socijalnu uključenost mladih, žena i članova marginalizovanih grupa i mere za podsticaj njihovog zapošljavanja;
- investiranje u javno zdravlje, posebno u primarnu zdravstvenu zaštitu, a pogotovo u prevenciju.

4) Razvoj infrastrukture i ravnomeran regionalni razvoj, unapređivanje atraktivnosti zemlje i obezbeđenje adekvatnog kvaliteta i nivoa usluga, za šta je potrebno ostvariti:

- proširenje i unapređenje saobraćajne infrastrukture;
- razvoj komunalne infrastrukture (vodosnabdevanje, prečišćavanje otpadnih voda i upravljanje otpadom);
- smanjenje regionalnih neravnomernosti i siromaštva i podizanje regionalne konkurentnosti;
- podsticanje ravnomernog regionalnog razvoja i lokalnih razvojnih inicijativa tako što će se otvoriti različite mogućnosti saradnje privatnog i javnog sektora uz sagledavanje rodne dimenzije i perspektive razvoja;
- adekvatno korišćenje prostora, kao važnog resursa za regionalni razvoj;
- održivi razvoj energetske infrastrukture u skladu sa očekivanim dinamičnim privrednim rastom;
- ruralni razvoj.

5) Zaštita i unapređenje životne sredine i racionalno korišćenje prirodnih resursa, očuvanje i unapređivanje sistema zaštite životne sredine, smanjenje zagađenja i pritisaka na životnu sredinu, korišćenje prirodnih resursa tako da ostanu raspoloživi i za buduće generacije, za šta je potrebno ostvariti:

- uspostavljanje sistema zaštite i održivog korišćenja prirodnih bogatstava, tj. resursa (vazduha, vode, zemljišta, mineralnih sirovina, šuma, ribe, divljih biljnih i životinjskih vrsta);
- jačanje uzajamnog delovanja i ostvarenje značajnih međusobnih efekata zaštite životne sredine i ekonomskog rasta, uključenje politike životne sredine u razvojne politike drugih sektora;
- investiranje u smanjenje zagađenja životne sredine i razvoj čistijih tehnologija;
- smanjenje visoke energetske intenzivnosti privrede Republike Srbije i efikasnije korišćenje fosilnih goriva;
- podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije;
- planiranje održive proizvodnje i potrošnje i smanjenje otpada po jedinici proizvoda;
- zaštitu i očuvanje biodiverziteta.

The project is co-financed by the
European Union

Da bi se društvena komponenta održivog razvoja ostvarila, neophodno je voditi računa o:

- zaštiti i razvoju novih društvenih vrednosti i uvećanju društvenog kapitala;
- jednakim pravima, jednakosti i sigurnosti pred zakonom za sve, sa posebnom pažnjom na jednaka prava žena i muškaraca, dece, mladih, marginalizovanih grupa, zaštiti nacionalnih manjina i poštovanju osnovnih ljudskih prava;
- obezbeđenju i promociji sveobuhvatne zaštite zdravlja i bezbednosti ljudi;
- kvalitetnom obrazovanju kojim se stvaraju uslovi za individualni razvoj i očuvanje identiteta;
- solidarnosti unutar i između generacija.

Jedan od nacionalnih prioriteta za dostizanje održivog razvoja u Republici Srbiji odnosi se na zaštitu i unapređenje životne sredine i racionalno korišćenje prirodnih resursa. To podrazumeva integraciju i usaglašavanje ciljeva i mera svih sektorskih politika, harmonizaciju nacionalnih propisa sa zakonodavstvom EU i njihovu punu primenu.

Takođe, neophodno je ugraditi planove akcije u programska dokumenta svih ekonomskih resora, a posebno poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede, ribarstva, rudarstva i drugih, čije je funkcionisanje i razvoj direktno povezano sa eksploatacijom prirodnih resursa. Neophodno je usvojiti specijalizovane programe i mere, koje će omogućiti aktivniju ulogu pojedinih resornih ministarstava u održivom razvoju ekonomske oblasti za koju su nadležni (na primer, agroekološki programi).

Razvoj čistijih tehnologija, povećanje energetske efikasnosti i korišćenje obnovljivih izvora energije, svakako će uticati na smanjenje zagađenja životne sredine.

Za praćenje preduzetih mera u okviru Strategije odabran je set indikatora održivog razvoja koji su međunarodno određeni. Za izveštavanje o napretku u sprovođenju Strategije institucionalno će biti odgovorna kancelarija za održivi razvoj i međuministarske radne grupe.

3.3.2. STRATEGIJA REGIONALNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE ZA PERIOD OD 2007. DO 2012. GODINE ("SLUŽBENI GLASNIK RS", BROJ 21/07)

Strategija regionalnog razvoja Republike Srbije za period od 2007. do 2012. godine (u daljem tekstu: Strategija) predstavlja prvi strateški razvojni dokument iz oblasti regionalnog razvoja koji na konzistentan i celovit način definiše osnovne razvojne prioritete regionalnog razvoja zemlje i načine njihovog ostvarivanja u narednim godinama.

Ustav Republike Srbije (u daljem tekstu: Ustav) posebnu pažnju je posvetio regionalnom razvoju, obavezi države da se stara o ravnomernom regionalnom razvoju (član 94), pre svega, o razvoju nedovoljno razvijenih područja. Tako, Republika Srbija uređuje i obezbeđuje "razvoj Republike Srbije, politiku i mere za podsticanje ravnomernog razvoja pojedinih delova Republike Srbije, uključujući i razvoj nedovoljno razvijenih područja" (član 97. tačka 12). Prvi korak u sprovođenju ustavnih nadležnosti Republike Srbije država će ostvariti donošenjem Strategije i nakon toga zakona kojim će se urediti oblast regionalnog razvoja.

Kompleksnost nasleđenih regionalnih problema Republike Srbije uz pojavu novog regionalnog "tranzicionog siromaštva" dostigli su takve razmere, da je bilo neophodno pristupiti definisanju novog koncepta regionalnog razvoja. U tom kontekstu primarni cilj Strategije je donošenje novih institucionalnih rešenja, jer sva dosadašnja iskustva, kao i postojeće tendencije u regionalnom razvoju, ukazuju da neadekvatan regionalni razvoj nije samo posledica defekata primenjivane politike regionalnog razvoja, nego prvenstveno nedostataka sistemskih i institucionalnih regulativnih mehanizama.

Razmere regionalnih neravnomernosti ukazuju da je Republici Srbiji danas ovakav razvojni dokument neophodan, kako bi se jasno sagledali putevi ostvarivanja osnovnog cilja, a to je podsticanje ravnomernog regionalnog razvoja Republike Srbije.

The project is co-financed by the European Union

Operacionalizacija ovog cilja podrazumeva, pre svega:

- podizanje regionalne konkurentnosti;
- smanjenje regionalnih neravnomernosti i siromaštva;
- izgradnja institucionalne regionalne infrastrukture.

Strategija se temelji na tri stuba:

- određivanje stepena razvijenosti - kategorizacija i tipologija područja;
- definisanje razvojnih politika u funkciji podsticanja regionalnog razvoja Republike Srbije;
- Strategiji razvoja institucija.

Strategijom regionalnog razvoja Republike Srbije definisani su ciljevi i strateški pravci ravnornog regionalnog razvoja Republike Srbije to;

- Održiv razvoj-Održivi razvoj treba da rezultira u dugoročno balansiranom razvoju sve tri komponente blagostanja (ekonomska, socijalna i komponenta životne sredine).
- Podizanje regionalne konkurentnosti,
- Smanjenje regionalnih neravnomernosti i siromaštva,
- Zaustavljanje negativnih demografskih kretanja,
- Nastavak procesa decentralizacije,
- Ekonomska integracija srpske zajednice u AP Kosovo i Metohija,
- Izgradnja institucionalne regionalne infrastrukture

Strategijom regionalnog razvoja Republike Srbije definisane su i razvojne politike u funkciji podsticanja regionalnog razvoja i to;

- Fiskalna politika
- Kreditna politika
- Državna pomoć
- Politika zapošljavanja
- Politika ekonomskih odnosa sa inostranstvom
- Investiciona politika
- Politika stranih ulaganja
- Politika konkurentnosti
- Industrijska politika
- Politika razvoja preduzetništva
- Agrarna politika
- Podsticanje razvoja privredne infrastrukture
- Turizam
- Socijalna politika
- Prostorno planiranje i regionalni razvoj
- Politika zaštite životne sredine
- Koordinacija razvojnih politika

Razvojne politike u funkciji podsticanja regionalnog razvoja, pored osnovne funkcije koja podrazumeva obezbeđenje održivog i stabilnog ekonomskog razvoja, podizanje konkurentnosti privrede, nastavak strukturnih reformi, povećanje zaposlenosti i smanjenje siromaštva, imaju za cilj otklanjanje regionalnih neravnomernosti u stepenu ekonomske razvijenosti regiona, što predstavlja jedno od najkompleksnijih ograničenja ukupnom razvoju Republike Srbije.

Sprovođenje politike ravnornog regionalnog razvoja mora da proizlazi iz zakonodavnog okvira koji definiše ciljeve, principe i organizaciju podsticanja ravnornog regionalnog razvoja i alokaciju razvojnih podsticaja kao i kriterijume za utvrđivanje NRP (ekonomski nerazvijenih područja i područja sa posebnim razvojnim problemima).

Mere i aktivnosti, sa rokovima, zadacima i organima i organizacijama nadležnim za sprovođenje ove strategije definisane su Akcionim planom.

The project is co-financed by the European Union

3.3.3. NACIONALNA STRATEGIJA PRIVREDNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE OD 2006. DO 2012. GODINE

Nacionalna strategija privrednog razvoja Republike Srbije od 2006. do 2012. godine (u daljem tekstu: Nacionalna strategija) predstavlja prvi razvojni dokument koji na konzistentan i celovit način definiše osnovne razvojne prioritete zemlje i načine njihovog ostvarivanja u narednim godinama.

Nacionalna strategija definiše osnovne ciljeve i pravce razvoja na putu ka modernom društvu, razvijenoj ekonomiji i većem kvalitetu života svih građana. To je istovremeno put pridruživanja i priključivanja Evropskoj uniji (u daljem tekstu: EU) na kome će Republika Srbija aktivirati sve svoje ljudske, materijalne, prirodne i geostrateške potencijale, ubrzati reformske procese i afirmisati novu ulogu države.

Nacionalna strategija svoje uporište nalazi u poštovanju ključnih principa na kojima se danas zasniva svaki uspešan privredni i društveni razvoj.

Nacionalna strategija posvećuje punu pažnju ravnomernom regionalnom razvoju Republike Srbije. Problemi regionalnog razvoja Republike Srbije ogledaju se u regionalnim disproporcijama nivoa razvijenosti pojedinih područja, nerazvijenosti velikog broja opština, strukturnim neusklađenostima, institucionalnim problemima, nepovoljnim demografskim kretanjima i materijalnim ograničenjima.

U ukupnom privrednom razvoju Republike Srbije, posebnu težinu predstavljaju ogromne regionalne neravnomernosti s obzirom na činjenicu da su dosadašnji tokovi privrednog razvoja prouzrokovali prenaglašene disproporcije između pojedinih regiona, između regionalnih centara i okruženja, sela i grada.

Postoje dva osnovna uzroka velikih regionalnih razlika u nivou razvijenosti u Republici Srbiji. S jedne strane, reč je o posledicama ubrzanog procesa socijalističke industrijalizacije i urbanizacije u prethodnim decenijama, koji je imao obeležja ekstenzivnog i spontanog razvoja sa snažnim autarhičnim odlikama, ne samo na nivou velikih regionalnih celina, već i u okviru lokalnih zajednica. Ovaj proces često je bio praćen neracionalnim prostornim razmeštanjem ekonomskih aktivnosti što je bilo posledica netržišne alokacije faktora proizvodnje i davanja većeg značaja sektorskim u odnosu na strukturne i prostorne kriterijume.

S druge strane, velike razlike u razvijenosti pojedinih delova Republike Srbije posledica su nepostojanja neophodnog institucionalnog okvira za ravnomerniji regionalni razvoj.

Primaran dugoročan cilj je porast blagostanja ljudi u svim regionima Republike Srbije, sa prioritetima u onim oblastima gde su odstupanja od ovog cilja trenutno najveća, prevazilaženje naraslih regionalnih neravnomernosti u privrednoj aktivnosti i životnom standardu između regija i opština u Republici Srbiji, sa fokusom na bržoj valorizaciji lokalnog razvojnog potencijala. Realizacija ovog cilja primarno je determinisana:

- zaustavljanjem procesa depopulacije;
- sprovođenjem procesa decentralizacije vlasti i posebno fiskalne decentralizacije;
- ekonomskom regionalizacijom područja, kako bi se omogućio pristup strukturnim fondovima EU;
- usklađivanjem ekonomske, socijalne i prostorne dimenzije razvoja;
- koordiniranim usmeravanjem (teritorijalnom disperzijom) sredstava i drugih vidova pomoći u oblasti koje su definisane kao područja sa posebnim razvojnim problemima;
- prevencijom nastajanja novih područja sa velikim razvojnim problemima;
- zaštitom bar minimalnih funkcionalnih naselja na celom području kako bi se pomoglo u zaštiti kulturnog područja;

The project is co-financed by the
European Union

- relativno poboljšanje pozicija regiona merenih odnosom BDP po kupovnoj moći stanovništva, u poređenju sa graničnim regionima susjednih zemalja.

Polazeći od potreba i prioriteta u regionalnom razvoju, ali istovremeno uzimajući u obzir brzinu i lakoću njihovog sprovođenja, redosled zadataka je:

- Uspostavljanje zakonskog okvira koji će omogućiti efikasno vođenje savremene regionalne politike;
- Formiranje institucionalne strukture na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou;
- Definisanje finansijskih mehanizama za podsticanje ravnomernog regionalnog razvoja;
- Utvrđivanje područja sa posebnim razvojnim problemima (nerazvijena područja);
- Ubrzanje procesa decentralizacije. Neophodno je, postepeno, povećavati obim sredstava lokalnim samoupravama;
- Donošenje dva prioriteta Akcionog plana za: Strategiju dugoročnog ekonomskog razvoja srpskih zajednica na Kosovu i Metohiji i Strategiju dugoročnog ekonomskog razvoja Juga Srbije;
- Podsticanje lokalnih razvojnih inicijativa i instrumenata lokalnog/regionalnog razvoja;
- Stručno osposobljavanje nacionalne i regionalne/lokalne administracije za sprovođenje regionalne politike;
- Primena osnovnih načela regionalne politike na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou;

Osnovni cilj ove Strategije je povećanje standarda svih građana i dinamičan i održiv privredni razvoj.

Operacionalizacija ovog cilja podrazumeva:

- visoku godišnju stopu rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP);
- smanjenje nezaposlenosti;
- povećanje međunarodne konkurentnosti.

3.3.4. STRATEGIJA RAZVOJA SOCIJALNE ZAŠTITE ("SLUŽBENI GLASNIK RS", BROJ 108/05)

Oblast socijalne zaštite usmerena je ka poboljšanju socijalnog statusa građana na ličnom, porodičnom i širem socijalnom planu. Socijalna zaštita treba da jača društvenu koheziju i da neguje nezavisnost i sposobnost ljudi da pomognu sami sebi.

Efikasan sistem socijalne zaštite treba da odgovori na potrebe građana u novim okolnostima i da podržava ranjive i marginalizovane pojedince i grupe kojima je neophodna organizovana pomoć zajednice i države, kao i građane koji nisu u stanju da učešćem u ekonomskoj aktivnosti obezbede svoju egzistenciju.

Dalji razvoj efikasnije socijalne zaštite zahteva strateško planiranje za nastavak reformskih procesa u pravcu korenitih promena sistema, u kojima će učestvovati svi socijalni akteri. Sistemski pristup reformama treba nastaviti kroz mere, aktivnosti i mehanizme, koji će obezbediti najpovoljnije ishode za korisnike.

Pravovremena i delotvorna zaštita dece, starih i osoba sa invaliditetom obezbeđuje se izgradnjom politike socijalne zaštite koja aktivno prevenira nastanak socijalnih problema u društvu i usaglašenim delovanjem sistema socijalne i zdravstvene zaštite, sistema zapošljavanja, obrazovanja, policije i pravosuđa. U periodu naglih i drastičnih promena u društvu, u socijalnoj zaštiti dolazi do povećanja broja korisnika, koji rano ulaze i dugo se zadržavaju u sistemu socijalne zaštite, isključeni iz realnih društvenih tokova. U postojećim uslovima u sistemu korisnici su pasivni, a usluge nedovoljno razvijaju njihove sposobnosti za prevazilaženje nepovoljnih životnih okolnosti i zadovoljenje svojih sopstvenih i životnih potreba sopstvene porodice.

Uspostavljanjem i aktiviranjem navedenih mera i mehanizama omogućava se pravovremeno i adekvatno reagovanje društva na potrebe građana i preuzimanje odgovornosti građana za kvalitet sopstvenog života, kao i redukovanje obima i intenziteta društveno nepovoljnih pojava, preveniranje generacijskog prenosa siromaštva, nasilja, socijalne isključenosti i drugih društveno nepoželjnih pojava.

The project is co-financed by the European Union

Poštovanje i nedeljivost ljudskih prava je osnovni princip reforme čija se dosledna primena obezbeđuje usklađivanjem domaćeg pravnog sistema sa usvojenim međunarodnim dokumentima i savremenom praksom socijalnog rada.

Reforma sistema socijalne zaštite treba da doprinese unapređenju zaštite najsiromašnijih građana, putem adekvatnijeg određivanja i obezbeđivanja egzistencijalnog minimuma, kao i unapređenju kvaliteta života onih građana kojima je iz različitih razloga potrebna pomoć u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba koji se na drugi način ne mogu zadovoljiti, putem stvaranja mreže raznovrsnih, dostupnih usluga u zajednici u skladu sa potrebama i najboljim interesom korisnika. Potrebno je da se usluge razvijaju planski u skladu sa identifikovanim potrebama korisnika na različitim nivoima. Uvođenjem sistema kvaliteta usluga u socijalnoj zaštiti, obezbeđuje se standardizacija u radu službi i profesionalaca, odgovarajući nivo usluga i zaštite, omogućava permanentno praćenje efekata sistema socijalne zaštite. Usluge socijalne zaštite treba da budu teritorijalno i funkcionalno dostupne, da podržavaju život korisnika u zajednici, unaprede ponudu i kvalitet smeštaja i obezbede usluge neodložnih intervencija.

Efikasni sistem socijalne zaštite podrazumeva i transformisanje postojećih institucija u sistemu socijalne zaštite, u pravcu korišćenja novih metodoloških pristupa, nove organizacije rada i garantovanja kvaliteta usluga, njihovog resornog i sektorskog povezivanja i integracije na lokalnom nivou.

Novi pristupi i izgradnja sistema efikasne socijalne zaštite podrazumevaju stabilnost i održivost preduzetih mera i aktivnosti. Faktori održivog razvoja sistema socijalne zaštite su:

1. Zakonodavna aktivnost, koja će pratiti započete reforme sistema donošenjem odgovarajućih zakona i izmena i dopuna zakona relevantnih za oblast socijalne zaštite;
2. Stabilni izvori finansiranja, odnosno racionalno planiranje i trošenje sredstava za socijalnu zaštitu;
3. Prilagođavanje promenama u pogledu organizacije, kadrova i kvaliteta usluga - stvaranje mreže usluga prema potrebama građana i organizacija ustanova na lokalnom, regionalnom i republičkom nivou i njihovo međusobno povezivanje;
4. Osposobljavanje kadrova za primenu novih stručnih standarda i organizacije u socijalnoj zaštiti, i razvijanje kapaciteta za upravljanje resursima, kao garancije za uspeh i kontinuitet reformskih procesa;
5. Osnajivanje korisnika za prihvatanje odgovornosti i participaciju u izboru usluga, boljim informisanjem i edukovanjem za preuzimanje novih uloga u sistemu socijalne zaštite;
6. Koordinirano delovanje sa drugim sistemima u cilju usklađivanja reformskih procesa od značaja za zaštitu građana u sistemu socijalne zaštite, odnosno, efikasnije zadovoljavanje potreba građana;
7. Permanentno praćenje i evaluacija sprovođenja osnovnih aktivnosti i ostvarivanja ključnih ciljeva, uz aktivno učešće svih aktera i stalno usaglašavanje aktivnosti sa postignutim promenama.

3.4. POSTOJEĆA PROSTORNO PLANSKA DOKUMENTACIJA

U narednom tekstu dat je pregled relevantne prostorno planske dokumentacije koja predstavlja osnov za svaki razvoj na posmatranom području.

3.4.1. ZAKON O PROSTORNOM PLANU REPUBLIKE SRBIJE OD 2010. DO 2020. GODINE

Prostornim planom Republike Srbije od 2010. do 2020. godine (PPRS) utvrđuju se dugoročne osnove organizacije, uređenja, korišćenja i zaštite prostora Republike Srbije u cilju usaglašavanja ekonomskog i socijalnog razvoja sa prirodnim, ekološkim i kulturnim potencijalima i ograničenjima na teritoriji Republike. Poseban značaj za budući prostorni razvoj Republike Srbije imaće prostorna integracija Republike Srbije i njenih regiona i opština u okruženje. Ovo će biti ostvareno na tri nivoa: prekogranično, međuregionalno i transdržavno. Prostorna struktura republike Srbije je posmatrana i kroz aktivnu međuregionalnu kooperaciju ostvarenu u saradnji severnog Banata sa županijama i

The project is co-financed by the European Union

regionima u Mađarskoj i Rumunij i oblast severozapadne Bačke i sa hrvatskom i mađarskom stranom. U PPRS-u su, među prioritetima, iskazane smernice za izradu nižih planskih dokumenata gde prioritet imaju prostorni planovi područja posebne namene onih područja u kojima se sprovode aktivnosti od nacionalnog značaja, a predstavljaju periferna i pogranična područja, područja u kojima su izraženi negativni demografski tokovi, ekonomski nerazvijena područja, područja u kojima je potrebno otkloniti posledice ovih trendova.

3.4.2. REGIONALNI PROSTORNI PLAN AP VOJVODINE

Regionalni prostorni plan AP Vojvodine je, posle Prostornog plana Republike Srbije, najviši planski dokument u Vojvodini. Plan je usvojen u novembru 2011. godine odlukom Vlade AP Vojvodine i time postao okvir za regionalni prostorni razvoj Pokrajine i osnov za niže planske dokumente među kojima su i prostorni planovi jedinica lokalne samouprave i gradova. Regionalni prostorni plan APV posebno ističe važnost razvoja pograničnih opština, a posebno marginalizovanih naselja u pograničnoj zoni.

Poseban značaj za razvoj AP Vojvodine imaće realizacija međuregionalne i prekogranične saradnje sa Republikom Mađarskom, Republikom Rumunijom, Republikom Hrvatskom. Prostorna saradnja sa susednim zemljama pretežno će se odvijati u pograničnim zonama i odnositi na izgradnju objekata infrastrukture, uređivanje i zaštitu vodenih tokova, kulturnu saradnju, unapređivanje održivog razvoja i sl. Regionalni prostorni plan takođe, temeljno razmatra pitanje nadležnosti lokalnih samouprava i potrebu za diverzifikacijom njihovog položaja i nadležnosti. Teritorijalna reforma mora se posmatrati u okviru šireg socio-ekonomskog konteksta – različite nadležnosti opština služe zadovoljavanju internih različitosti unutar države. Lokalni nivoi su veoma važni prilikom ocene unutrašnje homogenosti pojedinačnih regiona/oblasti i pri tome je neophodno primenjivati decentralizovani princip i osposobljavati organe lokalnih samouprava za preduzimanje adekvatnih podsticajnih mera i afirmaciju lokalnih inicijativa, čijom bi se primenom lakše i uz direktnu kontrolu došlo do odgovarajućih rezultata usaglašenih sa lokalnim potrebama.

3.4.3. PROSTORNI PLAN GRADA SUBOTICE

Prostorni plan opštine Subotica donet je 3.04.2008. godine na sednici Skupštine opštine Subotica. Planom su definisana osnovna rešenja, smernice, politike i propozicije zaštite, uređenja i razvoja teritorije opštine Subotica, korišćenja osnovnih resursa i vrednosti koji se na njoj nalaze, čineći jedinstven kompleks u širem regionalnom okruženju zajedno sa susednim opštinama, kao i potencijalni funkcionalni sistem prekogranično sa susednim regionom Južna Mađarska, odnosno gradom Segedinom u Mađarskoj.

Obnova i unapređenje ruralnih područja osnovna su pretpostavka celokupnog razvoja. Integralno posmatrano ravnomerni razvoj opštinskog centra, sa jedne strane, u direktnoj je vezi sa ruralnim zaleđem, sa druge. Seoska naselja i njihovi atari poseban su predmet interesovanja u sociološkom, ekonomskom i prostornom smislu.

Položaj Grada Subotica sadrži nekoliko ključnih elemenata od kojih zavisi njen prostorni razvoj u širem regionalnom okruženju. Od elemenata koji imaju širi regionalni značaj u velikoj meri zavisi budući razvoj ove opštine. Ti elementi su:

- granični položaj prema Mađarskoj, odnosno Evropskoj Uniji,
- Koridor X- krak Xb. na pravcu Beograd – Novi Sad – Budimpešta,
- značajna uloga u konstelaciji opštine severne Bačke sa Suboticom kao regionalnim centrom,
- biodiverzitet kao prirodni resurs (zaštićena prirodna dobra od lokalnog, nacionalnog i međunarodnog značaja)
- značajne vrednosti kulturne baštine i evropskog identiteta.

The project is co-financed by the
European Union

Aktivnosti i projekti Grada Subotica treba da budu usmereni u pravcu revitalizacije naselja i postepenoj ekonomskoj, socijalnoj i fizičkoj obnovi sela, radi uspešnog razvoja čitave teritorije Grada Subotica. Oporavak sela bi radi toga trebalo da bude osnovno opredeljenje u budućem planiranju čitavog administrativnog područja Subotice. Ona zahteva integralnu obnovu (ekonomsku, socijalnu, ekološko-fizičku i organizaciono-institucionalnu).

U tom smislu očekuje se da se Subotica funkcionalno poveže na regionalnoj osnovi sa susednim i drugim opštinama prema interesu, te tako formira funkcionalni region nivo NUTS 3 evropske nomenklature, a u okviru AP Vojvodine kao makroregiona Srbije nivoa NUTS 2. Prema istoj kategorizaciji na teritoriji opštine Subotica bi bilo formirano nekoliko manjih lokalnih zajednica odnosno zajednica sela grupisanih oko Bajmoka (LAU 1), Čantavira (LAU 1), Donjeg Tavankuta (LAU 2) i Hajdukova (LAU 2).

Udruživanje malih sela sa centrima zajednica sela ili sa gradom Subotica bi se vršilo po principu udruživanja na interesnoj, ekonomsko-funkcionalnoj osnovi: Subotica sa svojim regionalnim okruženjem će imati zadatak da samostalno (uz podršku AP Vojvodine i EU u kasnijoj fazi) rešava ekonomska i socijalna pitanja kao i pitanja razvoja sela i urbanih centara na svojoj teritoriji, samostalno ili integrišući se na široj regionalnoj osnovi.

3.4.4. PROSTORNI PLAN GRADA SOMBORA

Koncept Prostornog plana Grada Sombora je donet marta 2012. godine i njime se razrađuju osnovna strategijska opredeljenja, planska rešenja i smernice utvrđene Prostornim planom Republike Srbije.

Grad Sombor obuhvata veoma široku teritoriju, što je uslovalo neravnomeran urbani i infrastrukturni razvoj grada u odnosu na naseljena mesta. Problemi i ograničenja u pogledu mreže i funkcije naselja su socio-ekonomska degradacija naselja; neravnomernost u razvoju; nepovoljan kvalitet stambenog i građevinskog fonda u naseljima; slaba dinamika razvoja i izgradnje naselja zbog nedovoljne ekonomske moći.

Problemi ruralnog razvoja na teritoriji Grada Sombora se ogledaju u činjenici da je poljoprivreda još uvek dominantna privredna delatnost u najvećem broju naselja, infrastruktura je nedovoljno razvijena, a postojeći kapaciteti nedovoljno održavani i nefunkcionalni u odnosu na potrebe, zatim nedovoljna razvijenost institucija i izražene disproporcije u nivou razvijenosti pojedinih delova teritorije.

Koncepcija razvoja i uređenja gradova i ostalih urbanih naselja je rezultat integralnog i povezanog delovanja tri segmenta u okviru kojih se jasno definišu: prostorni nivo regiona; lokalni nivo i međunarodna i inter-regionalna saradnja i povezivanje.

Osnovni cilj razvoja sela i ruralnih područja je povećanje kvaliteta življenja u ruralnim područjima kroz očuvanje, obnovu i održivi razvoj njihove ekonomske, socijalne i ekološke vitalnosti, kao rezultat decentralizacije gradova i opština. Koncepcija ruralnog razvoja zasnovana je na, sa jedne strane, na daljem razvoju i održivoj eksploataciji resursa u oblasti poljoprivrede, šumarstva i vodnih resursa, a na drugoj strani na diversifikaciji ruralne ekonomije (MSP, turizam, rekreacija...).

Potencijali Grada Sombora koji se mogu smatrati kao povoljni faktori za razvoj, odnosno, dobru osnovu za ostvarivanje regionalne i interregionalne saradnje i jačanje funkcionalnih veza sa okruženjem i šire su:

- povoljan geostrateški položaj (nalazi u blizini značajnih Panevropskih koridora VII i X i granice sa Mađarskom i Hrvatskom što je pretpostavka za veću investicionu, infrastrukturnu, privrednu i socijalnu aktivnost),
- razvijena saobraćajna i druga infrastruktura i
- SRP "Gornje Podunavlje" kao prirodno dobro od izuzetnog značaja i zastupljena etnička šarolikost i multikulturalnost.

The project is co-financed by the European Union

3.4.5. PROSTORNI PLAN OPŠTINE KANJIŽA

U pogledu budućeg razvoja odnosa gradskih i seoskih naselja i njihovog funkcionalnog povezivanja neophodno je obezbediti povezivanje naselja na principima održivog razvoja uz maksimalno očuvanje i zaštitu životne sredine.

U opštini Kanjiža će u pogledu međusobne funkcionalne organizacije postojati četiri tipa naselja:

- Seosko naselje - to su poljoprivredna naselja, sa minimalnom opremljenošću javnim uslugama i službama, bez ikakvih spoljnih funkcija prema susednim selima (Mali Pesak, Zimonjić, Adorjan, Velebit, Novo Selo, Doline, Totovo Selo).
- Centar zajednice naselja - (Martonoš, Trešnjevac, Orom, Male Pijace) pored unutrašnjih imaju razvijene i spoljne funkcije prema primarnim naseljima. Predstavljaju manje lokalne centre. Izvesna sela ove funkcionalne kategorije imaju samostalan karakter. U tom slučaju, ona ne objedinjavaju više primarnih seoskih naselja, već se u mreži i sistemu naselja vezuju samo za naselje više kategorije.
- Lokalni centar - Horgoš, predstavlja sekundarni centar Opštine.
- Opštinski centar Kanjiža - pored unutrašnjih ima razvijene i spoljne funkcije prema primarnim naseljima.

Naročito značajan cilj u razvoju mreže centara i naselja na teritoriji Vojvodine predstavlja čvršće i racionalnije povezivanje gradova u regionima i makrocelinama. S tim u vezi neophodno je:

- ojačati privredne veze, međusobnu razmenu usluga i organizovanje zajedničkih aktivnosti u susednim gradovima (Novi Kneževac i Senta);
- ojačati saobraćajnu infrastrukturu između susednih gradova (putni pravci ka Subotici, Novom Kneževcu i Senti).

Obnovu sela i transformaciju i oživljavanje seoske ekonomije u opštini Kanjiža, treba temeljiti na kreativnoj integraciji savremenih proizvodnih i potrošačkih tendencija kao i lokalne baštine, resursa, kulture, tradicije i znanja. Time bi se podstakla valorizacija i racionalnije korišćenje lokalnih seoskih resursa (prirodno-ekoloških, demografskih, tehničkih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih) odnosno multifunkcionalnost i održivi razvoj prostora ove Opštine.

Za razvoj seoskih naselja takođe je bitna i funkcija stanovanja. Osnovni indikatori razvijenosti te funkcije su disperzija stanovništva, stanova i objekata u službi stanovanja.

3.4.6. PROSTORNI PLAN OPŠTINE NOVI KNEŽEVAC

Na brži razvoj Opštine veliki uticaj mogu imati aktivnosti na temu regionalne i prekogranične saradnje na relaciji Srbija - Mađarska - Rumunija, potenciranjem očuvane životne sredine i proizvodnje zdravstveno bezbedne hrane, razvojem održivog turizma i konkurisanjem u međunarodnim i evropskim fondovima za finansiranje. U tom smislu, u narednom periodu treba raditi na unapređenju i jačanju veza sa susednim opštinama, a naročito razvijati i jačati prekograničnu saradnju sa Mađarskom i Rumunijom.

Opština Novi Kneževac ima devet naselja i spada u urbano/ruralne opštine, čija je odlika niži stepen urbanizacije i u kojima izrazito dominira agrarna proizvodnja. Centar Opštine je naselje Novi Kneževac, koje je takođe lokalni centar i urbano naselje (manji urbani centar, kao i privredni centar IV ranga), dok su ostalih osam naselja ruralnog karaktera, od kojih Banatsko Arandelovo, Đala, Majdan i Srpski Krstur imaju funkciju lokalne (mesne) zajednice. Banatsko Arandelovo i Srpski Krstur su sela sa razvijenim, a Đala i Majdan sa nepotpunim seoskim centrom, tako da u pogledu izvesnih funkcija, naselje Majdan gravitira Banatskom Arandelovu, a Đala Srpskom Krsturu. Preostala četiri naselja su mala sela, od kojih Podlokanj ima izvesne centralne funkcije (dalje gravitira Banatskom Arandelovu), dok su Rabe, Siget i Filić satelitska naselja bez centralnih funkcija.

The project is co-financed by the
European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

Sva sela – lokalne zajednice, su funkcionalno povezana sa opštinskim centrom, centar Opštine je usmeren ka regionalnom centru Kikinda, a za zadovoljavanje potreba višeg reda i ka makroregionalnom centru Novi Sad (visoko specijalizovano zdravstvo, visoko i specijalno obrazovanje, izvesni sadržaji u oblasti kulture, sporta, informatičke delatnosti, komunikacija i sl). Takođe, evidentna je izrazita polarizacija i neravnomernost u dosadašnjem razvoju, kao i koncentracija stanovništva, aktivnosti, javnih, radnih i drugih sadržaja u Novom Kneževcu, za razliku od nedovoljno razvijenih ostalih naselja.

4. RAZVOJ OSNOVNIH KONCEPTUALNIH OKVIRA ANALIZE

4.1. DEFINISANJE PROBLEMA U PREDMETNIM OBLASTIMA OBUHVAĆENIM ANALIZOM

Ključni razvojni problemi koji karakterišu region, pored strukturne neravnoteže, su:

- veliki broj nezaposlenih,
- neiskorišćenost postojećih proizvodnih kapaciteta,
- ekstenzivna poljoprivredna proizvodnja,
- kvalitet socijalne integracije,
- ekološki problemi (zagađenost vode, vazduha, zemljišta, neuređene deponije),
- nepovoljni demografski trendovi ruralnih područja
- nedovoljna iskorišćenost turističkih potencijala
- slaba povezanost obrazovanja i razvojno-istraživačkih institucija sa privredom
- slaba organizacija i nedovoljno edukovani kadrovi za apliciranje za EU fondove.

Iako je infrastrukturalno dobro pokrivena mrežom puteva, pruga, vodovoda, elektrifikacije i PTT, u Severnoj Bačkoj i Severnom Banatu se posebno izdvaja problem neizgrađene komunalne infrastrukture. Osim dva jaka i diverzifikovana centra (Sombor i Subotica), kao i dva nešto manja (Kanjiža i Novi Kneževac), ostala privreda regiona odvija se u industrijskim zonama u manjim centrima gde je koncentrisan jedan veći privredni kapacitet i niz manjih koji se naslanjaju na njega.

Nedovoljni prerađivački kapaciteti uz nekonkurentnu privredu su ograničavajući faktori za intenzivnije smanjenje nezaposlenosti. Takođe, na razvojni potencijal utiče i nizak tehnološki nivo prerađivačkih kapaciteta, nepovoljna kadrovska struktura, usporen proces privatizacije. Stepenn urbanizacije je relativno nizak što doprinosi da velik broj stanovništva nema širok pristup različitim uslugama i nivoima životnog standarda. Sa tačke gledišta uravnoteženog prostornog razvoja, nedostatak urbanih centara izlažu Sever Bačke i Sever Banata polarizujućim uticajima Beograda i Novog Sada u koje odlazi značajan deo visoko obrazovanih kadrova.

Na kvalitet životne sredine u predmetnim opštinama negativno utiče neadekvatna komunalna opremljenost osim u opštinskim tj. gradskim centrima. Kvalitet vode je uglavnom zadovoljavajući. Naseljena mesta imaju sopstvene pojedinačne vodovode gde se sporadično pojavljuju problemi vezani za količinu i kvalitet vode. Mreža fekalne kanalizacije je izgrađena u gotovo svim naseljima Subotici, dok uređaj za prečišćavanje otpadnih voda osim Grada Subotice, naselja Horgoš i Novi Kneževac ne postoji gotovo ni u jednom naseljenom mestu.

Odvođenje atmosferskih voda je, uglavnom, putem otvorenih kanala, a u gradskim centrima delimično i putem zacevljene kanalizacije, sa problemima nedovoljne pokrivenosti teritorije neadekvatnog održavanja sistema. Teritorija nije ugrožena od visokih vodostaja reka Dunav i Tisa, jer postoje izgrađeni odbrambeni nasipi. Ugroženost vazduha kao prirodnog resursa je evidentna duž prometnih saobraćajnica; pored divljih deponija smeća, naročito u letnjem periodu, a u zimskom periodu evidentno je zagađenje vazduha dimom, jer je daljinski sistem grejanja prisutan samo u delu grada Sombora i Subotice. Ugroženost zemljišta kao prirodnog resursa je prisutno zbog nekontrolisane primene hemijskih sredstava zaštite.

The project is co-financed by the European Union

4.2. ANALIZA SITUACIJE I PREGLED PODATAKA NA POSMATRANOM PODRUČJU

4.2.1. ISTORIJSKI PREGLED

Grad Sombor

O nastanku i dalekoj prošlosti Sombora istoričari još i danas vode polemiku. Razlog tome su nepotpuni i oskudni istorijski izvori, međutim najviše njih do sada ima uverenje da je u XIV veku na vlastelinskom imanju razgranate ugarske porodice Cobor počela ubrzanije da se razvija naseobina, nastala još pre njihovog dolaska.

U XIV veku, na vlastelinskom imanju ugarske porodice Cobor, razvija se malo mesto, koje je bilo u vlasništvu vlastelina Cobor Sent-Mihalja. Po ovom vlastelinu je i današnji grad Sombor dobio ime. Cobor Sent-Mihalj brzo se uvećavao i napredovao, što najbolje potvrđuje činjenica da su se u njemu povremeno održavala skupštinska zasedanja Bodroške županije. Godine 1541. Cobor Sent-Mihalj zauzimaju Turci. Turci u svojim defterima umesto imena Cobor Sent-Mihalj 1543. godine navode ime Sombor. U vreme turskog zauzimanja, Sombor je bio velika varoš, sa gradskom citadelom i puno kojundžijskih dućana. Postojalo je oko 2000 kuća i Sombor je važio za veliku i bogatu varoš. Većina stanovništva bili su Vlasi-hrišćani (Srbi), a bilo je i Mađara. Godine 1554. Sombor postaje nahijsko sedište Segedinskog sandžaka, kojem je pripadalo 46 naselja, a on sam je bio vojni, upravni, sudski, privredni i verski centar za širu okolinu. Tada je Sombor imao dve medrese za učenike i tekije za dervise, 6 osnovnih škola, 2 hana za putnike namernike i 1 hamam (tursko kupatilo).

Dana 12. septembra 1687. godine, Sombor osvajaju Austrijanci. Godine 1687. Sombor naseljava 5000 Bunjevaca, a 1690. godine Sombor naseljavaju Srbi pod vođstvom Arsenija Trećeg Čarnojevića. Tada Sombor postaje graničarski grad i svojim vojnim odredom pomagaće bitke kod Slankamena 1691. godine i Sente 11. septembra 1697. Zahvaljujući ovim bitkama, Sombor stiče dobar glas i postaje sedište sreza Bačke županije. Godine 1702. Sombor dobija novi status i postaje "oppidum fossatum" u okviru Habzburške carevine. Godine 1717. Sombor postaje "oppidum militare", a prvi kapetan vojničke varoši postaje grof Jovan Branković. Iste godine otvorena je u Somboru prva Veroispovedna pravoslavna škola, a 1722. godine Rimokatolička osnovna škola. Godine 1716. Somborci pod vođstvom kapetana Brankovića pomažu pri osvajanju Petrovaradina, a 1717. godine Beograda. Kasnije su, na strani Habzburške monarhije, stradali u Poljskoj, Turskoj i na raznim bojištima Evrope. Tada je 2/3 somborskog stanovništva bilo pravoslavne vere. Za veliku odanost, Austrijska carevina će Somboru darivati zemljišne posede, a Somborci će biti oslobođeni poreza carevini. Prema položaju koji su zauzimali, Austrijska carevina je somborske vojnike nagrađivala posedima. Običan pešadinac dobijao je 18 jutara obradive zemlje, kaplar i konjanik 24 jutra, narednik pešadije 31 jutro, a narednik konjice 46 jutara, barjaktari pešadije 61 jutro, barjaktari konjice 96 jutara, poručnici 112, a kapetani 192 jutra. Veliki kapetan bio je izuzetno privilegovan i dobijao je 354 jutra obradivog zemljišta. Kada je prestala opasnost od Osmanlija, prestale su i privilegije somborskih militarara (vojnika). Na ovome je insistirala županijska vlast i ugarske aristokrate. Bečki dvor je bio protiv ovih promena, ali pritisci na carica Mariju Tereziju bili su veliki, i ona, 1741. godine potpisuje XVIII zakonski član, kojim se vojničke varoši potčinjavaju pod županijsku nadležnost, a odred militarara se rasformirao. Tada će Sombor biti uključen u sastav Bačke županije i predat na upravu Ugarskoj dvorskoj komori. Ovo je Somborcima značilo gubitak svih privilegija. Ali, Somborci su bili svesni šta sve gube tako da se okupljaju 18.11.1745. godine na trgu ispred Velike pravoslavne Svetogeorgijevske crkve na dogovor na kom odlučuju da istraju u očuvanju svog privilegovanog statusa. Uspeli su da sačuvaju svoj status, ali će zbog toga platiti veoma visoku cenu. 150000 rajnskih forinti u zlatu je uplaćeno u carske trezore. 17.02.1749. godine, carica Marija Terezija je potpisala povelju kojom se Sombor uzdiže u rang slobodnih i kraljevskih gradova. Uprkos visoko plaćenju, Sombor je veoma mnogo dobio. Gradu je pripalo 11 pustara na kojima su vremenom zasnovana salaška naselja koja su, uglavnom, i danas zadržala raniji naziv: Bukovac, Čičovi, Gradina, Ivanovo Selo, Šaponje, Bilić, Nenadić, Karakorija, Rančevo, Bračevac i Pipereš. Godine 1759. Srpska

The project is co-financed by the
European Union

pravoslavna crkvena opština otvara četvororazrednu Gramatikalnu školu, zatim se osniva Latinska škola kojom rukovode franjevci, Avram Mrazović otvara Normu i ovim se udaraju temelji za školovanje učitelja kod Srba i drugih južnoslovenskih naroda na ovim prostorima. Godine 1786. Sombor postaje stalno sedište velike Bačko-bodroške županije. Bačko-bodroška županija, kao druga po veličini u Ugarskoj, zahvata ceo prostor između Dunava i Tise, na severu joj je granica išla ispod Kaloče, a u njenom sastavu su bili i Subotica i Novi Sad. U Somboru se osnivaju sve brojnije kulturne, obrazovne i bankarske ustanove, a kasnije i sportske društvene organizacije. Sombor postaje važan administrativni, trgovački, zanatski, saobraćajni i kulturno-obrazovni centar. 1869. godine stiže prva železnica. Već postojeće rastinje se veoma proširuje i ono će Sombor pretvoriti u zelenu oazu. 12. oktobra 1850. godine Karolj Biterman otvara prvu štampariju i javljaju se prvi listovi i časopisi.

Grad Subotica

Subotica se u pisanim dokumentima prvi put pominje 1391. godine, ali je poznato da su ljudi na ovom prostoru živeli još pre tri hiljade godina. Sudbinu ovog mesta bitno je određivao položaj na putu između Evrope i Azije, a istorijski, na granici dve sukobljene sile - Ugarske i Turske. U čestim i velikim seobama u ovu vojnu krajinu došli su mnogi narodi: Srbi, Mađari, Nemci, Slovaci, Jevreji, Bunjevci, Grci itd. Često su se menjali gospodari a i imena grada. Od prvog Zabadka 1391. godine - promenjeno je više od dve stotine naziva, ali su najkarakterističnija imena Szent-Marija, Maria-Theresiopolis, Maria Theresienstadt, Szabadka i Subotica.

Turci su Suboticu zauzeli 1542. godine i vladali tu do 1686. godine. Privilegijom iz 1743. godine godine Marija Terezija proglasila je Suboticu slobodnom komorskom varoši, za šta su Subotičani darovali carici 150 konja. Za odanu službu subotičkih graničara habzburškom dvoru, Marija Terezija proglasila je Suboticu 1779. godine slobodnim kraljevskim gradom. Status slobodnog kraljevskog grada doneo je Subotici veću autonomiju i novo ime - Maria Theresiopolis. Od tada počinje planski i ubrzani razvoj grada, kao i pretvaranje okolnih pašnjaka u oranice. Posle nagodbe iz 1867. godine, sve do 1914. godine, u Subotici se naglo razvijaju građansko društvo i grad. Dolaskom železnice u grad razvila se trgovina poljoprivrednim i stočarskim proizvodima. Krajem XIX veka, dolaskom industrijalizacije, Subotica ima ulice osvetljene električnom strujom, pozorište, gimnaziju, muzičku školu i tramvaj. Po uzoru na tadašnje evropske gradove, započinje izgradnja puteva, javnih objekata, privatnih i najamnih palata i sakralnih objekata. U arhitekturi grada dominira stil secesije čiji su najreprezentativniji objekti Gradska kuća, Sinagoga i Rajhl palata. Posle I Svetskog rata, Trijanonskim sporazumom iz 1920. godine, Subotica je priključena Kraljevini SHS i od tog perioda počinje novija istorija grada.

Subotica je danas savremena urbana, multinacionalna, multikulturalna i multikonfesionalna zajednica građana sa razvijenom mrežom kulturnih, obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih ustanova.

Opština Kanjiža

Po svedočenju najnovijih arheoloških nalazaka, na priobalnom delu Kanjiže (danas: Ribarski trg), postoje tragovi ljudskih naseobina počev od bronzanog doba, dok najdrevniji tragovi čoveka na teritoriji opštine, u Trešnjevcu, vode nas do doba klesanog kamena (neolita). Formiranje ljudskih naselja u prastaro doba objašnjava se površinskim karakteristikama i obiljem vode ovog kraja kao i činjenicom da se ispod ušća Moriša, tu se nalazio jedan od najranije poznatih plicaka, prelaza, kroz Tisu.

Spominjanje Kanjiže (Kenesna) u hronici Gesta Hungarorum koju je napisao Anonimus. Pored mesta prelaženja na Tisi, za obezbeđivanje prelaza, u rimsko doba, te za vreme seobe naroda, stvoreno je stražarsko mesto na najvišoj tački prirodnog predela, a potom zemljano utvrđenje kod ušća potoka Kereš (Kőrös). Potok je u IX veku dobio ime od Slovena koji su tu živeli. Ovaj naziv se u prvim

The project is co-financed by the
European Union

pisanim dokumentima po dolasku Mađara u domovinu, javlja u obliku CNESA, odnosno KENESNA, i predstavlja jedan od slovenskih toponima koji su očuvani u Potisju.

Prema poveljskim izvorima, Kanjiža je verovatno bila kraljevski posed, o kojem se u jednoj povelji koja se datira za 1093. godinu, tvrdi da pripada opatiji benediktinaca u Panonhalmi (Pannonhalma). Po toj povelji, ovaj posed koji se nalazi "pored ušća potoka Cnesa", bio je darovan manastiru benediktinaca, zajedno sa ribnjakom koji nosi naziv Miruth, od kralja Solomona (1066-1074). U arhivu glavne opatije benediktinaca u Panonhalmi i danas se čuvaju šest povelja iz razdoblja 1093-1240. godine, koje se odnose na Kanjižu.

Kanjiža se pominje i u opisnom izvoru, u istoriji dolaska Mađara u domovinu od Anonimusa (Anonymus: Bezimeni). U ovome se Kanjiža pominje kao mesto gde su Mađari 896. godine prešli kroz Tisu da bi osvojili predeo između Moriša, Tise i Dunava, da ga preotimaju od bugarskog kneza Glada. Ovaj izvor dokazuje da je Kanjiža na početku XIII veka, u vreme Anonimusevo, važila za poznat prelaz na Tisi.

U doba tatarske najezde, osvajači koji su pustošili Potisjom, verovatno su uništili i Kanjižu, jer se ona skoro sto godina ne pominje u istorijskim izvorima; ali 1335. godine se opet javlja kao "VILLA CANYSA", tj. selo Kanjiža, u povelji o obilasku atara susednog ADORJANA.

Od tadašnjih susednih naselja koja su preživela oluje istorije sve do današnjih dana, u izvorima se javlja Adorjan (1198), te u XIII veku MARTONOŠ (1237), a na početku XIV veka (1502) HORGOS. Ova bogata zemljoradnička, ribarska i stočarska naselja su postala žrtve turske najezde. Na početku turske vladavine, preostali Mađari su se povukli za Martonoš i Sentspeter (Szentpéter, pored Horgoša; u XVIII veku opustošen), dok su Turci posle 1553. naselili slovensko stanovništvo u napuštena sela - tako i u Kanjižu. Međutim, česti mađarsko-turski ratovi u XVII veku razbili su i ovo retko stanovništvo, primorali ih na stalnu seobu, na izgnanstvo.

Opština Novi Kneževac

Atar novokneževačke opštine, sa prosečnom nadmorskom visinom od oko 80 metara zahvata najveću depresiju Panonske nizije. Lesni plato je zato ostrvastog karaktera, ispresecan aluvijalnim ravnima duž slivova sa zaostalim barama, ritovima i rukavcima njihovih meandara. Kao oblik reljefa, tu su i manja lesno-peščana eolska uzvišenja u vidu greda i humki. Takav reljef je presudno uticao za izbor mesta za stanovanje. Gotovo da nema pedlja zemlje koji ne odražava maglene vekove praistorijskog razdoblja.

Najstariji tragovi života pripadaju Kereškoj neolitskoj kulturi s početaka petog milenijuma p.n.e. Idući ka nama, smenjuju se Potiska, Tisapolgarska i Bodrokeresturska kultura, kada oko 2800-te p.n.e. započinju na širokom evropskom prostoru velike demografske, ekonomske i kulturne perturbacije izazvane novim talasom Indoevropske seobe. Kao svedoci ovih promena, na teritoriji opštine ostalo je 60 humki sa grobovima, karakterističnih za taj period vremena. Istorijski period ovog kraja zbog svog geografskog položaja ima takođe svoju punoću. On je uvek otvoren i na putu narodima - Sarmatima, Gepidima, Hunima, Avarima, Slovenima, Bugarima, Mađarima, Mongolima, Turcima i skoro uvek na orbitalnoj periferiji carstva - Rima, Vizantije, Franačke, Moravske, Bugarske, Raške, Turske.

Početkom IX veka su naši prostori na periferiji dva carstva, Franaka na zapadu i Protobugara na istoku, koji se bore za prevlast nad ovom zemljom, da bi kasnije ovaj prostor bio opet bio razlog osvajanja, sada između slovenske Veliko moravske kneževine i Bugara. 824. godine je bila uspostavljena granična linija na Tisi. Potčinjeno slovensko i avarsko stanovništvo živi pod vlašću Bugara.

The project is co-financed by the
European Union

Prelomna godina je 895ta kada vizantijski car Lav VI poziva mađarska plemena da dođu u Panoniju i priteknu mu u pomoć jer je Simeon I bugarski napao Vizantiju. Naredne 896. godine dolazi u Panoniju savez od sedam mađarskih plemena i sa njima srodni Kabari.

Iz vremena Ugarske države potiče prvo pisano pominjanje Novog Kneževca kao Cnesa, Kenesa, Kenesna odnosno Kneža, reč slovenske etimologije koja znači kneževo mesto, a mnogo ranije je ta reč označavala vladara.

Iz ovih ranih vekova mlade ugarske države iz XI-XII veka, na teritoriji opštine je sačuvan veliki manastirski kompleks svetog Đorđa u Majdanu, sa tri crkve i nekropolom. Nastanak ovog kompleksa se može povezati sa kasnijom "Legendom o svetom Gerhardu" gde se opisuje da je manastir osnovan i naseljen grčkim monasima, odnosno borbom Mađara i Bugara za prevlast nad Banatom.

U XIII i XIV veku je Novi Kneževac, odnosno Rev Kanjiža kako se tada zvao, bio u posedu ugarskih kraljeva i 1329 godine je dobio status varošice sa pravom održavanja godišnjih i nedeljnih vašara. Kako se može čitati iz papskih desetaka, mesto je najviše prihoda ostvarivalo naplaćivanjem taksi na preprodaju soli koja je stizala na pristanište i putarine.

Početak XV veka u vreme kralja Žigmonda Luksemburškog 1401. godine, kneževčan gube svoja građanska prava i potpadaju pod vlasništvo porodice Čaki koji ga drže skoro pun vek sve do 1509. godine kada ga prepuštaju nadbiskupu Tomi Bakoču. Sredinom XV veka Novi Kneževac ima oko 300 stanovnika i tri ulice. Vojna katastrofa Ugarske na Mohačkom polju 29. avgusta 1526. godine otvara put Osmanskoj imperiji. Od 1551. godine pa sve do potpisivanja konačnog mira u Požarevcu 1718. godine između Austrije i Turske je Kanjiža, odnosno Novi Kneževac kako se tada zvao, pod Turskom vlašću. Pripadao je Temišvarskom elajetu i Čanadskoj nahiji. Posle ratova vođenih između Ugarske i Turske se veliki deo stanovništva razbežao. Da bi ponovo naselili stanovništvo, Turci su uveli blaži poreski sistem od onog iz vremena Ugarske kraljevine. Poreske olakšice i dobijanje znatne površine plodnog zemljišta su privukle raju. Kanjiža u XVI veku ima 60 kuća. Stanovništvo je mađarsko, sa malo srpskih kuća. Indikativna su srpska prezimena na -ić koja ukazuju na starosedelaštvo Srba i treba ih tražiti u malom, vojnom, srpskom plemstvu u vreme Ugarske kraljevine. Turaka ovde nije bilo mnogo. Bilo je to malo činovnika, trgovaca i zanatlija. Postojala je džamija i amam.

U vreme Osmanske imperije je Kanjiža moćan i važan privredni centar, koji državi donosi trostruko veće prihode od tada vojno-administrativnog sedišta sandžaka, Čanada. Samo u Kanjiži se proizvodilo 277 tona pšenice i 115 tona mešanog žita.

U velikim ratnim okršajima za prevlast nad Banatom krajem XVII veka između Austrijanaca i Turaka se Novi Kneževac zvao Mala Kanjiža i imao je značajnu ulogu. Austrijska vojska 1694. godine na obali Tise gradi odbrambeni zamak i pontonski most preko reke. Deo austrijske vojske predvođen generalom Rabutinom prelazi ovaj pontonski most, da bi se pridružio jedinicama princa Eugena Savojskog i učestvovao u velikoj bitci kod Sente. Posle pobede u Senčanskoj bitci, Savojski se vratio u Malu Kanjižu i ovde odmarao svoju vojsku. Prema odredbama Karlovačkog mira Mala Kanjiža je 1701. godine predata Turcima i od tada je njen naziv Turska Kanjiža. Temišvarski elajet koji je bio pogranično područje, je bio slobodna zemlja za naseljavanje i stanovništvu je otpisan porez pa su čak i bili oslobođeni plaćanja poreza da bi se granica što jače utvrdila. Tada je u Turskoj Kanjiži bilo jako tursko vojno utvrđenje. Habzburška monarhija je opet zaratila sa Osmanskim carstvom. Turska Kanjiža je u jesen 1716. godine konačno ušla u njen sastav, što je potvrđeno mirom u Požarevcu 1718. godine, kada je granica pomerena na Dunav.

Ponovo je zahvaljujući ratovima Turska Kanjiža bila opustošena. Stanovništvo se većinom razbežalo, zemlja je bila prekrivena močvarama i barama, a epidemije malarije, kuge, trbušnog tifusa i kolere su dodatno kosile ono malo preostalih ljudi. Da bi stvorio od Banata žitnicu carevine i povratio ljude, Bečki dvor je preduzimao različite mere koje su bile relativno uspešne. Jedna od tih mera je naseljavanje graničara iz razvojačenih potisko- pomoriških šančeva. Tako su na prazno mesto pored

The project is co-financed by the
European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

Turske Kanjiže naseljeni 1753. godine Srbi graničari. Mesto je nazvano Jozefdorf, po najstarijem sinu i suvladaru carice Marije Terezije Josifu II, a Srbi su ga zvali Jozepovo. Da bi još više ubrzao napredak Banata, Beč je odlučio da rasproda komorska dobra. U Beču je 1. avgusta 1781. godine na licitaciji spahiluk Tursku Kanjižu sa 15304 katastarska jutra kupio za 90.000 forinti bogati trgovac iz Novog Sada Marko Đurković. Kupovinom poseda dobio je i plemićku titulu, de Servijski i uživao sva feudalna prava pa postao gospodar od Turske Kanjiže.

Posle njegove smrti nasledio ga je sin jedinač, Đorđe Đurković de Servijski, koji je stipendijsku zadužbinu svoga oca nastavio i udvostručio. Kao i otac je bio veliki dobrotvor. Na svom spahuluku je proizvodio pšenicu koju je prevezio brodovima sa svog pristaništa na Tisi koje je bilo među najvećim u Banatu. Naseljavao je proizvođače duvana na Filiću i osnovanom Budžaku pa proizvodio i tu kulturu. Od Turske Kanjiže je napravio značajan trgovački centar i izdejstvovao da ona 2. avgusta 1832. godine dobije rang varošice s privilegijom i pravom na održavanje tri godišnja vašara i nedeljne pijace sredom. U vreme revolucije 1848. godine je stao na stranu srpskih ustanika. U njegovom dvorcu je bio štab generala Kuzmana Todorovića i zahvaljujući Servijskom je Turska Kanjiža ostala pošteđena razaranja.

Posle smrti Đorđa de Servijskog, zemlja je podeljena. Dvorac je nasledio jedini Katarinin sin Emil Šulpe koji se oženio baronicom Matildom Njari. Bili su dobrotvori i mnogo puta pomagali meštane da prebrode gladne godine. Za ova dobročinstva im je car Franc Jozef I dao plemićku titulu sa grbom i predikatom, »Šulpe od Turske Kanjiže« 27. juna 1866. godine. Njihov sin Đorđe Šulpe rođen 1867. godine je sigurno bio najveći humanista i velikan prošlosti koga je iznedrila ova sredina. Ogroman je njegov doprinos evropskoj sociološkoj misli i nauci.

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

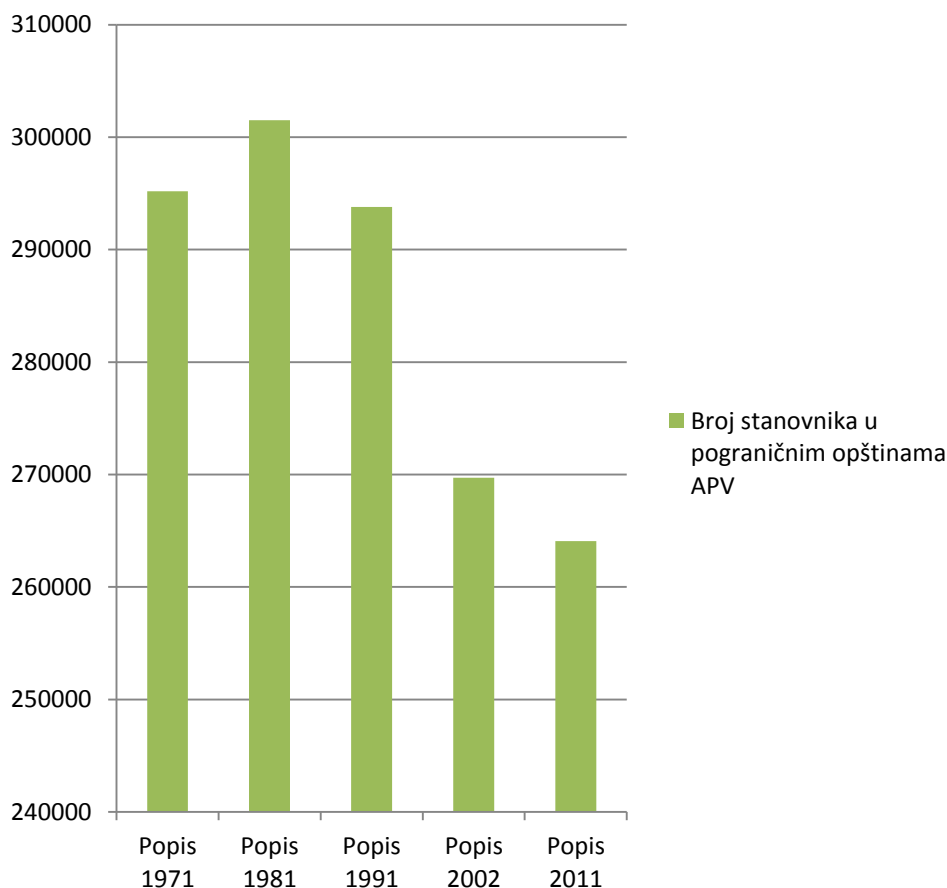
4.2.2. DEMOGRAFIJA

4.2.2.1. PREGLED BROJA STANOVNIKA

Broj stanovnika područja obuhvata Analize se tokom poslednjih 50 godina smanjio. Prirodno kretanje broja stanovnika u području za period od 1961. do 2010. godine, u rasponu od 50 godina, ukazuje da se u pograničnim područjima u AP Vojvodini smanjio broj stanovnika za 16.051 (5.6%), što se može smatrati štetnom posledicom mnogih istorijskih i ekonomskih okolnosti. Prema podacima najnovijeg popisa iz 2011. godine opštine i gradovi iz obuhvata Analize ukupno su imali 264.069 stanovnika, što ukazuje na smanjenje broja stanovnika u odnosu na prethodni popis stanovništva 2002. godine od čak 10.1%. Interesantna je činjenica da je broj stanovnika u Gradu Somboru i Gradu Subotici proporcionalno smanjen, u odnosu na prethodni popis stanovništva iz 2002. godine (u gradu Somboru čak za 13.7%, u gradu Subotica za 6.9%), što ukazuje na smanjenje stanovništva i u gradskim centrima. Što se tiče opština Kanjiža I Novi Kneževac ne treba zanemariti pad stanovništva po najnovijem popisu iz 2011. godine, u odnosu na prethodni, koji je zabeležen za Kanjižu u iznosu od 11.7% i Novi Kneževac za 15.8%, jer za ove opštine koje su malobrojnije po stanovništvu ovi procenti predstavljaju značajan pad. Razloge treba tražiti pre svega u migraciji stanovništva, naročito mlađe populacije u razvijenije centre kao što su Novi Sad ili Beograd.

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika 6. Broj stanovnika u obuhvatu Analize

Prirodno kretanje broja stanovnika u periodu 1961-2011 prikazano je u Tabeli 1. u Aneksu 1.

The project is co-financed by the European Union

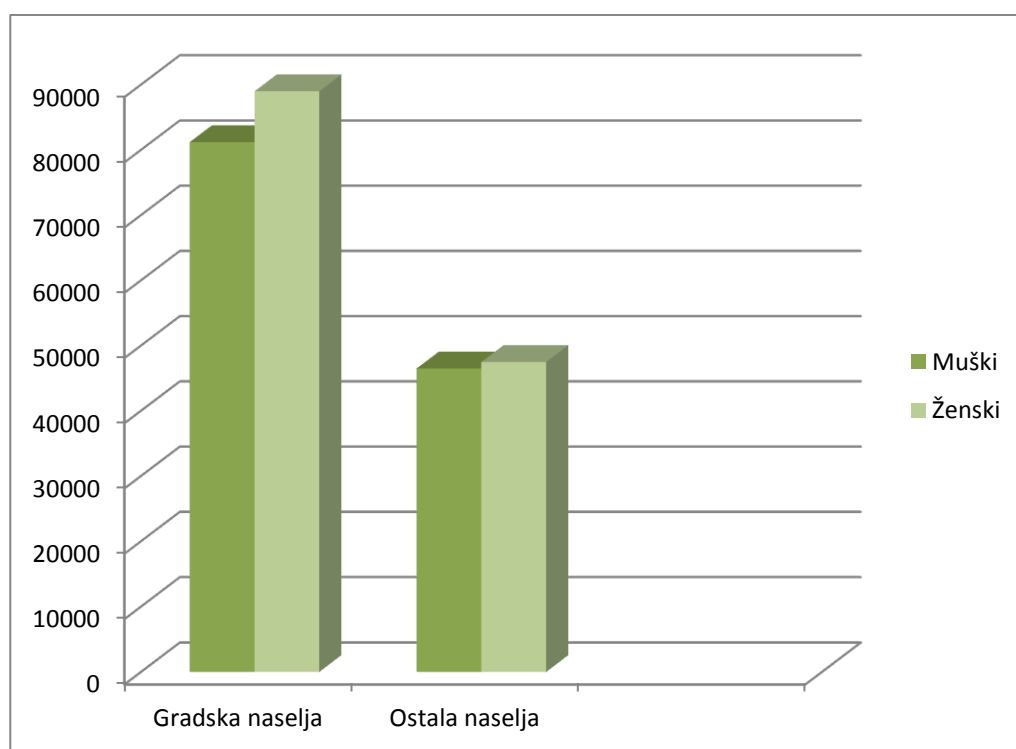
Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

Iz Tabele 1 u Aneksu 1 može se zaključiti da se stopa nataliteta smanjuje iz decenije u deceniju, dok se stopa mortaliteta povećava. Jedini pozitivan pokazatelj je da je smanjena smrtnost odojčadi.

4.2.2.2. STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Pregled stanovništva prema polu

Prema najnovijim rezultatima Popisa iz 2011. godine može se zaključiti da je broj ženske populacije (136.436) veći nego broj muške populacije (127.633). Odnos polova u strukturi stanovništva prema poslednjem popisu iznosi 51.7:49.3% u korist žena. Najnoviji popis stanovništva ukazuje na činjenicu da je odnos ženske i muške populacije približno jednakih razmera, ako se posmatraju podaci strukture stanovništva u gradskim i ostalim naseljima iz obuhvata Analize. Može se doći do zaključka da je odnos muške i ženske populacije u gradskim naseljima 47.7:52.3%, dok je u ostalim naseljima iz obuhvata Analize ta razmera 49.5:50.5%.

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika 7. Struktura stanovništva prema polu, 2011.

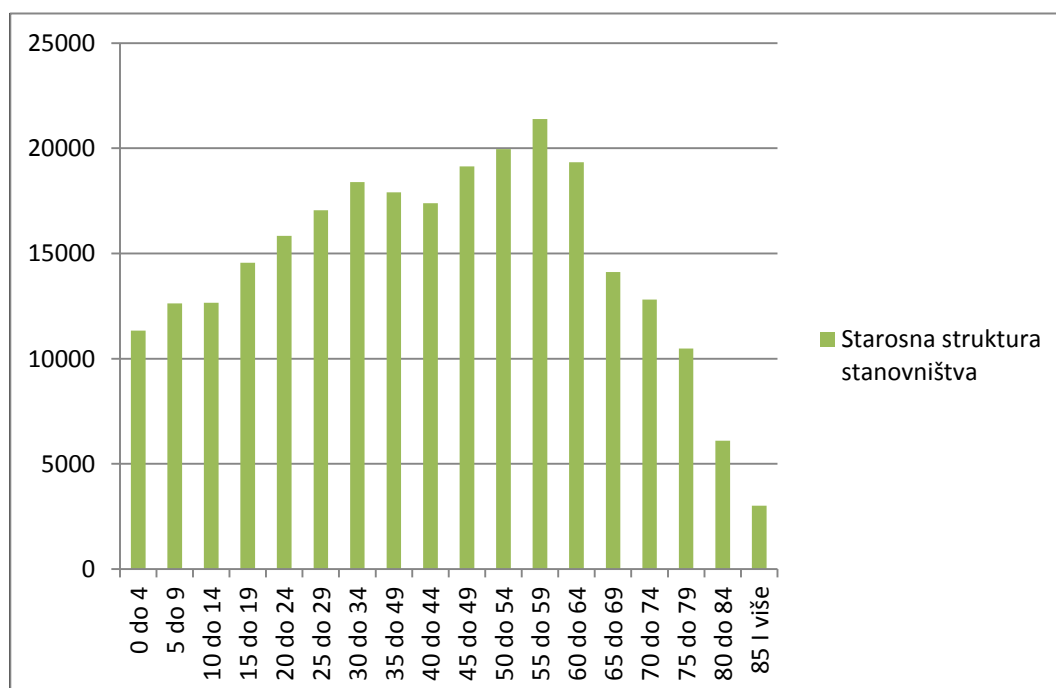
Starosna struktura stanovništva

Starosna struktura stanovništva (Tabela 2 Aneks 1) pograničnih gradova i opština u Vojvodini u toku najnovijeg i prethodnog popisa stanovništva ukazuju da se grupacije stanovništva definisanih kao omladina značajno smanjuju, u odnosu na prethodne popise, dok se povećava grupacija stanovništva „srednjih godina“. Važno je naglasiti da prosečna starost stanovništva u navedenom području prelazi graničnu vrednost od 30 godina i iznosi 42.6, što ukazuje na činjenicu da populacija u pograničnim područjima AP Vojvodine stari. Prema najnovijem popisu iz 2011. godine, najzastupljenija grupacija stanovništva ovog područja bila je od 55-59 godina.

Pojedinačnom analizom starosne strukture stanovništva po opštinama, moglo se zaključiti sledeće:

- populacija Gradova Subotica i Sombor i opština Kanjiža i Novi Kneževac naglo stari
- pad nataliteta je karakterističan kako za gradska, tako i ostala naselja obuhvata Analize, naročito u poslednje dve decenije
- pad nataliteta i starenje stanovništva izazvali su promene u polnoj strukturi, čija je osnovna odlika smanjenje muške u ukupnoj populaciji područja. Promene koje su ostvarene u distribuciji ukupnog stanovništva po starosti najvažniji su neposredni činioci smanjenja udela muškog stanovništva. S obzirom na izrazite razlike u sastavu po polu pojedinih starosnih grupa, odnosno većem broju žena kod sredovečnog i starog stanovništva, očigledno je da su glavni uzroci demografskog starenja u isto vreme osnovni uzroci feminizacije ukupnog stanovništva
- Prirorodno kretanje broja stanovnika u posmatranom području za period od 1961. do 2010. godine, u rasponu od 50 godina, ukazuje da se u pograničnim područjima u AP Vojvodini smanjio broj stanovnika za 16.051 (6%), što se može smatrati štetnom posledicom mnogih istorijskih i ekonomskih okolnosti. Iz prethodne tabele može se zaključiti da se stopa nataliteta smanjuje iz decenije u deceniju, dok se stopa mortaliteta povećava. Jedini pozitivan pokazatelj je da je smanjena smrtnost odojčadi.
- U 2011. godini gradovi Subotica i Sombor i opštine Kanjiža i Novi Kneževac beleže negativan prirodni priraštaj. Sve do pred kraj XX veka ratovi su bili uzroci minimalnih (tokom ratnih godina) i maksimalnih vrednosti (posleratni kompenzacioni period) prirodnog priraštaja u Vojvodini, te samim tim I u području obuhvaćenom projektom. Međutim, činjenicu da u području obuhvata CODEX projekta počev od 1969. godine (opština Kanjiža), godišnji broj umrlih premašuje broj živorođenih, treba shvatiti vrlo ozbiljno, pogotovo što se negativna stopa, iz godine u godinu, povećava. Ako se takva tendencija nastavi, što je vrlo izvesno, i ako ne bude osetnijeg doprinosa migracija, što je takođe vrlo izvesno (posebno na kratak rok) u pograničnim područjima AP Vojvodine će neminovno doći do depopulacije koja bi mogla da do sredine XXI veka uzrokuje smanjenje stanovništva za oko pola miliona stanovnika. Smanjenje fertiliteta i prirodnog priraštaja direktno je uticalo na depopulaciju, odnosno na inteziviranje procesa starenja stanovništva.

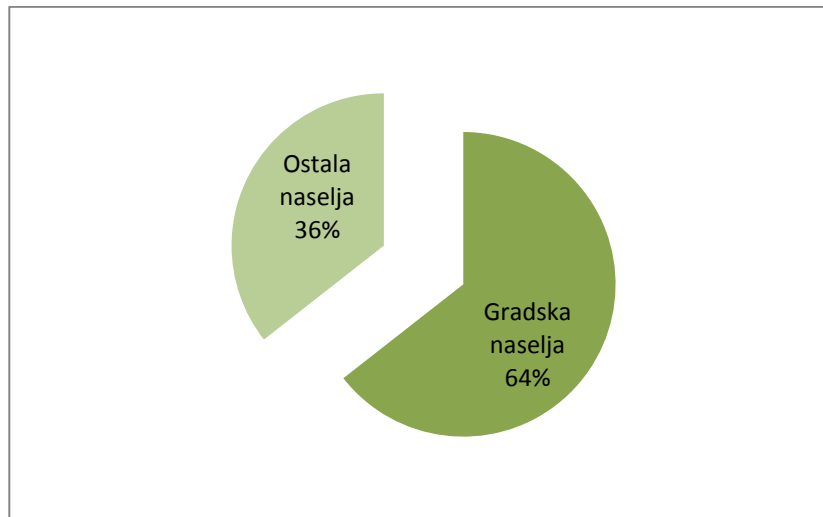
The project is co-financed by the European Union

Slika 8. Starosna struktura stanovništva, 2011.

Odnos urbanog i ruralnog stanovništva

Od ukupnog broja stanovnika područja iz obuhvata Analize, po poslednjem zvaničnom popisu sprovedenom u 2011. godini njih 170.135 čini urbano stanovništvo, dok ruralno čini 93.934 stanovnika.

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika 9. Odnos urbanog i ruralnog stanovništva, 2011.

Stanovništvo po naseljima prema Potpisu iz 2011. godine

Područje iz obuhvata Analize je teritorijalno podeljeno na 2 grada i dve opštine, koji ukupno obuhvataju 57 naseljenih mesta, od kojih 12 ima do 500 stanovnika, 3 ima od 500-1000 stanovnika, dok ostalih 45 naselja broji preko 1000 stanovnika. Najnaseljenija je Subotica sa 97.910 stanovnika, iza nje Sombor sa 47.623 stanovnika, dok je najmanje naseljeno mesto Mali Pesak sa svega 94 stanovnika. Ukupna površina područja od 2927 km², ukazuje da je prema najnovijem popisu stanovništva prosečna gustina naseljenosti 90 stanovnika po km² (Tabela 2.)

Tabela 2. Naselja i broj stanovnika u području Analize, 2011.

Red. broj	Naziv naselja	Broj stanovnika
1.	Aleksa Šantić	1.770
2.	Bački Breg	1.140
3.	Bački Monštor	3.485
4.	Bezdan	4.623
5.	Gakovo	1.810
6.	Doroslovo	1.497
7.	Kljajićevo	5.045
8.	Kolut	1.327
9.	Rastina	411
10.	Ridica	2.011
11.	Svetozar Miletić	2.746
12.	Sombor	47.623
13.	Stanišić	3.987
14.	Stapar	3.282
15.	Telečka	1.720

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

16.	Čonoplja	3.426
17.	Adorjan	1.037
18.	Velebit	277
19.	Vojvoda Zimonić	244
20.	Doline	390
21.	Kanjiža	9.871
22.	Male Pijace	1.811
23.	Mali Pesak	94
24.	Martonoš	1.988
25.	Novo Selo	157
26.	Orom	1.423
27.	Totovo Selo	618
28.	Trešnjevac	1.724
29.	Horgoš	5.709
30.	Banatsko Arandelovo	1.398
31.	Đala	796
32.	Majdan	210
33.	Novi Kneževac	6.960
34.	Podlokanj	144
35.	Rabe	106
36.	Siget	198
37.	Srpski Krstur	1.321
38.	Filić	136
39.	Bajmok	7.414
40.	Bački Vinogradi	1.922
41.	Bačko Dušanovo	627
42.	Bikovo	1.487
43.	Višnjevac	543
44.	Gornji Tavankut	1.097
45.	Donji Tavankut	2.327
46.	Đurđin	1.441
47.	Kelebija	2.142
48.	Ljutovo	1.067
49.	Mala Bosna	1.082
50.	Mišićevo	377
51.	Novi Žednik	2.381
52.	Palić	7.771
53.	Stari Žednik	1.947
54.	Subotica	97.910
55.	Hajdukovo	2.313
56.	Čantavir	6.591
57.	Šupljak	1.115

Izvor: Republički zavod za statistiku

Osnovni kontigenti stanovništva

Statistički podaci pokazuju tendenciju opadanja maloletnog stanovništva, u odnosu na prethodni popis u području pograničnih opština u AP Vojvodini. Maloletno stanovništvo je održavano stanovništvo i zapažena je tendencija opadanja održavanog stanovništva u odnosu na prethodni

The project is co-financed by the European Union

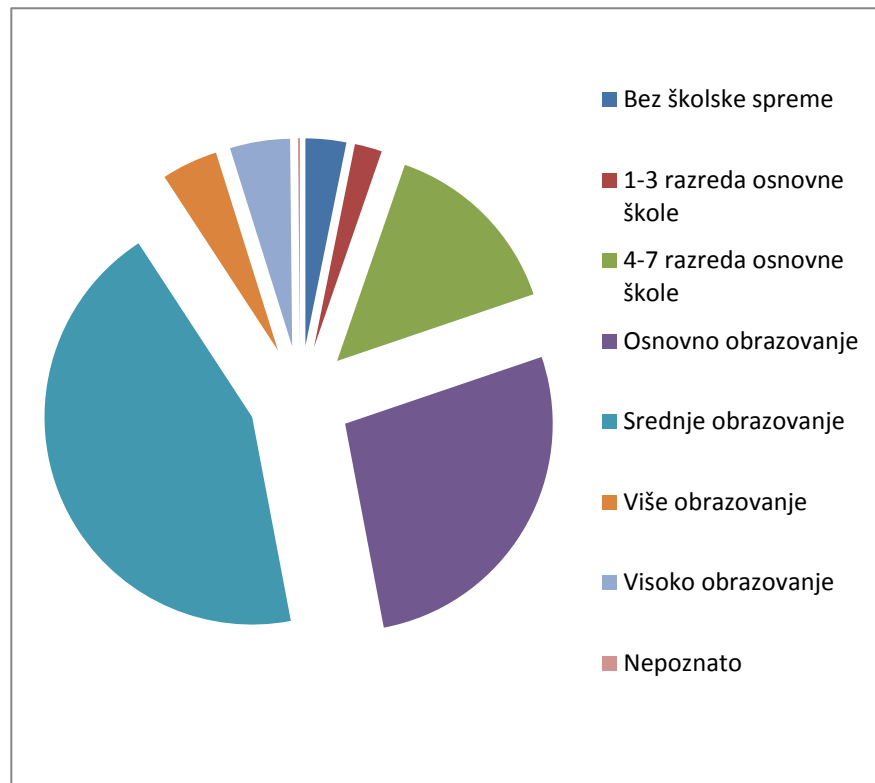
Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

popisni period od ukupno 13.5%. Zanimljiva je činjenica da se udeo radnog kontingenta stanovništva povećao za 1.8%, iako je njegova apsolutna vrednost umanjena u odnosu na prethodni popis.

Tabela 3. Osnovni kontingenti stanovništva prema popisu 2002 i 2011

Broj stanovnika	Osnovni kontingenti stanovništva				Udeo radno sposobnog stanovništva (%)
	Radni (15-64)	Predškolski (0-6)	Školoobavezni (7-14)	Fertilni (15-49)	
2002	194911	18277	25397	68840	68.1%
2011	184487	16644	21152	61023	69.9%

Izvor: Republički zavod za statistiku

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika 10. Stanovništvo starije od 15 godina prema školskoj spremi

Obrazovna struktura stanovništva starijeg od 15 i više godina pokazuje da je najveći broj posmatrane populacije u pograničnim opštinama APV sa srednjim obrazovanjem 43.8%, zatim sledi populacija sa osnovnim obrazovanjem 27.2%. Što se tiče podataka koji se odnose na populaciju stariju od 15 godina bez osnovnog obrazovanja, ona iznosi 19.7% ukupne populacije područja. Udeo populacije bez školske spreme čini 72% ženske populacije.

Stanovništvo prema aktivnosti po popisu 2002. godine⁹

Tabela 4. Stanovništvo prema aktivnosti po popisu 2002. godine

Aktivno stanovništvo		Lica sa ličnim prihodom	Izdržavano stanovništvo	Na radu/boravku u inostranstvu
Ukupno	Obavlja zanimanje			
128884	102694	64359	92543	363

⁹ Podaci iz popisa 2011. još nisu obrađeni

The project is co-financed by the European Union

Izvor: Republički zavod za statistiku

Aktivno stanovništvo čini 45% ukupne populacije pograničnih opština u AP Vojvodini, odnosno 66.1% radno sposobnog stanovništva. Od ukupno aktivnog stanovništva područja 79.7% obavlja zanimanje. S druge strane izdržavano stanovništvo čini ukupno 32.3% ukupne populacije pograničnih opština u AP Vojvodini.

4.2.3. EKONOMIJA

Dokumenti koji daju pregled koncepata, izvora i metoda korišćenih u zvaničnoj proceni nacionalnog dohotka i bruto domaćeg proizvoda, prema Republičkom zavodu za statistiku izvedeni su samo na nacionalnom i regionalnom nivou. U skladu sa ovim, uzevši u obzir nepostojanje validnih podataka na nivou opština analiza nacionalnog dohotka i bruto domaćeg proizvoda biće izvedena na nivou NUTS2, kako bi podaci mogli biti programirani i korišćeni za područje Analize. U 2012. god, Republički zavod za statistiku (RZS) nastavlja sa intenzivnim radom na razvoju regionalnih računa u skladu sa evropskim statističkim standardima. Merenje nivoa regionalne razvijenosti je oduvek bio jedan od prioriteta statističkog sistema Evropske unije, a u Republici Srbiji ima poseban značaj usled oštih regionalnih diskrepanci u ekonomskom i socijalnom razvoju. Regionalni bruto domaći proizvod (BDP) predstavlja kako u EU tako i u Republici Srbiji, primarni statistički indikator za merenje efektivnosti regionalnih politika i programa usmerenih na redukciju jaza između regiona u pogledu društveno-ekonomske razvijenosti i distribucija nacionalnog bogatstva. Ovaj jaz je posledica pre svega različite ekonomske strukture pojedinih regiona, produktivnosti radne snage i efikasnosti poslovanja poslovnih subjekata u različitim delovima zemlje. Regionalni BDP i regionalni računi predstavljaju neizostavan alat za efektivno vođenje regionalne politike kao i evaluaciju i monitoring planova i programa regionalnog razvoja. Takođe, oni se koriste za identifikaciju ključnih faktora regionalnog rasta i strateško planiranje ekonomske strukture i rasta regiona. Rezultati za 2011. godinu pokazuju gotovo identične regionalne diskrepance i istovremeno potvrđuju procene ekonomskih performansi regiona Republike Srbije u 2009. i 2010. god.

Tabela 5. Pregled regionalnog bruto domaćeg proizvoda 2010-2011. godine

NUTS 2	BDP (mil RSD)		Indeks 2010/2011	Učešće		BDP po glavi stanovnika (hiljadu RSD)		Indeks nivoa (RS=100)	
	2011	2010		2011	2010	2011	2010	2011	2010
Vojvodina	859808	748673	114.8	26.8	26.0	442	382	100	96.8
Republika Srbija	3208620	2881891	111.3	100	100	442	395	100	100

Izvor: Republički zavod za statistiku

U skladu sa obračunskim principom mesta rada, učešće pojedinih regiona u BDP-u Republike Srbije je sledeće: Beogradski region zauzima vodeće mesto sa 40%; iza njega je Region Vojvodine sa 27%, a za njima slede Region Šumadije i Zapadne Srbije sa 20% i Region Južne i Istočne Srbije sa 14%. U poređenju sa 2010. i 2009. godinom, procene regionalnog BDP-a za 2011. god. pokazuju gotovo identično učešće pojedinih regiona u BDP-u.

Indeks nivoa za Region Vojvodine je na nivou republičkog proseka (442.000 din.) što odražava relativno više stope rasta ovog regiona u periodu 2009-2011. godine.

Za dalju analizu stanja ekonomije u pograničnim područjima daće se pregled nacionalnih računa pograničnih opština koji se odnose na budžete lokalnih samouprava, rashode korisnika budžetskih sredstava i investicije po opštinama iz obuhvata Analize, da bi se kasnije dao pregled stanja privrede prema raspoloživim podacima preuzetih sa sajta lokalnih samouprava, Republičkog zavoda za statistiku i ostalih izvora informacija.

The project is co-financed by the European Union

Budžet lokalnih samouprava iz obuhvata Analize za period 2009-2011. godine

Tabela 6. Prihodi i primanja budžeta 2009-2011. godine

Godina	Budžetski prihodi		Tekući prihodi u hilj. RSD	Prihodi od prodaje nefinansijske imovine u hilj. RSD	Primanja od zaduživanja i prodaje finansijske imovine u hilj. RSD
	Ukupno	Po stanovniku u RSD			
2009	4797661	17664	4723631	-	74030
2010	5833448	21628	5360562	300	472586
2011	6598417	26653	6268797	822	328798

Izvor: Ministarstvo finansija i privrede

Na osnovu statističkih podataka koje se odnose na budžete lokalnih samouprava pograničnih područja APV može se zaključiti da se budžetski prihodi povećavaju iz godine u godinu. Ostvarene prihode od prodaje nefinansijske imovine u 2010. godini imala je opština Novi Kneževac, dok je Grad Sombor iste ostvario 2011. godine.

Rashodi i izdaci budžeta 2009-2011. Godine

Tabela 7. Rashodi iz budžeta 2009-2011.

Godina	Budžetski rashodi		Tekući rashodi u hilj. RSD	Izdaci za nabavku nefinansijske imovine u hilj. RSD	Izdaci za otplatu kredita i nabavku finansijske imovine u hilj. RSD	Ostvareni suficit ili deficit, hilj RSD
	Ukupno	Po stanovniku u RSD				
2009	4758008	12749	4341168	351471	65369	39653
2010	5675534	21043	4807997	772306	8752	158614
2011	6361504	23768	5469350	762538	139616	226913

Izvor: Ministarstvo finansija i privrede

Statistički podaci ukazuju na činjenicu da je tokom posmatranog perioda u području ostvaren suficit. Budžetski rashodi su kao i budžetski prihodi u posmatranom periodu rasli.

4.2.3.1. INVESTICIJE U PERIODU OD 2009-2011. GODINE

U periodu 2009-2011. godine ostvaren je značajan napredak u stvaranju stimulativnog ambijenta za poslovanje, povećanju pravne sigurnosti privrednih subjekata i poboljšanju uslova poslovanja i investiranja u zemlji. U posmatranom periodu uočeno je povećanje BDP na nivou Pokrajine. Međutim, investiciona aktivnost, u odnosu na razvojne potrebe i dalje je na niskom nivou. Posmatrajući nacionalni i regionalni aspekt investicija naglašena je izrazita regionalna polarizacija između Grada Beograda i Bačke i ostalog dela Republike Srbije. U cilju unapređivanja poslovne i investicione klime u narednom periodu potrebno je obezbediti: smanjenje makroekonomskih neravnoteža i rizika, ubrzanje ekonomskih reformi, unapređivanje privrednog zakonodavstva i efikasniji rad sudstva, otklanjanje administrativnih prepreka za investiranje i poslovanje, modernizaciju privredne infrastrukture, suzbijanje korupcije. Jedan od ciljeva investicione politike je

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

i postepeno smanjivanje regionalnih razlika, pre svega racionalnim i potpunijim korišćenjem faktora razvoja pojedinih područja na osnovu tržišnih kriterijuma i vođenjem adekvatne podsticajne politike.

Tabela 8. Ostvarene investicije u nova osnovna sredstva po karakteru izgradnje i tehničkoj strukturi u periodu 2009-2011. godine

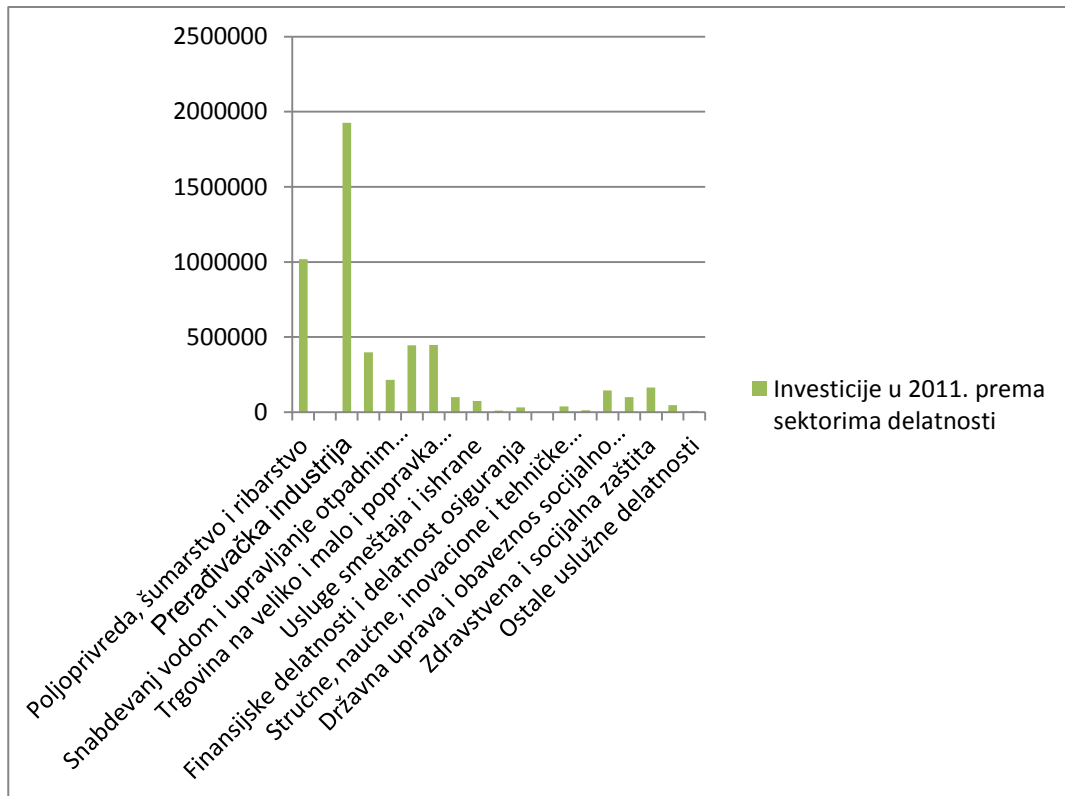
u hilj RSD

Godina	Ukupno	Karakter izgradnje			Tehnička struktura			
		novi kapaciteti	rekonstrukcija, modernizacija, dogradnja i proširenje	održavanje nivoa postojećih kapaciteta	građevinski radovi	oprema s montažom		ostalo
						domaća oprema	uvozna oprema	
2009	9947780	3619045	4364864	1963871	2922576	2769225	3068558	1187421
2010	6136410	870096	3460041	1806273	1976034	2146081	1921705	92610
2011	4418949	1717136	1917710	783103	1800805	1752368	768869	96907

Izvor: Republički zavod za statistiku

Investicije predstavljaju preduslov privrednog rasta, a povećanje privredne aktivnosti sa sobom nosi i povećanje zaposlenosti i povećanje izvoza. Ukupne investicije u pograničnim opštinama u periodu 2009-2011. godine konstantno su padale, sa 99.5 milijardi RSD 2009. godine na 44.2 milijardi RSD.

Prema tehničkoj strukturi investicija, udeo investicija u građevinske radove u ukupnim investicijama u Vojvodini u 2011. godini je niži u odnosu na 2009. godinu. U strukturi investicija negativan je trend ulaganja u opremu od 2009. godine. Na početku posmatranog perioda bio je primetan nešto veći udeo investiranja u nabavku opreme nego u građevinske radove. U 2009. godini, odnos ulaganje bio je 29.4.9% u građevine, a 70.6% u nabavku opreme. Te godine postignut je vrh ulaganja u nabavku opreme.

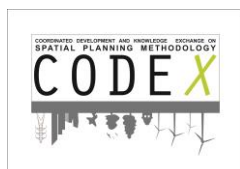

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika 11. Investicije prema sektorima delatnosti, 2011.

The project is co-financed by the European Union

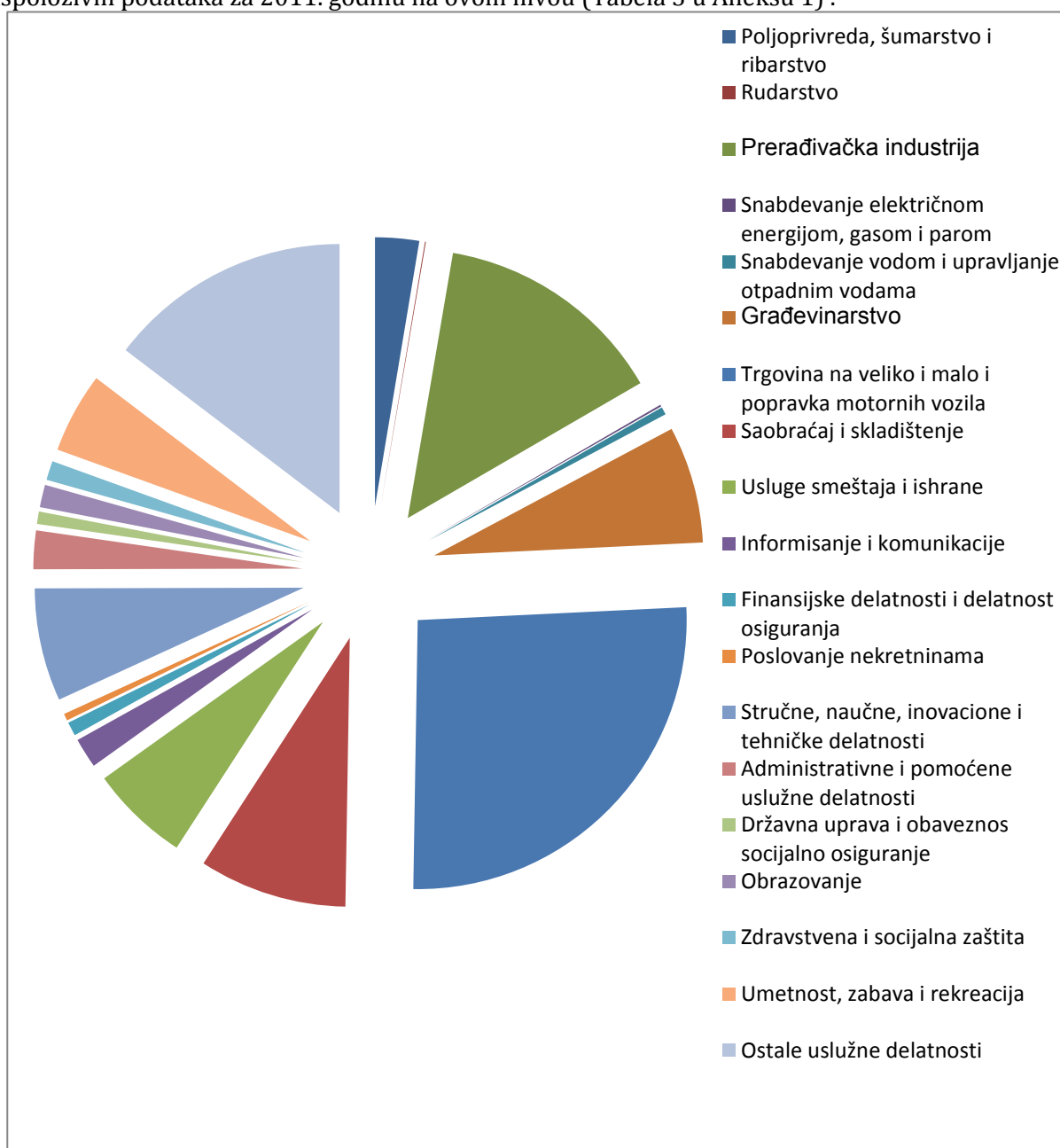

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

U 2011. godini u pograničnim opštinama posmatrano prema sektorima delatnosti, najveća učešća u ukupnim investicijama imale su investicije u prerađivačku industriju (37.1%), investicije u poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo(19.7%), trgovinu na veliko i malo (8.6%) i investicije u građevinarstvo (8,6%). Investicije u ove sektore, u periodu 2009-2011. godine imale su tendenciju rasta. Investicije u ove 4 oblasti pokrivaju 74% ukupnih investicija u pograničnim opštinama.

4.2.3.2. PREGLED PRIVREDNIH SUBJEKATA NA NIVOU AP VOJVODINE (NUTS 2) U 2011. GODINI

Republički zavod za statistiku objavljuje I daje pregled podataka strukturne poslovne statistike na nivou NUTS 2, te će podaci koji slede, a odnose se na privredne subjekte biti izvedeni na osnovu raspoloživih podataka za 2011. godinu na ovom nivou (Tabela 3 u Aneksu 1).

Slika 12. Broj preduzeća po sektoru delatnosti, 2011.

The project is co-financed by the European Union

Ako se posmatra struktura preduzeća AP Vojvodine prema sektorima, može se zaključiti da je najveći broj preduzeća APV registrovan u okviru sektora trgovine 25.7%. Na sector prerađivačke industrije odnosi se 13.8% od ukupnog broja preduzeća u regionu. Region Vojvodine ima udeo od 26.1% od ukupnog broja preduzeća u Republici Srbiji.

Tabela 9. Broj preduzetnika po vrstama- oblicima organizovanja u 2011. godini

Region	Ukupno	Samostalne radnje	Ortačke radnje
AP Vojvodine	56240	55975	445
Republika Srbija	219156	217805	1351

Izvor: Republički zavod za statistiku

Najveći broj preduzeća (99.5%) u Vojvodini registrovan je kao samostalna radnja, dok je ortačkih radnji 0.5% od ukupnog broja preduzetnika.

4.2.3.3. PREGLED STANJA PRIVREDE PO OPŠTINAMA

Grad Sombor¹⁰

Privreda lokalne zajednice predstavlja osnovno ekonomsko uporište na kome se bazira ukupan društveni razvoj. Opština Sombor je karakteristična pre svega, po poljoprivredno-prerađivačkom sektoru, tekstilnoj i mašinskoj industriji. Tokom prethodnih 15 godina, privreda opštine beleži negativne tendencije, kao posledicu nemogućnosti izvoza i malih mogućnosti plasmana na domaćem tržištu, uz neminovne procese tranzicije i privatizacije.

Grad Subotica¹¹

U 2001. godini nacionalni dohodak subotičke opštine je bio za 38,63% veći od proseka Republike Srbije. Međutim, primetan je značajan pad nacionalnog dohotka u odnosu na republički prosek i na kraju 2005. godine je za 17,98% veći od proseka Republike Srbije. Zaključak koji se može izvesti je da je drastično opao udeo subotičke privrede u nacionalnom dohotku kako Srbije tako i Vojvodine. Industrija Subotice tradicionalno je diverzifikovana. Pored prehrambene industrije u raznim svojim podsektorima, intenzivno su se razvijali elektromašinski kompleks, hemijska industrija, industrija tekstila, prerada kože i proizvodnja obuće, čarapa, štamparije i građevinarstvo. U skladu sa navedenim, može se očekivati manje ili više intenzivan razvoj i u budućnosti, jer su na raspolaganju neophodni resursi (kapaciteti, znanje i iskustvo, profilisana radna snaga, sirovinaska osnova ili raspoložive komponente, tržište...).

Od ukupne površine Subotice koja iznosi 100.700 ha, 88.443 ha čine poljoprivredne površine što je približno 90% ukupne površine. Obradivo zemljište je jedan od najvažnijih prirodnih resursa.

Slobodna zona kao eksteritorijalna zona na teritoriji jedne zemlje na kojoj privredni subjekti iz drugih zemalja obavljaju svoje ekonomske delatnosti, pre svega podrazumeva liberalniji režim poslovanja, regulisan Zakonom o Slobodnim zonama. Uz posebne carinske povlastice i maksimalno pojednostavljenje administrativne procedure, u Slobodnoj zoni se mogu obavljati sve delatnosti osim onih koje predstavljaju opasnost za bezbednost zemlje ili su ekološki štetne.

Prednosti poslovanja: slobodan uvoz i izvoz roba i usluga, izuzeće od carinskih i poreskih dažbina, poslovanje bez vremenskog ograničenja carinskog nadzora, izuzeće od plaćanja poreza na dodatnu vrednost (PDV), izuzeće od plaćanja poreza na dodatnu vrednost (PDV) na energente za proizvodne

¹⁰ Podaci iz Strategije lokalnog održivog razvoja opštine Sombor

¹¹ Podaci iz Strategije lokalnog održivog razvoja Grada Subotice

The project is co-financed by the European Union

delatnosti itd. AD Slobodna zona „Subotica“ je osnovana 1996. godine, a od 2000. godine poslovanje u okviru zone beleži sve veći uspeh. Prostire se na površini od 22 hektara. Slobodna zona „Subotica“ ima izuzetno povoljan geografski položaj. Nalazi se na saobraćajnom koridoru Beograd i srpsko-mađarska granica, a istim prolaze saobraćajnice koje, pored nacionalnog, imaju evropski i interkontinentalni značaj. U okviru slobodne zone obavlja se proizvodna delatnost pre svega namenjena izvozu.

Subotica je postala prvi grad u Srbiji koji je uspešno rešio pitanje konverzije vojne imovine I zemljišta i danas raspolaže sa dva miliona kvadratnih metara atraktivnog građevinskog zemljišta, čije je fazno opremanje infrastrukturom u toku. Sa glavnim ciljem, da od pasivnog posmatrača I grada koji nema mehanizme da privuče i zadrži investitore, postane grad sa povoljnom klimom za strana i domaća ulaganja 2010.godine osnovano je JP „Privredno tehnološki parkovi“. Celokupno građevinsko zemljište sa kojim upravlja JP je raspoređeno na 5 pojedinačnih lokacija: komercijalna zona „Petar Drapšin“ 21 ha, lokacija „Radanovac“ 123 ha, industrijska zona „Mali Bajmok“ 53 ha, lokacija „Karađorđev put“ 1,9 ha i lokacija „Rasadnik“ 28 ha.

Opština Novi Kneževac¹²

Najveći udeo u stvaranju nacionalnog dohotka opštine Novi Kneževac imaju poljoprivreda (40.6%) i prerađivačka industrija (40.8%), dok su na nivou Okruga odgovarajući udeli 25.5% i 26.5% respektivno. Treća grupa delatnosti po učešću u stvaranju ND opštine je trgovina koja stvara 6.8% ND. Prema sektorima investiranja, opština Novi Kneževac beleži najveći udeo investicija u prerađivačkoj industriji- čak 90%, a zatim u proizvodnji I snabdevanju električnom energijom I gasom (4%), građevinarstvu I zdravstvenom I socijalnom radu. U opštini Novi Kneževac je registrovano 196 preduzeća, od čega je najveći broj, čak 95%, kategorizovano kao malo i srednje preduzeće, pored 8 srednjih I jedno veliko preduzeće.

Opština Kanjiža¹³

Razvoj proizvodnje građevinskog materijala, crepa, keramike kao i hidroizolacionog materijala je dinamičan. Poljoprivredna proizvodnja obezbeđuje kvalitetnu sirovinsku bazu za poljoprivrednu prerađivačku industriju. Turizam opštine se oslanja uglavnom na banjske kapacitete, koje koriste lekovitu vodu za lečenje I rehabilitaciju. Specijalna bolnica „Banja-Kanjiža“, i hoteli Lupus i Akvapanon su najznačajniji smeštajni kapaciteti. Uslužni sektor je razvijen (transport, tercijalne delatnosti itd). U narodnom dohotku opštine saobraćaj učestvuje sa 5,2%. Broj privrednih subjekata povećan od 2009. godine, broj preduzeća za 9,3%, preduzetništva za 4 %. Tokovi trgovine su značajno zaostali, izvoz je daleko ispod kapaciteta i mogućnosti ovdašnje privrede. 2010. godine je ukupno 40 preduzeća ostvarilo izvozne i uvozne aktivnosti u opštini, u ukupnoj vrednosti od 33,6 miliona dolara izvoza i 28,9 miliona dolara uvoza, što znači pokrivenost uvoza izvozom od 116.3%. AD „Potisje-Tondah“ Kanjiža sa vrednošću izvoza od 11,7 miliona dolara se nalazi na šestom mestu na spisku prvih deset najvećih izvoznika u Regionu. Industrijska proizvodnja u severnom delu Bačke je beležila rast od 7.7% u odnosu na isti period prethodne godine, što je veće od rasta industrijske proizvodnje u Srbiji (4,8%) u istom periodu.

POLJOPRIVREDA

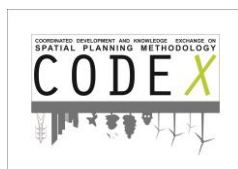
Poljoprivreda na području obuhvata Analize predstavlja jednu od osnovnih privrednih grana, u celini posmatrano jednu od najznačajnijih delatnosti, a po svim pokazateljima takva situacija će ostati i u budućnosti. Osnovna obeležja poljoprivrede područja su jenjavanje snaga do sada dominantnog načina proizvodnje i sistema vrednosti koje je u poljoprivredi inaugurisao samoupravni socijalistički

¹² Podaci iz Strategije razvoja opštine Novi Kneževac

¹³ Podaci iz Strategije razvoja opštine Kanjiža

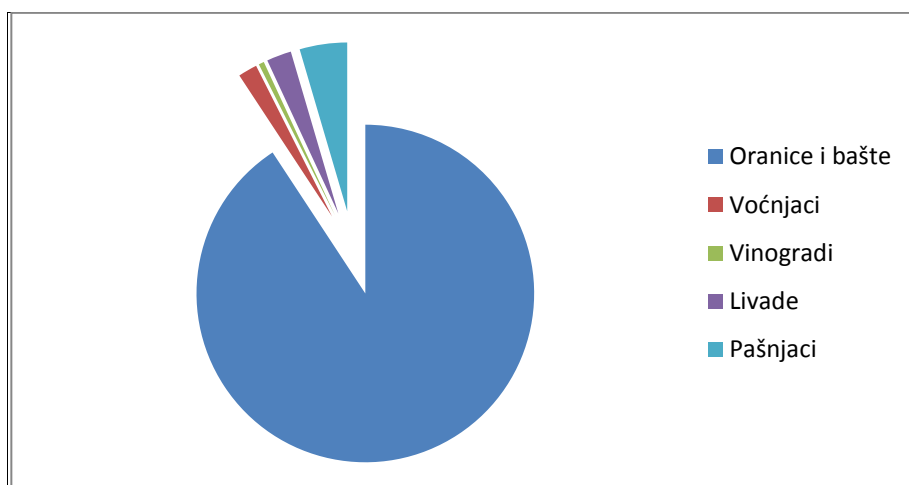

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

sistem, uz istovremeno otvaranje mogućnosti za novi pristup izgradnji agrarnih odnosa, kroz tzv. tržišni

Slika 13. Pregled poljoprivrednih površina, 2011.

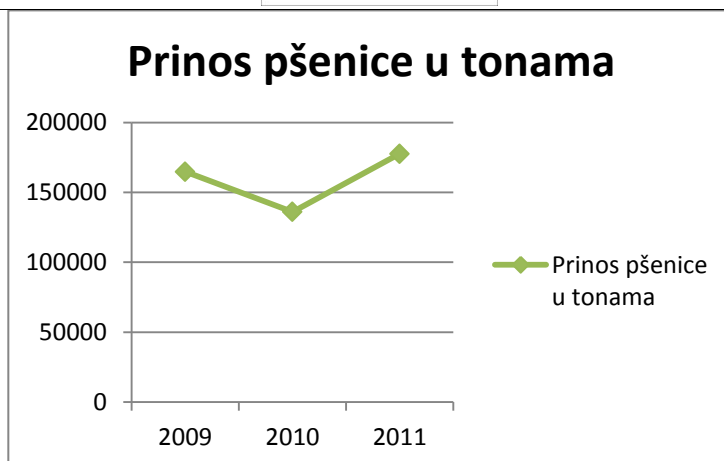
Izvor: Republički zavod za statistiku

Ukupno raspoloživi zemljišni fond, a posebno zemljište namenjeno poljoprivrednoj proizvodnji, predstavlja osnovni uslov za život i opstanak ljudi. Raspoloživost ovog prirodnog izvora za pojedine namene, kao i njegova lokacija i kvalitet imaju veliki značaj za međusobno kombinovanje sa ostalim faktorima proizvodnje i uslovljavaju stepen primene tehnike i tehnologije. Zemljište, kao limitirani prirodni resurs, koji se odlikuje neobnovljivošću, nezamenjiv je faktor proizvodnje u poljoprivredi. Zbog toga se u analizi faktora poljoprivredne proizvodnje poseban značaj pridaje ovom prirodnom resursu i njegovoj raspoloživosti u obuhvatu Analize.

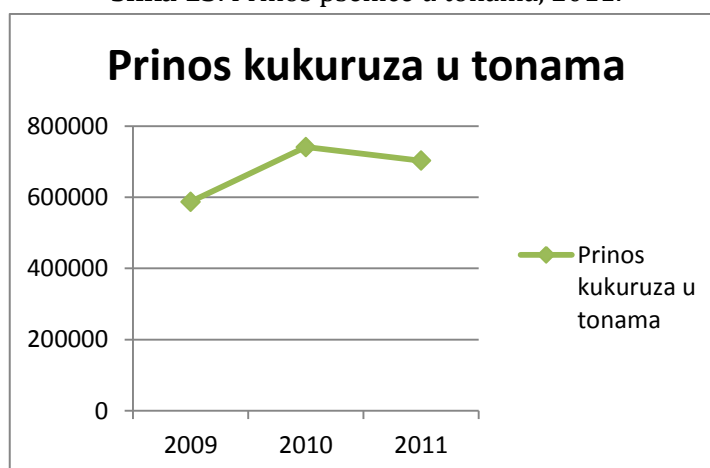
Pogranične opštine u AP Vojvodini raspolažu sa 251.199 ha ukupne površine zemljišta (**Tabele 5, A1**) U pogledu svojinskog statusa, u privatnom vlasništvu se nalazi oko 80.3% poljoprivrednih površina. Od ukupnog obradivog zemljišta oranice i bašte čine 90.7%, voćanjaci 1.8%, vinogradi 0.6% i livade 2.4 i pašnjaci 4.5%.

Poljoprivredna proizvodnja

Pogodni prirodni uslovi na teritoriji područja omogućavaju gajenje raznih vrsta žita (**Tabela 7, Aneks 1**). Prema količini proizvodnje i važnosti proizvoda za ljudsku i stočnu ishranu. Najznačajnije kulture su: kukuruz, pšenica, ječam i ovas. Proizvodnju ovih kultura karakteriše veliko variranje proizvodnje naročito prosečnog prinosa što je posledica nedovoljne i neadekvatne primene agrotehničkih mera i velikog uticaja klimatskog faktora. Takođe i usitnjenost poseda, gajenje, pre svega za sopstvene potrebe i zastarela mehanizacija utiču kako na slabije prinose kultura pšenice i kukuruza, tako i na oscilacije u ukupnoj proizvodnji ovih kultura. Ipak, statistički podaci pokazuju i porast ukupne proizvodnje kultura pšenice i kukuruza (2011. godine prinos pšenice porastao je za 7.8% u donosu na 2009, dok je prinos kukuruza porastao za 19.7%), što je posledica i većih potreba u stočarstvu.

Slika 13. Prinos pšenice u tonama, 2011.

Slika 14. Prinos kukuruza u tonama, 2011.

Najzastupljenija industrijska kultura je šećerna repa, čiji je prosečan prinos po hektaru iznosi 43.175 kg u 2011. godini. Povrtarske kulture koje su najzastupljenije na teritoriji pograničnih opština, a čine sastavni deo osnovne ishrane stanovništva i tržišni višak, jesu krompir, pasulj, kupus, luk, paradajz, paprika i grašak. Povrtarska proizvodnja se uglavnom obavlja na malim parcelama površine 2 do 3 ara koje se uglavnom nalaze oko kuća. Zbog neadekvatnih primena savremenih agrotehničkih mera primetne su značajne oscilacije u prinosima povrtarskih i industrijskih kultura tokom posmatranog perioda.

Voćarstvo i vinogradarstvo su osnovne proizvodnje u velikom delu područja Analize (**Tabela 9., Aneks 1**). Poslednjih godina uloženi su veliki naponi da se ove proizvodnje obnove, a efekti su već uočljivi jer novi zasadi stupaju u rod. Retka su područja u svetu koja raspolažu toliko povoljnim uslovima za gajenje ekonomski značajnih vrsta voćaka, kao što je područje Subotičko- hogoške pešcare. Povoljna klima, duga tradicija i visoka profitabilnost, ukazuju na intenzivan razvoj ove grane poljoprivrede. U selima obuhvata Analize gaje se razne vrste voća, dominantno mesto pripada jabuci, višnji, šljivi, breskvi, kruški, u manjem obimu su zastupljene trešnja, kajsija, dunja, kupina, malina i jagoda. Problemi sa kojima se susreću proizvođači voća su: smanjeno i neorganizovano tržište, nedostatak skladišnih kapaciteta, neprilagođenost prerađivih kapaciteta potrebama primarnih poljoprivrednih proizvođača, usitnjenost poseda, nedostatak finansijskih sredstava, nepovoljni uslovi kreditiranja, nemogućnost uvođenja sistema za navodnjavanje na većem delu površina (iz prirodnih i finansijskih razloga), nedovoljno prisustvo stručne poljoprivredne službe na terenu, loš marketing. Vinogradarstvo u Gradu Subotica ima dugu tradiciju. Kod proizvođača postoji zainteresovanost za

The project is co-financed by the European Union

obnovu postojećih zasada i povećanje površina pod vinogradima novim sortimentom koji bi omogućio spravljanje vrhunskih vina i plasman grožđa stonih sorti koje su atraktivnije od onih koje se već nalaze u njihovim zasadima, tako da će broj rodnih čokota, a sa njim i proizvodnja imati uzlaznu putanju. Najveći deo proizvodnje grožđa se prerađuje, pre svega u vino, a potom u rakiju i druge vrste alkoholnih pića.

TURIZAM

Područje obuhvaćeno Analizom obuhvata delove turističkog klastera Vojvodine (definisano u Strategiji razvoja turizma Srbije) i turističke destinacije Gornje Podunavlje I Subotica- Gornja Tisa (definisane u Regionalnom prostornom planu Autonomne Pokrajine Vojvodine). Postojeća turistička ponuda je na zadovoljavajućem nivou, jer područje Analize obuhvata čak dve ključne destinacije AP Vojvodine Suboticu I Palić sa okolinom I Gornje Podunavlje. Turizam u obuhvatu Analize ima osnovne karakteristike vojvođanskog turizma, jer obuhvata relativno sve segmente turističke ponude Vojvodine. Najrazvijeniju resursnu bazu, te samim tim I turističku ponudu regiona imaju gradovi Subotica I Sombor I opština Kanjiža zbog razvijenog banjskog turizma, dok je Opština Novi Kneževac najslabiji nosilac turističke ponude. Ovde treba naglasiti da su neodvojivo razvijeni potencijali reke Tisa, koja ima veliki značaj za razvoj prostora i naselja koja njoj gravitiraju i mogućnosti koje prostorni i materijalni resursi pružaju za unapređenje razvoja lokalnih zajednica i kvaliteta življenja stanovništva.

Za analizu postojećeg stanja turizma u području Analize posmatraće se turistički lokaliteti, smeštajni kapaciteti, prirodne i antropogene turističke resurse, turističke manifestacije, promet turista i broj ostvarenih noćenja u prethodnih nekoliko godina, na osnovu koga bi se mogla dati konačna ocena postojećeg stanja turizma.

Turistički lokaliteti- pregled po opštinama

Na teritoriji obuhvata Analize nalazi se više turističkih lokaliteta i atrakcija od kojih Gornje Podunavlje, Subotica i Palić i Banja Kanjiža imaju nacionalni značaj. U daljem tekstu sledi njihov opis po opštinama.

Grad Sombor¹⁴

Kulturna baština kao turistički resurs:

Dvorci. Okolina Sombora raspolaže sa više dvoraca i reprezentativnih objekata koji bi se mogli iskoristiti za turističke svrhe. Ovi objekti imaju izuzetnu prošlost i reprezentativnu arhitektoniku. Neki od ovih objekata poseduju i parkovske zasade retkih biljnih vrsta. Uglavnom su svi objekti u veoma lošem stanju. Neki su napušteni, a nekima je namena preimenovana pa se koriste kao škole, upravne zgrade i dr. Revitalizacijom ovih objekata dobili bi se veoma privlačni turistički objekti. Najinteresantniji objekti se nalaze u Riđici, kaštel „Redl“ u Rastini, „Baba pusta“ u Aleksa Šantiću, u Kljajićevu „Semze“, „Vamošer“ u Bačkom Monoštoru i dr.

Crkve. Svako naselje u somborskoj opštini raspolaže sa crkvom. Uglavnom su to barokne građevine sa kraja 18. veka, mnoštvo je većih i manjih sakralnih objekata po grobljima i naseljima. Revitalizacijom i pravim marketingom otvorili bi se ovi objekti za pristup gostima.

Područje opštine Sombor je bogato hidro potencijalom. Glavno hidrografsko obeležje opštine Sombor čini reka Dunav, sa svojim meandrima, mnogobrojnim rukavcima, barama, adama i ritovima, zatim manje reke Plazović i Mostonga, kao i kanali hidrosistema Dunav-Tisa-Dunav. Sve ove

¹⁴ Podaci preuzeti sa sajta www.visitsombor.org i Turističke organizacije Grada Sombora

The project is co-financed by the European Union

vode kao i bogatstvo geotermalnih i arterskih voda mogu značajno da se iskoriste za potrebe turizma u opštini.

Banja Bezdan odlikuje se termomineralnom vodom koja spada u red alkalno- murijatičnih voda temperature 25.5 stepeni. Prve bušotine ovde su izbušene još 1911. godine. Danas terapijski blok opremljen je sa 100 bolesničkih kreveta i dijagnostičkim centrom. Lečilište dnevno može da usluži oko 700 pacijenata. Pored rehabilitacione uloge ova banja je nedovoljno opremljena da svoje kapacitete ponudi za potrebe turizma. Bilo bi neophodno ovu banju pored rehabilitacione i lečilišne uloge, obogatiti drugim sportskorekreativnim, a naročito velnes sadržajima koji su sada trend u sličnim lečilištima u svetu.

Banja Svetozar Miletić u istoimenom naseljenom mestu je do 70 -tih godina 20. veka postojalo lečilište sa lekovitim blatom. Ovo lečilište danas je potpuno napušteno. Revitalizacijom banje mogao bi se dobiti još jedan objekat zdravstvenog turizma.

Etnografski i prirodni potencijali za eko turizam

Specijalni rezervat „Gornje Podunavlje“. Odlikuje se brojnim meandrima, rukavcima, tonjama, močvarama, barama i adama. Reka Dunav izgrađuje nesvakidašnju sliku koju upotpunjuje očuvan i bujan živi svet. Nizijske ritske šume, vlažne livade, prostrani trstici i ševari, staništa su ugroženih, retkih i zaštićenih vrsta nacionalnog i međunarodnog značaja. Monoštorski rit, zajedno sa ostacima vlažnih područja na Karapandži i Štrpcu, biseri su „Gornjeg Podunavlja“ koji je zaštićen 1982. godine. Bogatstvo biološke raznovrsnosti predstavlja 51 biljna zajednica koje izgrađuju preko 1.000 biljnih vrsta. Deo ovog bogatstva ogleda se u prisustvu 55 vrsta riba, 11 vrsta vodozemaca, 9 vrsta gmizavaca, 230 vrsta ptica i 51 vrsta sisara, te ogroman broj beskičmenjaka. Pored šuma, karakteristična staništa su bare i močvare bogate insektima, ribama, vodozemcima i pticama močvaricama od kojih treba posebno izdvojiti: ritskog jelena, srndaća, divlju svinju, lisicu, kunu, jazavca, divlju mačku, orla belorepana, crnu rodu i dr. Rezervat je poznat po lovu koji se ovde sprovodi veoma kontrolisano. Močvarna i vodena staništa su centri i bogate florne raznovrsnosti u kojima rastu reliktna, retka i ugrožena biljna vrsta (borak, rebratica, jezičasti ljutić, močvarni kaćunak i dr.). U rezervatu su zastupljene i stepske livade sa različitim stepenom zastupljenosti. Dunav sa svojim rukavcima predstavlja i jedno od značajnih mrestilišta riba (šaran, štika, smuđ, som). Sve prirodne raznolikosti rezervata veoma su privlačne za turiste različitih profila. Izgradnjom vizitorskog centra u okviru koga bi se izložile i prirodnačke retkosti ovog rezervata, značajno bi se pospešila turistička ponuda ovog rezervata prirode.

Florističke retkosti u Somboru se odlikuje visokim kvalitetom i najvišom ekskluzivnošću. Pre svega se tu misli na sam grad Sombor poznat po svojim parkovskim površinama. Zatim se tome mogu pridodati i arboretumi oko dvoraca koji su još sačuvani (dvorac „Fernbah“ Aleksa Šantić) ili ostaci nekadašnjih arboretuma koje bi trebalo revitalizovati oko drugih reprezentativnih objekata ili dvoraca.

ZOO vrt „Miki“ takođe je primer kako ljubav pojedinca prema prirodi i njeno adekvatno tretiranje mogu stvoriti veoma atraktivne sadržaje turističke ponude. Ovaj ZOO vrt morao bi se dalje oplemenjivati i proširivati kako bi se povećala atraktivnost ovog područja koji je prvi značajan segment turističke ponude na ulazu u zemlju.

Najveći problem kod etno baštine što sami građani nisu dovoljno svesni atraktivnosti etno sadržaja. Iz tog razloga trebalo bi vršiti stalnu edukaciju građana o tome kako se etno bogatstvo može najbolje prezentovati i iskoristiti u turističkom pogledu. Pri tome treba insistirati na pozitivnim primerima iz okoline naročito iz Republike Hrvatske i Republike Mađarske. Ovi modeli bi bili najprihvatljiviji za ovo područje. Takođe bi trebalo razmišljati o izgradnji jednog Tematskog parka

The project is co-financed by the
European Union

sa etno – prirodnjačkim sadržajima. Kao dobar primer mogao bi se navesti primer Etno – istorijskog parka „Opustaser“ u Mađarskoj.

Grad Subotica¹⁵

Subotica sa Palićem predstavlja jednu od najznačajnijih turističkih destinacija Republike Srbije. Izvanredno kulturno nasleđe, bogato ukrašene građevine, multikulturalni duh i evropski šarm su osobine koje čine ovaj grad drugačijim.

Subotica je poznata po svojoj opuštenoj atmosferi, dobroj hrani i kvalitetnim vinima. Festivali, događaji, koncerti, živopisan kulturni život tokom cele godine je razlog više da posetite naš grad. Povrh toga, Subotica nudi puno zanimljivih mesta za odmor i razonodu, kao i za mnogobrojne aktivnosti oko jezera, na ergelama, salašima, u šumama i lovištima.

Palić, jezero i naselje sa istim imenom, nalazi se 8 kilometara istočno od Subotice. On uvek nudi nešto novo i neponovljivo, a svake sezone su sadržaji na njemu sve bogatiji. Izvanredni objekti sa početka 20. veka (Vodotoranj, Velika terasa, Ženski štrand i Muzički paviljon), prelep park, prepoznatljivo jezero kao i mir i tišina, čine Palić idealnim prostorom za odmor i uživanje.

Trenutno se na Paliću može odresti u hotelima visoke kategorije, renoviranim luksuznim vilama izgrađenim u takozvanom "Palićkom stilu" ili mnogim objektima privatnog smeštaja. Odlični restorani i kafići, sportski i rekreativni tereni, tri plaže, termalni bazen, Zoološki vrt, biciklističke i pešačke staze, niz raznovrsnih događaja, dinamičan kulturni život, mogućnosti zabave i dodatni sadržaji čine sveobuhvatnu ponudu turističkog centra Palić.

Ludaško jezero - Specijalni rezervat prirode nalazi se dvadesetak kilometara severoistočno od Subotice. On uključuje Ludaško jezero i njegove obale duž sela Ludaš, Šupljak, Hajdukovo i Nosa. Pored očuvanih prirodnih vrednosti (brojne ptice, ribe i biljne vrste tipične za močvarni ekosistem) u ovom području se nalaze i brojne kulturne vrednosti: arheološka nalazišta, zanimljivi primeri ruralne i crkvene arhitekture i tradicionalnih zanata. Veličanstveni pejzaži, zajedno sa jezerom i njegovom visokom trskom su posebna vrednost rezervata. Obilazak rezervata prirode počinje iz Vizitorskog centra. Dve od četiri staze mogu se obići samostalno.

Područje opštine Subotica karakteristično je po razvijenom seoskom- salašarskom turizmu. Turistima sun a raspolaganju salaši na Paliću i Ludašu: Salaš Jelen, Salaš, Đorđević, Majkin salaš, Cvetni salaš, Šardak šumski I Rokin salaš.

Opština Novi Kneževac

Turistička ponuda opštine je nedovoljno razvijena, a osnovni problem razvoja su: neuređena infrastruktura za prijem gostiju, nedostatak smeštajnih kapaciteta, neiskorišćenost potencijala koje pruža reka Tisa, nepostojanje turističke organizacije, odsustvo regionalnog povezivanja u cilju upotpunjavanja ponude, nepostojanje prepoznatljivosti, simbola ili specifičnosti vezanih samo za Novi Kneževac.

Prirodni resurski kao potencijal za razvoj turizma

Kao potencijali za razvoj turizma navode se: reka Tisa, bogato lovište, arheološka nalazišta, blizina granice. Obala reke Tise je u odnosu na susedne opštine vrlo oskudno uređena, raspolaže samo

¹⁵ Podaci preuzeti sa sajta www.visitsubotica.org i Turističke organizacije Grada Subotica

The project is co-financed by the
European Union

osnovnom infrastrukturom za potrebe razvoja turizma (dovedena je voda i struja na plažu), nema bazena, uređenih kabina za presvlačenje, tuševa. Veliki problem predstavljaju i otpadne vode koje se izlivaju uzvodno od plaže.

Lovište „Veliki Siget“ ustanovljeno je 1994. godine i prostire se na 30539 hektara, od čega najveći deo predstavljaju njive (74%) i livade i pašnjaci (12,67%). Lovna površina čini 29085 hektara. Lovište je ravničarskog tipa i najvećim delom je pod poljoprivrednim kulturama. Najzastupljenije vrste divljači su: srna, zec, fazan i poljska jarebica. Jedan od zanimljivijih događaja koji se odvija na ovom lovištu jeste „Hajka na kočovatsku lisicu“, tradicionalna manifestacija u organizaciji Lovačkog društva „Fazan“ iz Banatskog Arandelova osmišljena sa ciljem da obogati turističku ponudu opštine Novi Kneževac, pre svega u segmentu lovnog turizma. Hajka se održava sredinom januara, i okuplja više od 150 lovaca iz čitave zemlje u nastojanju da dođu do vrednog trofeja, budući da je osnovna karakteristika kočovatske lisice izuzetan kvalitet krzna i istinska lukavost, što nadmetanje čini zanimljivijim.

Kulturni resursi kao turistički potencijal

Arheološki lokalitet Majdan- 1996. godine započela su prva istraživanja lokaliteta u istočnim baštama naselja Majdan koji krije ostatke manastira Orosloš, najstarije verskog objekta u Banatu, Do sada su otkriveni ostaci dve crkve iz XII i XIII veka i veliki broj grobova na osnovu čega se u velikoj meri može rekonstruisati život ljudi u srednjem veku na ovoj tada značajnoj raskrsnici trgovačkih puteva. Značaj lokaliteta potvrđuju i arheolozi iz Mađarske i Rumunije koji su organizovali i nekoliko poseta turista ovom lokalitetu. Značajnije turističke manifestacije: Hajka na kočovatsku lisicu (januar), Volim te Banate moj-izložba samostalnih stvaralaca rukotvorina (april), CES istraživanje uspešnosti gnežđenja ptica (april-jul), Lagani spust Tisom (avgust), Somijada- takmičenje u kujanju riblje čorbe (avgust), Međunarodni dan posmatranja ptica (oktobar).

Opština Kanjiža

Prirodni resursi kao turistički potencijal

Izuzetne prirodne karakteristike Kanjiže i Potisja, očuvana i nezagađena priroda, ambijent malih urbanih sredina pored reke Tise kao kostura. Prednost u odnosu na susede je u cenovnoj diferencijaciji skoro svih proizvoda iz strategije i akcionog plana što dovodi Kanjižu u poziciju korišćenja komparativnih prednosti. Vode Vojvodine nisu resurs samo za nautiku, nego upravo za integralni i raznovrstan proizvod sa kombinacijom- voda, prirodne atrakcije, mali urbani prostori, koridori i aktivnosti u prirodi. Potencijali za razvoj opštine Kanjiža su:

- biološka i kulturološka raznovrsnost i atraktivnost Kanjiže i regiona,
- cvetanje Tise – ekološko – kulturološki fenomen,
- posle Dunava najatraktivniji plovni put međunarodnog značaja – reka Tisa
- Zaštićena područja,
- Živopisni mali grad sa bogatim kulturnim nasleđem,
- Autentično lice ruralne Vojvodine – Sever Bačke

"Banja Kanjiža" tokom više od devet decenija, razvila se u savremeni zavod za rehabilitaciju. Pruža gostoprimstvo onima, kojima su potrebni odmor, preventivni oporavak i medicinska rehabilitacija, kao i ugodnosti lekovite vode i blata. To je ambijent povoljan za one koji traže mir, zelenilo i komfor. Rehabilitaciono odeljenje je opremljeno najsavremenijim uređajima za fizikalnu medicinu i medicinsku rehabilitaciju. Mineralna voda i lekovito blato koriste se u lečenju reumatskih oboljenja, odnosno stanja nakon povrede koštano-zglobnog aparata, kao i u rekreativne svrhe. Kupanje i šetnje parkovima, izleti i posete kulturnim znamenitostima ovog kraja, omogućuju prijatan boravak i brz

The project is co-financed by the European Union

oporavak. Sportska hala sa 600 sedišta ima potrebne rekvizite za tzv. "male sportove" (rukomet, mali fudbal, košarku, odbojku, stoni tenis, džudo, rvanje), pa se može koristiti kako za rekreaciju, tako i za pripreme vrhunskih sportista. Posедуje i uređaje za klimatizaciju pa je pogodna i za organizovanje raznih sportskih i estradnih priredbi. Postoje još rukometni, fudbalski i dva teniska terena, kao i savremeno opremljena teretana sa 12 stanica. Zatvoreni bazeni U objektu "Aquamarin" postoje dva zatvorena bazena sa termalnom vodom, čije su dimenzije 25 x 12,5 m i 10 x 8 m. Veći bazen je dovoljne dubine za plivanje. Pored pacijenata, pristup bazenima imaju i građani u rekreativne svrhe. Takođe postoje sauna i trim-kabinet, gde nadzor vrši kvalifikovani rekreator.

Pregled najzastupljenijih vidova turizma u obuhvatu Analize

Resursnu i atrakcijsku osnovu područja obuhvata Analize u pogledu razvoja turizma čine prirodne vrednosti (reke - Dunav, Tisa i njihovi kanali, jezera - Palić, Ludaš, termalni i mineralni izvori sa banjama, kulturne vrednosti (gradovi i gradska jezgra, muzeji, galerije, ateljei), događaji (Međunarodni filmski festival "Palić", letnje pozorišne priredbe, konjske trke, berbanski dani, Dužijanča), gastronomija (autohtona jela i pića, festivali etno-hrane), aktivnosti (lov i ribolov).

Ključni turistički proizvodi/vidovi turizma su: događaji (manifestacije); specijalni interesi (biciklizam, jahanje, lov, ribolov, splavarenje, paraglajding i dr.); nautika; planine i jezera i ruralni turizam. Pored toga, najveći potencijal za gradski odmor i poslovni turizam je Subotica.

Ključne destinacije na području Vojvodine su: Palić i Subotica sa okolinom, i Gornje Podunavlje.

Ključni investicioni projekti bi bili: marine i turistički kompleksi uz Dunav I Tisu, Palić, hoteli u gradovima i mestima, salaši, novi tematizovani projekti, rehabilitacija banja i projekti turističke infrastrukture i sadržaji slobodnog vremena.

Razvojni prioriteti investicionih projekata do 2015. godine za podršku od strane države na teritoriji su Palić – Ludaš (restrukturiranje i rehabilitacija), 101+1 salaš (subregionalni razvojni projekt), Gornje Podunavlje (integralni destinacijski projekt).

Kongresni I poslovni turizam uz korišćenje drugih potencijala gradova ima velike prednosti za razvoj gradova Subotica i Sombor. City break ponuda za sada je najbolje razvijena u Subotici, koja je sa Palićem ujedn I najznačajnija turistička destinacija ovog područja.

Ovo područje odlikuje razvijen banjsko- lečilišni turizam. Neophodno je naglasiti da njemu prednjači Banja Kanjiža (sa najvećim brojem smeštajnih kapaciteta i sadržaja banjsko- lečilišnog turizma. Postojeće banje će biti naročito aktuelne kada budu izdiferencirale ponudu i fizički razdvojile sadržaje za pacijente na lečenju i ponudu za turiste. U priobalnom pojasu Tise, na nekoliko mesta, na površinu izlaze i termomineralne vode, koje se u banjama koriste za potrebe lečenja ili su za sada samo neiskorišćeni potencijal. Postoji više izvora termomineralne vode koji još nisu kaptirani, te je njihova eksploatacija tek u najavi.

Osim termomineralnih izvora i banja, kao turističke atrakcije je neophodno izdvojiti da ovo područje obiluje značajnim prirodnim resursima, ekološkim sadržajima i oazama divlje lepote, koji mogu biti idealne destinacije za razvoj aktivnog, eko i turizma specijalnih interesa. Za razvoj ovih vidova turizma treba afirmisati i unaprediti specijalne rezervate kao što su: Gornje Podunavlje I Palić-Ludaš. Od navedenih rezervata ponuda eko turizma je dobro razvijena u ovim rezervatima.

Nasleđe kulturne prošlosti predstavlja veliki turistički potencijal. Brojnost i značaj spomenika kulture na ovom prostoru rezultat je bogate i burne prošlosti regiona, koji je tokom dugog niza vekova bio velika raskrsnica Balkana na kojoj su se sticale i mimoilazile civilizacije, kulture i narodi.

The project is co-financed by the
European Union

Manifestacije i festivali su brojni, kako tradicionalni, tako i savremeni, ali se stiče utisak da su pravljani bez jasne strategije.

Crkve i kapele su brojne i pripadaju različitim konfesijama, što ide u prilog osnovnom zapažanju o raznolikosti naroda koji žive na ovom prostoru. Ustanove kulture tipa muzeja, galerija i pozorišta tipične su za veće gradove, a u manjim mestima funkciju organizovanja kulturnih aktivnosti imaju domovi kulture.

Razvoj nautike i nautičkog turizma na Dunavu I Tisi u području Analize još nije počeo. Postoje samo prirodni potencijali na koje ukazuje Strategija razvoja turizma Republike Srbije. Nautička sezona može da traje od aprila do oktobra. Nautička sezona, dakle, za razliku od kupališne, traje mnogo duže, što predstavlja moguće produžavanje sezone sa leta i na proleće i jesen.

Sportsko- rekreativni objekti, lovišta i bogat riblji fond odlikuju ovo područje, što je osnovni preduslov za ubrzan razvoj turizma specijalnih interesa.

Smeštajni kapaciteti

U celom području obuhvata Analize, evidentirani objekti za smeštaj su u funkciji turističke ponude. (Tabela 1 u Aneksu 2) Uočeno je da pojedine opštine (Grad Subotica, opština Kanjiža I Grad Sombor) raspolažu raznovrsnijim i brojnim smeštajnim kapacitetima, dok opština Novi Kneževac ima manje raznovrsnu ugostiteljsku ponudu i/ili objekte sa nižom kategorijom. U opštini Novi Kneževac nema hotelskog smeštaja uopšte.

Turistički promet

Analizom turističkog prometa i ostarenog broja noćenja u period 2009-2011. godine (Tabela 2, Aneks 2), prema podacima Republičkog Zavoda za Statistiku, vezanog za opštine obuhvaćene Prostornim planom mogu se izvesti sledeći zaključci:

- broj dolazaka turista se povećao na kraju posmatranog perioda, dok je opao broj noćenja turista. Posmatrano područje je ostvarivalo udeo od 25.8% 2009. godine, 26.2% 2010. godine I 25.9% od ukupnog prometa turista Vojvodine.
- prosečan broj noćenja turista je povećan na kraju u odnosu na početak posmatranog perioda
- najveći broj dolazaka i ostvarenih noćenja turista imale su Grad Subotica I opština Kanjiža
- domaća turistička tražnja je veća od inostrane, ali je zapažen porast povećanja stranih turista I njihovog ostvarenog broja noćenja
- turisti se zadržavaju u proseku 2-4 dana.

Za razvoj turizma u obuhvatu prvenstveno su neophodna ulaganja u turističku infrastrukturu, kreiranje programa atraktivnih turistima i projektovanje aktivnosti koje će ići u pravcu uspostavljanja područja kao jedinstvene turističke regije, njenog imidža i brenda. Isto tako, neophodno je obezbediti uslove za razvoj mogućih oblika turizma, koji bi bili u funkciji održivog razvoja. Oblici turizma koje treba unapređivati i razvijati su sledeći:

- spa i velnes
- turizam specijalnih interesa
- nautički turizam
- kulturne rute
- ruralni turizam i
- manifestacioni turizam.

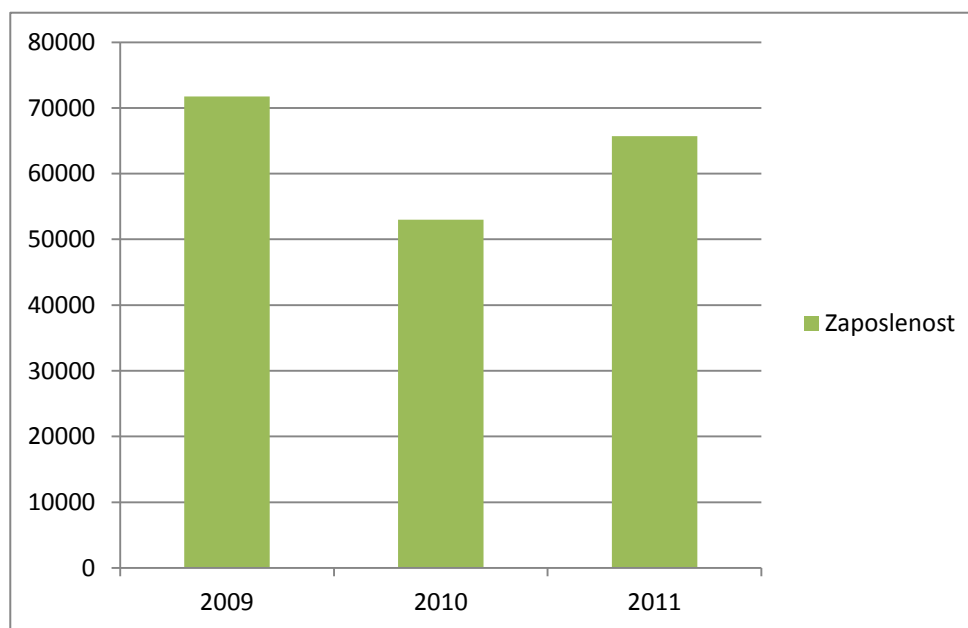
The project is co-financed by the European Union

4.2.4. ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST

Najkvalitetniji resurs jedne lokalne zajednice, regiona ili države jeste njeno stanovništvo. Značaj razvijanja kadrovskih potencijala svakako podrazumeva njihovo usmeravanje ka obrazovanju i profilisanje obuke za kvalitetnija radna mesta, u skladu sa informatizacijom društva. Pored toga, potrebno je posebno obratiti pažnju na motivisanje celokupnog stanovništva, a posebno mladih, ka kvalitetnom korišćenju slobodnog vremena, u smislu vođenja zdravog života i očuvanja životne sredine, korišćenjem svih raspoloživih metoda i instrumenata, kroz formalne i neformalne institucije lokalne zajednice. Ljudski resursi omogućavaju transformaciju znanja i veština u proizvode i usluge koje se prodaju na tržištu.

To bogatstvo je uslov za kvalitetan razvoj određenih regiona, kao i društva u celini.

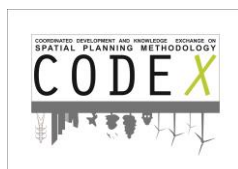
Slika 15. Broj zaposlenih, 2009-2011 (i Tabela 10 u Aneksu 1)

Ako se posmatraju podaci o broju zaposlenih lica u poslednje tri godine, mogu se konstatovati značajne oscilacije u njegovoj nominalnoj vrednosti. Zaposlenost je u 2010. godini u pograničnim područjima AP Vojvodine opala čak za 26.1%, dok je u 2011. godini nominalna vrednost u odnosu na prethodnu godinu, porasla za 24%. Učešće ženske populacije u ukupnom broju zaposlenih prema najnovijem popisu iznosilo je 45%.

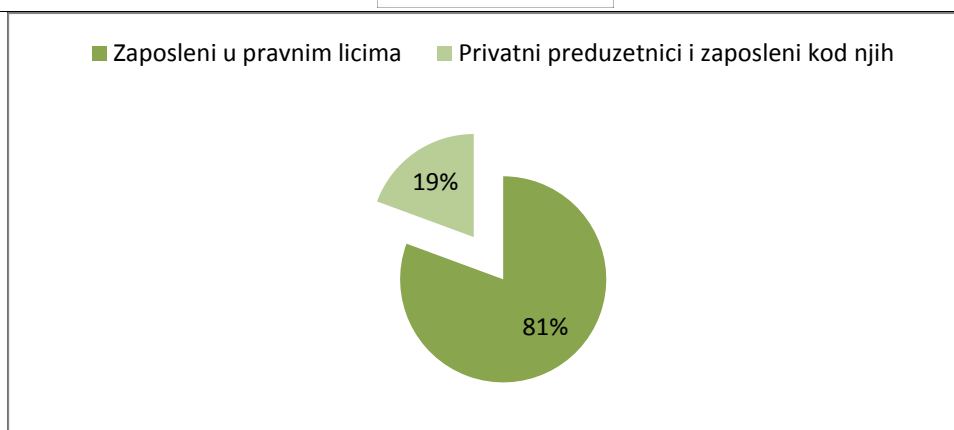
Broj lica koja samostalno obavljaju delatnost se smanjio u odnosu na početak posmatranog perioda, što se može pripisati posledici ekonomske krize, koja je dovela do zatvaranja i gašenja privatnih preduzetnika i smanjenja broja zaposlenih u privatnom sektoru u posmatranom području. Ovaj pokazatelj ukazuje na činjenicu da je privatni sektor i preduzetništvo pokazalo negativnu tendenciju razvoja u pograničnom području AP Vojvodine.

The project is co-financed by the European Union

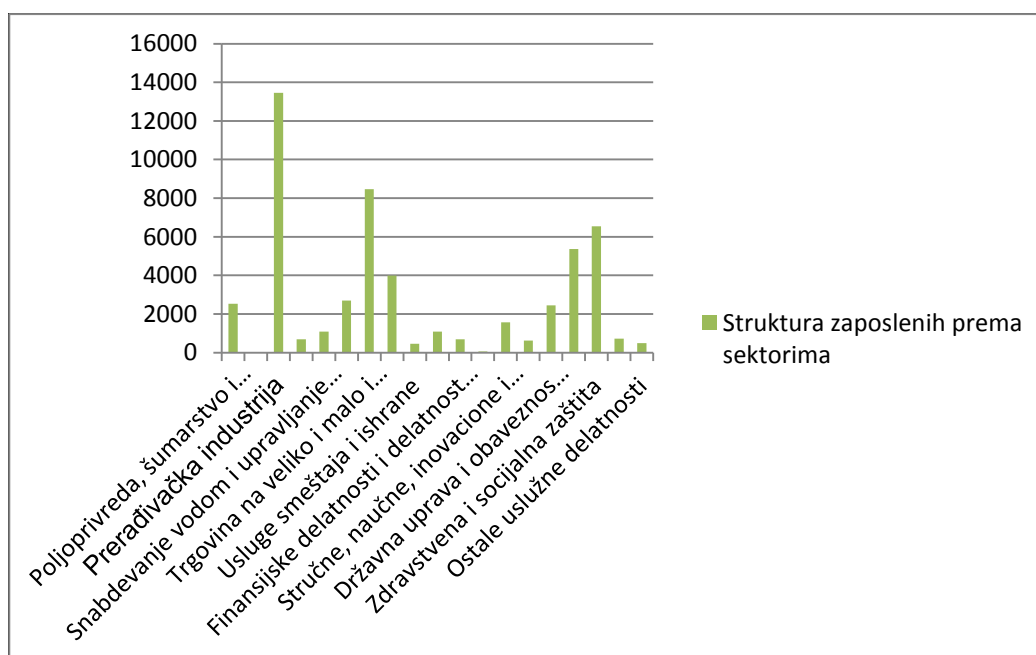

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika 16. Struktura zaposlenih, 2011.

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika 17. Struktura zaposlenih po sektorima delatnosti, 2011.

Najnoviji statistički podaci pokazuju da je najveći broj zaposlenih lica u pograničnim opštinama u AP Vojvodini bio uposlen kroz delatnosti u okviru prerađivačke industrije, trgovine na veliko, malo i popravke motornih vozila, dok za njima slede zdravstvena i socijalna zaštita i obrazovanje.

Statistički podaci pokazuju da se broj nezaposlenih lica povećava iz godine u godinu (Tabela 11, Aneks 1), tokom posmatranog perioda, tako da je prema najnovijem popisu stanovništva područje imalo 343 nezaposlena lica više nego na početku posmatranog perioda. Detaljnijom analizom može se zaključiti da su ovo blaže oscilacije nezaposlenih lica, koje se mogu objasniti institucionalnom podrškom države i pokrajine kroz programe podrške samozapošljavanju. Navedene podatke treba uzeti sa rezervom, jer određeni broj nezaposlenih lica nije evidentiran na tržištu rada, dok je sa druge strane određeni broj lica radno aktivan, ali ne i evidentiran u NSZ-u.

The project is co-financed by the European Union

Interesantno je naglasiti da udeo nezaposlene ženske populacije se tokom posmatranog perioda smanjuje i da 2011. godine iznosi 47.9%.

Stopa nezaposlenosti 2011. godine je iznosila 24.8% i određena je kao učešće nezaposlenih u zbiru zaposlenih i nezaposlenih lica područja. Poređenja radi stopa nezaposlenosti na nivou Republike iznosila je 35.5%, dok je na nivou Vojvodine bila 36.4%.

Svi navedeni podaci ukazuju na neophodnost intenzivnog sprovođenja mera formalnog i neformalnog obrazovanja, kao i strateških mera zapošljavanja na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou. Podsticaji koji bi bili usmereni ka rastu privredne aktivnosti i broja zaposlenih trebali bi da idu u dva pravca:

- podrška međunarodnih donatorskih programa, koji se ogledaju kroz podsticaje programa za započinjanje sopstvenog biznisa i podršku postojećim, što će biti od izuzetnog značaja za marginalizovana naselja ovog područja
- podrška lokalnih institucija kroz programe Nacionalne službe za zapošljavanje i Fonda za razvoj Vojvodine, kao i Fonda za razvoj Republike Srbije.

4.2.5. INFRASTRUKTURA

4.2.5.1. SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA

Na području obuhata Analize prema podacima iz 2011. Godine, na teritoriji ove četiri opštine nalazi se ukupno 926 km puteva o kojima se staraju Republika, Pokrajina i lokalna samouprava. Najviše je svakako lokalnih puteva što je prikazano i u Tselbi 10.

Tabela 10. Dužina puteva u obuhvatu Analize, 2011.

Ukupno (km)	Savremeni kolovoz(km)	Magistralni (km)	Regionalni (km)	Lokalni (km)
926	680	282	178	498

1. OPŠTINA KANJIŽA

Na prostoru opštine Kanjiža postoje tri vida saobraćaja: drumski, železnički i vodni.

Drumski saobraćaj je osnovni vid saobraćaja ovog prostora i on svojim potencijalom zadovoljava većinu zahteva za prevozom, dok se železnički i vodni saobraćaj koriste samo povremeno pri prevozu masovnih roba.

Drumski saobraćaj¹⁶ je osnovni vid saobraćaja koji omogućuje komunikaciju ovog prostora sa okruženjem i subregionima. Osnovni saobraćajni kapacitet ovog prostora u domenu drumskog saobraćaja je državni put II reda br.119, E- 70 – Horgoš – Kanjiža- Senta. Ovaj kapacitet ima dijametralno pružanje kroz opštinski prostor, s tim da svojom trasom prolazi kroz područja naseljenih mesta. Prolazak tranzita kroz naselja remeti unutar naseljske tokove, a utiče i na narušavanje ekoloških parametara u okviru naselja.

Ovaj putni pravac je osnovni absorber svih saobraćajnih zbivanja na ovom prostoru i on kumuliše i distribuira sve saobraćajne tokove, kako u okviru naselja, tako i iz atara. Postojeća trasa ovog puta prolazi kroz Horgoš i Kanjižu i predstavlja važnu naseljsku saobraćajnicu za ova mesta.

¹⁶ Prostorni plan opštine Kanjiža, JP Zavod za urbanizam Vojvodine,

The project is co-financed by the European Union

Takođe značajan putni pravac kategorisane putne mreže je DP I reda br.22.1, koji manjim svojim delom (≈ 15 km) prolazi kroz opštinski prostor (naselje Horgoš), alternativa je auto-putu i značajan je kapacitet internaseljskog i interregionalnog povezivanja. Saobraćajna dešavanja duž ovog puta u naselju Horgoš imaju određeni negativni uticaj na funkcionisanje naselja.

U postojećem stanju državni put II reda br. 111, Kanjiža – Novi Kneževac predstavlja jedan od radialnih pravaca ovog prostora koji svojom izgrađenošću povezuje ovaj prostor sa regionom severnog Banata. Trasa ovog puta u postojećem stanju prolazi kroz naselje i svojim manifestacijama remeti mirne unutar naseljske tokove što ima uticaja na nivo saobraćajne usluge kao i na bezbednost saobraćaja. Ovi putevi su po intezitetu saobraćaja manje opterećeni tj. daleko od kapacitivnih sposobnosti, tako da se osim izgradnje obilaznica ne javljaju drugi zahtevi.

U okviru prostora opštine Kanjiža se javlja još i trasa neizgrađenog državnog puta I reda br.24. Ovaj putni pravac će se izgraditi kad se bude formirala matrica državnih puteva na nivou Vojvodine, odnosno kada se za to steknu svi uslovi.

U okviru prostora opštine Kanjiža postoje i opštinski putevi –lokalni putevi i oni čine niz radialnih pravaca koji nastaju iz puteva višeg nivoa.

U okviru opštine Kanjiža postoje i nekategorisani (atarski) putevi koji su u funkciji ostvarivanja veza naselja sa sadržajima u ataru- sirovinskim zaleđem. Ovi putevi su uglavnom sa zemljanim kolovozom i veći deo godine su neprohodni.

Železnički saobraćaj u postojećem stanju na prostoru opštine Kanjiža je u funkciji, ali sa povremenim izvršenjem transportnog rada zbog malog obima roba sa ovog prostora. Integralno povezivanje sa ostalim vidovima saobraćaja gotovo ne postoji.

Stanje kapaciteta železničkog saobraćaja na ovom prostoru je na nivou tehničko tehnološke zastarelosti, pa je i to jedan od razloga slabog korišćenja ovog vida saobraćaja u izvršenju transportnog rada. Trase pruga postoje, ali se mora izvršiti generalni remont, kao i modernizacija signalno-bezbedonosnih uređaja, pa tek onda da se ovaj vid saobraćaja uključi u preraspodelu transportnog rada sa ostalim vidovima saobraćaja.

Vodni saobraćaj je prisutan na prostoru opštine Kanjiža preko plovnog puta reke Tisa koja svojim hidrološkim karakteristikama omogućuje izvršenje transportnog rada svih plovila (dvosmerna plovidba sa gazom od 2,1 m). Hidrološki uslovi dozvoljavaju plovidbu tokom cele godine. U postojećem stanju duž plovnog puta reke Tisa ne postoje zadovoljavajući nivo infrastrukture koji bi omogućio uključivanje ovog vida saobraćaja u preraspodelu transportnog rada pri prevozu masovnih roba uz integralno povezivanje sa drumskim saobraćajem. Od kapaciteta vodnog saobraćaja u postojećem stanju na prostoru opštine Kanjiža tj. u Kanjiži postoji putničko pristanište sa carinskom službom, kao i nekoliko bitvi za privez brodova.

Međutim, ako želimo da se ovaj vid saobraćaja afirmiše u domenu privrednog i turističkog razvoja onda se moraju izgraditi kapaciteti nautičkog turizma koji će doneti prosperitet ovom prostoru, a za te poduhvate postoje odlični prostorni i ostali uslovi.

2. OPŠTINA NOVI KNEŽEVAC

Na prostoru opštine Novi Kneževac egzistiraju tri vida saobraćaja: putni, železnički i vodni. Putni saobraćaj je osnovni vid saobraćaja ovog prostora koji svojim potencijalom zadovoljava većinu

The project is co-financed by the European Union

zahteva za prevozom. Železnički saobraćaj nije u funkciji, a vodni saobraćaj se koristi samo povremeno pri prevozu masovnih roba.

Putni saobraćaj omogućuje komunikaciju ovog prostora sa okruženjem i subregionima. Osnovni saobraćajni kapacitet ovog prostora u domenu putnog saobraćaja u postojećem stanju je državni put II reda **br. 112**, granica sa Rep. Mađarskom – Đala – **Novi Kneževac** – Čoka – Crna Bara – Vrbica – granica sa Rep. Rumunijom kao i državni put II reda **br. 111**, Kanjiža – **Novi Kneževac** – Banatsko Arandelovo – Rabe – granica sa Rep. Rumunijom i Rep. Mađarskom. Državni put **br. 112** ima dijametralno pružanje kroz opštinski prostor, stim da u postojećem stanju svojom trasom prolazi kroz urbane prostore naselja. Prolazak tranzita kroz naselja remeti mirne unutar naseljske tokove, a utiče i na narušavanje ekoloških parametara u okviru naselja.

Ovi putni pravci su osnovni absorberi svih saobraćajnih zbivanja na ovom prostoru i oni ih kumuliraju i distribuiraju do željenih odredišta. Sve saobraćajne tokove na ovom prostoru kako u okviru naselja, tako i iz atara, ovi putevi vode saobraćajne tokove do odredišta. Postojeće trase ovih puteva prolaze kroz Đalu, Srpski Krstur i Sanad i predstavljaju važnu-glavnu naseljsku saobraćajnicu.

Na ovom prostoru egzistira i državni put II reda **br. 123, Banatsko Arandelovo – (Podlokanj) - Mokrin – Kikinda – Vojvoda Stepa – Begejci – Neuzina – Seleuš – Alibunar – Banatski Karlovac – Deliblato – Kovin**, koji predstavlja jedan od radijalnih pravaca ovog prostora. Svojom izgrađenošću on povezuje ovaj prostor sa regionom severoistočnog Banata. Trasa ovog puta prolazi kroz naselje Banatsko Arandelovo i svojim manifestacijama remeti mirne unutar naseljske tokove, što ima uticaja na znatno snižavanje nivoa saobraćajne usluge, kao i na bezbednost saobraćaja. Ovi državni putevi su po intezitetu saobraćaja u sadašnjem stanju manje opterećeni, ispod kapacitivnih sposobnosti (~1000–2000 voz/dan, na nivou procena), tako da se osim izgradnje obilaznica (perspektivno) ne javljaju drugi zahtevi.

Na ovom prostoru postoje i opštinski putevi: Crna Bara – Novi Kneževac i Podlokanj-Crna Bara. Ovi opštinski putevi čine niz radijalnih pravaca koji nastaju iz puteva višeg nivoa. Postoje i nekategorisani i atarski putevi koji su u funkciji ostvarivanja veza naselja sa sadržajima u ataru (sirovinskim zaleđem). Ovi putevi su uglavnom sa zemljanim kolovozom i veći deo godine su neprohodni i van eksploatacije.

Razvijenost mreže putnog saobraćaja se može okarakterisati kao relativno dobra, sa gledišta pokrivenosti osnovnim putnim pravcima, dok je sa stanovišta stanja mreže i njenog održavanja situacija potpuno drugačija. Kolovozi su pri kraju eksploatacionog veka, neodržavani, tako da ne pružaju zadovoljavajući nivo komfora i saobraćajne usluge. Stanje izgrađenosti saobraćajnih kapaciteta je jedno od sadašnjih ograničenja razvoja, tako da se to u planskom periodu mora prevazići.

Železnički saobraćaj nije u funkciji. Stanje postojećih kapaciteta železničke infrastrukture je na nivou tehničko tehnološke zastarelosti, pa je i to jedan od razloga nekorišćenja ovog vida saobraćaja u izvršenju transportnog rada. Trase pruga postoje, ali se mora izvršiti generalni remont pruga, kao i modernizacija signalno-bezbedonosnih uređaja, kako bi se ovaj vid saobraćaja uključio u preraspodelu transportnog rada sa ostalim vidovima saobraćaja.

Vodni saobraćaj je prisutan na prostoru opštine Novi Kneževac preko plovnog puta reke Tise, koja svojim hidrološkim karakteristikama omogućuje izvršenje transportnog rada svih plovila (dvosmerna plovidba sa gazom od 2,5 m). Hidrološki uslovi dozvoljavaju plovidbu tokom cele godine. Vodni saobraćaj na ovom prostoru nikada nije imao pravilan tretman pri prevozu roba, iako je potencijal plovnog puta reke Tise uvek bio evidentan u putničkom i robnom prevozu. Neulaganje u pretovarno - manipulativnu infrastrukturu, dovelo je do minornog obima prevoza ovim vidom saobraćaja, iako je najjeftiniji.

The project is co-financed by the
European Union

Duž plovnog puta reke Tise, na prostoru opštine Novi Kneževac, ne postoji zadovoljavajući nivo infrastrukture koji bi omogućio uključenje ovog vida saobraćaja u preraspodelu transportnog rada pri prevozu masovnih roba, uz integralno povezivanje sa putnim saobraćajem. Od kapaciteta vodnog saobraćaja u postojećem stanju na prostoru opštine Novi Kneževac, tj. u okviru priobalja u Novom Kneževcu, postoji improvizovani putnički pristan, kao i nekoliko bitvi za privez brodova. Da bi se ovaj vid saobraćaja afirmisao u domenu privrednog i turističkog razvoja, moraju se izgraditi kapaciteti nautičkog turizma, koji će doneti prosperitet ovom prostoru, a za te poduhvate postoje odlični prostorni hidrološki i ostali infrastrukturni uslovi.

3. GRAD SUBOTICA¹⁷

Saobraćaj i veze

Subotica se nalazi na pravcu autoputa E-75 (Mađarska-Subotica-Noví Sad-Beograd) što je koridor Xkrak Xb. Predviđena je dogradnja autoputa (4 trake).

U narednom periodu predviđa se unapređenje postojećih magistralnih puteva (Subotica-Sombor; Subotica- Horgoš; Subotica-Mađarska preko Kelebije; Subotica-Noví Sad), i izgradnja puta M-24 Subotica-Senta. Subotica je planirani robno- transportni centar (u I fazi izgradnje), što je veoma značajno za razvoj saobraćajne privrede.

Subotica se nalazi na pravcu planirane pruge velikih brzina (E-85) Beograd-Noví Sad-Subotica-granica sa Mađarskom. Planirane brzine ove pruge su 160-250km/h. Elektrifikacija se predviđa za postojeće pruge gde postoji opravdanost investicija i to pravac: Subotica-Sombor-Bogojevo i Subotica-Horgoš-državna granica. U planu je takođe i izgradnja i dogradnja železničkog čvora u Subotici

4. GRAD SOMBOR¹⁸

Drumski saobraćaj - Najzastupljeniji vid saobraćaja je drumski. Na području Grada Sombora postoji relativno razvijena putna mreža :

- 2 državna puta prvog reda u dužini od 89 km:
 - o DP br.17.1, (Batina) granica Hrvatske – Beždan – Sombor – Subotica – Kelebija - granica Mađarske (Tomba) – deo međunarodnog drumskog pravca B klase E-662 Osijek – Sombor – Subotica;
 - o DP br.18, (Hercegszanto) granica Mađarske – Beždan – Sombor – Srpski Miletić – Odžaci – Bačka Palanka – (prekid preko teritorije Hrvatske) – Erdevik – E-70 – Kuzmin – Sremska Rača – granica BIH (Bijeljina);
- 3 državna puta drugog reda u dužini 67 km
 - o DP br. 101, veza sa DP br.3 kod Bogojeva – Apatin – Sombor – veza sa DP br.18 – Kljajićevo – Crvenka – veza sa DP br.3
 - o DP br.105, Sombor – Kljajićevo - (veza sa DP br.101) - Telečka – B.Sokolovac (veza sa DP br.108) – Bačka Topola;
 - o DP br. 105.1, Riđica – Stanišić – S.Miletić – Čonoplja – Kljajićevo;
- 10 opštinskih puteva u dužini oko 110 km (br. 405, 405/1, 406. 406/1, 407, 408, 409, 410, 410/1 i 411);
- 13 nekategorisanih puteva u dužini od oko 53 km.

Na osnovu urbanističke i projektno-planske dokumentacije započeta je izgradnja obilaznice oko Sombora kojom bi se sav tranzit eliminisao iz gradskog tkiva. Realizovan je samo deo na pravcu Beždan-Subotica u dužini od 3.64 km dok su ostali segmenti obilaznice oko Sombora još uvek samo u okviru prostorno planske dokumentacije.

Železnički saobraćaj

¹⁷ Prostorni plan Grada Subotice

¹⁸ Prostorni plan grada Sombora, Koncept plana.

The project is co-financed by the
European Union

Na području Grada Sombora nalaze se sledeća železnička infrastruktura:

- magistralna jednokolosečna neelektrificirana železnička pruga br.26: Subotica-Bogojevo-državna granica;
- jednokolosečna neelektrificirana železnička pruga br.33: Bečej-Sombor;
- jednokolosečna neelektrificirana železnička pruga br.81: Sonta-Apatin fabrika-Strilić-(Sombor)
- koridori železničkih pruga: Sombor-Bački Breg, Sombor-Ridica i Odžaci-Sombor na kojim je 1978. godine obustavljen celokupan železnički saobraćaj;
- matični industrijski kolosek od stanice Sombor do industrijske zone u Somboru i luke na kanalu.

Dužina železničke mreže iznosi 141 km računajući i pružne pravce koji su van funkcije. Mreža železničkih pravaca je izuzetno razuđena i iz samog grada pruža se čak sedam pružnih pravaca, od kojih je nažalost čak preko 50% van funkcije. Prostorni koncept železničke mreže je radijalan i racionalno postavljen u prostoru jer trase povezuju sva naselja sa gradom i međusobno (izuzev Rastine, Telečke i Doroslova). Zbog toga železnička mreža ima ogroman potencijal, ali je u veoma lošem i zapuštenom stanju, nema potrebne tehničke reference i ne omogućava kvalitetan i siguran saobraćaj što za posledicu ima mali obim prevoza robe i putnika.

Vodni saobraćaj

Reka Dunav, kao evropski koridor VII koja ima status međunarodnog plovnog puta, predstavlja stratešku vezu koja treba da podstakne razvoj trgovine, turizma i usluga. Dunav na kompletnoj deonici kroz našu zemlju zadovoljava kategoriju VII međunarodne klasifikacije plovnih puteva i saglasno odredbama Dunavske komisije važi međunarodni režim plovidbe, što znači da Dunavom mogu ploviti brodovi svih zastava. Nacionalni plovni put, kome pripadaju kanali i plovne reke koje su u sastavu HS Dunav-Tisa-Dunav, takođe obezbeđuje izvanredno povoljne specifične plovidbene uslove, sa isključivim pravom plovidbe naših plovidbenih objekata.

Dužina plovne saobraćajne infrastrukture na teritoriji Grada Sombora iznosi 91,5 km:

- reka Dunav sa dužinom plovnog puta na našem području iznosi oko 20 km – veza se ostvaruje preko sistema DTD;
- kanal Beždan – Vrbas 41.9 km – dvosmerno plovni za teretnjake do 500 t nosivosti; Kanal Sombor – Odžaci 5 km – dvosmerno plovni je za teretnjake do 1000 t nosivosti i ima tranzitni karakter;

Kanali Prigrevica-Beždan (17 km) i Bajski kanal (12.6 km) nisu plovni. Regionalno pristanište se nalazi južno od gradskog naselja Sombor na kanalu Beždan – Vrbas. Sombor ima izgrađeno manje pristanište za rasute terete u industrijskoj zoni. Ovo pristanište je potrebno dograditi za veće terete i efikasniji utovarno istovarni punkt sa poboljšanim pristanišnim postrojenjem.

Vazdušni saobraćaj

Obzirom da je na 7 km od samog Grada i 9 km od Apatina i marine na reci Dunav lociran vojni aerodrom, uslovno je zastupljen i vazdušni saobraćaj, preko postojećeg vojnog aerodroma koji je planiran za civilni saobraćaj.

Značaj funkcionisanja aerodroma za grad je očigledan, jer je Sombor na tromeđi Mađarske, Hrvatske i Srbije. Sombor ima potencijal da se pretvori u centar teretnog i putničkog saobraćaja, a zbog činjenice da ima najmanji broj maglovitih dana u godini u budućnosti bi mogao imati i ulogu alternativnog aerodroma beogradskom aerodromu kada bi pomenuti bio zatvoren zbog magle. Problem predstavlja nedostatak planske dokumentacije za osposobljavanje aerodroma, kao i nedostatak koncepta razvoja.

Granični prelazi

Na teritoriji Grada Sombora kao značajne saobraćajne tačke u kontaktu sa okruženjem – susednim državama nameću se i granični prelazi (GP) i to:

- GP Bezdán (Batina) – drumski sa Republikom Hrvatskom
- GP Bezdán (Mohacs) – rečni sa Republikom Mađarskom
- GP Bački Breg (Hercegszántó) – drumski sa Republikom Mađarskom.

U proteklom periodu uslovno je korišćen i malogranični prelaz Riđica. Infrastruktura i objekti na drumskim graničnim prelazima su u vrlo lošem stanju.

4.2.5.2. VODOPRIVREDNA INFRASTRUKTURA

OPŠTINA KANJIŽA ¹⁹

Područje opštine Kanjiža zahvata 6 slivova za odvodnjavanje, od kojih se neki nalaze u potpunosti, a neki delom na teritoriji opštine, a delom na teritoriji susednih opština. U dole datoj tabeli prikazani su podaci za celokupne slivove koji se nalaze makar i manjim delom na području koji obuhvata Prostorni plan.

Tabela 11. Osnovne karakteristike sistema za odvodnjavanje na području opštine Kanjiža

Red. br.	Sliv	Površina (ha)	Ukupna dužina kanalske mreže (m)
1.	Horgoško-Martonoški rit	3.990,35	49.706
2.	Horgoš-Martonoš		47.284
3.	Stari Kereš	3.273,40	13.921
4.	Kanjiški rit	2.763,13	55.119
5.	Senćanski rit	1.424,33	
6.	Kereš	19.892,39	36.593
UKUPNO:		38.721,72	

Meliorativne sisteme Opštine čine kanali raznovrsnih tehničkih karakteristika. Ukupna dužina kanalske mreže je 200 km. Pretežno služe za odvodnjavanje suvišnih voda za vreme padavina (137 km), a jedan deo kanala ima i dvonamensku funkciju, odnosno može da se vrši i navodnjavanje za vreme sušnog perioda (63 km).

Ovaj sistem je prilično zapušten, kanali su uglavnom malovodni sa dirigovanim režimom voda. Prirodan proticaj je mali, posebno u sušnom periodu. Kanal Kereš ima funkciju odvođenja i prečišćenih otpadnih voda iz grada Subotice. Iz celog melioracionog sistema se navodnjava svega oko 160 ha obradive poljoprivredne površine. Povećanje obima navodnjavanja može se očekivati nakon izgradnje sistema za snabdevanje vodom "Severna Bačka" koji je počeo da se gradi. Pored ovog sistema izgrađen je još jedan podsistem Tisa–Palić kao višenamenski sistem, ali nije još stavljen u funkciju navodnjavanja.

Pokrivenost prostora mrežom kanala za odvodnjavanje je uglavnom optimalna za sadašnje karakteristike poljoprivredne proizvodnje na ovom prostoru. Određeni nedostaci u funkcionisanju

¹⁹ Prostorni plan opštine Kanjiža

The project is co-financed by the
European Union

sistema u prošlosti su vezani za fizičko stanje kanalskog sistema. Naime, kanali su funkcionalni u meri u kojoj se dosledno sprovode mere redovnog održavanja protočnog profila kanala.

Celokupna površina opštine Kanjiža sem uskog pojasa u nebranjenom delu između minor korita Tise i nasipa prve odbrambene linije obuhvaćena je melioracionim sistemima, odnosno odvodnjava se.

Ova tehnička deonica sa svojim odbrambenim nasipima štiti od poplave 6.400 ha zemljišta kao i naselja: Kanjiža, Martonoš i Horgoš.

Mogućnosti sistema za navodnjavanje su u ovom trenutku ograničene, i svode se na mogućnost navodnjavanja u neposrednoj blizini izgrađenih kanala, u kojima se može obezbediti voda u periodu navodnjavanja.

Na teritoriji Kanjiže delimično je realizovan deo Hidrosistema "Severna Bačka", i to podsistem "Tisa-Palić", zajedno sa krakom do vodotoka Čik i Krivaja. Ovaj podsistem se sastoji od sledećih glavnih celina:

1. crpna stanica "Adorjan",
2. kanal CS "Adorjan" - CS "Velebit" ,
3. crpna stanica "Velebit",
4. Brana Velebit sa akumulacijom,
5. crpna stanica "Orom" ,
6. kanal CS "Orom" - razdelna građevina – jezero Palić,
7. kanal razdelna građevina – vodotok Čik (u izgradnji).

Podzemne vode

Kretanje voda prve izdani na teritoriji opštine Kanjiža ima presudan uticaj na dreniranost čitavog područja.

Najviši nivoi podzemnih voda između reke Tise i linije: Horgoš - Mali Pesak - Zimonjić - Adorjan, što je svakako uticaj same Tise i Kereša.

Snabdevanje vodom

Sistem vodosnabdevanja na teritoriji opštine Kanjiža čine 12 izvorišta, sa 33 bunara, 230 km vodovodne mreže, 11.180 kućnih priključaka.

Stanovništvo opštine snabdeva se vodom zahvatanjem podzemnih voda arterskih i subarterskih izdani. Ukupna eksploatacija podzemnih voda na teritoriji opštine iznosi oko $Q=64$ l/s. Vodozahvatni objekti su isključivo tipa bušenih bunara.

U 10 naselja teritorije SO Kanjiža (Kanjiža, Horgoš, Fodor škola, Zimonjić, Velebit, Orom i Novo Selo, Doline, Trešnjevac, Totovo Selo i Male Pijace) vodosnabdevanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda vrši se pod nadzorom firme "POTISKI VODOVODI" iz Horgoša. Vodosnabdevanjem na području dve Mesne zajednice: MZ Martonoš (naselje Martonoš i Mali Pesak) i MZ Adorjan upravljaju same Mesne zajednice.

Sva naselja u opštini koriste isti resurs podzemnih voda, te je shodno ovome problematika kvaliteta zahvaćene vode približno ista u svim naseljima. Kvalitet vode je relativno konstantan, s obzirom na hidrogeološke i hidrohemijske karakteristike vodonosnog sloja. Postoji izvesna razlika u karakteru voda zahvaćenog na plicem horizontu u odnosu na kvalitet vode na dubljem horizontu.

Kritični parametri u sastavu zahvaćene vode sistemom vodosnabdevanja su amonijak, gvožđe, arsen, utrošak $KMnO_4$, boja i dr. Stepenn prekoračenja graničnih koncentracija je različit od naselja do naselja.

The project is co-financed by the European Union

Odvođenje otpadnih i atmosferskih voda

Kanalisanje otpadnih voda u naseljima opštine Kanjiža se sprovodi po principu separate kanalizacije. Od ukupno 13 naselja u Opštini, samo u naseljima Kanjiža i Horgoš postoji izgrađena kanalizaciona mreža i to u vrlo skromnom obimu u odnosu na sistem vodosnabdevanja.

Sa aspekta prečišćavanja otpadnih voda stanje je identično, sistem prečišćavanja otpadnih voda je realizovan u naselju Kanjiža i na liniji vode i na liniji mulja, dok je u naselju Horgoš izgrađen skromniji uređaj. U ostalim naseljima ne vrši se prikupljanje i odvođenje otpadnih voda fekalnog porekla i upotrebljena voda se upušta u septičke jame.

Odvođenje atmosferskih voda u naseljima se odvija preko otvorene kanalske mreže položene uz ulične saobraćajnice. Mreža kanala je na pojedinim mestima u lošem stanju (kanali su zatrpani ili obrasli rastinjem) i funkcionise kao upojni kanal. Postignuti stepen izgrađenosti je veoma nizak.

PROSTORNI PLAN GRADA SUBOTICE²⁰

Regulisani potoci na teritoriji Grada Subotica su vodotoci Krivaja, Čik i Kereš. Potok Kereš je već delimično zaštićen u okviru zaštićenih prirodnih dobara Opštine – Subotičke pešcare (predeo izuzetnih odlika), Ludaškog jezera (specijalni rezervat prirode), Paličkog jezera (regionalni park) i Selevenjske pustare (specijalni rezervat prirode).

Snagu hidrotehničkih sistema Opštine čini i odluka da se osnovni vodonosni kompleks prvenstveno koristi za snabdevanje naselja vodom. S obzirom na zahtevanu izgrađenost vodnih infrastruktura (rezervoar, vodovodna mreža, kondicioniranje voda i prečišćavanje otpadnih voda) postojeće stanje osnažuje vodne infrastrukture, kao što kanalizacionu mrežu osnažuje opredeljenje za izgradnju separatnog sistema kanalizacije u naseljima Opštine (osim samog grada Subotice).

Slabost trenutnog stanja hidrotehničkih sistema je praksa da se otpadna voda ne prečišćava – izuzev UPOV Subotica, gde se vrši delimično prečišćavanje jer ne postoji izgrađeno tercijarno prečišćavanje – i upuštanjem u površinske vode teži odvođenju sa teritorije Opštine. Stanje pogoršava povezanost kanala površinskih voda i kanalizacije u isti sistem (naročito u Subotici) i činjenica da se resurs pripovršinskih voda zagađuje otpadnom vodom.

Preduslov za ostvarivanje kvaliteta isporučene vode sprečava neizgrađenost institucionalnog vodosnabdevanja u svim naseljima Opštine, a sigurnost očuvanja kapaciteta izvorišta otežava korišćenje vode osnovnog vodonosnog kompleksa za snabdevanje industrije vodom i navodnjavanje. Mana trenutnog stanja vodnih infrastruktura u Subotici je opredeljenje da se opšti sistem kanalizacije proširi na čitav urbanizovani deo naselja.

Jedna od mogućnosti poboljšanja stanja hidrotehničkih sistema je plan razdvajanja sistema Radanovačkih kanala i gradske kanalizacije da bi se obezbedio odvod čistih voda Radanovačkog sliva sa lokacije UPOV-a u Subotici. Za obezbeđenje ekoloških koridora izuzetno je važno ostvarivanje plana o očuvanju prohodnosti dolina vodotokova. Plan istraživanja uzroka promena morfologije korita Paličkog jezera uz usklađivanja karakteristika ustava, preliva i obaloutvrda može da rezultira tehničkim rešenjem za dugoročno održavanje jezera. Održivo stanje okoline Kelebijskog jezera može da rezultira planom istraživanja mogućnosti osposobljavanja Kelebijskog jezera za ribnjak.

Uspostavljanje monitoring sistema radi praćenja stanja i upravljanja korišćenjem resursa je preduslov za održavanje hidrotehničkih sistema. Planovi za izgradnju novih rezervoara, proširenje vodovodnih mreža za sve potrošače uz zamenu azbestcementnih cevi, izgradnja uređaja za

²⁰ Prostorni plan Grada Subotice

The project is co-financed by the European Union

kondicioniranje voda kod svih rezervoara; Subotica-Palić, Bajmok i Čantavir, proširenje kanalizacione mreže i dovršavanje izgradnje sistema za prečišćavanje otpadnih voda, nude mogućnost za poboljšanje stanja vodnih infrastruktura.

S obzirom na oskudicu vode u Opštini, stanje hidrotehničkih sistema je ograničeno paralelnim planom odvođenja vode sa teritorije Opštine i dovođenja vode na teritoriju Opštine. Plan prečišćavanja otpadnih i procepnih voda pomoću mokrih polja i sl. ograničava mogućnost poboljšanja stanja pripovršinskih vodonosnih slojeva. Odsustvo planirane izgradnje uređaja za kondicioniranje za vodozahvate u svim naseljima Opštine ograničava poboljšanje stanja vodosnabdevanja.

Nepostojanje plana da se stopostotno izgradi kanalizaciona mreža za otpadnu vodu, prečišćača otpadnih voda i kanalizacione mreže za atmosferske vode je takođe ograničenje, što nije u skladu sa principima održivog korišćenja prirodnih resursa.

Vodoprivredna rešenja su u saglasnosti sa značajem i uticajem hidrosistema Dunav-Tisa-Dunav i nizom manjih tokova, a naročito jezera, tako da je neophodno:

- Valjano održavati postojeću mrežu odbrambenih nasipa i regulisanih korita,
- Sačuvati i razvijati melioracione sisteme u priobalju vodotokova,
- Zaštiti priobalje i širu zonu Paličkog, a naročito Ludaškog jezera,
- Zaštiti podzemna i površinska izvorišta.

PROSTORNI PLAN GRADA SOMBORA²¹

Snabdevanje vodom

JKP "Vodokanal" Sombor vrši organizovano vodosnabdevanje Grada Sombora (sa prigradskim naseljima Bukovac, Centrala i Šikara), 3 naseljena mesta: Gakovo, Čonoplja i Rastina, koji imaju posebne vodovode i prigradsko-salaškog naselja Lugovo, kao poseban vodovod.

Vodosnabdevanje Grada Sombora se vrši zahvatanjem podzemnih voda na dva načina, iz dubljih vodonosnih horizonata (8 bunara dubine od 120-140 m) i plićih na izvorištu "Jaroš", na kojem je u eksploataciji 15 bunara, sa vodom koja se prerađuje u pogonu za preradu sirove vode koji za sada zadovoljava potrebe. Ukupne količine voda koje se zahvataju na "Jarošu" iznose 220-240 l/s.

Širu zonu zaštite izvorišta predstavlja područje celog Grada Sombora tako da u tom kontekstu sve industrije sa prekoračenim i hazardnim zagađenjima otpadnih voda moraju imati predtretmane za sopstvene otpadne vode, a svi korisnici moraju biti priključeni na kanalizaciju za otpadne vode.

Prema Elaboratu o rezervama i kvalitetu podzemnih voda na izvorištima JKP "Vodokanal" u Somboru pored gradskog izvorišta "Jaroš", postoje još 2 područja na teritoriji Grada Sombora označena kao područja uže zone sanitarne zaštitne (zona II) gradskih bunara "Slaviše Vajnera Čiče", "Stovet", "Jaslice", "Bane Sekulić", "Inpro I", "Inpro II" i posebno gradskog bunara "Goge", ove zone predstavljaju i eksploataciona polja u kojima je zabranjena izgradnja novih eksploatacionih objekata koji bi kaptirali istu izdan koji kaptiraju ovi bunari.

Odvođenje otpadnih i atmosferskih voda

Dužina kanalizacije za otpadne vode u Somboru iznosi oko 100 km, sa oko 5000 priključaka, što je oko 60% kanalisnosti. Neophodno je da kanalisnost u gradu bude 100%. Grad Sombor ima brojne prepumpne stanice i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na bazi biološkog postupka sa aktivnim muljem, značajnog kapaciteta od 180 000 ekvivalentnih stanovnika (ES). Postrojenje je locirano južno od grada u predelu Rokovaca, a za isto je rezervisan prostor za proširenje na 360 000 ES.

²¹ Prostorni plan grada Sombora

The project is co-financed by the European Union

Prikupljanje i oticanje površinskih voda gradskog naselja Sombora je regulisano kanalima atmosferske kanalizacije u naselju. Atmosferska kanalizacija u gradskom naselju je mešovita (kombinacija zatvorenih-zacevljenih i otvorenih kanala) i prikuplja i odvodi oborinske vode kao i vode od pranja ulica.

Postojeći vodoprivredni sistemi

Osnovni vodotoci se grupišu oko reke Dunav, te Hs DTD. Područje preseca veći broj kanala, a glavni su: Veliki Bački kanal, kanal Bezdán-Prigrevica i kanal Sombor-Odžaci.

Značaj mreže kanala ogleda se u sledećim funkcijama:

- mogućnost efikasnijeg odvodnjavanja suvišnih voda sa plodnog obradivog zemljišta;
- navodnjavanje zemljišta u cilju povećanja prinosa po jedinici površine i izmene strukture poljoprivredne proizvodnje;
- ublažavanje posledica povremeno visokih vodostaja Dunava;
- snabdevanje vodom industrije, ribnjaka, i prihvatanje otpadnih voda;
- intenziviranje kombinovanog rečnog i kanalskog saobraćaja;
- mogućnost razvoja turističko-rekreativnih aktivnosti.

Na delu vodnog područja koji je obuhvaćen Prostornim planom Grada Sombora odvodni kanali se javljaju kao jedinstven sistem na nivou prostora obrade.

Kanalska mreža je podeljena površinski na slivove i funkcionalno na nekoliko kategorija (glavni i kanali II i III reda). Cela teritorija grada je ispresecana kanalima, mada je ta ispresecanost neravnomerna.

1. Sistemi zaštite od poplava rečnih voda:

- nasipi I i II odbrambene linije duž reke Dunava, sa zaštitnim šumama i
- nasipi sa objektima na Hs DTD i reci Plazović.

2. Sistem za odvodnjavanje - Celokupna površina Grada Sombora sem uskog pojasa u nebranjenom delu između korita Dunava i nasipa prve odbrambene linije, obuhvaćena je sistemima za odvodnjavanje (meliorativna kanalska mreža sa crpnim stanicama čime se stvaraju uslovi za uspešno odvijanje poljoprivredne proizvodnje).

3. Kanali Hs DTD - Hidrosistem DTD je vodoprivredni sistem koji se sastoji iz kompleksa kanala, hidrograđevina, postrojenja, nasipa i ostalih objekata s kojima se uređuje režim voda Banata i Bačke (nivoi, proticaji, kvalitet). Kao višenamenski, Hs DTD služi za navodnjavanje, snabdevanje ribnjaka, industrije i naselja vodom, plovidbu, rekreaciju, turizam, sportove na vodi, odvodnjavanje suvišnih voda, zaštitu od štetnog dejstva voda i sprovođenje voda koje dotiču sa teritorija susednih zemalja, prihvatanje prečišćenih upotrebljenih voda, i dr.

Od osnovne kanalske mreže vodotoka i kanala na posmatranom području se nalazi:

- Bajski kanal,
- kanal Prigrevica-Bezdan,
- deo kanala Odžaci-Sombor od km 6+060 do km 27+400,
- deo kanala Vrbas-Bezdan od km 38+800 do 80+800, kao i hidrotehnički objekti,
- prevodnice Bezdan i Sombor,
- crpne stanice Bezdan I i II,
- vodozahvatna ustava Bezdan i ustava Srpski Miletić i,
- sigurnosne ustave Šebešfok, Češka Ćuprija i Kupusina.

The project is co-financed by the
European Union

PROSTORNI PLAN OPŠTINE NOVI KNEŽEVAC²²

Snabdevanje vodom

Vodosnabdevanje jednog gradskog, osam seoskih naselja i skoro sve industrije vodom za piće i tehnološke potrebe obavlja se isključivo zahvatanjem podzemnih voda iz vodonosnih sredina osnovnog kompleksa i vodonosnih sredina pliocena. Sva naselja imaju javne vodovode. Zahvatni objekti su isključivo bušeni vertikalni bunar, kojih aktivnih na izvorištima za javno vodosnabdevanje ima oko 18 i njima se prosečno zahvata oko $Q=92$ l/s podzemnih voda.

Vodosnabdevanje naselja Novi Kneževac obavlja se kaptiranjem podzemnih voda osnovnog vodonosnog kompleksa sa 7 bunara na izvorištu, koje se nalazi na severo-istočnoj periferiji grada. Kota terena izvorišta je 84 mANV. Procena prosečne eksploatacije podzemnih voda izvršena je na osnovu fakturisanih količina voda i procenjenih gubitaka, a na osnovu postojeće dokumentacije i procene tehničkih lica u vodovodu Novi Kneževac. Prosečna eksploatacija podzemnih voda sa izvorišta tokom 1998. godine iznosila je oko $Q=40$ l/s. Nivo podzemnih voda izmeren 1998. godine na bunarima na izvorištu iznosi 5 m - 7 m od površine terena. Kvalitet podzemnih voda ne zadovoljava u potpunosti normative za vodu za piće, povećan je sadržaj amonijaka. Na području Novog Kneževca, u krugu fabrike Lepenka, postoji još jedno veće izvorište koje čine 4 bunara. Na tri bunara zahvataju se podzemne vode osnovnog vodonosnog kompleksa, a na jednom podzemne vode formirane u pliocenskim sedimentima. Prosečna eksploatacija procenjena je na osnovu tehnoloških procesa, broja zaposlenih radnika i aktivnosti u proteklom periodu. Procenjena prosečna eksploatacija podzemnih voda iznosi oko $Q=40$ l/s. Kvalitet podzemnih voda zadovoljava normative za vodu za piće.

Odvođenje otpadnih i atmosferskih voda

Odvođenje atmosferskih voda u naseljima se odvija preko otvorene kanalske mreže koja se uliva u najbliže recipijente, vodotoke, kanale, depresije po obodima naselja. Kanali su često obrasli vegetacijom, zapušeni su i ne vrše svoju funkciju.

Kanalisanje naselja u opštini Novi Kneževac se sprovodi po principu separatne kanalizacije. Od svih naselja u Opštini, samo u Novom Kneževcu postoji izgrađena kanalizaciona mreža, i to u skromom obimu, a u toku je izgradnja kanalizacione mreže za pokrivanje celog naselja.

U ostalim naseljima Opštine, evakuacija otpadnih voda se i dalje vrši preko individualnih septičkih jama i upojnih bunara, čime se direktno ugrožava prva izdan.

Kanalizaciona mreža tako je koncipirana, da može odvesti sve upotrebljene vode koje nastaju na teritoriji naselja do planiranog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, odnosno do vodoprijemnika.

Sa aspekta prečišćavanja otpadnih voda, sistem prečišćavanja otpadnih voda nije realizovan ni u jednom naselju Opštine, već se prikupljena otpadna voda upušta u recipijente bez ikakvog prethodnog prečišćavanja.

Odvođenje atmosferskih voda u ostalim naseljima se odvija preko otvorene kanalske mreže položene uz ulične saobraćajnice. Mreža kanala je na pojedinim mestima u lošem stanju (kanali su zatrpani ili obrasli rastinjem) i funkcionise kao upojni kanal. Postignuti stepen izgrađenosti je veoma nizak.

Što se prečišćavanja otpadnih voda tiče, nijedno naselje nema izgrađeno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV), ali postoji dokumantacija za prečištač u Novom Kneževcu, u kojem je izvedeno i nešto kanalizacione mreže.

²² Prostorni plan opštine Novi Kneževac

The project is co-financed by the European Union

4.2.5.3. ENERGETSKA I TELEKOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA

PROSTORNI PLAN GRADA SUBOTICA²³

Energetska infrastruktura

Na teritoriji opštine Subotica prisutni su energoresursi nafta i prirodni gas. Pravo na istraživanje i eksploataciju ima NIS-NAFTAGAS, kompanija za istraživanje i proizvodnju nafte, prirodnog gasa, podzemnih voda i geotermalne energije, kao i njihovu distribuciju. U ataru naselja Kelebija u blizini "Kelebijske šume" i neposredno uz državnu granicu, se nalazi eksploataciono polje sa 21 naftovodom povezanom bušotinom i objektima SOS-1 Ke i SOS-2 Ke. U ataru naselja Hajdukovo, u blizini Ludoškog jezera, se nalazi eksploataciono polje sa 20 naftnih i jednom gasnom bušotinom koje su povezane sa sabirno otpremnom stanicom (SOS) Palić i sabirno gasnom stanicom (SGS) Bački Vinogradi. U zoni Palića su dve hidrotermalne bušotine Pj-1/H i Pj-2/H sa sistemom za pripremu vode. Eventualna izgradnja objekata koji prate eksploataciju nafte i prirodnog gasa (sabirni sistemi, pristupni putevi i sl.), vršiće se na ovom istražnom odnosno eksploatacionom prostoru, kao i predviđen prostor za prioriteta istraživanja mineralnih sirovina na tri lokaliteta: lokalitet Palić-jug, lokalitet Subotica-jugozapad i lokalitet Čantavir-sever.

Na teritoriji opštine Subotica prisutne su mreže i objekti razvodnih gasovoda, produktovoda, prenosnih dalekovoda i TS elektro mreže Srbije. Sva naselja su elektrificirana, ali distributivna mreža zahteva rekonstrukciju kako bi se povećao stepen pouzdanosti, efikasnost i kvalitet elektrosnabdevanja u seoskim naseljima.

Od velikog značaja je razvodni gasovod 06-02 Ø 219,1 mm, od magistralnog gasovoda 06 do Subotice, kao i produktovod CO₂ od fabrike Karbodioksid u Bečeju do Azotare u Subotici.

Prisutni su sledeći prenosni dalekovodi i TS visokog napona:

- DV 400 kV, br. 444 Novi Sad 3-Subotica 3,
- DV 400 kV, br. 454 Subotica 3-Segedin,
- DV 110 kV, br. 133/3 Bačka Topola 1-Subotica 3,
- DV 110 kV, br. 1155 Subotica 3-Bajmok,
- DV 110 kV, br. 1004 Subotica 3-Subotica 4,
- DV 110 kV, br. 1003 Subotica 3-Subotica 4,
- DV 110 kV, br. 1101 Subotica 3-Subotica 2,
- DV 110 kV, br. 1102 Subotica 3-Subotica 2,
- DV 110 kV, br. 135/2 Subotica 3-Segedin,
- DV 110 kV, br. 160/3 Subotica 3-Kanjiža,
- DV 110 kV, br. 135/1 Subotica 3-EVP,
- DV 110 kV, br. 160/4 Subotica 3-EVP,
- TS 400/220 kV Subotica 3,
- TS 110/20 kV Subotica 2,
- TS 110/20 kV Subotica 4,
- TS 110/35/20 kV Subotica 1 i
- EVP Subotica.

Snabdevanje električnom energijom opštine Subotica vrši se preko prenosnog sistema EPS-a, dalekovodima 110 kV na njenoj teritoriji, a to sve je objedinjeno u elektroenergetski sistem Republike. Održavanje i razvoj sistema obavlja "Elektrovojvodina" preko Elektrodistribucije "Subotica".

²³ Prostorni plan Grada Subotice

The project is co-financed by the European Union

Telekomunikacioni sistemi

Teritorija opštine Subotica je pokrivena poštanskom, telegrafskom i telefonskom mrežom, kao i mrežama mobilne telefonije i televizijskog i radio prenosa. Različit je stepen prostorne i funkcionalne razvijenosti pomenutih mreža, tako da je neophodna njihova modernizacija, kompletiranje i širenje prema koncentrisanim korisnicima (naselja, proizvodne i turističko-rekreativne zone).

Međunarodni značaj ima optički kabl u koridoru X b, od Beograda preko Novog Sada, zatim Subotice i dalje Mađarske. Osim međunarodnog značaja preko njega se grad Subotica i ostala naselja opštine povezuju međusobno, kao i sa ostalim delovima Pokrajine Vojvodine i Republike Srbije. Izgrađeni su sledeći optički kablovi koji se zvezdasto račvaju od grada Subotice i integrišu Opštinu:

- Subotica-Mala Bosna-Mišićevo-Bajmok-opština Sombor,
- Subotica-Stari Žednik-opština Bačka Topola,
- Subotica-autoput E-75-opština Bačka Topola,
- Subotica-Bikovo-Gabrić-opština Kanjiža i
- Subotica-Palić-Hajdukovo-opština Kanjiža.

Na području opštine Subotica Mobilna Telefonija Srbije ima petnaest baznih stanica u radu, i to: sedam u samoj Subotici (Subotica 1-centar, 2, 3, 4, 5-Sever, Subotica-Palić i Subotica 1800) i po jednu u naseljima Bajmok, Kelebija, Stari Žednik, Palić, Tavankut, Bikovo, Čantavir i pored Ludoškog jezera.

Preduzeće za telekomunikacije "Telekom Srbija" na teritoriji opštine ima izgrađene sledeće RR sisteme na relacijama:

- Bajmok-Donji Tavankut 120 L1, sa tipom SDH/PDH uređaja: ML 13/8 (frekventnog opsega 12,75-13,25 GHz),
- Čantavir-Otvoreni Univerzitet 120 L1, sa tipom SDH/PDH uređaja: ML 13/8 (frekventnog opsega 17,71-19,70 GHz).

Takođe, "Telekom Srbija" ima sledeće antenske stubove i platforme: Otvoreni Univerzitet, Čantavir, Donji Tavankut i Bajmok.

Od vitalnog značaja je razvijanje kvalitetnog komutacionog sistema u pograničnom pojasu i u saobraćajnom koridoru X b, kao i u okviru funkcionalnih zona Subotice, Bajmoka i Čantavira, kako bi se integrisala naselja opštine, a šire Grad u prostor Republike.

PROSTORNI PLAN GRADA SOMBOR²⁴

Energetska infrastruktura

Postojeći kapaciteti elektroenergetske infrastrukture nameću permanentno usklađivanje sa zahtevima stalno rastuće potrošnje. Izgrađenost prenosne i distributivne mreže je zadovoljavajuća u pogledu pokrivenosti prostora (od ukupnog broja stambenih jedinica na teritoriji grada (35.621), na elektrodistributivnu mrežu je priključeno 35.303, podaci iz 2009. godine), ali ne i u pogledu kapaciteta i tehničkih karakteristika vodova i distributivnih trafostanica, čija izgradnja i rekonstrukcija predstavlja zadatak narednog planskog perioda.

Grad Sombor se napaja električnom energijom preko TS 110/20 kV "Sombor 1" instalisane snage 2X31,5 MVA preko šesnaest 20 kV izvoda, preko TS 110/20 kV "Sombor 2" instalisane snage 2X31,5 MVA preko trinaest 20 kV izvoda i preko TS 400/110 kV "Sombor 3".

Preko TS 110/20 kV "Sombor 1" se preko 20 kV izvoda napajaju sledeća naseljena mesta: oko

²⁴ Prostorni plank Grada Sombora

The project is co-financed by the European Union

Termoenergetska infrastruktura

Nova toplana izgrađena je u skladu sa neophodnim uslovima i postojećim potrebama na novoj lokaciji koja je oko 1.5 km bliža gradskom naselju u odnosu na staru. Projektom je predviđena proizvodnja vrelе vode do 150°C u četiri kotlovske jedinice, svaka po 10 MW toplotne snage. U prvoj fazi ugrađene su 3 kotlovske jedinice dok je za četvrtu predviđen prostor. Osnovno pogonsko gorivo je prirodni gas, a pomoćno mazut. Gasna merno regulaciona stanica je kapaciteta 3500 Sm³/h. Prirodni zemni gas se koristi preko MRS i priključnog gasovoda sa manometarskim pritiskom gasa od 3 bara. Pored centralne kotlarnice postoje i 4 lokalne blok kotlarnice u gradu koje nemaju alternativno gorivo i to su: "Suvajska", "Radišićeva", "Nike Maksimovića" i "Muzej".

Izgradnjom razvodnog gasovoda RG 04-15 Gospođinci-Sombor, stvoreni su uslovi primene prirodnog gasa za zadovoljenje potreba privrednih, komunalnih i individualnih potrošača.

Elektronske komunikacije i informacioni sistemi

Područje Grada Sombora zajedno sa područjima opština Apatin, Kula i Odžaci u telefonskom saobraćaju čini područje mrežne grupe Sombor. U Somboru je smeštena glavna ATC Sombor tipa EWSD, a u Kuli je čvorna centrala tipa EWSD.

Optički kablovi su položeni prema svim većim mestima u gradu, a u toku je priprema dokumentacije za proširenje postojećih optičkih relacija izgradnjom novih kablova sa većim kapacitetom i boljim karakteristikama prenosa i to prvenstveno u magistralnoj ravni.

U gradu Somboru je realizovan lokalni optički prsten koji povezuje veće komutacione čvorove u gradu i obezbeđuje mogućnost za povezivanje velikih korisnika na optičku mrežu, a u perspektivi treba planirati zatvaranje i lokalnih prstenova između naselja tako da se obezbedi dvostrano napajanje svakog naselja.

U pogledu kvaliteta telefonskog saobraćaja ostvaren je stepen digitalizacije 100% na području cele mrežne grupe, a u gradu Somboru nema više dvojničkih priključaka. Digitalne komutacije starije generacije se nalaze u Stapar, Gakovu i deo pretplatnika na centrali AXE u Somboru. Nove savremene komutacije u sistemu EWSD i HUAWEI su puštene u svim ostalim većim naseljima i za najveći broj pretplatnika u samom gradskom naselju.

Širokopojasne usluge su omogućene pretplatnicima u Somboru, Bezdanu, Kljajićevu, Čonoplji, Rastini, Bukovcu, Centrali, Nenadiću, Stanišiću, Bačkom Monoštoru, Doroslovu, Stapar, Riđici, Gakovu, Telečkoj, Kozari, Lugovu i Svetozaru Miletiću. U narednom periodu širokopojasne usluge će biti obezbeđene u svim većim naseljima. Sem prenosa podataka velikim brzinama preko širokopojsanog pristupa korisnicima se nudi i usluga IPTV i HDTV.

Pokrivenost grada kablovsko-distributivnim sistemom je veoma dobra, uz ocenu da je mreža samo delimično kablirana pod zemljom, dok se u najvećem delu ona prostire kroz vazduh. Internet mreža u gradu je na visokom nivou, prisutan je i bežični (wireless) kao i internet putem KDS-a i uz pomoć ADSL-a.

PROSTORNI PLAN OPŠTINE NOVI KNEŽEVAC²⁵

Gasovodna i naftovodna infrastruktura

Na teritoriji opštine Novi Kneževac izgrađen je razvodni gasovod od MG-06-01 do Novog Kneževca sa GMRS "Novi Kneževac", a na teritoriji opštine Novi Kneževac gasifikovano je samo naselje Novi Kneževac.

²⁵ Prostorni plan opštine Novi Kneževac

The project is co-financed by the European Union

Postojeći kapaciteti i izgrađenost gasovodne infrastrukture nisu na zadovoljavajućem nivou, ali pružaju mogućnost njenog daljeg razvoja i proširenja u cilju obezbeđenja zemnog gasa za sve korisnike na predmetnom području i bolje eksploatacije zemnog gasa.

Na teritoriji opštine Novi Kneževac nalaze se naftne bušotine i objekti koji prate eksploataciju, ali nema izgrađenih naftovoda. Celo područje Opštine predviđeno je za istražne geološke radnje.

Prilikom izgradnje novih objekata, kao i istražnih radova, potrebno je posebno obratiti pažnju na zaštićena prirodna dobra na ovom prostoru. Takođe, potrebno je voditi računa o smanjenju konflikta između korišćenja energetskih resursa i zaštite životne sredine (naselja, stanovništva, zemljište, itd.) i preduzimanje odgovarajućih mera za saniranje negativnih posledica (program rekultivacije, revitalizacije, otklanjanja šteta itd.).

Elektroenergetska infrastruktura

Snabdevanje električnom energijom potrošača u opštini Novi Kneževac obezbeđeno je iz trafostanice TS 110/20 kV "Kanjiža", snage 2 H 31,5MVA preko tri 20 kV izvoda. U Opštini je izgrađeno 76 distributivnih trafostanica.

Izgrađenost prenosne i distributivne mreže je zadovoljavajuća u pogledu pokrivenosti prostora, ali ne i u pogledu kapaciteta i tehničkih karakteristika vodova i distributivnih trafostanica.

Sekundarna (niskonaponska) mreža neposredno napaja potrošače i može se konstatovati da pokriva sva naseljena mesta. Postojeća niskonaponska mreža je najvećim delom nadzemna. Rekonstrukcija niskonaponske mreže u naseljima je delimično izvršena, te je potrebno u potpunosti istu izvršiti.

Telekomunikaciona infrastruktura

Telekomunikaciona infrastruktura, na području Opštine, kojom su obuhvaćeni telekomunikacioni objekti, telefonske centrale, radio-bazne stanice, spojni putevi i primarna mreža u naseljima većim delom, i po kvalitetu, i po kapacitetu nije na zadovoljavajućem nivou. Pristupna i razvodna mreža nije na zadovoljavajućem nivou, veliki deo je izgrađen nadzemno i nedovoljnog kapaciteta.

U manjim naseljima, još uvek nije izvršena automatizacija i digitalizacija telekomunikacione opreme i sistema.

Na teritoriji Opštine u funkciji je i radio-relejni sistem prenosa i to:

- Novi Kneževac-Kanjiža
- Novi Kneževac-Đala
- Novi Kneževac-Banatsko Arandjelovo

sa izgrađenim antenskim stubom u Novom Kneževcu i platformama u Đali i Banatskom Arandjelovu.

Za potrebe sistema GSM mreže mobilnih telekomunikacija na prostoru opštine Novi Kneževac izgrađene su bazne radio – stanice postojećih operatera na području KO Novi Kneževac, KO Banatsko Arandjelovo, KO Đala, KO Srpski Krstur i KO Majdan.

PROSTORNI PLAN OPŠTINE KANJIŽA²⁶

Na prostoru obuhvaćenom Planom postoji izgrađena prenosna i distributivna mreža, koju je u cilju kvalitetnog i pouzdanog snabdevanja električnom energijom potrošača potrebno revitalizovati i obezbediti dvostrano napajanje.

Potrošači na teritoriji opštine Kanjiža snabdevaju se električnom energijom iz postojeće trafostanice TS "Kanjiža", 110/35/20 kV naponskog prenosa. Ova trafostanica napaja i trafostanicu 35/10 kV

²⁶ Prostorni plan opštine Kanjiža

The project is co-financed by the
European Union

"Horgoš". Trafostanica TS "Kanjiža", 110/35/20 kV je locirana u južnom delu naselja Kanjiža i vezana je u 110 kV prsten Kanjiža-Subotica-B.Topola-Srbobran-Senta. Trafostanica je građena tako da mogu da se ugrade dva trafoa snage po 31,5 MVA, ali su trenutno ugrađena dva trafoa snage 20 MVA i 31,5 MVA.

Trafostanica 35/10 "Horgoš" napaja se sa TS "Kanjiža", 110/20/35 kV, 35 kV dalekovodom i ima rezervno napajanje sa TS "Senta", 110/35 kV. Građena je za snagu od 2x4 MVA, ali je u sadašnjem trenutku instalisana snaga od 4+2.5 MVA.

Na teritoriji opštine Kanjiža nalaze se 110kV dalekovodi, DV br. 160/2 Kanjiža -Senta 1, DV br. 160/3 Kanjiža-Subotica 3 i DV br. 135/2 Subotica 3-granica-Segedin.

Sadašnji razvoj elektronske komunikacione infrastrukture nije na nivou koji bi zadovoljio sve potrebe građana i privrede. U narednom periodu, u oblasti komutacionih sistema, neophodno je uvođenje digitalne tehnologije, kako za nove objekte, tako i zamena postojećih analognih komutacionih sistema, tj. analognih telefonskih centrala, dovoljnog kapaciteta, kojim će se omogućiti neophodno ukidanje dvojničkih i instalacija digitalnih (ISDN i HDSL) telefonskih priključaka.

Digitalizaciju je potrebno izvršiti na svim nivoima, što podrazumeva i uvođenje optičkih kablova u mesne mreže i do krajnjih korisnika. Digitalizaciju i proširenje komutacionih sistema pratiće i proširenje transportne mreže, zasnovane na postojećim i novim optičkim kablovima i sistemu prenosa najsavremenije digitalne tehnologije.

U skladu sa planovima razvoja, planirane su optičke kablovske veze viših nivoa od Kanjiže do Subotice, Novog Kneževca i Sente.

Za prijem i distribuciju satelitskih i zemaljskih radio i TV programa, u svim naseljima potrebno je izgraditi kablovski distribucionni sistem. Prema savremenim tehničkim standardima, kablovski distributivni sistem (KDS) je višenamenski širokopojasni telekomunikacioni sistem namenjen, kako distribuciji radio i TV signala, tako i pružanju širokopojasnih interaktivnih, tj. dvosmernih servisa korisnicima.

4.2.6. ZDRAVSTVO I SOCIJALNA ZAŠTITA

4.2.6.1. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Sistem zdravstvene zaštite stanovništva u području, neposredno se sprovodi preko mreže zdravstvenih ustanova i uslovljen je razvijenošću organizacije i tehnologije rada:

- Dom zdravlja
- Klinički centar
- Zdravstveni centar:
 - Opšta bolnica
 - Dom zdravlja
- Opšta bolnica
- Specijalna bolnica
- Klinika/Zavod
- Zavod za zaštitu zdravlja
- Apotekarska ustanova

Zdravstvenu zaštitu na primarnom nivou obezbeđuju domovi zdravlja u državnoj svojini, koji su osnovani za teritoriju jedne ili više opština, odnosno grada, u skladu sa Planom mreže.

Ustanove zdravstvene zaštite na primarnom nivou

The project is co-financed by the European Union

Na primarnom nivou, zdravstvena zaštita se ostvaruje u tri tipa zdravstvenih ustanova. Dom zdravlja, ogranak - zdravstvena stanica, zdravstvena ambulanta. Dom zdravlja u državnoj svojini osniva opština na teritoriji jedne ili više opština, odnosno grada. Dom zdravlja (DZ) je zdravstvena ustanova u kojoj se obezbeđuje preventivna zdravstvena zaštita za sve kategorije stanovnika, hitna medicinska pomoć, opšta medicina, zdravstvena zaštita žena i dece, patronažna služba, kao i laboratorijska i druga dijagnostika. U DZ obezbeđuje se prevencija i lečenje u oblasti stomatološke zdravstvene zaštite, zdravstvena zaštita zaposlenih, odnosno medicina rada, fizikalna medicina i rehabilitacija, kao i sanitetski prevoz, ako obavljanje ove zdravstvene delatnosti nije organizovano u drugoj zdravstvenoj ustanovi na teritoriji za koju je osnovan DZ. U DZ obavlja se i farmaceutska zdravstvena zaštita, kao i laboratorijska, radiološka i druga dijagnostika. U DZ, u zavisnosti od broja stanovnika u opštini, kao i njihovih zdravstvenih potreba, udaljenosti najbliže opšte bolnice, odnosno postojanja drugih zdravstvenih ustanova u opštini, može se obavljati i druga specijalističko-konsultativna delatnost, organizovati porodilište i stacionar za dijagnostiku i lečenja akutnih i hroničnih bolesti.

U skladu sa članom 95. Zakona o zdravstvenoj zaštiti (Sl. glasnik RS 107/2005), u DZ se obezbeđuje najmanja preventivna zdravstvena zaštita za sve kategorije stanovnika, hitna medicinska pomoć, opšta medicina, zdravstvena zaštita žena i dece, patronažna služba, kao i laboratorijska i druga dijagnostika. U DZ obezbeđuje se i prevencija i lečenje u oblasti stomatološke zdravstvene zaštite, zdravstvena zaštita zaposlenih, odnosno medicina rada i fizikalna medicina i rehabilitacija. Takođe, u skladu sa Planom mreže i potrebama stanovništva, može se obavljati i specijalističko-konsultativna delatnost koja nije u vezi sa bolničkim lečenjem (član 96).

Primarna zdravstvena zaštita u obezbeđuje se u DZ preko izabranog lekara. Izabrani lekar može biti:

- Doktor medicine ili doktor medicine specijalista za oblast opšte medicine
- Specijalista medicine rada
- Doktor medicine specijalista pedijatrije
- Doktor medicine specijalista ginekologije
- Doktor stomatologije (**Tabela 12, Aneks 1, Pregled lekara 2011**).

Apoteka, ogranak, jedinica. Apoteku u državnoj svojini osniva opština na teritoriji jedne ili više opština, odnosno grada.

Zavod je zdravstvena ustanova koja sprovodi zdravstvenu zaštitu pojedinih grupacija stanovništva, odnosno zdravstvenu delatnost iz pojedine oblasti zdravstvene zaštite. Zavod u državnoj svojini osniva grad ili drugi osnivač (radna organizacija).

U Domovima zdravlja područja obuhvata Analize zaposlen je ukupno 701 lekar. Broj stanovnika u obuhvatu iznosi 378 stanovnika na jednog lekara (prema poslednjem popisu stanovništva).

Bolnice su zdravstvene ustanove koje obezbeđuju stacionarnu i specijalističko-konsultativnu zdravstvenu delatnost, kao nastavak dijagnostike, lečenja i rehabilitacije započete na primarnom nivou, ili kada su, zbog složenosti i težine oboljenja, potrebni posebni uslovi u pogledu kadrova, opreme i smeštaja.

Zdravstvena zaštita po opštinama

Grad Sombor

U službi opšte medicine koja obezbeđuje zdravstvenu zaštitu odraslog stanovništva na području opštine Sombor, radi 284 lekara i 104 zdravstvena radnika sa višom i srednjom stručnom spremom. Na jednog lekara dolazi u proseku 308 stanovnika te je obezbeđenost lekarima u skladu sa Pravilnikom o uslovima za obavljanje zdravstvene delatnosti (1 lekar na 2.000 stanovnika). Brojčani odnos lekara i sestara iznosi 1:2,3. Služba ima 20 punktova. U 12 punktova službe medicine rada na području opštine Sombor zaposleno je 18 lekara i 32 zdravstvena radnika.

The project is co-financed by the European Union

Služba dispanzerske dečije zaštite obezbeđuje, preuzima i sprovodi odgovarajuće mere zaštite zdravlja odojčadi i male dece u cilju unapređenja i održavanja njihovog zdravstvenog stanja i poboljšanja uslova za normalan fizički i psihički razvoj. Zdravstvenu zaštitu dece u opštini obezbeđuje 5 lekara i 10 zdravstvenih radnika sa višom i srednjom stručnom spremom. Služba za zdravstvenu zaštitu školske dece i omladine obezbeđuje zdravstvenu zaštitu školske dece i omladine uzrasta 7-19 godina. Zdravstvenu zaštitu jednom dispanzeru obezbeđuju 5 lekara i 10 zdravstvenih radnika. Obezbeđenost školske dece lekarima nije u skladu sa Pravilnikom o uslovima za obavljanje zdravstvene delatnosti (1 lekar na 1.800 dece) u Somboru gde na jednog lekara dolazi 3.013 dece.

Žene predstavljaju vulnerabilnu kategoriju stanovništva pa se njihovoj zdravstvenoj zaštiti posvećuje posebna pažnja. Posebna zdravstvena zaštita žena podrazumeva zaštitu u toku trudnoće, porođaja, puerperijuma, zdravstvenu zaštitu u vezi sa planiranjem porodice kao i dijagnostiku i terapiju oboljenja

ženskog genitalnog trakta. Obezbeđenost lekarima prema Pravilniku (1 lekar na 5.000-8.000 žena starijih od 15 godina) nije zadovoljavajuća u Somboru. Karijes i druga oboljenja usta i zuba spadaju u najrasprostranjenija oboljenja u svetu. Uzrok treba tržiti u pogrešnom načinu ishrane, nedovoljnoj higijeni usta i zuba i nedovoljnoj organizovanoj preventivnoj zaštiti. U 40 punktova zdravstvenu zaštitu obezbeđuje 31 lekar i 58 zubnih tehničara i asistenata. Na jednog stomatologa u proseku dolazi 3.173 stanovnika.

Stacionarne potrebe stanovništva na području opštine Sombor obezbeđuje Opšta bolnica u Somboru. U opštoj bolnici u Somboru zaposleno je 65 % zdravstvenih i 35% nemedicinskih radnika.

Opština Kanjiža

U opštini Kanjiža zdravstvena zaštita se ostvaruje putem sledećih institucija i organizacionih karakteristika i rešenja:

- Specialna bolnica za rehabilitaciju „Banja Kanjiža“ (osnivač APV, bolničko lečenje),
- Dom zdravlja Kanjiža (1 Zdravstvena stanica, 8 ambulanata, 7 apoteka) (osnivač SO Kanjiža, primarna zdravstvena zaštita),
- pružanje zdravstvenih usluga je obezbeđeno za 27.510 stanovnika opštine Kanjiža, na 13 naseljenih mesta i na ukupnoj površini od 400 km².
- Zdravstvena zaštita na teret sredstava Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje se ostvaruje godišnje u vrednosti od cca. 300.000.000 dinara budžeta za opštinu Kanjiža.
- preko 70 visokokvalifikovanih zdravstvenih radnika obezbeđuje se kvalitet i stručnost izvršenih zdravstvenih usluga.
- U naseljenim mestima van grada Kanjiža organizuje se služba opšte medicine (na 1.600 odraslog stanovništva sledi 1 doktor medicine (Orom, Martonoš, Male Pijace, Trešnjevac i grupa naselja Adorjan, Zimonić, Velebit, Totovo Selo) i 3 doktora medicine i 1 pedijatar u Horgošu).
- Pružanje usluga zdravstvene zaštite u naseljenim mestima opštine se odvija po zakonom predviđenim tehničkim i higijenskim uslovima.
- Dom zdravlja Kanjiža saraduje sa ustanovama sekundarne i tercijalne zdravstvene zaštite radi obezbeđenja zdravstvene zaštite višeg nivou građanima opštine Kanjiža.
- Na teritoriji opštine Kanjiža, zdravstvena zaštita stanovništva se vrši i u deset registrovanih privatnih lekarskih ordinacija (5 stomatoloških ordinacija, 1 oftalmološka, 1 ginekološka, 2 ordinacije opšte medicine, 1 poliklinika).
- Promet lekova se vrši u državnoj apoteci (u 7 naseljenih mesta) i u 3 privatne apoteke (Kanjiža, Horgoš).

The project is co-financed by the
European Union

- Bolničko lečenje u opštini Kanjiža se bazira na prirodno bogatstvo termalne vode i blata
- prisutan je razvojni prioritet za banjski i zdravstveni turizam na lokalnom i pokrajinskom nivou
- finansijski plasmani i obaveze zdravstvenih ustanova ukazuju na visok nivo zaduženosti sa izrazitim porastom
- Dom zdravlja Kanjiža po dotrajalosti opreme je na prvom mestu u regionu (68,99%). Vrednost opreme po radniku je najniža u ovoj ustanovi u poređenju sa ostalim domovima zdravlja. Specijalna bolnica za rehabilitaciju „Banja Kanjiža“ je takođe jedna od ustanova sa najsiromašnijom opremom (stepen istošenosti je 66,48%).
- U slučaju Doma zdravlja Kanjiža finansijski transferi iz opštinskog budžeta (2,35%) ne dostižu republički prosek (2,86%), a zaostaju i od pokrajinskog proseka (2,48%).
- Stanovništvo opštine Kanjiža pripada grupi opština sa „dubokom demografskom starošću“, gde se prosečna starost stanovništva kreće između 40-43 godine života. U tri sela (Velebit, Doline, Mali Pesak) prosečna starost stanovništva je iznad 45, dok udeo stanovništva starijeg od 65 godine je izrazito visoko.
- Posebna pažnja se posvećuje sledećim korisnicima zdravstvene zaštite: deca (4.896), odraslo stanovništvo (17.154), lica starija od 65 godina (4.704), žene preko 15 godina života (11.613), trudnice (144).

U opštini Kanjiža u 2008. godini registrovano je 90.348 poseta kod lekarima opšte medicine. Prema svojstvu osiguranika udeo radnika je 41% (nosioci prava 26%), zemljoradnici 5%, i ostale kategorije pacijenata 54% (Romi, nezaposlena lica, itd.). Opređenost pacijenata (izbor lekara) u opštini Kanjiža se permanentno povećava, u 2010. godini iznosi 87% (10. mesto u Srbiji). Prosečna potrošnja leka na recept u oblasti opšte medicine je 1.533,15 dinara, u oblasti pedijatrije 228,40 dinara. Procenat preventivnih aktivnosti lekara opšte prakse u opštini je 3,45%, dok preventiva u oblasti rada pedijatrije 22,12%. Stomatološkom zdravstvenom zaštitom su obuhvaćene populacije do 18. godine života i osiguranici stariji od 65 godina. U opštini Kanjiža u privatnom sektoru je najjača upravo stomatološka zdravstvena zaštita, koja funkcioniše sa 5 privatnih stomatoloških ordinacija i zapošljava preko 10 zaposlenih.

Opština Novi Kneževac

Specijalna bolnica za psihijatrijske bolesti „Sveti Vračevi“- do 1992. godine, psihijatrija je radila u sastavu Medicinskog centra koji je u svom sklopu imao Dom zdravlja i stacionar sa ukupno 433 postelje. Zbog ogromne disproporcije kapaciteta odlukom Ministarstva zdravlja Republike Srbije osnovana je Specijalna neuropsihijatrijska bolnica „Sveti Vračevi“. Od 2008. godine ustanova nosi naziv Specijalna bolnica za psihijatrijske bolesti „Sveti Vračevi“ i jedna je od tri Specijalne bolnice na teritoriji Vojvodine. Prema Uredbi o planu mreže zdravstvenih Ustanova, bolnica ima kapacitet od 300 postelja. Od svog formiranja do danas Specijalna bolnica pruža sveobuhvatnu neuropsihijatrijsku zaštitu svojim korisnicima. Osnovna delatnost ove Ustanove je u domenu sekundarne zaštite odnosno lečenja duševnih poremećaja koje ostvaruju radom pet psihijatrijskih kao i jedno neurološko odeljenje. Pri tom pruža se kompletno lečenje i zbrinjavanje duševno obolelih lica pokrivajući psihijatrijsku patologiju celog regiona: psihoze, bolesti zavisnosti, afektivne poremećaje, psihoorganske syndrome i dr. U okviru Ustanove organizovanje i rad polikliničke neurološke i psihijatrijske ambulante, sa EEG kabinetom, Dopler kabinetom i dnevnom bolnicom. U okviru dnevne bolnice i stacionara organizovana je psihosocijalna rehabilitacija sa psihoterapijom i radno-okupacionom terapijom. Kadrovska struktura zaposlenih:

- Psihijatar - 2
- neuropsihijatar - 3
- neurolo - 1
- psihologa - 1
- socijalni radnik - 1
- lekari opšte medicine na specijalizaciji
- 6 za psihijatra i 1 internedecine

The project is co-financed by the European Union

- lekari opšte medicine 1
Medicinsko osoblje sa SSS 76.

Dom zdravlja Novi Kneževac pruža zdravstvene usluge stanovništvu opštine Novi Kneževac u oblasti primarne i sekundarne zdravstvene zaštite. U cilju efikasnijeg i racionalnijeg obavljanja delatnosti i kontrole stručnog rada u Domu zdravlja, obrazovane su sledeće organizacione jedinice:

1. Služba za zdravstvenu zaštitu odraslih stanovnika i zaposlenih, za hitnu medicinsku pomoć, kućno lečenje i negu
2. Služba za zdravstvenu zaštitu dece, školske dece i žena sa polivalentnom patronažom
3. Služba za stomatološku zdravstvenu zaštitu
4. Služba za laboratorijsku, radiološku, ultrazvučnu i drugu dijagnostiku
5. Specijalističko – konsultativna služba za oblasti:
 - internomedicine
 - oftalmologije
 - pneumoftizilogije
6. Stacionar za internističke bolesti sa porodilištem
7. Služba za farmaceutsku zdravstvenu delatnost – Apoteka
8. Služba za pravne, ekonomsko – finansijske i tehničke poslove.

Kadrovska struktura zaposlenih u Domu zdravlja Novi Kneževac: ukupan broj zaposlenih sa stanjem na dan 30.06.2009. godine iznosi 131 radnik, a od tog broja 96 su zdravstveni radnici i 35 su nezdravstveni radnici.

Grad Subotica

Dom zdravlja Subotica je osnovan je 2006. godine ima 640 zaposlenih. Dom zdravlja Subotica obrazuju sledeće organizacione jedinice:

- Služba za opštu medicinu (24 zdravstvene stanice/ambulante)
- Služba za hitnu medicinsku pomoć
- Služba za zdravstvenu zaštitu radnika (11 preduzetnih ambulanti)
- Stomatološka služba (razučena u 22 punkta)
- Služba za zdravstvenu zaštitu žena i dece
- Dispanzer za plućne bolesti i tuberkulozu
- Laboratorijska služba
- Specijalističko-poliklinička konsultativna služba
- Služba za unapređenje zdravlja i prevenciju bolesti

U okviru Doma zdravlja funkcionišu:

- Savetovalište za mlade
- Savetovalište za polno prenosive bolesti

Opšta bolnica Subotica je osnovana 2007. g., raspolaže sa 800 postelja od kojih je 376 namenjeno za 7 odeljenja hirurških grana, a preostale 424 postelje za 9 odeljenja interne medicine.

Apoteka Subotica je osnovana 1993. g., raspolaže sa 17 ogranaka, a delatnost obavlja 100 zaposlenih. Osnovni zadatak Apoteke je da korisnicima zdravstvene zaštite obezbedi potrebne lekove i pomagala, neophodne informacije o primeni istih, kao i savetodavnu ulogu u prevenciji. Kao primer dobre prakse ističe se vakcinacija protiv Hepatitisa B, koja za cilj ima naknadnu vakcinaciju dece koji je nisu primili u predviđenoj dobi.

Zavod za zaštitu zdravlja Subotica je osnovan 1912. godine, delatnost realizuje 174 zaposlenih. Služba higijene i zaštite životne sredine, Služba epidemiologije, mikrobiologije sa parazitologijom i virusologijom, Služba socijalne medicine i zdravstvene statistike, Služba za zajedničke nemedicinske poslove, sastavni su delovi ove visoko specijalizovane ustanove. Zavod svoje usluge pruža korisnicima Severnobačkog okruga i šire.

The project is co-financed by the European Union

4.2.6.2. SOCIJALNA ZAŠTITA

U području Analize je ukupno 23.061. Najveći broj korisnika socijalne zaštite su odrasli.
(tabela XXX, aneks 1)

Grad Sombor

Shodno svojim nadležnostima i definisanim prioritetima za rešavanje problema iz ove oblasti, Opština Sombor zajedno sa institucionalni nosiocima finansira sledeće aktivnosti:

- jednokratnu pomoć za troškove smeštaja u prihvatnoj stanici,
- program pomoći u kući (na niskom nivou i stepenu realizacije),
- podrška prilikom prvog smeštaja u ustanove socijalne zaštite,
- troškove sahrane,
- rad mobilnih timova.

Pored navedenih, prihvatanjem inicijativa stručnih službi pokrenuti su i projekti, odnosno aktivnosti na proširenju kvaliteta pružanja usluga iz oblasti socijalne zaštite, kao što su:

1. služba za zaštitu žrtava nasilja pri Centru za socijalni rad,
2. službu savetovališta,
3. hrana na točkovima (realizuje Gerontološki centar),
4. rad humanitarnih organizacija i udruženja, kao i
5. finansiranje angažovanja četiri personalna asistenta.

U pogledu institucionalnih nosilaca socijalne zaštite u opštini Sombor može se istaći da su Gerontološki centar, Dom za decu i omladinu „Miroslav Antić- Mika“ i Centar za socijalni rad u prethodnom periodu veoma dobro obavljali različite aktivnosti i pored nedostataka finansijskih i drugih resursa. Angažovanjem i motivacijom zaposlenih ove institucije od regionalnog značaja uspešno su održavale usluge i kroz programe i projekte sa pokrajinskim, republičkim, međunarodnim, ali i donatorskim i institucijama iz drugih opština. Primeri dobrih praksi iz drugih sredina implementirani su i u njihovom radu.

Gerontološki centar u okviru kojeg rade dom za stare i dom za penzionere. Dom za penzionere lociran je u gradu (u urbanoj zoni u MZ Selenča) radi se o ustanovi visoke kategorije smeštaja i objekat za negu starih lica lociran u mirnijem delu, na periferiji grada. U ovom trenutku Gerontološki centar zbrinjava oko 400 korisnika prava u socijalnoj zaštiti uglavnom sa područja opštine Sombor.

Dom za decu i omladinu „Miroslav Antić-Mika“ u okviru kojeg se nalazi domski deo i prihvatna stanica. Prihvatnu stanicu je osnovala i sve nadležnosti ima lokalna samo uprava. Ova institucija pruža usluge smeštaja dece koja se nalaze u situaciji visokog stepena rizika zbog nasilja u porodici, zanemarivanja od strane roditelja i napuštanja dece od strane roditelja.

Nosilac poslova socijalne zaštite u opštini Sombor jeste Centar za socijalni rad, koji kao uputni organ ostvaruje prava građana, pruža usluge socijalne zaštite i sprovodi mere. Javna ovlašćenja i prenete nadležnosti zasnivaju se na sledećim zakonskim i podzakonskim aktima:

1. Zakon o socijalnoj zaštiti i obezbeđivanju socijalne sigurnosti građana.
2. Porodični zakon.
3. Zakon o prekršajima.
4. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija prema maloletnicima.
5. Zakon o izbeglicama i Uredba o zabrinjavanju izbeglica.
6. Odluka o socijalnoj zaštiti građana na teritoriji opštine Sombor.

Centar za socijalni rad u okviru dve stručne službe pruža usluge pojedincima i porodicama koje su stanju socijalne potrebe. Usluge, mere i prava, a po prioritetima ostvaruju deca i mladi, stari, bolesni, invalidi, pojedinci i porodice, kao i socijalne grupe.

The project is co-financed by the European Union

Postojeće stanje u oblasti socijalne zaštite na lokalnom nivou pokreće dva važna pitanja: koji su preduslovi i prepreke za razvoj usluga koje su u nadležnosti lokalnih vlasti i da li se iz analize postojeće situacije mogu izvući neke pouke za nastavak procesa decentralizacije u ovoj oblasti. Naime, veoma je složen odgovor na pitanje u kojoj meri su lokalne samouprave spremne da se uključe u proces transformacije ovih institucija i da li se kroz lokalne planove socijalne zaštite mogu predvideti i realizovati alternativne usluge bez čijeg razvoja neće biti moguće sprovesti proces deinstytucionalizacije. To je svakako povezano sa mogućnostima lokalne samouprave da finansira reformisane institucije iz oblasti socijalne zaštite u delu pružanja usluga dnevnih boravaka za osobe sa invaliditetom i rada tzv. skloništa ukoliko bi to bilo isključivo u njenoj nadležnosti. Izmene zakonske regulative definišaće i nadležnost i odgovornost institucija koje će i u buduće finansirati razvoj socijalne zaštite na lokalnom nivou sredstvima budžeta Republike Srbije. Na osnovu jasno definisanih nadležnosti republičkih i lokalnih nosilaca biće potrebno razviti mehanizme za obavljanje svih funkcija u transformisanim institucijama socijalne zaštite, kako bi se u najkraćem roku premostile prepreke za ubrzanje procesa izgradnje visokokvalitetne socijalne zaštite u skladu sa Nacionalnom strategijom za smanjenje siromaštva.

Opština Kanjiža

Centar za socijalni rad ima najšira ovlašćenja u pružanju usluga socijalne zaštite zagarantovano zakonskim odredbama. U toku svake godine oko 4000 korisnika sa teritorije opštine Kanjiža ostvari neki oblik prava u Centru za socijalni rad.

Otvoren je dnevni boravak „Gnezdo“ koji se bavi prihvatom i privremenim zbrinjavanjem dece iz marginalizovanih grupa, tu se sprovodi obuka hraniteljskih porodica, osnovan je klub samohranih roditelja, odvijaju se kontaktiranja između dece i roditelja koji su u brakorazvodnom ili postrazvodnom sporu.

Gerontološki centar

Centar pruža usluge smeštaja za nezavisna, poluzavisna i zavisna, psihički očuvana stara i odrasla lica. Na smeštaju je trenutno 80 korisnika. Centar svojim korisnicima pruža usluge stanovanja, ishrane, nege, zdravstvenu zaštitu, kulturne, zabavne, rekreativne i radno okupacione aktivnosti, usluge socijalnog rada i druge usluge u zavisnosti od potreba korisnika.

Centar za pružanje usluga socijalne zaštite opštine Kanjiža

Opštinska ustanova socijalne zaštite koja je osnovana sa strane Skupštine opštine Kanjiža. U okviru svoje delatnosti Centar pruža usluge dnevnog boravka i usluge personalne asistencije, organizuje edukaciju za integraciju u radnu i životnu sredinu. Okuplja i saraduje sa organizacijama, koje se bave zaštitom interesa osoba sa različitim vrstama invalidnosti.

Nevladine organizacije i udruženja građana sa poljem delovanja u oblasti socijalne zaštite

Crveni krst u Kanjiži organizuje redovne aktivnosti u okviru zdravstvene delatnosti: promocija zdravlja, prva pomoć, akcije dobrovoljnog davanja krvi, briga o zdravlju ljudi u zajednici, rad sa podmlatkom i omladinom, razvoj volonterizma kod mladih, akcije u oblasti socijalne zaštite. Udruženja građana sa delatnošću na polju socijalne zaštite aktivno rade na projektima, i stabilno pružaju adekvatan oslonac državnom sektoru. Njihov broj se kreće oko 15 među kojima se nalaze lokalna i opštinska udruženja, kao i nekoliko brojeva međuopštinskih NVO.

Opština Novi Kneževac

Procentualni udeo stanovništva korisnika socijalne i porodično-pravne zaštite iznosi 18,65%. Primetno je da se broj korisnika povećava poslednjih godina što dovodi do zaključka o konstantnom padu standarda stanovništva. Najveći broj korisnika socijalne zaštite jesu porodice koje ostvaruju materijalno obezbeđenje porodice. Najbrojnija grupacija korisnika prava u socijalnoj zaštiti su odrasla lica (preko 50%). U grupi odraslih su identifikovane tri značajne grupacije, a to su

The project is co-financed by the European Union

nezaposleni, osobe sa invaliditetom i porodice u krizi, što govori o nastavku osiromašenja stanovništva, a s druge strane o čestoj pojavi nefunkcionalnosti porodice. Postoji konstantno usavršavanje radnika Centra za socijalni rad u oblasti hraniteljstva, kako bi se broj dece na smeštaju u ustanove socijalne zaštite smanjio, ali i ukupan broj dece obuhvaćeno ovim vidom zaštite. Takođe se radi i na stvaranju bolje mreže podrške hraniteljskim porodicama i deci bez adekvatno roditeljskog staranja u opštini.

Pravo na materijalno obezbeđenje porodice ostvaruje u proseku 12% populacije opštine (približno 600 porodica). Najveći broj zahteva za ostvarivanje prava na MOP je u drugoj polovini godine, kada prestaju sezonski radovi u poljoprivredi, a troškovi života su uvećani zbog troškova ogreva, zimnice, školskog pribora i udžbenika za decu. Najzastupljenija kategorija su i dalje odrasla lica sa statusom nezaposleni, a radno sposobni. Na povećanje broja zahteva na ostvarivanje prava na materijalno obezbeđenjeje uticalo veliko osiromašenje stanovništva do koga je unašoj sredini došlo usled zatvaranja pojedinih preduzeća, pa čak i malih privatnih radnji čiji se broj smanjuje. Analizom postojećih resursa u opštini Novi Kneževac uočeno je nepostojanje alternativnih, inovativnih usluga kao što su: Privatni centri, klubovi za hranitelje i decu bez roditeljskog staranja, Škola za odrasle. Kroz analizu podataka o socijalnoj zaštiti, došlo se do sledećih zaključaka:

- Broj starih se neprestano uvećava, a kvalitet njihovog života neprestano opada, sve je manje mogućnosti koje im se pružaju, a resursi koje ima opština kao i mere koje se preduzimaju su nedovoljne,
- Uočen je veliki broj problema koji se tiču Romske populacije u opštini,
- Uslovi koje opština pruža za zdrav razvoj dece i mladih su na niskom nivou.

Takođe, uočen je i nedostatak preciznih podataka o ugroženosti, ne postoje baze podataka socijalno ugroženih kategorija, štoje prvi korak ka rešavanju problema ugroženih lica. Prve aktivnosti koje treba preduzeti su plansko prikupljanje informacija i formiranje baze podataka o svim kategorijama socijalno ugroženih lica.

Grad Subotica

Subotica je Grad sa izrazito razvijenim sistemom socijalne zaštite koji se sistematski razvijao više od jednog veka, u cilju pružanja što boljeg kvaliteta i broja usluga u skladu sa potrebama građana. Najstarija ustanova socijalne zaštite datira iz 1903. godine, osnovana kao sirotište, da bi posle drugog Svetskog rata usled povećanja broja bolesne i napuštene dece ostanova promenila naziv u Dom za decu «Kolevka», a 80-tih godina prošlog veka i svoje prostorije. Danas je ova ustanova specijalizovana za smeštaj dece ometene u razvoju sa teritorije čitave Srbije i šire, a u sastavu doma funkcioniše i Dnevni boravak za decu ometenu u razvoju, Prihvatna stanica za decu i Materinski dom.

Centar za socijalni rad, kao temelj sistema socijalne zaštite, funkcioniše u Subotici već pola veka, osnovan je 1963. godine, raspolaže sa izuzetno kvalitetnim stručnim kadrom i pruža godišnje usluge za oko 10.000 korisnika. Kvalitet rada ove ustanove prepoznat je i od strane države, te je ova ustanova dobila 2000. godine nagradu kao nabolji Centar za socijalni rad. U okviru ustanova od 1983. godine funkcioniše i Centar za savetovanje i podršku porodici, koji pruža savetodavne terapijske usluge građanima u emocionalnim teškoćama, partnerskim i porodičnim problemima.

Demografska struktura grada nas svrstava u grad sa izuzetno starim stanovništvom, te je i briga o starima jedan od glavnih prioriteta grada. Gerontološki centar se uspešno brine o starima već gotovo 35 godina. Osnovan je 1977. godine i u svom sastavu ima: institucionalnu zaštitu u okviru koje se vrši smeštaj u Dom «Dudova šuma», Dom za negu i Dom za odrasla lica; Otvorenu zaštitu u okviru koje funkcionišu gerontološki klubovi i služba za kućnu negu i pomoć u kući, a

The project is co-financed by the European Union

ustanova obezbeđuje i određene usluge stanarima objekta «Zaštićenog stanovanja». Briga o starima i usluge koje pruža ustanova su na najvišem nivou, čemu svedoči veliki broj priznanja i nagrada, među kojima je i nagrada za najboljeg poslodavca. U okviru ustanova funkcioniše i Dnevni centar i savetovalište za obolele od demencije.

Veoma značajne ustanove u sistemu socijalne zaštite, koje realizuju neke od usluga socijalne zaštite iz nadležnosti grada su:

- Crveni krst koji je osnovan 1886. godine, u okviru koga funkcioniše Narodna kuhinja i sprovode se programi podele paketa hrane, higijene i sabirne akcije.
- Dnevni boravak za odrasla lica sa invaliditetom koji je osnovan 1973. godine i pruža usluge radne terapije, medicinske usluge, ishranu i rekreaciju korisnicima.
- «Caritas» Subotica koji od 2001. godine pruža veliki broj usluga humanitarnog karaktera među kojima je pomoć i nega u kući.

Na teritoriji grada aktivno funkcioniše veliki broj udruženja osoba sa invaliditetom, udruženje penzionera i udruženja za pružanje pomoći licima u stanju socijalne potrebe.

4.2.6.3. OBRAZOVANJE

U području Analize funkcioniše 108 vrtića sa poludnevničkim boravcima, koji okupljaju 6878 dece. Ustanove su opremljene normativnom opremom za predškolsku decu sa potpunom iskorišćenošću kapaciteta (Tabela 14, Aneks 1)

Na prostoru obuhvata Analize funkcioniše 76 osnovnih škola. Ukupan broj đaka u školama na teritoriji obuhvata Analize je 20.761, pri čemu najveći broj učenika pohađa osnovne škole koje su locirane u gradskim naseljima. Osnovni problemi sa kojima se susreću osnovne škole na teritoriji obuhvata Analize, posebno u marginalizovanim naseljima jesu nedostatak nastavnih sredstava, dotrajalost objekata i inventara. Pored toga, u pojedinim seoskim sredinama, tokom nekoliko poslednjih godina je primetno i umanjenje broja novoupisanih đaka.

Situacija sa srednjim školama je sledeća: ukupno ima 19 srednjih škola u obuhvatu Analize, koje su pohađali 10.852 đaka školske 2010/2011. godine. (Tabela 15 Aneks 1)

U obuhvatu Analize postoji ukupno 12 osnovnih specijalnih škola i 3 srednje specijalne škole. Srednje specijalne škole funkcionišu u gradovima Subotica i Sombor. Osnovnu školu pohađalo je 400 učenika, dok je srednju specijalnu školu pohađalo 144 učenika školske 2010/2011. godine.

Ustanove visokog obrazovanja

Ustanove visokog obrazovanja u obuhvatu Analize skoncentrisane su u dva grada Subotica i Sombor. U Somboru postoji 2 fakulteta, na kojima je školske 2010/2011. godine upisano ukupno 1043 studenta, od kojih je 54.5% na budžetu. Iste školske godine diplomiralo je ukupno 345 studenata. U gradu Subotica postoje 2 visoke škole, koje su školske 2010/2011. godine imale ukupno 1134 upisana studenta (od toga je 65.6% upisano na Budžetu Republike Srbije), dok je diplomiralo ukupno 326 studenata. U Subotici ima 3 fakulteta na kojima je školske 2010/2011. godine upisano ukupno 3.624 studenta, od kojih je 45% na budžetu. Iste školske godine diplomiralo je ukupno 1358 studenata.

4.2.7. PREKOGRAIČNI RAZVOJ KROZ PROGRAME PREKOGRAIČNE SARADNJE

Program prekogranične saradnje predstavljaju veliki izazov ali i veliki resurs za razvoj opština i Gradova. Značaj međunarodnih projekata iako veliki, nije u prvih nekoliko godina ni prepoznat kao

The project is co-financed by the European Union

resurs, kao budzet na raspolaganju gradovima, opštinama, naseljima, ugruženjima i javnim organizacijama koje mogu kao neprofitne organizacije da učestvuju u njima.

Posmatrajući period o 2007-2013. I to samo program prekogranične saradnje Republike Mađarske i Republike Srbije uočavaju se velike razlike u aktivnosti u učešću u međunarodnim projektima, posmatrajući Gradove Sombor, Suboticu i opštine Novi Kneževac i Kanjižu. Takođe uočava se i disproporcionalnost u učešću opštinskih centara i ostalih naseljenih mesta na teritoriji gradova tj opština (Tabela 12).

Od ukupno identifikovanih 86 projekata odobrenih za finansiranje u tri raspisana poziva IPA prekogranične saradnje HU SRB, čak u 56 su partneri bile organizacije sa teritorije Grada Subotice, mahom iz Subotice a manji delom iz Hajdukova i Palića.

Za nakoliko projekata koji su se odnosili na posmatrano područje, nosioci aktivnosti bile su organizacije iz Novog Sada, pre svega Univerzitet, potom JP Zavod za urbanizam Vojvodine i VodeVojvodine, dok je preostalih 20% projekata raspoređeno manje više ravnomerno na teritoriji opština Kanjiža, Novi Kneževac i Grad Sombor.

Osim Palića i Hajdukova, nije registrovan ni jedan projekat iz drugih manjih naseljenih mesta sa posmatranog područja, što predstavlja veliki nedostatak i ukazuje na izuzetnu potrebu za edukacijom manjih institucija i lokalnih samouprava na nivoima mesnih zajednica, poljoprivrednih, ribolovačkih i drugih udruženja i zadruga koje mogu da participiraju u IPA projektima.

Osim jačanja kapaciteta ovih institucija i pripreme za njihovo učešće u narednim projektima postavlja se i pitanje edukovanosti stanovništva za korišćenje interneta kao najvećeg informacionog servisa te adekvatne opremljenosti ovim vidom infrastrukture.

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

Tabela 12. Pregled odobrenih projekata na području Analize iz prva tri poziva Prekogranične saradnje IPA HU SRB

	Naziv projekta	Kontraktor	Partner(i) iz Srbije	Vrednost projekta (EUR)	Status projekta
1.	Planiranje rehabilitacije prekograničnog priključnog puta Bačalmaš-Bajmok	Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (National Infrastructure Developing Private Company Limited)	Javno preduzeće za prostorno i urbanističko planiranje i projektovanje "Zavod za urbanizam Vojvodine" - Novi Sad ²⁷	590.750,00	Završen
2.	Planiranje rehabilitacije prekograničnog priključnog puta Tisasiget-Đala	Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (National Infrastructure Developing Private Company Limited)	Javno preduzeće za prostorno i urbanističko planiranje i projektovanje "Zavod za urbanizam Vojvodine" - Novi Sad	536.742,00	Završen
3.	Izgradnja puta koji povezuje Azothalom i Bačke Vinograde, planiranje neophodne infrastrukture	Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (National Infrastructure Developing Private Company Limited)	Opština Subotica	1.387.726,00	Završen
4.	Izgradnja i planiranje prekograničnog puta br. 52 Baja prvi deo-Sombor	Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (National Infrastructure Developing Private Company Limited)	Opština Sombor	1.703.837,00	Završen
5.	Izrada detaljne studije izvodljivosti železničke pruge Segedin-Reske-Horgoš-Subotica-Čikeria-Bačalmaš-Baja	DKMT Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégiós Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Közhasznú Kft. (DKMT Danube-Kris-Mures-Tisa Euroregional Development Agency - Nonprofit Public Benefit Limited)	Vlada Autonomne Pokrajine Vojvodine - Pokrajinski sekretarijat za regionalnu i međunarodnu saradnju ²⁸	388.621,00	Završen
6.	Planiranje rekonstrukcije kanala Baja-Bezdan	Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (Lower-Danube-valley Environmental and Water Directorate)	Javno vodoprivredno preduzeće "Vode Vojvodine" - Novi Sad	852.960,00	Završen
7.	Izgradnja i pokretanje mađarsko-srpskog prekograničnog sistema za odbranu od poplava i zaštitu kopnenih voda duž reke Tise	Kistelek Környéki Települések Többcélú Társulása (Multi-purpose Microregional Association of Kistelek)	Opština Kanjiža	844.868,00	Završen
8.	Osnivanje spasilačkog centra za zaštitu prirode i uspostavljanje sistema za praćenje zdravlja životinja uz pomoć međunarodne saradnje	Szegedi Vadaspark (Zoo Szeged)	Zoološki vrt Palić	328.197,00	Završen
9.	Unapređenje usluga koje pružaju MSP i osnivanje i rad jedinstvene mreže za razvoj poslovanja	Opština Kanjiža - Opštinska uprava (Municipality of Kanjiža - Municipal Administration)		90.128,00	Završen

²⁷ Crvenom bojom su označene institucije, preduzeća i organizacije sa teritorije APV koje se ne nalaze ni u jednoj od četiri opštine koje se posmatraju (Sombor, Subotica, Novi Kneževac i Kanjiža), a učesnici su u projektima koji se odnose na pomenute opštine.

²⁸ Novi naziv sekretarijata - Pokrajinski sekretarijat za međuregionalnu saradnju i lokalnu samoupravu.

The project is co-financed by the
European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

10.	Seriya programa za unapređenje poslovne saradnje Mađarske i Srbije	Dél-Európai Együttműködések Fejlesztéséért Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság DEEF (South European Cooperation for Development Non-Profitable Limited Company DEET)	Udruženje seljaka opštine Subotica Udruženje poljoprivrednika Senta	133.400,00	Završen
11.	Partnerski centar za razvoj klastera i preduzeća	Otvoreni univerzitet Subotica		161.100,00	Završen
12.	Južnopanonska razvojna mreža za prehrambenu industriju	Csongrád Megyei Agrár Információs, Szolgáltató és Oktatásszervező Nonprofit Közhasznú Kft. (Csongrad County Agricultural Non-profit Public Benefit Ltd.)	Vojvodanska fondacija za razvoj "Halo" - Subotica ("Háló Vajdasági Fejlesztési Alap) Društvo za regionalne nauke - Subotica	156.642,00	Završen
13.	Jačanje ekonomske saradnje u oblasti integrisane poljoprivredne ponude robe duž srpsko-mađarske granice	Opština Subotica (Municipality of Subotica)		162.000,00	Završen
14.	Zajedničko nasleđe graničnih regija Čongrad i Severni Banat	Deszki település-üzemeltetési Nonprofit Kft. (Municipality Service of Deszk Nonprofit Ltd.)	Centar za ruralni razvoj, istraživanje i primenu - Novi Kneževac Opština Novi Kneževac	513.680,00	Završen
5.	Unapređenje razvojnih strategija lokalnih opština i razrada prekograničnih zajedničkih sektorskih razvojnih operativnih programa i projekata	Homokháti Önkormányzatok Kistérségi Területfejlesztési Egyesülete (Municipalities of Homokhat Small-Regional Developmental Association)	Opština Kanjiža	99.800,00	Završen
16.	Granica kao osa inovacije	Magyar Tudományos Akadémia Regionális Tudományok Központja (Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences)	Društvo za regionalne nauke - Subotica	89.980,00	Završen
17.	Razvoj održivog turizma duž toka reke Tise	Röszke Község Önkormányzat (Local government of Roszke)	Opština Kanjiža	95.378,00	Završen
18.	Harmonizovani razvoj logističkih centara iz prekograničnih oblasti	Otvoreni univerzitet Subotica (Open University Subotica)		111.707,00	Završen
19.	Prekogranična mreža za razvoj inovacija u privredi i transfer znanja	Regionalni centar za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva d.o.o - Subotica (Regional Center for Development of Small and Medium Enterprises and Entrepreneurship LTD in Subotica)	Univerzitet u Novom Sadu - Ekonomski fakultet u Subotici Regionalni centar za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva d.o.o - Subotica	365.185,00	Završen
20.	Ginekološka endoskopija za procenu stepena neplodnosti: izgradnja zajedničkih kapaciteta u cilju unapređenja buduće	Szegedi Tudományegyetem (University of Szeged)	Opšta bolnica Subotica	302.057,00	Završen

The project is co-financed by the
European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

	saradnje u oblasti istraživanja i razvoja				
21.	Saradnja u obrazovanju: Obuka na terenu o ekologiji i hidrologiji sprovedena na područjima oko reke Dunav	Eötvös József Főiskola (Eotvos Jozsef College)	Univerzitet u Novom Sadu - Građevinski fakultet u Subotici	274.640,00	Završen
22.	Celoživotno obrazovanje i regionalno povezivanje	Otvoreni univerzitet Subotica (Open University Subotica)		119.614,00	Završen
23.	Saradnja u oblasti obrazovanja između Novog Kneževca i Deska	Budai Szerb Church (Serbian orthodox Diocese of Buda)	Opština Novi Kneževac	394.300,00	Završen
24.	„Gastrovoz” - Zajednički gastronomski mađarsko-srpski prekogranični program obuke	Bács Kiskun Megyei Önkormányzat „Vári Szabó István” Szakközépiskolája, Szakiskolája és Kollégiuma (Vári Szabo Istvan Vocational Secondary and Training School of Bacs-Kiskun County Council)	Srednja ekonomska škola - Sombor	453.079,47	Završen
25.	Saradnja u oblasti obrazovanja i dobijanje jednakih diploma iz oblasti mehatronike	Visoka tehnička škola strukovnih studija - Subotica (Polytechnical Engineering College - Subotica)	Visoka tehnička škola strukovnih studija - Subotica	280.483,00	Završen
26.	Rukovanje - Unapređenje sistema stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih kroz profesionalne obuke u Mađarskoj i Srbiji	Kecskeméti Regionális Képző Központ (Regional Training Centre of Kecskemet)	Obrazovno-kulturna ustanova "Cnesa" - Kanjiža Udruženje građana "Probitas" - Subotica	394.430,00	Završen
27.	Razrada zajedničkih logističkih profesionalnih programa obuke za razvoj preduzeća u pograničnim regijama	Dél-alföldi Regionális Szakképzés-szervezési Nonprofit Z.M. Kiemelkedően Közhasznú Zrt. (South Plains Regional Vocational-ZM-non-profit organization Significantly Public Co.)	Savez strukovnih društava i udruženja - Subotica	135.470,00	Završen
28.	Dva evropska ZOO vrta u unapređenju obrazovanja i zaštiti životne sredine - drugi deo	Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata [15735629-2-06] (Local Government of Szeged County Right City [15735629-2-06])	Zoološki vrt Palić	346.020,00	Završen
29.	Popularizacija, podizanje svesti i razmena znanja iz odbojke u cilju izgradnje zdravijih odnosa i stvaranja novih šampiona u pograničnim područjima	Ženski odbojkaški klub "Spartak" - Subotica (Women volleyball club Spartak)		96.097,00	Završen
30.	Održavanje i očuvanje kulturne folklorne tradicije u pograničnim područjima	Üllés Község Önkormányzata (Local Government of Üllés)	Udruženje građana "Etno život" (Etnolife) - Subotica	110.104,00	Završen
31.	Dobrodošli u svet umetnosti i zanatstva!	Fondacija za omladinsku kulturu i stvaralaštvo "Danilo Kiš" (Fondacija Fokus) - Subotica (Foundation for youth culture and creativity "Danilo Kis" (FOKUS Foundation) - Subotica)		95.794,00	Završen
32.	Kul-tur	Otvoreni univerzitet Subotica (Open		89.800,00	Završen

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

		University Subotica)			
33.	Prekogranična liga sportskog penjanja	Meteora Mászócsapat (Meteora Climbing Team)	Železnički planinarski klub "Spartak" - Subotica	62.740,00	Završen
34.	Razvoj sporta u prekograničnim područjima Srbije i Mađarske	Tisza Volán Sport Club (Tisza Volan Sport Club)	Sportsko Društvo Železničara "Jovan Mikič-Spartak" Subotica	110.215,00	Završen
35.	Igraonica u prirodi bez granica	NVO Mađarski kulturni centar "Nepkor" - Subotica (NGO Hungarian Cultural Centre-Nepkor - Subotica)		94.242,00	Završen
36.	Od očuvanja panonskog interkulturalnog nasleđa ka poboljšanoj društvenoj zaštiti	Gerontološki centar - Subotica (Gerontology Centre - Subotica)		74.727,40	Završen
37.	Selo Upravljanje bez granica	Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesülete (Association of village caretakers between Duna and Tisza)	Mesna zajednica Male Pijace - Kanjiža Mesna zajednica Horgoš	81.231,00	Završen
38.	Izgradnja biciklističkog puta Segedin (Sirig)-Novi Kneževac (druga faza)	Újszentiván község Önkormányzata [15726951-2-06] (Local Government of Ujszentivan [15726951-2-06])	Opština Novi Kneževac	1.623.456,33	Završen
39.	Tehnički, ekonomski i ekološki uslovi za otvaranje i razvoj graničnih prelaza za putni saobraćaj na mađarsko-srpskoj granici (imajući u vidu planirani pristup Srbije EU)	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Bács-Kiskun Megyei Egyesülete (Association for Dissemination of Scientific Knowledge in Bacs-Kiskun County)	Opština Kanjiža - Opštinska uprava	223.685,00	Završen
40.	Razvoj integrisanog sistema javnog prevoza u regionu Subotica-Segedin	Javno preduzeće za prevoz putnika u gradskom i prigradskom saobraćaju Subotica-trans Subotica (Public company for passenger transport in the urban and suburban traffic Subotica-trans Subotica)		301.613,96	U toku
41.	Zaštita životne sredine bez granica	Kecskeméti Televízió Nonprofit KFT (Kecskemét Television Nonprofit Ltd)	Fond "Panonija" - Subotica	234.425,75	Završen
42.	Podrška životnoj sredini bez alergena	Pokrajinski sekretarijat za zaštitu Životne sredine i održivi razvoj (Provincial Secretariat for Environmental Protection and Sustainable Development)	Opština Sombor Fond "Evropski poslovi" Autonomne Pokrajine Vojvodine Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj ²⁹	390.349,90	U toku
43.	Internacionalizacija MSP-a u prekograničnoj regiji	Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara (Chamber of Commerce and Industry Csongrad County)	Regionalna privredna komora Subotica	113.784,00	Završen
44.	Prekogranična mreža poslovnih savetnika	Otvoreni univerzitet Subotica (Open University Subotica)	Nacionalna služba za zapošljavanje Srbije Otvoreni univerzitet	185.778,00	Završen

²⁹ Novi naziv sekretarijata - Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine.

The project is co-financed by the
European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

			Subotica		
45.	Poboljšanje kvaliteta proizvoda i usluga u prekograničnim područjima	Univerzitet u Novom Sadu - Ekonomski fakultet u Subotici (University of Novi Sad - The Faculty of Economics Subotica)		149.681,00	U toku
46.	Blago Puste, Jedna regija - Jedna budućnost	Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete (Museum Association of Bacs-Kiskun County Local Government)	Gradski muzej - Subotica	241.744,62	U toku
47.	Inicijative za razvoj zajedničke turističke ponude zasnovane na zajedničkom nasleđu	Szeged és Térsége Turisztikai Nonprofit Kft. (Szeged and Surroundings Tourist Nonprofit Ltd.)	Turistička organizacija - Subotica	227.749,96	Završen
48.	Studija izvodljivosti za formiranje zajedničke mađarsko-srpske mreže za sprečavanje stvaranja grada	Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat [15724306-1-03] (Bacs-Kiskun County Council [15724306-1-03])	Republički hidrometeorološki zavod Srbije NVO "Savez vojvodanskih mađarskih gazdi" - Horgoš	116.365,00	Završen
49.	Prekogranični regionalni model zelene ekonomije	Bács-Kiskun Megyei Kereskedelmi és Iparkamara (Chamber of Commerce and Industry Bacs-Kiskun County)	Regionalna privredna komora Sombor	78.104,40	Završen
50.	Kapija za Evropu. Izrada studije za buduću prekograničnu industrijski park	Magyar-Szerb Kereskedelmi és Iparkamara (Hungarian-Serbian Chamber of Commerce and Industry)	Regionalna privredna komora Subotica	108.966,00	Završen
51.	Saradnja MSP sa ciljem jačanja izvoznih kapaciteta	Regionalna privredna komora Subotica (Regional Chamber of Economy Subotica)		88.534,00	Završen
52.	Saradnja u oblasti istraživanja u cilju izrade prekogranične baze podataka o pacijentima i uspostavljanje prve banke krvi i genetičke banke u Vojvodini radi poboljšanja stanja kod dijagnoze multiple skleroze	Szegedi Tudományegyetem (University of Szeged)	Opšta bolnica Subotica	347.800,00	U toku
53.	Poljoprivatstvo. Spajanje poljoprivrede sa zanatstvom radi poboljšanja konkurentnosti	Dél-Alföldi Regionális Fogyasztóvédelmi Egyesület (Consumer Association of the Southern Great Plain)	Regionalno udruženje građana "Ludašpusta" - Hajdukovo	158.816,00	U toku
54.	Podrška razvoju hokeja na ledu kroz prekograničnu saradnju Mađarske i Srbije	Tisza Volán Sport Club (Tisza Volan Sport Club)	Sportsko Društvo Železničara "Jovan Mikič-Spartak"	88.073,10	Završen
55.	Droga ne poznaje granice	Homokhát Kistérség Többcélú Társulása Integrált Szociális és Gyermekjóléti Központ (Homokhát Microregion Multi-Purpose Association Integrated Social and Child Welfare Centre)	Fondacija Mentalne Higijene "Exspecto" - Subotica	63.600,00	Završen
56.	Upoznajte svoje susede	Udruženje građana "Etno	Udruženje građana	101.227,00	U toku

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

		život" (Etnolife) - Subotica (Civil Association Etnolife - Subotica)	"Etno život" (Etnolife) - Subotica		
57.	Promocija integracije dece sa invaliditetom u prekograničnim naseljima	Közép-Kelet-Európai Rekreációs Társaság (Central-Eastern-European Recreation Association)	Karitativna organizacija "Lazarus" - Horgoš	113.420,00	Završen
58.	Jačanje bilateralnih društvenih odnosa između stanovnika Bačbokoda i Nemešmilitića	Bácsbokod Nagyközség Önkormányzata [15724337-2-03] (Local Government of Bácsbokod)	Mesna zajednica Svetozar Miletić - Sombor	113.001,89	Završen
59.	Očuvanje tradicije i identita uz pomoć zajedničkih programa i snimanja filmova koji beleže tu tradiciju	Egy-másért Ifjúsági és Közösségfejlesztő Közhasznú Egyesület (Egy-másért' Community Development Association for Youth)	Regionalno udruženje građana "Ludašpusta" - Hajdukovo	96.264,00	Završen
60.	Ujszentivan - Novi Kneževac, saradnja ljudi i kulture	Újszentiván község Önkormányzata [15726951-2-06] (Local Government of Ujszentivan [15726951-2-06])	Opština Novi Kneževac	100.000,00	Završen
61.	Dobrodošli u svet umetnosti i zanatstva 2	MATRIX Közhasznú Alapítvány (MATRIX FOUNDATION FOR PUBLIC BENEFIT)	Fondacija za omladinsku kulturu i stvaralaštvo "Danilo Kiš" (Fondacija Fokus) - Subotica	76.120,00	Završen
62.	Regionalni internetički kulturni kamp za mlade	Dél-alföldi Ifjúsági Életmód és Szabadidő Alapítvány [18476624-1-06] (Foundation for Youth Activity and Lifestyle [18476624-1-06])	Fondacija za omladinsku kulturu i stvaralaštvo "Danilo Kiš" (Fondacija Fokus) - Subotica	83.985,00	Završen
63.	Zajednička pozorišna predstava: ljude koji žive u pograničnim oblastima kao sveobuhvatan i dosledan centar našeg interesovanja	Pozorište "Kostolanji Deže" - Subotica (Kosztolányi Dezső Theatre)	Pozorište "Kostolanji Deže" - Subotica	99.915,00	Završen
64.	Razrada idejnog projekta za odobrenje izgradnje železničke pruge Segedin-Reske-Horgoš-Subotica-Čikeria-Bačalmaš-Baja i ostala dokumentacija koja se odnosi na železničku prugu Segedin-Čikeria-Bačalmaš-Baja	Vlada Autonome Pokrajine Vojvodine - Pokrajinski sekretarijat za privredu (Government of Autonomous Province of Vojvodina - Provincial secretariat of Economy)	Vlada Autonome Pokrajine Vojvodine - Pokrajinski sekretarijat za privredu	1.649.733,00	U toku
65.	Rehabilitacija prekograničnog priključnog puta Bačalmaš-Bajmok	Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (National Infrastructure Developing Private Company Limited)	Opština Subotica	1.672.835,00	U toku
66.	Rehabilitacija prekograničnog priključnog puta Tisasiget-Đala	Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (National Infrastructure Developing Private Company Limited)	Javno preduzeće za prostorno i urbanističko planiranje i projektovanje "Zavod za urbanizam Vojvodine" - Novi Sad	1.735.460,00	U toku
67.	Izgradnja biciklističkog puta Segedin (Sirig)-Novi Kneževac (treća faza)	Újszentiván község Önkormányzata [15726951-2-06] (Local Government of Ujszent	Opština Novi Kneževac	1.042.083,42	U toku

The project is co-financed by the
European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

		ivan [15726951-2-06])			
68.	Planiranje prekogranične transportne rute i platforma za planiranje	Zavod za urbanizam grada Subotice (City Planning Institute of Subotica)	Zavod za urbanizam grada Subotice	239.895,00	U toku
69.	Zdravstvena ispravnost pijaće vode - Procena kvaliteta podzemnih voda u prekograničnoj regiji Baja-Sombor	Opština Sombor (Municipality of Sombor)	Opština Sombor Zavod za javno zdravlje - Sombor	501.539,52	U toku
70.	Isušivanje kopnenih i bujičnih voda - Ujsentivan - Novi Kneževac	Újszentiván község Önkormányzata [15726951-2-06] (Local Government of Ujszentivan [15726951-2-06])	Opština Novi Kneževac	609.300,00	U toku
71.	Organizacija prekograničnih izložbi i obuka u cilju jačanja kapaciteta MSP-a	Banat-Triplex Confinium Korlátolt Felelősségű Európai Területi Együttműködési Csoportosulás (Banat-Triplex Confinium European Grouping of Territorial Cooperation Limited)	Opšte udruženje preduzetnika opštine Kanjiža (Magyarokanizsa Község Általános Vállalkozók Egyesülete)	87.771,00	U toku
72.	Zajednički mađarsko-srpski poslovni klub gastronomskih organizacija	Bács-Kiskun Megyei Kereskedelmi és Iparkamara (Chamber of Commerce and Industry Bacs-Kiskun County)	Srednja ekonomska škola - Sombor Regionalna privredna komora Sombor	194.298,00	U toku
73.	Dragulji na raskršću vekova - Tematsko lutanje kroz svet secesije	Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata [15735629-2-06] (Local Government of Szeged County Right City [15735629-2-06])	Opština Subotica	344.787,00	U toku
74.	Konji u kulturnom nasleđu Mađarske i Srbije	Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat [15724306-1-03] (Bacs-Kiskun County Council [15724306-1-03])	Vojvodanska fondacija za razvoj "Halo" - Subotica ("Háló Vajdasági Fejlesztési Alap) Konjički klub "Favori" - Kelebija	192.110,00	U toku
75.	Zajednička strategija za diversifikaciju farmi u pograničnim područjima Mađarske i Srbije	Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat [15724306-1-03] (Bacs-Kiskun County Council [15724306-1-03])	Vojvodanska fondacija za razvoj "Halo" - Subotica ("Háló Vajdasági Fejlesztési Alap)	103.600,00	U toku
76.	Gradska logistika kao pomoć razvoju gradova Segedina i Subotice	Dél-alföldi Regionális Innovációs Ügynökség Közhasznú Egyesület [18479115-2-06] (Regional Innovation Agency of South Great Plain Association of Public Utility [18479115-2-06])	Otvoreni univerzitet Subotica	105.033,32	U toku
77.	Očuvanje zajedničkog kulturnog nasleđa kroz obrazovanje u cilju stvaranja ujedinjenog regiona - Preduslov za održivi razvoj	Politehnička škola - Subotica (Polytechnical School - Subotica)	Politehnička škola - Subotica	131.412,00	U toku
78.	Obrazovna saradnja u cilju pomoći deci sa nedostacima i odraslima	Szegedi Tudományegyetem (University of Szeged)	Univerzitet u Novom Sadu - Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku u Subotici	209.747,60	U toku

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

79.	Zajedno je bolje! Saradnja profitnih i neprofitnih sektora oko granice u cilju podrške društvenom razvoju	Talentum Alapítvány az Önkéntesség Támogatásáért (Talent Foundation for Supporting Volunteering)	Caritas Subotica	73.507,00	U toku
80.	Gradovi na točkovima: mađarsko-srpska zabavna drumska smotra biciklizma bez granica	Szegedi Kerékpáros Sport Club (Cycling Sport Club Szeged)	Biciklistički klub "Spartak" - Subotica	69.888,00	Završen
81.	Građansko obrazovanje za uspešnu prekograničnu saradnju	Savez strukovnih društava i udruženja - Subotica (Association of Professional Organizations)	Savez strukovnih društava i udruženja - Subotica	81.979,00	U toku
82.	Ka jednakim mogućnostima za decu u sportu	Szeged Városi Tenisz Klub (Szeged Town Tennis Club)	Tenis klub "Palić 1878" - Palić	68.836,00	U toku
83.	Prekogranična Liga	Bordány Szövetkezeti Sportkör (Bordány Cooperative Sport Club)	Fudbalski klub "Vinogradar" - Hajdukovo	75.730,00	U toku
84.	Kuvarska mreža prekogranične oblasti	Dél-Alföldi Eurotender, Ifjúsági, Kulturális, Oktatási és Környezetvédelmi Egyesület (Eurotender Association - Szeged)	Mađarska građanska kasina - Sombor	103.100,00	U toku
85.	Kulturni turizam u područjima Segedina i Subotice	DEAK Kooperációs Kutatási Zártkörűen Működő Non-profit Zrt. (DEAK Cooperation Research Private Limited Company)	Gradska biblioteka - Subotica	95.957,00	U toku
86.	Prekogranična seoska služba za brigu o ugroženim licima	Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesülete (Association of village caretakers between Duna and Tisza)	NVO "Forum žena" - Mali Idoš Udruženje za razvoj naselja pešćarske visoravni severne Bačke - Horgoš	77.360,00	U toku

The project is co-financed by the
European Union

5. SWOT ANALIZA

Zadatak sveobuhvatne SWOT analize jeste prikaz sektorskih analiza, koji ilustruje samo opšte i transferzalne ključne faktore razvoja, koji proizilaze iz pregleda svih sektorijalnih analiza.

Sveobuhvatna analiza može ukazat da opasnosti i prilike dolaze iz opruženja dok snage i slabosti leže u samim opštinama i njihovoj unutrašnjoj organizaciji.

Svakako SWOT analiza sadrži određenu dozu subjektivizma te je treba uzeti sa rezervom ali statistički podaci koji ukazuju na ekonomske i socijalne aspekte u opštinama i naseljima svakako ukazuju na tešku situaciju u predmetnom području.

Na bazi intersektorske analize, mogu se identifikovati subjektivna viđenja privrednog trenutka opštine i daljih pravaca razvoja.

U narednoj Tabeli 13. dat je pregled strateški važnih faktora po oblastima koji utiču na razvoj predmetnog područja.

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

Tabela 13. SWOT Analiza po oblastima

PRIRODNI SISTEMI I RESURSI		
	SNAGE	SLABOSTI
POLJOPRIVREDNO ZEMLJIŠTE	<ul style="list-style-type: none"> - prirodne pogodnosti za širenje organske proizvodnje voća, povrća i dr.; - vinogradarski rejoni sa viševjekovnom tradicijom u gajenju vinove loze i proizvodnji vrhunskih vina. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zahvaćenost velikog dela poljoprivrednog i drugog zemljišta različitim stepenima eolske erozije; - nepostojanje poljozaštitnih pojaseva zaštitnog i vanšumskog zelenila; - stihijsko zauzimanje poljoprivrednih zemljišta u nepoljoprivredne svrhe, posebno u rubnim zonama gradova i duž saobraćajnica; - slabo iskorišćene mogućnosti navodnjavanja;
	MOGUĆNOSTI	PRETNJE
POLJOPRIVREDNO ZEMLJIŠTE	<ul style="list-style-type: none"> - veće uvažavanje socioekonomskog konteksta mera koje bi trebalo primeniti u domenu održivog korišćenja zemljišta; - tržišno, proizvodno i profesionalno povezivanje porodičnih gazdinstava na zadružnim ili akcionarskim principima; - jačanje IPA i drugih izvora međunarodne podrške projektima održivog upravljanja zemljištem. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nepovoljan uticaj klimatskih promena na agroekološki potencijal najplodnijih zemljišta, dominantnim delom lociranih na aridnim područjima; - za organizovanjem poljoprivredne proizvodnje u uslovima strane konkurencije u ponudi hrane na domaćem tržištu.
STANOVNIŠTVO, NASELJA I JAVNE SLUŽBE		
	SNAGE	SLABOSTI
DEMOGRAFSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> - Postojanje programa demografskog razvoja; 	<ul style="list-style-type: none"> - Negativan prirodni priraštaj; - emigracija mladih iz ruralnih područja; - izražen proces starenja stanovništva, posebno u ruralnim područjima; - velika nezaposlenost.
MREŽA NASELJA I FUNKCIONALNA URBANA PODRUČJA	<ul style="list-style-type: none"> - evropski koridori X kao preduslov transgraničnog povezivanja i saradnje; 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedovoljno kvalifikovana radna snaga, posebno u ruralnim naseljima; - nedovoljna infrastrukturna povezanost kao ograničenje za bolju integraciju prostora; - nedovoljno jaka regionalna i lokalna uprava.
RAZVOJ GRADOVA I OSTALIH URBANIH NASELJA	<ul style="list-style-type: none"> - Policentričnost mreže naselja, povoljna prostorna distribucija gradova i urbanih naselja, njihova geografska pozicija u okviru međunarodnog okruženja i na nacionalnom nivou; 	<ul style="list-style-type: none"> - neartikulisane lokalne politike razvoja, konfliktni interesi; - nedovoljno korišćenje funkcionalnih veza u mreži naselja, komparativnih prednosti mreže, klastera; - promena namene zemljišta i gubitak poljoprivrednog zemljišta; -

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

JAVNE SLUŽBE	RURALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> - povoljne i još uvek nedovoljno iskorišćene geografske i prirodne predispozicije sa biodiverzitetom izuzetnih svojstava; - postojanje regionalnih/lokalnih specifičnosti; - značajan turistički potencijal - sa aspekta potrošnje i razvoja ruralnog turizma. 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatak jasno definisane strategije i sistema finansiranja ruralnog razvoja; - neusklađenost školskog obrazovnog sistema sa potrebama ruralnog razvoja i pružanja znanja primenljivih u praksi; -
	Obrazovanje i vaspitanje	<ul style="list-style-type: none"> - određeni stepen decentralizacije javnih službi; - postojanje osnovnih škola u svim naseljima Vojvodine; - multikulturalnost, multinacionalnost i multijezičnost; 	<ul style="list-style-type: none"> - Loše stanje objekata javnih službi, zastarela oprema; - nedostatak objekata za decu mlađu od 6 godina; - određeni stepen neusaglašenosti obrazovnih profila sa zahtevima tržišne privrede, neadekvatan broj odgovarajućeg strukovnog obrazovanja; - nedovoljan broj adekvatnog nastavnog osoblja zabrinjavajuće nizak stepen obrazovanja seoskog stanovništva;
	Zdravstvena zaštita	<ul style="list-style-type: none"> - postojanje objekata zdravstvene zaštite u većini naselja sa pripadajućim parcelama; - postojanje određenog oblika zdravstvene zaštite u većini naselja; - potencijal kvalifikovanog stručnog kadra; 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedovoljan broj lekara, posebno u manje razvijenim opštinama;
	Socijalna zaštita	<ul style="list-style-type: none"> - jačanje profesionalnih kapaciteta zaposlenih u socijalnoj zaštiti; - razvoj različitih modaliteta socijalne zaštite; 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatak različitih vrsta usluga socijalne zaštite; - veliki broj korisnika socijalne zaštite; - nerazvijen sistem socijalnih institucija (javne, javno-privatne, privatne).
	Kultura	<ul style="list-style-type: none"> - veliki broj objekata kulture u javnom sektoru (državnoj svojini), koje je neophodno sačuvati za ove potrebe; - u lokalnim upravama postepeno jača svest o značaju kulturnih programa; 	<ul style="list-style-type: none"> - velike razlike u razvijenosti, kvalitetu i dostupnosti kulturnih sadržaja; - pasivan položaj građana i korisnika u planiranju i organizovanju mreže kulturnih ustanova od javnog interesa;
	Sport	<ul style="list-style-type: none"> - postojanje raznih oblika sportskih aktivnosti u većini opština. 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatak uredenih otvorenih sportskih terena.
		MOGUĆNOSTI	PRETNJE
DEMOGRAFSKI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> - multikulturalnost u uslovima pridruživanja EU; - dugoročno planiranje broja dece koji je potreban Srbiji; - dosledna primena republičke strategije za promociju rađanja; - razdvajanje programa planiranja porodice od drugih socijalnih programa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nezaustavljiva dugoročna depopulacija; - uticaj socio-demografskih trendova u evropskom okruženju; - nedostatak radne snage koja bi održavala postojeću infrastrukturu; - izrazita urbano-ruralna populaciona polarizacija. 	

The project is co-financed by the European Union

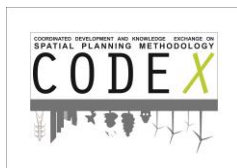

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

MREŽA NASELJA I FUNKCION ALNA URBANA PODRUČJA		<ul style="list-style-type: none"> - Decentralizacija – jačanje regionalne i lokalne uprave; - praćenje indikatora i formiranje zajedničke baze podataka o prostornom razvoju na nivou funkcionalno urbanog područja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zastoj u izgradnji infrastrukturnih koridora usled nedostatka finansijskih sredstava; - nedostatak obučениh kadrova za transgraničnu saradnju.
	RAZVOJ GRADOVA I OSTALIH URBANIH NASELJA	<ul style="list-style-type: none"> - Unapređenje prakse planiranja u smislu razvijanja integrativnog planiranja; - unapređenje standarda u svim oblastima planiranja, izgradnje i uređenja gradova i urbanih naselja; 	<ul style="list-style-type: none"> - Koncentracija kapitala u upravnim centrima; - neefikasne opštinske uprave, složena birokratija; - sporo jačanje institucija na lokalnom nivou i nedovoljna koordinacija; - pasivnost lokalnih zajednica;
	RURALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> - stvaranje stimulatívnoг investicionog ambijenta i privlačenje domaćih i stranih direktnih investicija, putem stepenovane poreske politike; - uvođenje komunalnog reda i razvoj komunalne infrastrukture; - razvoj programa edukacije i treninga za ruralni razvoj; - osnivanje zadruga – kooperacija; - asocijacija poljoprivrednih proizvođača, tehnoloških i industrijskih prakova, klastera, biznis inkubatora - 	<ul style="list-style-type: none"> - Nagomilani strukturni problemi u društveno-ekonomskom razvoju relativno nizak stepen privrednog i društvenog razvoja, visoka nezaposlenost, visok nivo siromaštva stanovništva; - neusklađenost sistema obrazovanja sa potrebama ruralnog razvoja; -
JAVNE SLUŽBE	Obrazovanje i vaspitanje	<ul style="list-style-type: none"> - donošenje programa saradnje privrednih i neprivrednih organizacija sa obrazovnim institucijama, radi školovanja adekvatnih profila - razvoj unutrašnje mobilnosti, prvenstveno u oblasti visokog obrazovanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - centralizacija u svim oblastima, što za posledicu ima slabu pokretljivost stručnog kadra iz većih u manja naselja; - odliv visoko-obrazovnog kadra; - mali broj učenika u pojedinim obrazovnim ustanovama (pitanje racionalizacije).
	Zdravstvena zaštita	<ul style="list-style-type: none"> - donošenje programa preventivnih aktivnosti u oblasti zdravstvene zaštite; - obezbeđivanje istih uslova za rad javnih (državnih) i privatnih ustanova; 	<ul style="list-style-type: none"> - visok stepen nezaposlenosti, porast siromaštva; - dugoročni trend dehumanizacije uslova stanovanja u velikim gradskim sredinama;
	Socijalna zaštita	<ul style="list-style-type: none"> - donošenje programa preventivnih aktivnosti u svim oblastima; - uvođenje poreskih i drugih olakšica i podsticaja za ulaganje nevladinog sektora u razvoj socijalne zaštite; - identifikovane potrebe korisnika. 	<ul style="list-style-type: none"> - visok stepen nezaposlenosti, porast siromaštva; - dugoročni trend dehumanizacije uslova stanovanja u velikim gradskim sredinama; - centralizovan sistem javnih socijalno-zaštitnih institucija.

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

Kultura	<ul style="list-style-type: none"> - Decentralizacija sektora javnih službi, pa tako i kulture, uključivanje drugih izvora finansiranja u sektor kulture; - jačanje međuopštinske i međuregionalne saradnje u cilju realizacije zajedničkih kulturnih programa od javnog interesa, negovanje multikulturalnosti, izrada zajedničkih projekata i jačanje institucionalnog i neprofitnog sektora u oblasti kulture. 	<ul style="list-style-type: none"> - institucije i modeli organizacije usluga kulture od javnog interesa nisu prilagođene potrebama i osobenostima u manjim sredinama
Sport	<ul style="list-style-type: none"> - Permanentna edukacija stanovništva u cilju promovisanja sporta za sve dobne grupe; - obezbeđivanje istih uslova za rad javnog (državnog) i privatnog sektora. 	<ul style="list-style-type: none"> - centralizacija u svim oblastima
Stanovanje	<ul style="list-style-type: none"> - podsticajne mere u oblasti građevinske inustrije; 	<ul style="list-style-type: none"> - tendencija ubrzanog pražnjenja seoskih naselja;

PRIVREDNE DELATNOSTI I TURIZAM		
	Snage	Slabosti
PRIVREDA	<ul style="list-style-type: none"> - Ljudski resursi – raspoloživi visokostručni kadar - inovativna infrastruktura (univerziteti, razvojno-istraživačke institucije, javni urbani servisi); - izgrađeni privredni kapaciteti – objekti privredne infrastrukture i industrijski kapaciteti; - raspoložive regionalne i gradske prednosti za lokaciju i razvoj IZ i IP (<i>greenfield</i>) i zapuštene industrijske lokacije (<i>brownfield</i>); - brojni bilateralni i multilateralni aranžmani i projekti za podsticanje razvoja MSP, podsticanje inovativnosti, uvođenje novih tehnologija i rasta konkurentnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> - zastarela tehnologija i nedovoljan nivo investicione aktivnosti – instalirani proizvodni kapaciteti sa tehnološkog aspekta ograničavaju kvalitet i konkurentnost proizvoda; - visoka nezaposlenost i visok odliv kvalitetnih kadrova u inostranstvo - nezaokruženost institucionalnog, pravnog i obrazovnog okvira za razvoj klastera, industrijskih parkova i industrijskih zona;
POLJOPRIVREDA	<ul style="list-style-type: none"> - Povoljni klimatski uslovi za biljnu i stočarsku proizvodnju; - vinogorja i vinogradarski rejon s tradicijom u gajenju vinove loze i proizvodnji vrhunskih vina; 	<ul style="list-style-type: none"> - Degradacija poljoprivrednog zemljišta erozijom; - često nejasna prava svojine, zakupa i obaveza u vezi s korišćenjem zemljišta; - usitnjenost poseda; - ekstenzivna proizvodnja po strukturi i prinosima; - nedovoljan broj grla stoke po jedinici poljoprivredne površine; -
TURIZAM	<ul style="list-style-type: none"> - položaj na međunarodnom koridoru X; - položaj graničnog regiona sa Mađarskom, Rumunijom, Hrvatskom; 	<ul style="list-style-type: none"> - nedovoljna pokrivenost Vojvodine turističkom signalizacijom i nedostatak vodičke službe; - nedovoljno razvijen kvantitet i kvalitet smeštajnih kapaciteta;

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

		MOGUĆNOSTI	PRETNJE
PRIVREDA		<ul style="list-style-type: none"> - Interregionalna saradnja i integracija u EU; - IPA fondovi (instrument predpristupne pomoći EU) i prekogranična saradnja - pokretačka snaga razvoja i mogućnost pristupa strukturalnim fondovima EU. - nova industrijska politika u skladu sa politikom i standarima razvoja industrije u EU; - jačanje privredne saradnje sa zemljama JIE; - poboljšanje dostupnosti prostora, resursa, investicija u infrastrukturu, istraživanje i razvoj, kadrove; - povećanje javno-privatnog partnerstva; 	<ul style="list-style-type: none"> - svetska finansijska i ekonomska kriza; - tranziciono ekonomski zaostajanje za okruženjem; - siva ekonomija – problem koji ugrožava regularno poslovanje i šteti državnom budžetu.
POLJOPRIVREDA		<ul style="list-style-type: none"> - stvaranje povoljnijeg ambijenta za organsku proizvodnju hrane; - povećanje površina pod navodnjavanjem (mogućnost postrne i naknadne setve); - veći stepen finalizacije proizvodnje u sopstvenim prardičkim kapacitetima; 	<ul style="list-style-type: none"> - nepovoljan uticaj klimatskih promena na agroekološki potencijal najplodnijih zemljišta; - nepovoljne dugoročne ekološke i socioekonomske posledice privatizacije agroindustrijskih kombinata; - nastavljanje nekontrolisanog i prekomernog zauzimanja poljoprivrednog zemljišta u nepoljoprivredne svrhe. - otežan pristup na strana tržišta;
TURIZAM		<ul style="list-style-type: none"> - regionalno povezivanje, prekogranična saradnja i korišćenja sredstava IPA fondova; - izgradnja saobraćajne infrastrukture razvoj ruralnog, nautičkog, eko-turizma, poslovnog i manifestacionog turizma. - prirodna dobra i kulturno-istorijsko nasleđe kao turistički resurs 	<ul style="list-style-type: none"> - slaba potrošačka moć domaće turističke tražnje; - nedovoljna podrška razvoju turizma; - nedovoljna turistička uređenost destinacije za investicije u turizam;

INFRASTRUKTURNI SISTEMI			
		SNAGE	SLABOSTI
SAOBRAĆA	Putni-drumski saobraćaj	<ul style="list-style-type: none"> - Povoljan saobraćajni položaj; - zadovoljavajuća gustina putne mreže; - zadovoljavajući stepen motorizacije u odnosu na susedne zemlje; - potencijal institucionalnih i stručnih kapaciteta nadležnih za razvoj drumskog saobraćaja i putne infrastrukture; 	<ul style="list-style-type: none"> - Nije dostignut željeno učešće puteva visokog ranga i stanja puteva, kao i nedovoljna opremljenost savremenim tehničko-tehnološkim sistemima; - nedovoljna svest svih aktera o javnom interesu

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia

IPA Cross-border Co-operation Programme

	Železnički saobraćaj	<ul style="list-style-type: none"> - Relativno dobro razvijena infrastrukturna mreža; - međunarodni sporazumi o razboju koridora X; - veza sa ostalim multimodalnim koridorima; - trase tradicionalnih međunarodnih tranzitnih železničkih koridori; - veliki značaj u formiranju i funkcionisanju evropske železničke mreže; - regionalna pokrivenost železničkom mrežom; - postojeće veze sa velikim korisnicima usluge. 	<ul style="list-style-type: none"> - Stare i slabo održavane pruge sa niskim tehničkim parametrima i niskim nivoom usluge - zapuštena mreža lokalnih pruga i industrijskih koloseka - zastarela vozila, signalna i komunikaciona oprema - nedostatak finansijskih sredstava - prelazak tradicionalnih korisnika na ostale vidove transpota - nefleksibilan i preglomazan sistem državnih železnica
VODOPRIVREDNA	INFRASTRUKTURA	<ul style="list-style-type: none"> - razvijen sistem praćenja i kontrole kvaliteta vode za piće smanjena produkcija otpadnih voda iz industrije u proteklih dvadesetak godina; - izgrađena kanalska mreža HS DTD - postojeća mreža nasipa za odbranu od poplava je izgrađena u obimu od 95% od planirane; 	<ul style="list-style-type: none"> - ne usklađenost domaće zakonske regulative sa EU u pogledu potrebnog kvaliteta vode za piće; - svega 30% stanovništva je pokriveno javnim sistemom kanalizacije; - neodržavanje objekata na HS DTD; - nekontrolisano navodnjavanje i korišćenje podzemnih voda
ENERGETIKAI ENERGETSKA	INFRASTRUKTURA	<ul style="list-style-type: none"> - postojeća elektroenergetska prenosna i distributivna mreža; - lociranje proizvodnih enegetskih objekata u blizini potrošača i smanjenje gubitaka u prenosu i distribuciji; - prednost za snabdevanje el. energijom udaljenih objekta (potrošača) od postojeće el. mreže; - u - dobar potencijal obnovljivih izvora energije (biomasa, geotermalna...); - relativno dobro razvijena gasna i elektro distributivna mreža; 	<ul style="list-style-type: none"> - postojanje energetske proizvodnje objekata sa zastarelom tehnologijom kao velikih zagađivača životne sredine; - starost elektroenergetskih objekata, mreže svih nivoa napona i uređaja; - neadekvatna mreža rasvete; - veoma nizak stepen korišćenja OIE; - nezadovoljavajuća infrastruktura za korišćenje OIE;
MOGUĆNOSTI		PRETNJE	
SAOBRAĆAJNA	Putni-drumski saobraćaj	<ul style="list-style-type: none"> - završetak kapitalnih infrastrukturnih projekata na koridoru X uz upošljavanje domaćih projektnih i izvođačkih kapaciteta, u cilju ostvarivanja ulova za primenu opšteg koncepta održivog razvoja; - osavremenjivanje i dogradnja deonice državnih puteva I i II reda; - dogradnja i izgradnja opštinskih puteva i ulica i povećanje pristupačnosti privrednih zona; - unapređenje upravljanja planskom i projektnom dokumentacijom, putevima, pripadajućom tehničkom opremom puta i drumskim saobraćajem, 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak sredstava za razvoj putne infrastrukture i unapređenje drumskog saobraćaja, uticaj na usporavanje socio-ekonomskog napretka; - povećanje komercijalne brzine putovanja na konkurentskim pravcima zbog nepostojanja carinskih procedura; - nedovoljni kapaciteti pojedinih graničnih prelaza

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

	Železnički saobraćaj	<ul style="list-style-type: none"> - uključivanje u razvojne planove Evropske mreže (korišćenje evropskih fondova); - ekološki prihvatljiviji način transporta; - organizacija železničkog prigradskog saobraćaja velikih gradova. 	<ul style="list-style-type: none"> - ubrzani razvoj konkurentskih koridora; - nedostatak strategije, projekata i sredstava za razvoj; - sporost u revitalizaciji i razvoju infrastrukture mreže, a posebno Koridora X; - nezavršen proces reorganizacije.
VODOPRIVREDNA INFRASTRUKTURA		<ul style="list-style-type: none"> - proširenje i sanacija Hs DTD; - iskorišćenje savremenih tehnologija tretmana sirove vode za piće; - usvojena Strategija vodosnabdevanja i zaštite voda u AP Vojvodini; - Realizacija programa dvonamenskog korišćenja kanala za odvodnjavanje u svrhu navodnjavanja; - razvoj nautičkog turizma. 	<ul style="list-style-type: none"> - nekontrolisano korišćenje hemijskih sredstava u poljoprivredi u zaštićenim zonama; - neusklađenost i nesprovođenje zakonskih propisa; - nedostatak finansijskih sredstava za realizaciju projekata; - nedefinisanju jasne politike i strateškog razvoja privrede i društva koji direktno utiču na korišćenje i razvoj vodoprivrednih kapaciteta
ENERGETIKA I ENERGETSKA INFRASTRUKTURA		<ul style="list-style-type: none"> - unapređenje energetske efikasnosti (proizvodnja, prenos, distribucija, potrošnja energije); - modernizacija i revitalizacija energetske mreže; - smanjenje gubitaka u mreži; - izgradnja interkonektivnih prenosnih mreža; 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatak investicija za izgradnju nove infrastrukture; - nedostatak investicija za povećanje energetske efikasnosti; - opadanje pouzdanosti i sigurnosti elektroenergetskih sistema; - zadržavanje energetske proizvodnje objekata sa zastarelom tehnologijom kao velikih zagađivača životne sredine; - zadržavanje postojećeg stanja elektroenergetske infrastrukture;

ZAŠTITA PRIRODE, ZAŠTITE KULTURNIH DOBARA I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE		
	SNAGA	SLABOSTI
ZAŠTITA I UNAPREĐENJE ŽIVOTNE SREDINE	<ul style="list-style-type: none"> - opredeljenost Pokrajinskih i institucija lokalne samouprave za održivi razvoj; - očuvanost i visok potencijal prirodnih resursa; - visok stepen biodiverziteta i geodiverziteta; - značajan potencijal obnovljivih izvora energije; - 	<ul style="list-style-type: none"> - nezadovoljavajući stepen izgrađenosti komunalne infrastrukture u naseljima; - zagađenje vazduha od saobraćaja, energetike i privrednih aktivnosti; - narušavanje kvaliteta životne sredine nelegalnom izgradnjom objekata; - promena namene zemljišta i gubitak poljoprivrednog zemljišta; - nepostojanje efikasnog sistema finansiranja zaštite životne sredine na nivou lokalne samouprave.

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

<p>ZAŠTITA, UREĐENJE I UNAPREĐENJE KULTURNIH</p>	<ul style="list-style-type: none"> - raznovrsnost i kvalitet kulturne baštine (od praistorije do savremene) - široka regionalna povezanost ishodišta, vrsta i stilova kulturne baštine - most sa Evropom; - multikulturalnost, kao tradicionalni i aktuelni, institucionalno regulisan stil života u AP Vojvodini, ima svoj odraz i u kultj baštini ovog regiona; 	<ul style="list-style-type: none"> - prevaziđen zakon i druga regulativa u oblasti kulturne baštine, kao i nedostatak dr.zakona koji će posredno uticati na kult. baštinu (zemljišna politika, privatna svojina i dr.); - veliki broj izuzetne kulturne baštine ugrožen različitim uzročnicima nedostatak sistema stalnog nadgledanja i održavanja, menadžment planova, slaba koordinacija i krutost ustanova zaštite sa lokalnom zajednicom;
MOGUĆNOSTI		PRETNJE
<p>ZAŠTITA I UNAPREĐENJE ŽIVOTNE SREDINE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU; - jačanje javno-privatnog partnerstva u oblasti zaštite životne sredine; - uvođenje koncepta čistije proizvodnje; - poštovanje nacionalnih strategija i programa u oblasti zaštite životne sredine; - dostupnost fondova EU za jačanje sistema zaštite životne sredine i podršku održivom razvoju i intenziviranje međunarodne saradnje; - podizanje nivoa svesti o potrebi zaštite životne sredine; - 	<ul style="list-style-type: none"> - nizak nivo ekološke svesti; - usporeni privredni rast i nedostatak investicija u skladu sa održivim razvojem; - nesprovođenje zakona, programa i planova na lokalnom nivou; - sporo jačanje institucija na lokalnom nivou i nedovoljna koordinacija; - restriktivna budžetska politika; - loš ekonomski status građana i nemogućnost da plate realnu cenu komunalnih usluga; -
<p>ZAŠTITA, UREĐENJE I UNAPREĐENJE KULTURNIH DOBARA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - multikulturalnost kao vojvođanski brend i most povezivanja sa drugim regionima i kulturama i uključivanja u panevropske kulturne staze; - uspostavljanje interregionalnih i intraregionalnih veza upravo preko zajedničke ili slične kulturne baštine; - korišćenje kulturne baštine kao potencijal i generator kulturnih, obrazovnih, turističkih, ekonomskih i drugih aktivnosti; - razvijanje sistema i formi saradnje ustanova zaštite, lokalne zajednice i korisnika kulturne baštine; - formiranje kulturnih predela, gde kulturna baština postaje brend lokalne zajednice i izvor prihoda. 	<ul style="list-style-type: none"> - spori procesi donošenja zakonske regulative, menjanja svesti lokalne zajednice i same tehničke zaštite kulturne baštine, prete da ona još više propada; - pojava otpora prema multikulturalnosti kod dela političke i stručne javnosti vodi stvaranju međunacionalnih tenzija šire zajednice.

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

INTERREGIONALNE I INTRAREGIONALNE FUNKCIONALNE VEZE I TRANSGRANIČNA SARADNJA		
	SNAGE	SLABOSTI
REGIONALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> - prirodni resursi i geografski položaj; - izgrađeni privredni kapaciteti; - zakonska osnova za regulisanje regionalnog razvoja; - formiranje regionalnih agencija; - finansijski okvir za regionalni razvoj; - podsticajni mehanizmi; - veliki broj realizovanih donatorskih projekata za regionalni i lokalni razvoj; - međunarodna i prekogranična saradnja. 	<ul style="list-style-type: none"> - nedovoljna izgrađenost i neopremljenost osnovne infrastrukture; - intenzivna demografska devastacija; - nekonkurentna postojeća privredna struktura, - zastarela tehnologija i nedovoljan nivo investicione aktivnosti; - zaostajanje u nekim segmentima tranzicije (privatizacija, javna preduzeća...); - visoka nezaposlenost; - nekoordinirana aktivnost institucija za regionalni razvoj.
	MOGUĆNOSTI	PRETNJE
REGIONALNI RAZVOJ	<ul style="list-style-type: none"> - integracija u EU; - revitalizacija neiskorišćenih kapaciteta; - uključenost Srbije u međunarodne transportne i energetske koridore; - uključenost u evropske programe i projekte; - okruženje – nove članice EU i mogućnost međuregionalne saradnje; - pristupanje EU fondovima. 	<ul style="list-style-type: none"> - spor ekonomski razvoj i porast siromaštva; - usporavanje integracionih procesa; - svetska finansijska i ekonomska kriza; - tranziciono ekonomsko zaostajanje za okruženjem; - nepovoljni demografski trendovi

The project is co-financed by the European Union

6. OSNOVNI I OPERATIVNI CILJEVI I IZBOR INDIKATORA

U skladu sa postojećim privrednim i demografskim karakteristikama značajan razvojni potencijal regiona predstavljaće povećanje kapaciteta i korišćenje transportnih koridora, pre svega drumske infrastrukture, što je pretpostavka za veću investicionu, infrastrukturnu, privrednu i socijalnu aktivnost, kao i razvijanje mreže institucionalne saradnje između privrede i obrazovno-naučnih institucija u regiji.

Takođe, diverzifikacija razvojnih prioriteta posledica je postojećih limitiranosti, tako da, pored kontinuirane modernizacije i ulaganja u infrastrukturu treba izbalansirati i učešće drugih sektora u privredi (turizma, trgovine i druge usluge) posebno u manjim opštinama i naseljima. To podrazumeva jačanje preduzetničke kulture i visokog obrazovnog nivoa, uz prostorni i ekološki uravnotežen razvoj. Granica sa postojećim državama-članicama EU (Hrvatska i Mađarska) omogućuje uključivanje regiona u evropske pretpristupne programe u saradnji sa graničnim područjima susjednih zemalja.

Realizacijom projektnih zadataka trebalo bi da se ostvari pet **osnovnih ciljeva**:

Cilj 1. Uravnoteženi razvoj i unapređena socijalna kohezija se odnosi na aktiviranje sprovođenja populacione politike uz uvažavanje regionalnih specifičnosti i definisanje funkcija lokalne samouprave. To bi trebalo da podstakne ruralni razvoj i rešavanje demografskih problema;

Posebni ciljevi:

- Održivi demografski razvoj
- Unapređenje socijalne i ekonomske kohezije
- Smanjenje socijalne isključenosti i siromaštva
- Uravnoteženost naseljske strukture
- Ravnomerna prostorna organizacija javnih službi
- Ravnomerna dostupnost infrastrukturi i informacijama
- Teritorijalno odgovorna uprava

Cilj 2: Regionalna konkurentnost i pristupačnost podrazumeva povećanje aktivnosti na promovisanju regionalnih proizvoda i uspostavljanju regionalnih brendova.

Posebni ciljevi:

- Ekonomske prednosti i dinamičnost
- Diverzifikovanost regionalne ekonomije

Cilj 3. Održivo korišćenje prirodnih resursa i zaštićena i unapređena životna sredina se odnosi na aktivnosti vezane za restrukturiranje poljoprivrede, izgradnju sistema za prečišćavanje otpadnih voda, razvoj sistema obnovljivih izvora energije, održivi razvoj šumarstva i dr.

Posebni ciljevi:

- Smanjenje uticaja saobraćaja na životnu sredinu i održivo korišćenje energije
- Očuvanje prirodnih resursa
- Racionalno zauzimanje zemljišta
- Zdrava životna sredina i prevencija hazarda
- Zaštita od prirodnih nepogoda

The project is co-financed by the European Union

Cilj 4: Zaštićeno i održivo korišćeno prirodnog i kulturnog nasleđa i predeonih karakteristika predstavljaju cilj koji bi podrazumevao determinisanje postojećih, stvaranje novih karakterističnih predeonih celina i njihovu interpretacija. Sprovođenje Evropske konvencije o predelu bi doprinelo i razvoju sistema integrativnog pristupa zaštiti prirodnog i kulturnog nasleđa i većoj atraktivnosti područja;

Posebni ciljevi:

- Limitirano smanjivanje prirodnih područja - zaštita prirodnih staništa i očuvanje biodiverziteta
- Očuvanje kulturnih markera i očuvanje specifičnog karaktera predela
- Unapređenje regionalnih potencijala za turizam i kreativne industrije

Cilj 5: Prostorno-funkcionalna integrisanost u okruženje i razvoj Funkcionalnih urbanih područja (FUP) Sombora i Subotice bi podrazumevao zajednički pristup razvoju komunalne i socijalne infrastrukture, stimulanju razvoja poslovne infrastrukture, jačanju institucionalnih i administrativnih kapaciteta za upravljanje regionalnim razvojem, uspostavljanju sistema praćenja i izveštavanja o učincima politike regionalnog razvoja, uspostavljanju strateškog okvira politike razvoja regije i jačanje prekogranične saradnje;

Posebni ciljevi:

- Učešće u programima i projektima transgranične i međuregionalne saradnje
- Propusnost granica

Realizacija nabrojanih ciljeva će se vršiti kroz implementaciju razvojnih prioriteta zasnovanih na:

- Kvalitetnom planiranju i efikasnom korišćenju sredstava EU fondova
- Izgradnji sistema za pripremu strateških razvojnih dokumenata
- Uspešnoj koordinaciji budućih razvojnih programa
- Informisanosti i obuci javnosti o mogućnostima korišćenja EU sredstava i drugih razvojnih fondova
- Povećanju učešća lokalnog stanovništva u donošenju odluka

Pregled posebnih ciljeva dat je u tabeli Br. zajedno sa indikatorima koji će biti korišćeni za praćenje aktivnosti u planskom periodu.

Izbor indikatora za praćenje promena na predmetnom prostoru neophodan je kako bi se mogle analizirati primenjene mere i prioritete u periodu 2014-2020. Predloženi sistem indikatora svakako mora biti u skladu sa Programom implementacije Prostornog plana Republike Srbije i Zakonom o prostornom planu republike Srbije za period 2010-2020. godine,

Model indikatora baziran je na ciljno-orijentisanom pristupu za praćenje sprovođenja ovog dokumenta i glavnih vodećih dokumenata kako na nivou EU tako i na nivou nacionalnih dokumenata.

U izboru pokazatelja težilo se da se zadovolje potrebe različitih zahteva donosioca odluka i političkih instanci za ocenu predloženih rešenja i procenu dostizanja ciljeva koje postavljaju razvojne politike.

Istovremeno, sledeći osnovne principe za uključivanje u evropske integracione procese, težilo se da se postigne usklađenost sa evropskim planskim dokumentima prostorne integracije i programima razvoja, kroz tzv. opservatorije za prostorne podatke.

The project is co-financed by the European Union

Zbog toga je važna i činjenica da su ovi indikatori usklađeni sa ESPON listom indikatora koji koji se razvijaju za monitoring ukupnog evropskog prostora (Evropska mreža opservatorija za prostorni razvoj i koheziju).

Na osnovu urađenih ispitivanja izdvojeni su pokazatelji koji ispunjavaju neophodne uslove da se primene u prvim izveštajima stanja prostornog razvoja, kao i pokazatelji koje je potrebno dalje razvijati da u dogledno vreme mogu biti primenjeni.

Pregledom predloženih pokazatelja, prvi set, došlo se dopokazatelja koji zadovoljavaju minimalne zahteve da mogu ući u primenu (oznaka u tabeli: a).

Pored ovih, za određeni broj pokazatelja je ocenjeno da se mogu pripremiti u relativno kratkom periodu (oznaka u tabeli: b), s obzirom da se ne publikuju u zvaničnim statističkim izveštajima, već zahtevaju dodatni napor prikupljanja i izračunavanja. Za ostale pokazatelje (oznaka u tabeli: v) potrebno je duže vreme, pre svega zavisno od prilagođavanja domaćih statističkih resursa evropskim standardima, pošto se radi o pokazateljima koji se inače prate u drugim evropskim zemljama, odnosno u okviru ESPON mreže (Tabela 14.).

Prvi set pokazatelja (a) pokriva svaki od glavnih i posebno operativnih ciljeva na osnovu kojih se zasniva čitav koncept praćenja ostvarivanja pre svega Prostornog plana Republike Srbije kao vrhovnog planskog dokumenta na kojem se zasniva svaki vid razvoja i napretka na prostoru APV odnosno i prostoru područja Analize. Oni se odnose na:

- demografske i socio-ekonomske trendove, te migracije stanovništva iz manje razvijenih područja;
- policentričan razvoj gradova i drugih naselja;
- zaštitu prirodnog i kulturnog nasleđa;
- prostorno-razvojnu usmerenost prema glavnim evropskim prostornim sistemima.

Tabela 14: Pregled indikatora za područje Analize

OSNOVNI CILJEVI	OPERATIVNI CILJEVI	POKAZATELJI	OZNAKA
Cilj 1. URAVNOTEŽENIJI REGIONALNI RAZVOJ I UNAPREĐENA SOCIJALNA KOHEZIJA			
Održivi demografski razvoj			
	Uravnoteženi razmeštaj stanovništva	1. Gustina naseljenosti (kritična masa)* 2. Migracioni bilans *	a a
	Unapređenje/održanje demografske strukture	3. Udeo stanovništva po velikim starosnim grupama * 4. Stopa fertiliteta *	a a
Unapređenje socijalne i ekonomske kohezije			
	Unapređenje obrazovnog nivoa stanovništva	5. Stanovništvo sa visokim obrazovanjem *	a
	Smanjenje broja nezaposlenog stanovništva	6. Udeo nezaposlenog stanovništva do 25 godina *	b
	Unapređenje prostorne ravnoteže u pogledu obrazovnog nivoa zaposlenog stanovništva	7. Zaposlena lica sa visokim stepenom obrazovanja*	a
	Obezbeđenje poednakih šansi na tržištu rada	8. Zaposleni na određeno vreme (% broja zaposlenih)	v
Smanjenje socijalne isključenosti i siromaštva			
	Raspoloživa radna snaga i zaposlenost	9. Stopa aktivnosti muške/ženske populacije (15-64 godina)* 10. Stopa zaposlenosti 11. Stopa rasta broja aktivnih lica prema stopi rasta	a a a

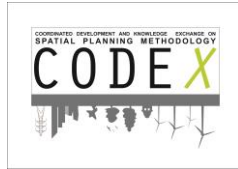
The project is co-financed by the European Union

OSNOVNI CILJEVI	OPERATIVNI CILJEVI	POKAZATELJI	OZNAKA
		broja lica sa ličnim prihodom i izdržavanih lica	
	Zastupljenost različitih socijalnih grupa u zajednici i prevencija socijalne segregacije	12. „Gini index” prihoda domaćinstava	b
	Osiguranje pune angažovanosti regionalnih resursa, uz njihovu maksimalnu efikasnost	13. Godišnja stopa nezaposlenosti * 14. Udeo dugotrajne nezaposlenosti *	a b
		15. Udeo domaćinstava sa najmanje jednim nezaposlenim članom	v
Uravnoteženost naseljske strukture			
	Policentričnost urbanog sistema	16. Indeks „reda veličine” naselja prema broju stanovnika 17. BDP po stanovniku u odnosu na prosek EU15 18. Izohrona dostupnost usluga od opšteg interesa regionalnog nivoa 19. Prosečno vreme putovanja do najbliža tri regionalna centra	b v v a
	Održivost naseljske strukture (odnosi grada i sela)	20. Demografski trendovi urbanih područja u odnosu na ruralna područja 21. Obim dnevnih migracija 22. Udeo dnevnih migracija većeg radijusa	b v v
Ravnomerna prostorna organizacija javnih službi			
	Unapređenje dostupnosti javnih službi	23. Dostupnost do centralnih naselja javnim prevozom (od toga: dostupnost železnicom) * 24. Dostupnost primarnoj zdravstvenoj zaštiti	a b
Ravnomerna dostupnost infrastrukturi i informacijama			
	Obezbeđenje jednake saobraćajne dostupnosti prostora	25. Potencijalna intermodalna dostupnost	v
	Obezbeđenje osnovnog nivoa mobilnosti ljudi koji ne koriste automobil	26. Udeo stanovništva koje živi unutar 30-minutne izohrone od železničke stanice	b
	Povećanje pokrivenosti naselja vodoprivrednom infrastrukturom	27. Pokrivenost naselja (% broja domaćinstava) mrežom javnog vodovoda 28. Pokrivenost naselja (% broja domaćinstava) kanalizacionom mrežom	a a
	Povećanje pokrivenosti naselja energetskom infrastrukturom	29. Pokrivenost naselja (% broja domaćinstava) elektro mrežom visoke sigurnosti snabdevanja	a
	Unapređenje pristupa informatičkim i komunikacijskim sistemima	30. Broj internet korisnika	a
Teritorijalno odgovorna uprava			
	Obezbeđenje participacije građana u radu teritorijalne uprave	31. Uključenost u rad udruženja i organizacija	v
Cilj 2: REGIONALNA KONKURENTNOST I PRISTUPAČNOST			
	Ekonomske prednosti i dinamičnost	32. BDP po stanovniku * 33. BDP u RRR po stanovniku * 34. Odnos uvoza i izvoza regiona 35. Udeo izvoza u strukturi BDP	b v v v
	Diverzifikovanost regionalne ekonomije	36. Zaposlenost po ekonomskim delatnostima * 37. Udeo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u dodatoj vrednosti regiona*	a b
Cilj 3. ODRŽIVO KORIŠĆENJE PRIRODNIH RESURSA I ZAŠTIĆENA I UNAPREĐENA ŽIVOTNA SREDINA			
	Očuvanje prirodnih resursa	38. Korišćenje zemljišta (CORINE) 39. Udeo poljoprivrednih površina pod organskom/kontrolisanom proizvodnjom 40. Kvalitet voda vodotoka (klase kvaliteta)	a b a

The project is co-financed by the European Union

OSNOVNI CILJEVI	OPERATIVNI CILJEVI	POKAZATELJI	OZNAKA
		41. Kvalitet podzemne vode	v
		42. Specifična potrošnja vode u naseljima (l/st/dan)	v
		43. Gubici vode u mreži (%)	v
		44. Odnos obnovljivih i neobnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji energije	v
	Racionalno zauzimanje zemljišta	45. Fragmentacioni indeks *	v
		46. Potrošnja zemljišta za saobraćajnu infrastrukturu	b
		47. Urbani rast - širenje urbanog područja	b
		48. Udeo urbanog tkiva	v
		49. Udeo kultivisanih područja	v
		50. Broj i površina brownfield lokacija	v
	Smanjenje uticaja saobraćaja na životnu sredinu i održivo korišćenje energije	51. Intenzitet saobraćaja prema deonicama saobraćajne mreže	b
		52. Modalna raspodela putničkog saobraćaja	v
		53. Obnovljiva energija u ukupnoj proizvodnji energije	b
		54. Potrošnja energije po izvorima i vrsti korisnika	v
	Zdrava životna sredina i prevencija hazarda	55. Broj i % stanovnika naselja koji su izloženi stalnom i učestalom prekomernom zagađenju vazduha	v
	Zaštita od prirodnih nepogoda	56. Naselja i kultivisana područja potencijalno ugrožena od poplava (CORINE)*	b
		57. % komunalnog otpada koji se organizovano sakuplja (% domaćinstava)	b
		58. Stvaranje industrijskog otpada (t/god)	v
Cilj 4: ZAŠTIĆENO I ODRŽIVO KORIŠĆENO PRIRODNO I KULTURNO NASLEĐE I PREDEO			
	Limitirano smanjivanje prirodnih područja - zaštita prirodnih staništa i očuvanje biodiverziteta	59. Nastajanje/razvoj prirodnih predela	v
		60. Zaštićena prirodna područja	a
	Očuvanje kulturnih markera i očuvanje specifičnog karaktera predela	61. Broj zaštićenih kulturnih dobara u regionu *	a
		62. Broj lokaliteta kulturnog nasleđa i integralnih celina predloženih za zaštitu	a
	Unapređenje regionalnih potencijala za turizam i kreativne industrije	63. Turistički kapaciteti u seoskim domaćinstvima	v
		64. Broj turista i turističkih noćenja godišnje	b
Cilj 5: PROSTORNO-FUNKCIONALNA INTEGRISANOST U OKRUŽENJE			
	Učešće u programima i projektima transgranične i međuregionalne saradnje	65. Broj projekata sa međunarodnim učešćem	a
		66. Članstvo u međunarodnim organizacijama i mrežama saradnje	v
	Propusnost granica	67. Gustina drumskih i pružnih prelaza po deonicama graničnog područja	b
		68. Vreme putovanja autom do MEGA i transnacionalnih FUP područja (bodovano prema značaju FUP)	v

Napomene:

(*) - ESPON „rutinski” indikatori;

(R+) - redosled uvođenja u primenu: **a - b - v**

The project is co-financed by the
European Union

7. KAKO ĆE PROBLEM BITI REŠAVAN: ODNOS SA STRATEŠKIM DOKUMENTIMA NA RAZLIČITIM NIVOIMA (PROSTORNI DOKUMENTI, STRATEGIJE, PROGRAMI RAZVOJA ITD)

Veliki broj zakona i strateških dokumenata, kao i prostorno planska i urbanistička dokumentacija koje se odnose na predmetno područje, a koji su prikazani u prethodnim poglavljima, predstavljaju strateška dokumenta koja su osnov za rešavanje osnovnog problema istaknutog ovom Analizom, a to je razvoj marginalizovanih oblasti i naselja u pograničnim područjima.

Iako su rešenja jasno definisana, utvrđeni ciljevi i mere, kao i prioriteta i učesnici u implementaciji, u praksi su stvari najčešće daleko kompleksnije i izlaze iz vremenskih okvira predviđenih ovim dokumentima u negativnom smislu, jer uvek, zbog kompleksnosti političkih ili ekonomskih dešavanja u zemlji i okruženju dolazi do određene vrste kašnjenja i odlaganja aktivnosti.

Svakako, ono što je izvesno, i što stoji kao preporuka svim korisnicima predmetnog područja, veliki potencijal predpristupnih fondova EU, odnosno novca koji se dobija kao donacija, praktično na poklon, treba koristiti.

U narednom tekstu prikazan je pregled značajnih programa i fondova koji su ili će biti na raspolaganju korisnicima na posmatranom području.

Veliki značaj u oblasti socio ekonomskog razvoja posmatranog područja imaće otvaranje III i IV IPA komponente.

PREKOGRANIČNI RAZVOJ

Veliki potencijal razvoja posmatranog područja, kao što je već rečeno, pored postojećih nacionalnih fondova, omogućen je uključivanjem u EU instrumente, kroz koje se realizuju projekti koji su odobreni za finansiranje iz godišnjih nacionalnih programa za Republiku Srbiju. U zavisnosti od predviđenih aktivnosti, projekti se realizuju iz: Instrumenta za pretpristupnu pomoć (Instrument for Pre-accession Assistance - IPA): Nacionalna IPA, Višekorisnička IPA, Programi EU i Strukturni fondovi.

Instrumenti za pretpristupnu pomoć (Instrument for Pre-accession Assistance-IPA)

Zemlje korisnice IPA su podeljene na dve kategorije: kandidati za članstvo u EU i potencijalni kandidati za članstvo u EU.

Tokom trajanja Instrumenta za pretpristupnu pomoć, u periodu 2007-2013. godine, predviđeno je da zemlja potencijalni kandidat za članstvo u EU može preći na korišćenje svih komponenti ukoliko odlukom Saveta dobije status zemlje kandidata za članstvo u EU i uspešno implementira Decentralizovani sistem upravljanja fondovima EU (DIS).

Iako je formiran kao jedinstven i koherentan instrument podrške, IPA pravi razliku između država korisnica. Za razliku od onih država kandidata koje imaju akreditovan decentralizovani sistem upravljanja fondovima Evropske unije (Decentralised Implementation System – DIS) i kojima se pomoć pruža kroz svih pet komponenti, državama potencijalnim kandidatima i onim državama kandidatima koji nemaju akreditovan decentralizovani sistem upravljanja fondovima, pomoć se upućuje samo kroz prve dve. Od izuzetne je važnosti napomenuti da komponente namenjene državama kandidatima služe pre svega za to da pripreme zemlje kandidate za korišćenje evropskih fondova po pristupanju Uniji.

The project is co-financed by the
European Union

1. Komponente nacionalne IPA:

- 1.1. Pomoć tranziciji i izgradnja institucija,
- 1.2. Prekogranična saradnja,
- 1.3. Regionalni razvoj,
- 1.4. Razvoj ljudskih resursa i
- 1.5. Ruralni razvoj.

1.1. Pomoć tranziciji i izgradnja institucija

Ova komponenta je ključna za sve aktivnosti koje su vezane za izgradnju institucija i podršku tranziciji u zemljama potencijalnim kandidatima za članstvo u EU. Takođe ova komponenta obuhvata važne aspekte *acquis communautaire* i omogućuje učestvovanje zemlje koja je potencijalni kandidat za članstvo u Programima Zajednice i u radu agencija.

1.2. Prekogranična saradnja

Ova komponenta je dostupna za obe grupe zemalja (kandidate i potencijalne kandidate za članstvo u EU) i podržava prekogranične aktivnosti i inicijative između jedne ili više zemalja članica EU i jedne ili više zemalja korisnica pomoći. Takođe, sredstva iz ove komponente biće usmerena i na podršku prekograničnim aktivnostima i inicijativama između dve ili više zemalja korisnica pomoći. Ova komponenta podržava učešće zemalja korisnica pomoći i u transnacionalnim i regionalnim programima, u slučajevima gde je to moguće, sa zemljama članicama EU i trećim zemljama.

U zemljama Zapadnog Balkana, ova komponenta nastavlja da podržava regionalnu saradnju koja je prethodno bila finansirana iz sredstava CARDS programa 2000.-2006. godine.

Od 2004. godine do danas, u Srbiji je finansijski podržano oko 200 projekata. Trenutno se u Republici Srbiji sprovodi osam programa (6 programa prekogranične saradnje i 2 programa transnacionalne i međuregionalne saradnje) - sa Mađarskom, Rumunijom, Bugarskom, Crnom Gorom, Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom, Jadranski program i program "Jugoistočna Evropa", od kojih je od značaja za predmetno područje najviše program prekogranične saradnje Mađarska- Srbija, I u manjoj meri sa Rumunijom (Novi Kneževac) I Hrvatskom (Sombor, Subotica, Kanjiža).

Sprovođenjem programa na lokalnom i regionalnom nivou stvaraju se dugoročni lični kontakti i veze između ljudi iz zajednica sa obe strane granice, što predstavlja temelj za dalju saradnju i razvoj.

Takođe, kroz proces identifikovanja projekata, prijavljivanja za sredstva, kao i tokom sprovođenja projekata, partneri iz Srbije stiču dragoceno iskustvo u korišćenju fondova Evropske unije jer se svi pozivi za projektne predloge sprovode u skladu sa pravilima programa EU za eksternu pomoć. Vrste projekata koji se finansiraju su mali infrastrukturni prekogranični projekti, projekti ekonomske saradnje, kao i aktivnosti vezane za zaštitu životne sredine, turizam, kulturu, poljoprivredu, obrazovanje, istraživanje i razvoj, zapošljavanje, institucionalnu saradnju.

1.3. Regionalni razvoj

Uredba o sprovođenju IPA predviđa da se kroz komponentu Regionalni razvoj (IPA komponenta III) mogu podržati projekti u tri oblasti:

- Transport, odnosno investicioni projekti koji se odnose na povezivanje i saradnju između nacionalnih mreža, kao i između nacionalnih i trans-evropskih mreža. U okviru ove oblasti isključivo se mogu finansirati investicioni projekti minimalne vrednosti od 10 miliona evra,

The project is co-financed by the European Union

- odnosno i ispod 10 miliona evra ukoliko se radi o pripremi projektno-tehničke dokumentacije;
- Zaštita životne sredine, odnosno investicioni projekti koji se tiču upravljanja otpadom, vodosnabdevanja, gradske kanalizacije i kvaliteta vazduha, obnove kontaminiranih područja i zemljišta, održivog razvoja, kao i energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije. U okviru ove oblasti isključivo se mogu finansirati investicioni projekti minimalne vrednosti od 10 miliona evra, odnosno i ispod 10 miliona evra ukoliko se radi o pripremi projektno-tehničke dokumentacije;
 - Aktivnosti koje unapređuju regionalnu konkurentnost i podstiču stvaranje održivog zapošljavanja, pružanje poslovnih i tehnoloških usluga, pristup IT, promovisanje razvoja tehnologije, istraživanje i inovacije, razvoj poslovnih mreža i klastera, kao i podrška lokalnoj biznis infrastrukturi. U okviru ove oblasti mogu se finansirati projekti tehničke pomoći, grant šema i investicioni projekti.

Priprema za IPA komponente III i IV nije samo u vezi s alokacijom fondova, već je glavna svrha korišćenja ovih komponenti priprema Srbije, kao buduće države članice EU, za programiranje, upravljanje i sprovođenje strukturnih fondova i Kohezionog fonda koji će biti dostupni nakon pristupanja Evropskoj uniji. Osnovni preduslovi za korišćenje IPA komponenti III i IV su sticanje statusa kandidata za članstvo u Evropskoj uniji i akreditacija decentralizovanog sistema upravljanja sredstvima.

1.4. Razvoj ljudskih resursa

Uredba o sprovođenju IPA predviđa da Komponenta IV treba da pospešuje jačanje ekonomske i socijalne kohezije, kao prioritete Evropske strategije zapošljavanja u oblasti zapošljavanja, obrazovanja i treninga, kao i socijalne inkluzije. Konkretno, područje primene ove komponente će pokriti sledeće prioritete, koji će zavisiti od okolnosti svake od zemalja korisnika sredstava: prilagodljivosti radnika, preduzeća i preduzetnika; pristupa zapošljavanju; socijalno uključivanje; partnerstva, paktova i inicijativa; ulaganja u ljudski kapital i institucionalnih kapaciteta i efikasnosti javne administracije.

1.5. Ruralni razvoj

Komponenta koja se odnosi na ruralni razvoj namenjena je zemljama kandidatima u cilju pripreme za implementaciju i upravljanje Zajedničkom poljoprivrednom politikom EU. Implementacija pomoći u okviru ove komponente doprinosi održivom razvoju poljoprivrednog sektora i ruralnih oblasti, kao i uspešnijoj implementaciji *acquis communautaire* u oblasti Zajedničke poljoprivredne politike. Takođe, kroz proces za korišćenje ove komponente IPA, zemlje kandidati za članstvo u EU se pripremaju za korišćenje sredstava iz Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (*European Agricultural Fund for Rural Development -EAFRD*).

2. Višekorisnička IPA

Višekorisnička IPA predstavlja deo finansijskog instrumenta kojim Evropska unija podržava zajedničke prioritete zemalja kandidata (Turska, BJR Makedonija, Crna Gora i Srbija, uključujući i Kosovo i Metohiju u skladu sa Rezolucijom UN 1244) i potencijalnih kandidata za članstvo u EU (Albanija, Bosna i Hercegovina).

Glavne oblasti Višekorisničke IPA su: Regionalna saradnja, Razvoj infrastrukture, Pravosuđe i unutrašnji poslovi, Unutrašnje tržište, Reforma državne uprave, Demokratska stabilnost, Obrazovanje, mladi i istraživanje, Tržišna ekonomija, Nuklearna bezbednost i tretman radioaktivnog materijala, Privremene administrativne institucije i rezervna sredstva.

The project is co-financed by the
European Union

3. Programi EU

Programi Evropske unije predstavljaju niz integrisanih mera koje su namenjene jačanju saradnje među državama članicama Evropske unije u oblasti evropskih politika za određeni period vremena. Programi Evropske unije se finansiraju iz zajedničkog budžeta Evropske unije, sredstvima koja su namenjena razvoju različitih prioriternih oblasti: zaštita životne sredine, energetika, transport, razvoj preduzetništva i konkurentnost. Do 1997. godine Programi EU su bili namenjeni isključivo zemljama članicama EU, da bi se od 2003. godine na sastanku Evropskog Saveta u Solunu ovi programi otvorili i za zemlje Zapadnog Balkana primenom modela koji je bio prilagođen zemljama koje su u to vreme imale status kandidata. Članice EU nemaju nikakvu obavezu za učestvovanje u Programima EU jer su za njih sva sredstva obezbeđena iz budžeta EU, dok je za zemlje kandidate i potencijalne kandidate obavezna finansijska kontribucija za učestvovanje u programima. Deo finansijskog učešća koji Republika Srbija plaća za učestvovanje u Programima EU može se pokriti iz sredstava Instrumenta za pretprišupnu pomoć (IPA).

The project is co-financed by the European Union

8. MERE , INSTRUMENTI I IMPLEMENTACIJA ANALIZE

Područja s ograničenjima u razvoju zbog negativnih demografskih procesa, nerazvijenosti mreže naselja, privrede, kao i područja sa oskudnim resursima i perifernog položaja u odnosu na glavne pravce razvoja, zahtevaju posebne mere i primerene planske koncepcije razvoja.

Osnovno polazište pri utvrđivanju strateških i operativnih mera i instrumenata za regionalni razvoj jeste razvoj politike planiranja i koordinacije svih nivoa vlasti, kao i harmonizacija i uklanjanje nedostataka, odnosno, jačanje institucionalnog okvira za sprovođenje regionalne politike. S obzirom na neujednačenost kadrovske, obrazovne i materijalne jačine skoro polovine opština u AP Vojvodini, pa i na posmatranom području, neophodno je veliko angažovanje i podrška regionalnih i pokrajinskih institucija u izradi strateških dokumenata, sektorskih programa i projekata, akcionih i prostornih planova, kao i kreiranje mehanizama za njihovo praćenje i kontrolu. Ključnu ulogu imaju pokrajinske strukture kako bi kontinuirano pružili podršku razvoju dugoročne međupštinske saradnje i obezbedili plansko, budžetsko finansiranje razvojnih projekata i programa.

Jačanje lokalnih privreda i unapređivanje lokalne administracije obeležava razvojne pravce lokalnih sredina u smislu njihove sposobnosti preciznog planiranja kvalitetnih politika na lokalnom nivou.

Posmatrajući region Vojvodine može se zaključiti da ravnomeran regionalni razvoj zahteva koordinisanu saradnju sa svim institucijama koje su uključene u različite aspekte regionalnog razvoja (privredni razvoj, ruralni razvoj, razvoj infrastrukture, lokalni razvoj, socijalni razvoj, zaštita životne sredine i sl.).

Partnerstvo i međusobna saradnja na svim nivoima upravljanja jasnije će definisati razvojne ciljeve i projekte u regionima. Planiranje i korišćenje finansijskih sredstava zahteva dobru koordinaciju svih učesnika, što se naročito odnosi na korišćenje sredstava iz pretpristupnih fondova EU.

Polazeći od prepoznavanja problema i definisaja ciljeva i metodoloških postavki Analize, definisani su predlozi prioritarnih mera i aktivnosti za predmetno područje.

Mere se definišu po analitičkim oblastima obuhvaćenih Analizom i prikazane su u sledećim tabelama:

Tabela 15. Mere za implementaciju Analize u oblasti uranovteženog razvoja i unapređene socijalne kohezije

URAVNOTEŽENI RAZVOJ I UNAPREĐENA SOCIJALNA KOHEZIJA	
Regionalni razvoj	- Usvajanje Strategije razvoja predmetne oblasti.
Demografski razvoj	- Usvajanje sveobuhvatne strategije usporavanje trenda opadanja prirodnog priraštaja.
Razvoj javnih službi	- decentralizacija usluga javnih službi i njihovo spuštanje na lokalni nivo; - jačanje kapaciteta primarne zdravstvene zaštite u pružanju preventivnih usluga; - poboljšanje lokalne putne mreže, kako bi se ostvarila poednaka dostupnost zdravstvenim uslugama za sve građane; - održavanje i unapređenje zaštite za najugroženije kategorije stanovništva, posebno u manjim mestima područja, efikasnim pružanjem postojećih i novih usluga; - obezbediti podršku zajedničkim programima javnog i privatnog sektora; - olakšati pristup za korišćenje objekata i prostora u javnom vlasništvu, kao i zakupa objekata u privatnom vlasništvu; - jačati prekograničnu saradnju u organizovanju svih vrsta i nivoa sportskih manifestacija, za sve kategorije stanovništva;

The project is co-financed by the European Union

Tabela 16. Mere za implementaciju Analize u oblasti regionalne konkurentnosti i pristupačnosti

REGIONALNA KONKURENTNOST I PRISTUPAČNOST	
Građevinsko zemljište:	<ul style="list-style-type: none"> - definisanje pitanja svojine na građevinskim zemljištem - utvrđivanje nosioca javne svojine: tržište zemljišta i kretanje cene zemljišta, razvoj partnerstva javnog i privatnog sektora putem različitih aranžmana, komunalno opremanje; - obezbeđenje finansijskih sredstava lokalnim zajednicama za obavljanje poslova upravljanja građevinskim zemljištem;
Privreda	<ul style="list-style-type: none"> - doneti programe koji će brzo dati pozitivne efekte i uticati na povećanje konkurentnosti; - sprovesti transformaciju poslovne infrastrukture koristeći benefite prekogranične saradnje; - inovativni razvoj pratećih uslužnih delatnosti; - oživljavanje industrijskih brownfield lokacija.
Poljoprivreda	<ul style="list-style-type: none"> - intenzivirati pašnjačku stočarsku proizvodnju koja pruža mogućnost očuvanja autohtonih rasa stoke; - iskoristiti geotermalne vode za uvećanje proizvodnje povrća i cveća u staklenicima i plastenicima i za proizvodnju riblje mlađi i konzumne ribe uzgajane u toploj vodi, - podizanje ribnjaka na svim manje plodnim područjima, koji imaju pristup dovoljnim količinama vode; - osmišljavanje alternativnih poljoprivrednih programa; - programi osavremenjavanja postojećih i podizanje novih prerađivačkih kapaciteta oslanjajući se na prekogranične kapacitete; - razvoj savetodavstva u regionu.
Turizam	<p>Podstaci dalji razvoj među formiranim ili započetim celinama turističke ponude:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Subotica sa Paličkim jezerom; - Specijalni rezervat prirode Gornje Podunavlje; - Selevenske pustare - Ruralni turizam - Banjski turizam <p>Usaglasiti turističku ponudu i promociju sa susednim regionima u Republici Mađarskoj i Republici Hrvatskoj.</p>

Tabela 17. Mere za implementaciju Analize u oblasti održivog korišćenja prirodnih resursa i zaštićene i unapređene životne sredine

ODRŽIVO KORIŠĆENJE PRIRODNIH RESURSA I ZAŠTIĆENA I UNAPREĐENA ŽIVOTNA SREDINA	
Poljoprivredno zemljište:	<ul style="list-style-type: none"> - uspostavljanje efikasnih mehanizama zaštite plodnih oraničnih zemljišta od preuzimanja u nepoljoprivredne svrhe; - komasacija poljoprivrednog zemljišta; - preduzimanje mera za sprečavanje ekoloških i zdravstvenih rizika vezanih za intenzivnu, monokulturnu i visoko mehanizovanu proizvodnju; - unapređenje sistema za navodnjavanje; - razvijanje bioloških - organskih sistema proizvodnje, redukovanje potrošnje mineralnih đubriva i pesticida.
Šumsko zemljište:	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje programa održivog gazdovanja šumama (ekološka, ekonomska i socijalna funkcija).

The project is co-financed by the European Union

	<ul style="list-style-type: none"> - Povećanje površina pod šumama - osnivanje novih šuma (zaštitni pojasevi, zasadi za pčelarstvo, zasadi za fitoremedijaciju, proizvodnju biomase...)
Mineralne sirovine:	<ul style="list-style-type: none"> - srediti svu raspoloživu geološku i srodnu dokumentaciju, posebno inovirati elaborate o rezervama i izraditi dugoročniji program geoloških istraživanja, geoloških resursa na području
Vodosnabdevanje	<ul style="list-style-type: none"> - Potrebno je pristupiti istraživanjima koja bi definisala izvorišta za regionalne sisteme, koji bi ukazao na moguće tehničke varijante ali i na investiciono-eksploatacione parametre. - potrebno je definisati prioritete u izgradnji kanalizacionih sistema i lokacija uređaja za prečišćavanje otpadnih voda shodno osjetljivosti recipijenta i njegovoj samoprečišćavajućoj moći, kao i najpovoljnije tehnologije za prečišćavanje;
Zaštita životne sredine	<ul style="list-style-type: none"> - indentifikacija najugroženijih lokaliteta na predmetnoj teritoriji - upravljanje otpadom na regionalnim principima - integralna zaštita prirodnih resursa - usklađivanje prostornog razvoja sa principima održivog razvoja

Tabela 18. **Mere za implementaciju Analize u oblasti zaštićenog i održivo korišćenog prirodnog i kulturnog nasleđa i predela**

ZAŠTIĆENO I ODRŽIVO KORIŠĆENO PRIRODNOG I KULTURNOG NASLEĐA I PREDEO	
Zaštita prirodnih dobara i biodiverziteta	<ul style="list-style-type: none"> - povećanje ukupne površine pod zaštitom na predmetnoj teritoriji; - proglašenje novih zaštićenih područja; - revizija statusa (vrste, režima i granica zaštite) ranije proglašenih zaštićenih područja - upisivanje Gornjeg Podunavlja na MaB Listu u okviru programa uspostavljanja prekograničnog rezervata biosfere "Dunav – Drava – Mura", u saradnji sa Mađarskom, Hrvatskom, Slovenijom i Austrijom); - izrada urbanističkih planova za lokalitete u zaštićenim područjima na kojima je registrovana ili planirana izgradnja većeg obima; - sanacija degradiranih prostora (kamenolomi, pozajmišta, divlje deponije) sa najznačajnijim nepovoljnim uticajem na prirodne vrednosti i životnu sredinu; - zasnivanje informacionog sistema o zaštićenim područjima i biodiverzitetu;
Zaštita i uređenje predela	<ul style="list-style-type: none"> - Integracije predela u međunarodne mreže; - Projekti prekogranične, transnacionalne i međuregionalne saradnje; - Sprovesti "Karakterizaciju predela" za ruralna i posebna prioritetna područja - Determinisanje postojećih i stvaranje novih karakterističnih predeonih celina i njihova interpretacija; - Razvoj sistema integrativnog pristupa zaštiti predela; -
Zaštita kulturnog nasleđa	<ul style="list-style-type: none"> - Održivo korišćenje materijalnog i nematerijalnog kulturno-istorijskog nasleđa i prirodnih resursa u programima razvoja (pre svega turizma); - Konzervacija i rehabilitacija kulturnog nasleđa sa ciljem promocije veće atraktivnosti područja; - formiranje baze podataka za sva kulturna dobra na predmetnom području

The project is co-financed by the European Union

Tabela 19. Mere za implementaciju Analize u oblasti prostorno funkcionalne integrisanosti u okruženje i razvoja funkcionalnih urbanih područja Subotice i Sombora

PROSTORNO-FUNKCIONALNA INTEGRISANOST U OKRUŽENJE I RAZVOJ FUNKCIONALNIH URBANIH PODRUČJA (FUP) SOMBORA I SUBOTICE	
Funkcionalno umrežavanje i razvoj gradova	<ul style="list-style-type: none"> - doneti prostorne i urbanističke planove za gradove i urbana naselja; - doneti podsticajne mere za projekte održivog razvoja gradova i inovacione projekte, uključujući projekte iz oblasti primene novih tehnologija, obnovljivih izvora energije; - formirati baze podataka o lokacijama planiranim za izgradnju, braunfild lokacijama i sl., čime će se omogućiti efikasnije i brže aktiviranje lokacija i izgradnja; - Potpisivanje dokumenta o strateškoj prekograničnoj saradnji nivou opštine; - jačati lokalne inicijative;
Ruralni razvoj	<ul style="list-style-type: none"> - zaustavljanje daljeg praznjenja ruralnih područja; - stimulacija i povećanje investiranja u ruralna područja; - povećanje nivoa kvaliteta življenja u seoskim područjima, podizanjem nivoa komunalne opremljenosti; - otvaranje novih radnih mesta, van poljoprivredne delatnosti; - podsticanje i razvoj malih pogona, pre svega za preradu poljoprivrednih proizvoda; - razvoj seoskog turizma i ugostiteljstva, sa ciljem bolje valorizacije sopstvene proizvodnje.
Putni saobraćaj	<ul style="list-style-type: none"> - prilagođavanje evropskim standardima, uvođenje novih tehnologija u upravljanju saobraćajem, formiranje regionalne baza podataka; - unapređenje bezbednosti saobraćaja; - razvoj saobraćaja kroz stimulisane ekološki prihvatljivih sistema i favorizovanje javnog prevoza putnika uz uvođenje naprednih tehnologija u nadzoru, kontroli i upravljanju saobraćajem;

Efikasnost sprovođenja Analize uslovljena je obezbeđenjem koordinacije predviđenih aktivnosti i različitih aktera/učesnika.

Polazeći od iskustava zemalja EU da se uspešna koordinacija može obezbediti primenom multisektorskog pristupa - kombinacije mera i instrumenata različitih politika prema tematskim oblastima i problemima koji se planom rešavaju, kao i uspostavljanjem institucionalno-organizacionih aranžmana i partnerstva na različitim relacijama (javni-privatni sektor, javne-nezavisne institucije/organizacije, nivo upravljanja-javnost i dr.).

Jedan od zadataka u efikasnoj upotrebi fondova EU je i uspešno programiranje i predlaganje projekata za finansiranje iz sredstva EU, u kom Vojvodina, sa svakom svojom opštinom, gradom i naseljenim mestom mora aktivno da učestvuje, naročito za IPA fondove

Zašto je recimo Palić uspeo da iskoristi svoj veliki prekogranični potencijal, svoje geotermalne resurse i položaj u blizini EU granice, dok naseljeno mesto Rabe, koje se nalazi na tromeđi država, od kojeg su dve punopravne članice EU, nije konkurisalo za EU projekte iz IPA fondova, niti je, iako je i nekim strateškim dokumentima DKMT strategije i drugim naglašen značaj izgradnje triplex privredne zone s obzirom na dobar geostrateški položaj, doživelo svoj procvat, ostaje kao otvoreno pitanje.

The project is co-financed by the European Union

Polazeći od predhodnih stavova u narednoj tabeli definisani su ključni akteri na svim nivoima na posmatranom području koji imaju ulogu u jačanju položaja marginalizovanih naselja i oblasti u pograničnim područjima.

Tabela 20. Analiza učesnika (aktera) u implementaciji mera i polje njihovog delovanja- Institucije države

INSTITUCIJE DRŽAVE:	
Lokalne	<ul style="list-style-type: none"> • Mesne zajednice • Lokalne Samouprave (Sombor, Subotica, Kanjiža i Novi Kneževac): kroz lokalnu političku vlast, uprava, javna i komunalna preduzeća i ustanove • Severnobanatski upravni okrug (Novi Kneževac i Kanjiža): u okviru nadležnosti okruga • Severnobački upravni okrug (Subotica) • Zapadnobački upravni okrug (Sombor)
Regionalne:	<ul style="list-style-type: none"> • Pokrajinski sekretarijati • Pokrajinska javna preduzeća i ustanove: JP Zavod za urbanizam Vojvodine, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture, Pokrajinski zavod zasocijalnu zaštitu.
Nacionalne:	<ul style="list-style-type: none"> • MINISTARSTVA: Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja, Ministarstvo lokalne samouprave

Tabela 21. Analiza učesnika (aktera) u implementaciji mera i polje njihovog delovanja- Razvojne agencije

RAZVOJNE AGENCIJE:	
Lokalne	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalna privredna komora Sombor
Regionalne	<ul style="list-style-type: none"> • Informacioni Centar za Razvoj Potiskog regiona (Kanjiža) • Privredna komora Vojvodine • Agencija za ravnomerni ekonomski razvoj AP Vojvodine • Regionalna razvojna agencija Bačke • Regionalna razvojna agencija Banata
Nacionalne	<ul style="list-style-type: none"> • Agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća • Republička agencija za prostorno planiranje
Globalne	

Tabela 22. Analiza učesnika (aktera) u implementaciji mera i polje njihovog delovanja- - Nevladine organizacije I udruženja građana

NEVLADINE ORGANIZACIJE I UDRUŽENJA GRAĐANA	
Lokalne	<p>SOMBOR:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bunjevačko kolo - Udruženje građana „Moj Sombor“ - Udruženje građana za izgradnju i razvoj eko-ruralnog turizma „Podunav“ Bački Monoštor - Udruženje građana „Propeler“ - Udruženje građana „Puls“ - Udruženje građana „Ravangrad“ - NVO „SO open“ - Udruženje građana „Somborski edukativni centar“ - Somborski Omladinski Boom - UG „Studio 5“

The project is co-financed by the European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

	<ul style="list-style-type: none"> - Nevladina organizacija Ženska Alternativa SUBOTICA: - Udruženje „Olovka piše srcem“ - Udruženje za očuvanje okruženja i graditeljskog nasleđa „PROTEGO“ - Centar za ekologiju i održivi razvoj „CEKOR“ - Udruženje ljubitelja prirode „RIPARIA“ - Ekološko udruženje građana HORIZONTI - Ekološko društvo „Rihard Čornai“ - Pokret gorana Subotice - Udruženje „TERRA'S“ - Green energy group „GEG“ - Udruženje građana „Kooperativa ASC“ - Kampanja „Očistimo jezero Palić“ i festival „Summer3p“ - Mobilna grupa studenata ekologije i zaštite životne sredine mobilna grupa studenata ekologije i zaštite životne sredine Zelena patrola” - Omladinski Eko Život - Mobilna grupa studenata ekologije i zaštite životne sredine - “Mladi i igra” - Udruženje građana za razvoj seoskog turizma “OSTORKA” - Udruženje građana “Palić ECO friends“ KANJIŽA: - „Eptimok“ - Kanjiža, - „DMO -Kanjiža“ - Kanjiža - <u>Centar za Razvoj Agrobiznisa - Horgos</u> NOVI KNEŽEVAC - RADIONICA KULTURE I ZABAVE - UDRUŽENJE ZA NEGOVANJE UMETNOSTI "FENIKS" - ZAVIČAJNI KLUB NOVOKNEŽEVAČKOG KRAJA ŽENSKA INICIJATIVA - MOST
Regionalne	<ul style="list-style-type: none"> - „Centar za održive zajednice“, Novi Sad - Udruženje građana „EVROPSKA VOJVODINA“, Novi Sad - „EKOLOŠKI POKRET NOVOG SADA“ - „ZELENA MREŽA VOJVODINE“

Tabela 23. Analiza učesnika (aktera) u implementaciji mera i polje njihovog delovanja- Privatni sektor

PRIVATNI SEKTOR	
Lokalne	Mali preduzetnici, zanatlije i porodični biznisi
Regionalne	<ul style="list-style-type: none"> - „Boreli“ – fabrika obuće - „Aleksandro“ – proizvodnja nameštaja - „Meteor komerc“ – fabrika stočne hrane - „Merkur“ – fabrika boje i lakova - „Ferrari plast“ – industrija plastičnih proizvoda - „Fiorano“ – proizvodnja tekstila - „Progetti“ – proizvodnja delova obuće - „Sunce“ – fabrika ulja i biljnih masti - „Sombormlin“ – mlinarska industrija - „Zadrugarka“ – fabrika stočne hrane - „Signal“ – proizvodnja saobraćajne signalizacije - „Fabrika akumulatora“ – proizvodnja akumulatora - „Zastava specijalni automobili“ – industrija specijalnih vozila

The project is co-financed by the
European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

	<ul style="list-style-type: none">- „Mara” – proizvodnja testenine- „Somboled” – proizvodnja mleka i mlečnih prerađevina- „Delta Agrar – Pioneer” – proizvodnja semena
--	--

The project is co-financed by the
European Union

9. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Analiza ukazuje na činjenicu da se u potrazi za razvojnom strategijom mora imati sveobuhvatni i integrativni pristup razvoju pograničnog područja. Razvojna strategija, koja će biti na neki način zajednički dokument za obe strane granice, srpsku i mađarsku, uključila bi u značajne aktivnosti na razvoju prekogranične saradnje i definisanje programa koji na najbolji način mogu da utiču na ukupni razvoj predmetne regije. U tom smislu, Analiza sugerše na to da će buduće mogućnosti za razvoj proizlaziti iz onih proizvodnih sektora ili sektora usluga u kojima ove četiri opštine poseduju, ili imaju potencijal da stvore komparativne ili konkurentne prednosti.

Ukratko, područje Analize, koja obuhvata Grad Sombor, Grad Suboticu, Opštinu Kanjiža, može se opisati na sledeći način:

Lokacija:

- dva dominantna regionalna centra sa mrežom ravnomerno raspoređenih naselja,
- geografski uslovi za povezivanje međunarodne saobraćajne veze preko Koridora VII (Dunav) i Koridora X (autoput E75),
- bogati poljoprivredni resursi,
- sektor usluga koji je u razvoju i
- razvijeno određeno iskustvo iz prekogranične saradnje

Razvojni potencijal u sledećim sektorima:

- Poljoprivreda,
- Sektor prerade hrane,
- Turizam,
- Usluge,
- Transport i
- Kompleks obrazovanih ustanova

Nasuprot prednostima, na posmatrano područje deluju i neki nesumnjivo negativni efekti (nedostaci), koje je takođe neophodno rešavati:

- Slabo strateško planiranje i nedovoljan fokus politike podsticaja konkurentnih sektora u regiji;
- Nedostatak inicijativa za prekograničnu saradnju odnosno njihova regionalna neujednačenost;
- Nedovoljno razvijeni modaliteti i nedovoljan kvalitet transportne mreže;
- Nedostatak ulaganja u lučku infrastrukturu, multi-modalne sisteme, logistiku, itd.;
- Zagađenje životne sredine i nepostojanje kvalitetne poslovne infrastrukture i infrastrukture za zaštitu životne sredine;
- Niska produktivnost rada odnosno nekonkurentna radna snaga;
- Nepostojanje integrisanog sistema zaštite prirode, kulturnog nasleđa i predela i usklađenost sa razvojem turizma.

Izazov je iskoristiti postojeće prednosti za ostvarenje maksimalnog rasta privrede i zapošljavanje. Istovremeno treba rešavati nedostatke koji mogu potencijalno da inhibiraju razvoj ekonomije u ovom regionu.

Međutim, pored ovih pitanja, koja su specifična za posmatrano područje, ostvarenje razvoja u budućnosti zavisice i od ostvarenja sledećih pretpostavki:

- Makroekonomska stabilnost u Republici Srbiji;
- Privlačenje većeg nivoa dotoka stranih investicija koji nisu vezani za privatizaciju - direktna strana ulaganja;

The project is co-financed by the
European Union

Hungary-Serbia
IPA Cross-border Co-operation Programme

-
- Rešavanje problema koji postoje u trenutno nedostajućoj ili neadekvatnoj infrastrukturi za “produktivne investicije”.

Materijal prikazan u Analizi predstavlja osnov za definisanje zajedničke metodologije za kompleksno i integrativno prostorni razvoj marginalizovanih naselja, odnosno za formiranje zajedničke razvojne strategije.

ANEKS 1

Tabela 1. A1. Prirodno kretanje stanovništva u području obuhvata Analize u periodu od 1961-2010. godine

Godina	Ime grada/opštine	Broj stanovnika	Živorodeni	Umrli	Prirodni priraštaj	Umrla odojčad	Na 1000 stanovnika			Umrla odojčad na 1000 živorođenih
							živorođeni	umrli	prirodni priraštaj	
1961	Grad Sombor	96 191	1489	939	550	127	15.5	9.8	5.7	85.3
	Opština Kanjiža	34960	553	382	171	31	15.8	10.9	4.9	56.1
	Opština Novi Kneževac	17831	288	196	92	16	16.2	11.0	5.2	55.6
	Grad Subotica	136782	2066	1429	637	141	15.1	10.4	4.7	68.2
	Područje Studije:	285.764	4396	2946	1450	315	15.4	10.3	5.1	71.7
1971	Grad Sombor	98080	1224	1029	195	51	12.5	10.5	2.0	41.7
	Opština Kanjiža	33 817	420	429	-9	6	12.4	12.7	-0.3	14.3
	Opština Novi Kneževac	16 509	183	206	-23	8	11.1	12.5	-1.4	43.7
	Grad Subotica	146 770	1808	1853	-45	71	12.3	12.6	-0.3	39.3
	Područje Studije:	295176	3635	3517	-118	136	12.3	11.9	-0.1	38.7
1981	Grad Sombor	99168	1246	1231	15	27	12.6	12.4	0.2	21.7
	Opština Kanjiža	32 709	415	505	-90	6	12.7	15.4	-2.7	14.5
	Opština Novi Kneževac	15 026	221	266	-45	4	14.7	17.7	-3.0	18.1
	Grad Subotica	154 611	2053	1985	68	35	13.3	12.8	0.5	17.0
	Područje Studije:	301514	3935	3987	-52	72	13.1	13.2	-0.2	13.2
1991	Grad Sombor	96104	1118	1333	-215	15	11.6	13.9	-2.3	13.4
	Opština Kanjiža	30 668	297	457	-160	2	9.7	14.9	-5.2	6.7
	Opština Novi Kneževac	13 816	144	264	-120	-	10.4	19.1	-8.7	-
	Grad Subotica	150 534	1646	2288	-642	25	10.9	15.2	-4.3	15.2
	Područje Studije:	291122	3205	4342	-1137	42	11.0	14.9	-3.9	13.1
2001	Grad Sombor	99600	848	1385	-537	9	8.5	13.9	-5.4	10.6
	Opština Kanjiža	28 689	239	492	-253	4	8.3	17.1	-8.8	16.7
	Opština Novi	13388	123	205	-82	1	9.2	15.3	-6.1	8.1

ANEKS 1

	Kneževac									
	Grad Subotica	152 119	1397	2303	-906	22	9.2	15.1	-5.9	15.7
	Područje Studije:	293796	2607	4385	-1778	36	8.9	14.9	-6.0	13.8
2010	Grad Sombor	88452	701	1401	-700	3	7.9	15.8	-7.9	4.3
	Opština Kanjiža	25 981	214	442	-228	1	8.2	17.0	-8.8	4.7
	Opština Novi Kneževac	11 361	96	202	-106	-	8.4	17.8	-9.3	-
	Grad Subotica	143 919	1290	2128	-838	6	9.0	14.8	-5.8	4.7
	Područje Studije:	269713	2301	4173	-1872	10	8.5	15.5	-6.9	4.3

Izvor: Republički zavod za statistiku

ANEKS 1

Tabela 2. A1. Starosna struktura stanovništvam 2011.

Popis	2002	2011
0-4	12593	11334
5-9	14526	12621
10-14	16555	12656
15-19	18888	14561
20-24	19923	15882
25-29	18806	17054
30-34	17744	18391
35-39	19601	17906
40-44	20995	17381
45-49	23274	19140
50-54	21811	19955
55-59	16730	21389
60-64	17139	19333
65-69	17066	14122
70-74	13911	12815
75-79	9160	10479
80 i više	6474	9104
Nepoznata starost	953	-
Ukupno:	286149	264069

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 3. A1. Broj preduzeća po sektoru delatnosti u 2011. godini

Region	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	Rudarstvo	Prerađivačka industrija	Snabdevanje električnom energijom, gasom i parom	Snabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama	Gradevinarstvo	Trgovina veliko i malo i popravka motornih vozila	Saobraćaj i skladištenje	Usluge smeštaja i ishrane	Informisanje i komunikacije	Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja	Poslovanje nekretninama	Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti	Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti	Državna uprava i obavezno socijalno osiguranje	Obrazovanje	Zdravstvena i socijalna zaštita	Umetnost, zabava i rekreacija	Ostale uslužne delatnosti	Domaćinstva koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe	Eksteritorijalne organizacije i tela	Bez oznake sektora	Ukupno
Vojvodina	2650	53	13996	107	465	7055	26127	8930	5988	1810	834	420	6813	2324	749	1357	1157	4851	14699	1		1019	101451
Republika Srbija	6538	500	56736	517	1373	28941	03330	32133	22520	8258	3173	1181	28967	9463	4311	4788	5009	17222	49888	4	1	3432	389005

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 4. A1. Broj preduzeća po sektoru delatnosti u 2011. Godini

Broj preduzeća po sektoru delatnosti u 2011.godini	Region	
	Vojvodina	Republika Srbija
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2650	6538
Rudarstvo	53	500
Prerađivačka industrija	13996	56736
Snabdevanje električnom energijom, gasom i parom	107	517
Snabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama	465	1373
Gradevinarstvo	7055	28941
Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	26127	10330
Saobraćaj i skladištenje	8930	32133
Usluge smeštaja i ishrane	5988	22520
Informisanje i komunikacije	1810	8258
Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja	834	3173
Poslovanje nekretninama	420	1181
Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti	6813	28967
Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti	2324	9463
Državna uprava i obavezno socijalno osiguranje	749	4311
Obrazovanje	1357	4788
Zdravstvena i socijalna zaštita	1157	5009
Umetnost, zabava i rekreacija	4851	17222
Ostale uslužne delatnosti	14699	49888
Domaćinstva koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe	1	4
Eksteritorijalne organizacije i tela		1
Bez oznake sektora	1019	3432
Ukupno	101451	389005

Izvor: Republički zavod za statistiku

ANEKS 1

Tabela 5. A1. Poljoprivredne površine, 2011.

Područje studije	Poljoprivredna površina	Oranice I bašte					Voćnjaci	Vinogradi	Livade	Pašnjaci
		Ukupno	Od toga							
			Žito	Industrijsko bilje	Povrtno bilje	Krmno bilje				
Grad Sombor	101.431	94.285	63.854	25.034	2.073	2.492	603	213	3.036	2.024
Opština Kanjiža	34.613	27.517	17.710	3.416	1.681	3.227	652	282	948	4.320
Opština Novi Kneževac	26.855	22.219	14.168	5.160	842	1.393	83	17	1.147	2.898
Grad Subotica	88.300	80.695	59.046	13.270	1.764	5.844	3.185	769	735	2.019
Područje studije	251.199	224.716	154.778	46.880	6.360	12.956	4.523	1.281	5.866	11.261

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 6. A1. Pregled poljoprivrednih površina- porodična gazdinstva , 2011.

Poljoprivredna površina	Oranice I bašte					u ha			
	Ukupno	Od toga				Voćnjaci	Vinogradi	Livade	Pašnjaci
		Žito	Industrijsko bilje	Povrtno bilje	Krmno bilje				
201.649	186.889	132.715	33.934	5.858	12.574	4.103	1.029	4.486	4.617

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 7. A1. Ratarstvo- Proizvodnja pšenice i kukuruza u periodu 2009-2011. godine

Godina	Pšenica					Kukuruz				
	Ukupan prinos, tona			Prosečan prinos kg		Ukupan prinos, tona			Prosečan prinos kg	
	Ukupno	Društvena svojina	Privatna svojina	Društvena svojina	Privatna svojina	Ukupno	Društvena svojina	Privatna svojina	Društvena svojina	Privatna svojina
2009	164776	58679	106097	4022	3220	587269	321206	266063	5474	4961
2010	136076	46910	89366	4009	3408	741044	93236	647808	7122	6381
2011	177687	54739	122948	5923	4748	702762	91575	611187	7004	5871

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 8. A1. Proizvodnja industrijskog i povrtnog bilja u periodu 2009-2011. godine

Godina	Šećerna repa		Suncokret		Pasulj		Krompir	
	Prinos		Prinos		Prinos		Prinos	
	Ukupno t	Po hektaru kg	Ukupno t	Po hektaru kg	Ukupno t	Po hektaru kg	Ukupno t	Po hektaru kg
2009	540569	38073	35128	2155	504	1153	32807	11615
2010	709453	48243	42491	2415	585	1561	27537	12207
2011	504528	43175	53174	2684	601	1324	25875	12520

Izvor: Republički zavod za statistiku

ANEKS 1

Tabela 9. A1. Proizvodnja voća i grožđa u periodu 2009-2011. godine

Godina	Jabuke			Šljive			Vinogradi		
	Broj rodni stabala	Prinos		Broj rodni stabala	Prinos		Broj rodni čokota hilj.	Prinos	
		Ukupan t	Po jednom stablu kg		Ukupan t	Po jednom stablu kg		Ukupan t	Po jednom stablu kg
2009	1279361	32607	23.0	423835	10468	25.4	5693	12357	2.3
2010	1242660	32022	20.2	437481	11921	24.1	5654	7410	1.4
2011	1303655	30283	19.4	443286	11298	26.4	5296	8650	1.9

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 10. A1. Zaposleni- struktura prema popisu 2011. godine

Zaposleni		Zaposleni u pravnim licima (privredna društva, preduzeća, ustanove, druge zadruge i druge organizacije)	Privatni preduzetnici (lica koja samostalno obavljaju delatnost i zaposleni kod njih)	Broj zaposlenih na 1000 stanovnika	
Ukupno	Od toga žene %			Ukupno	Zaposleni u pravnim licima (privredna društva, preduzeća, ustanove, druge zadruge i druge organizacije)
65.707	45.0%	52.973	12.734	249	48

Tabela 11. A1. Nezaposlenost u periodu 2009-2011. Godine

Godina	Ukupno	Prvi put traže zaposlenje		Bez kvalifikacija		Žene		Na 1000 stanovnika
		Svega	%	Svega	%	Svega	%	
2009	21.318	5.393	25.3	8.875	41.6%	10383	48.7	79
2010	21.447	5.509	25.7	8.407	39.2	10.312	48.1%	79
2011	21.661	5.792	26.7	8.635	39.9	10.364	47.9	81

Tabela 12. A1. Pregled strukture lekara po opštinama u 2011. Godini

Opština	Lekari				Stomatolozi	Farmaceuti	Broj stanovnika na jednog lekara
	Ukupno	Opšte medicine	Na specijalizaciji	Specijalisti			
Grad Sombor	284	40	38	206	29	34	308
Opština Kanjiža	44	17	5	22	7	4	586
Opština Novi Kneževac	34	7	11	16	3	1	328
Grad Subotica	339	64	62	213	42	44	422
Ukupno	701	128	116	457	81	83	378

Izvor: Republički zavod za statistiku

ANEKS 1

Tabela 13. A1. Korisnici socijalne zaštite po opštinama u 2011. Godini

Opština	Ukupno	Deca	Mladi	Odrasli	Ostareli
Grad Sombor	7902	1458	331	4325	1788
Opština Kanjiža	2907	935	328	1357	287
Opština Novi Kneževac	2286	646	177	916	547
Grad Subotica	9966	2087	1184	5178	1517
Ukupno	23061	5126	2020	11776	4139

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 14. A1. Ustanove za decu predškolskog uzrasta prema školskim godinama u periodu 2009-2011. Godine

Školska godina	Ustanove ukupno	Deca korisnici	Prema dužini dnevnog boravka			Deca koja borave besplatno
			do 6 časova	6-9 časova	9 časova i više	
2009/2010	106	7014	1142	1937	3935	1190
2010/2011	108	6874	2131	2230	2513	1112
2011/2012	108	6878	2099	1661	3118	1217

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 15. A1. Specijalne škole- osnovne i srednje na kraju školske godine 2010/2011.

Kraj školske godine	Osnovne škole			Srednje škole		
	Ukupno	Učenici		Ukupno	Učenici	
		Svega	Završili školu		Svega	Završili školu
2010/2011	12	400	48	3	144	49

Izvor: Republički zavod za statistiku

ANEX 2- Turizam na području Analize

Turizam

Područje obuhvaćeno Analizom obuhvata delove turističkog klastera Vojvodine (definisano u Strategiji razvoja turizma Srbije) i turističke destinacije Gornje Podunavlje I Subotica- Gornja Tisa (definisane u Regionalnom prostornom planu Autonomne Pokrajine Vojvodine). Postojeća turistička ponuda je na zadovoljavajućem nivou, jer spodručje Studije obuhvata čak dve ključne destinacije AP Vojvodine Suboticu I Palić sa okolinom I Gornje Podunavlje. Turizam u obuhvatu Studije ima osnovne karakteristike vojvođanskog turizma, jer obuhvata relativno sve segmente turističke ponude Vojvodine. Najrazvijeniju resursnu bazu, te samim tim I turističku ponudu regiona imaju gradovi Subotica I Sombor I opština Kanjiža zbog razvijenog banjskog turizma, dok je Opština Novi Kneževac najslabiji nosilac turističke ponude. Ovde treba naglasiti da su neodvoljno razvijeni potencijali reke Tisa, koja ima veliki značaj za razvoj prostora i naselja koja njoj gravitiraju i mogućnosti koje prostorni i materijalni resursi pružaju za unapređenje razvoja lokalnih zajednica i kvaliteta življenja stanovništva.

Za analizu postojećeg stanja turizma u području Analize posmatraće se turistički lokaliteti, smeštajni kapaciteti, prirodne i antropogene turističke resurse, turističke manifestacije, promet turista i broj ostvarenih noćenja u prethodnih nekoliko godina, na osnovu koga bi se mogla dati konačna ocena postojećeg stanja turizma.

Turistički lokaliteti- pregled po opštinama

Na teritoriji obuhvata studije nalazi se više turističkih lokaliteta i atrakcija od kojih Gornje Podunavlje, Subotica i Palić i Banja Kanjiža imaju nacionalni značaj. U daljem tekstu sledi njihov opis po opštinama.

Grad Sombor¹

Kulturna baština kao turistički resurs:

Dvorci. Okolina Sombora raspolaže sa više dvoraca i reprezentativnih objekata koji bi se mogli iskoristiti za turističke svrhe. Ovi objekti imaju izuzetnu prošlost i reprezentativnu arhitektoniku. Neki od ovih objekata poseduju i parkovske zasade retkih biljnih vrsta. Uglavnom su svi objekti u veoma lošem stanju. Neki su napušteni, a nekima je namena preimenovana pa se koriste kao škole, upravne zgrade i dr. Revitalizacijom ovih objekata dobili bi se veoma privlačni turistički objekti. Najinteresantniji objekti se nalaze u Riđici, kaštel „Redl“ u Rastini, „Baba pusta“ u Aleksa Šantiću, u Kljajićevu „Semze“, „Vamošer“ u Bačkom Monoštoru i dr.

Crkve. Svako naselje u somborskoj opštini raspolaže sa crkvom. Uglavnom su to barokne građevine sa kraja 18. veka, mnoštvo je većih i manjih sakralnih objekata po grobljima i naseljima. Revitalizacijom i pravim marketingom otvorili bi se ovi objekti za pristup gostima.

Manastiri. Manastir Svetog arhidakona Stevana, Franjevački manastir i Karmelićanski manastir su svedoci bogate religiozne baštine Sombora. Neki od ovih objekata raspolažu i mogućnošću uređenja objekata za smeštaj gostiju.

Vodice (Dorislovo, Čonoplja, Stapar, Čičovi, Milčić) su takođe mesta koja bi se uređenjem pristupnih puteva približili gostima i time unapredio hodočasnički turizam.

¹ Podaci preuzeti sa sajta www.visitsombor.org i Turističke organizacije Grada Sombora

Muzeji (Gradski muzej u Somboru). Muzej u Somboru raspolaže sa više različitih zbirki. Ove zbirke su sačinjene od materijala iz čitave Zapadno-bačke regije i veoma su bogate materijalima i od nacionalnog značaja. Ovaj muzej vrednošću svojih zbirki predstavlja sirovovinsku bazu za turizam ne samo ove regije već i šire.

Spomenici industrijske arhitekture, pre svega, prevodnica kod Bezdana, trebali bi se revitalizovati i otvoriti za turiste. Ovi objekti su često okruženi prelepom prirodom tako da bi se moglo razmišljati o uređenju smeštajnih kapaciteta u samim objektima.

Galerije (Galerija „Milan Konjović“, Galerija kulturnog centra „Laza Kostić“, Galerija Save Stojkova u preparandiji, Slikarski atelje „Višinka“, Atelje za vitraž „Stanišić“, Umetnička radionica „Knez“, Galerija „Art“, Galerija sa stalnom postavkom umetničkih slika rađenih u tehnici slame).

Stratišta Podunavskih Nemaca (Gakovo, Kruševlje, Kronić palata) su mesta koja zadnjih godina privlače sve više gostiju – bivših logoraša i njihovih potomaka. Ovi objekti su cilj dolaska velikih grupa Podunavskih Nemaca i svakako bi ih trebalo učiniti pristupačnijim i urediti njihove lokacije.

Rariteti („Bitka kod Sente“, najteža razglednica, „Sombor iz ptičije perspektive“) su svakako rariteti koji bi se u promociji grada morali izvući na posebno mesto. Radi se o raritetima visoke atraktivnosti.

Arheološki spomenici. Bilo da su nepokretni (Botranj) ili pokretni (arheološke zbirke po muzejima) uvek su veoma privlačni za turiste. Arheološki lokalitet „Botranj“ spada u srednjovekovne lokalitete i verovatno je najreprezentativniji lokalitet u somborskoj opštini. Iskopavanja na ovom lokalitetu su još u toku. Dosada je iskopana crkva, a radi se na iskopavanju samog naselja. Ovaj lokalitet mogao bi se nakon konzervacije učiniti pristupačan i za turističku posetu.

Balneoklimatološka područja kao turistički potencijal:

Područje opštine Sombor je bogato hidro potencijalom. Glavno hidrografsko obeležje opštine Sombor čini reka Dunav, sa svojim meandrima, mnogobrojnim rukavcima, barama, adama i ritovima, zatim manje reke Plazović i Mostonga, kao i kanali hidrosistema Dunav-Tisa-Dunav. Sve ove vode kao i bogatstvo geotermalnih i arterskih voda mogu značajno da se iskoriste za potrebe turizma u opštini.

Banja Bezdana odlikuje se termomineralnom vodom koja spada u red alkalno-murijatičnih voda temperature 25.5 stepeni. Prve bušotine ovde su izbušene još 1911. godine. Danas terapijski blok opremljen je sa 100 bolesničkih kreveta i dijagnostičkim centrom. Lečilište dnevno može da usluži oko 700 pacijenata. Pored rehabilitacione uloge ova banja je nedovoljno opremljena da svoje kapacitete ponudi za potrebe turizma. Bilo bi neophodno ovu banju pored rehabilitacione i lečilišne uloge, obogatiti drugim sportskorekreativnim, a naročito velnes sadržajima koji su sada trend u sličnim lečilištima u svetu.

Banja Svetozar Miletić u istoimenom naseljenom mestu je do 70-tih godina 20. veka postojalo lečilište sa lekovitim blatom. Ovo lečilište danas je potpuno napušteno. Revitalizacijom banje mogao bi se dobiti još jedan objekat zdravstvenog turizma.

Etnografski i prirodni potencijali za eko turizam

Specijalni rezervat „Gornje Podunavlje“. Odlikuje se brojnim meandrima, rukavcima, tonjama, močvarama, barama i adama. Reka Dunav izgrađuje nesvakidašnju sliku koju upotpunjuje očuvan i bujan živi svet. Nizijske ritske šume, vlažne livade, prostrani trstici i ševari, staništa su ugroženih, retkih i zaštićenih vrsta nacionalnog i međunarodnog značaja. Monoštorski rit, zajedno sa ostacima vlažnih područja na Karapandži i Štrpcu, biseri su „Gornjeg Podunavlja“ koji je zaštićen 1982. godine. Bogatstvo biološke raznovrsnosti predstavlja 51 biljna zajednica koje izgrađuju preko

1.000 biljnih vrsta. Deo ovog bogatstva ogleda se u prisustvu 55 vrsta riba, 11 vrsta vodozemaca, 9 vrsta gmizavaca, 230 vrsta ptica i 51 vrsta sisara, te ogroman broj beskičmenjaka. Pored šuma, karakteristična staništa su bare i močvare bogate insektima, ribama, vodozemcima i pticama močvaricama od kojih treba posebno izdvojiti: ritskog jelena, srndaća, divlju svinju, lisicu, kunu, jazavca, divlju mačku, orla belorepana, crnu rodu i dr. Rezervat je poznat po lovu koji se ovde sprovodi veoma kontrolisano. Močvarna i vodena staništa su centri i bogate florne raznovrsnosti u kojima rastu reliktna, retka i ugrožena biljna vrsta (borak, rebratica, jezičasti ljutić, močvarni kaćunak i dr.). U rezervatu su zastupljene i stepске livade sa različitim stepenom zastupljenosti. Dunav sa svojim rukavcima predstavlja i jedno od značajnih mrestilišta riba (šaran, štuka, smuđ, som). Sve prirodne raznolikosti rezervata veoma su privlačne za turiste različitih profila. Izgradnjom vizitorskog centra u okviru koga bi se izložile i prirodnjačke retkosti ovog rezervata, značajno bi se pospešila turistička ponuda ovog rezervata prirode.

Florističke retkosti u Somboru se odlikuje visokim kvalitetom i najvišom ekskluzivnošću. Pre svega se tu misli na sam grad Sombor poznat po svojim parkovskim površinama. Zatim se tome mogu pridodati i arboretumi oko dvoraca koji su još sačuvani (dvorac „Fernbah“ Aleksa Šantić) ili ostaci nekadašnjih arboretuma koje bi trebalo revitalizovati oko drugih reprezentativnih objekata ili dvoraca.

ZOO vrt „Miki“ takođe je primer kako ljubav pojedinca prema prirodi i njeno adekvatno tretiranje mogu stvoriti veoma atraktivne sadržaje turističke ponude. Ovaj ZOO vrt morao bi se dalje oplemenjivati i proširivati kako bi se povećala atraktivnost ovog područja koji je prvi značajan segment turističke ponude na ulazu u zemlju.

Ekološka učionica „Baračka“ zamišljen je za okupljanje mlađe populacije. Pogodno je za razne radionice, logore u prirodi. Objekat bi trebalo oplemeniti novim sadržajima i podići konfor ne narušavajući prirodni ambijent koji se nalazi u okolini ovog objekta.

Etno zbirke (Doroslovo, Zbirka lutaka u Bačkom Monoštoru, muzej duvana u Telečkoj) su primeri na koji način se kulturna baština naroda može predstaviti i ponuditi turističkom tržištu. Svakako da bi trebalo uticati da u svim ruralnim sredinama nastanu ovakve zbirke koje bi trebale da ukažu na etnološke dragocenosti ovog područja.

Stari zanati (Atelje „Stanišić“, galerija „Art“, umetnička radionica „Knez“, tkačnica svilenog damasta „Novitet“ - Bezdan) su primeri atraktivnih starih zanata po kojima je ovo područje bilo poznato. Ovakvi primeri morali bi se uvrstiti u deo turističke ponude ovog područja i aktivno prikazivati posetiocima grada.

Najveći problem kod etno baštine što sami građani nisu dovoljno svesni atraktivnosti etno sadržaja. Iz tog razloga trebalo bi vršiti stalnu edukaciju građana o tome kako se etno bogatstvo može najbolje prezentovati i iskoristiti u turističkom pogledu. Pri tome treba insistirati na pozitivnim primerima iz okoline naročito iz Republike Hrvatske i Republike Mađarske. Ovi modeli bi bili najprihvatljiviji za ovo područje. Takođe bi trebalo razmišljati o izgradnji jednog Tematskog parka sa etno – prirodnjačkim sadržajima. Kao dobar primer mogao bi se navesti primer Etno – istorijskog parka „Opustaser“ u Mađarskoj.

Sportsko- rekreativni objekti u funkciji razvoja turizma

Sam grad Sombor i okolna mesta raspolažu sa izuzetno skromnim sportsko-rekreativnim sadržajima koji bi se mogli koristiti u turističke svrhe. Postojeći objekti koriste se za rad mnogih sportskih klubova tako da je i njena tehnička opremljenost dosta zastarela. Od sportsko-rekreativnih objekata treba spomenuti sledeće:

- Gradska hala „Mostonga“ (košarka, odbojka, rukomet, fudbal);
- „Sokolski dom“ (košarka, odbojka, rukomet, fudbal, dizanje tegova, bodibilding, fitnes, gimnastika, boks, karate, aikido, rvanje, stoni tenis);
- Bazeni „Mostonga“, (rekreativno i sportsko plivanje, ronjenje na dah i dubinsko;

- Gradsko kupalište – „Štrand“, Čonopljansko jezero (kupanje, plivanje, ronjenje); Tenis tereni - Teniski tereni „Žak“, „Game“ i „Delić“ (sportski i rekreativni);
- Aerodrom „Sombor“ (padobranstvo);
- Fudbalski tereni (Gradski stadion) – FK „Radnički“ (fudbal i atletika);
- Atletska tartan staza - „Aerodrom“ (sve atletske discipline);
- Fitnes centri (bodibilding, fitnes i dizanje tegova);
- Lovišta (lov, posmatralje ptica i biljaka sportski i rekreativni ribolov);
- Staza za moto trke - „Lemeš ring“;
- Biciklistička tura Sombor – Osijek;
- Hipodrom „Sombor“ i jahački klub (sportsko i rekreativno jahanje).

Dobar položaj grada okruženog razuđenom morfologijom omogućava upražnjavanje mnogih sportsko-rekreativnih aktivnosti. Obnavljanjem postojećih objekata, kao i izgradnjom novih mogli bi se razviti već postojeći sportsko-rekreativni sadržaji ali i razviti neki novi koji dosada nisu postojali. Porastom standarda i smanjenjem radnog vremena raste potreba za sportsko- rekreativnim aktivnostima. Razvojem sportsko-rekreativne infrastrukture mogao bi se značajno povećati turistički promet.

Grad Subotica²

Subotica sa Palićem predstavlja jednu od najznačajnijih turističkih destinacija Republike Srbije. Izvanredno kulturno nasleđe, bogato ukrašene građevine, multikulturalni duh i evropski šarm su osobine koje čine ovaj grad drugačijim.

Subotica je poznata po svojoj opuštenoj atmosferi, dobroj hrani i kvalitetnim vinima. Festivali, događaji, koncerti, živopisan kulturni život tokom cele godine je razlog više da posetite naš grad. Povrh toga, Subotica nudi puno zanimljivih mesta za odmor i razonodu, kao i za mnogobrojne aktivnosti oko jezera, na ergelama, salašima, u šumama i lovištima.

Palić, jezero i naselje sa istim imenom, nalazi se 8 kilometara istočno od Subotice. On uvek nudi nešto novo i neponovljivo, a svake sezone su sadržaji na njemu sve bogatiji. Izvanredni objekti sa početka 20. veka (Vodotoranj, Velika terasa, Ženski štrand i Muzički paviljon), prelep park, prepoznatljivo jezero kao i mir i tišina, čine Palić idealnim prostorom za odmor i uživanje.

Trenutno se na Paliću može odresti u hotelima visoke kategorije, renoviranim luksuznim vilama izgrađenim u takozvanom "Palićkom stilu" ili mnogim objektima privatnog smeštaja. Odlični restorani i kafići, sportski i rekreativni tereni, tri plaže, termalni bazen, Zoološki vrt, biciklističke i pešačke staze, niz raznovrsnih događaja, dinamičan kulturni život, mogućnosti zabave i dodatni sadržaji čine sveobuhvatnu ponudu turističkog centra Palić.

Kulturna baština kao turistički resurs:

Gradska kuća, sinagoga, palata Rajhl i desetine drugih atraktivnih objekata svrstali su Suboticu među značajnije secesijske gradove u Evropi. Razuzdane, nesputane forme, pune zaobljenih linija i valovitih poteza, čudne kombinacije boja umesto monotonog sivila - prvo su što turista primeti kada dođe u Suboticu. Umetnički stil ili pravac, pan-evropska pojava, nastupao je u različitim zemljama pod različitim imenima: Art Nouveau, Jugendstil, Modernismo, Liberty Style i dr. Ovde, izuzetna i specifična, nosi naziv secesija ili mađarski szecesszió. Secesija inspiraciju nije tražila u predhonom epohama i umetničkim stilovima već je ideje tražila u prirodi, njenim oblicima i strukturi. Secesijski umetnici su verovali u Gesamtkunstwerk ili sveobuhvatnu umetničku formu, sintezu svih umetnosti gde su zgrade, nameštaj, tekstil... – sve je bilo u skladu jedno s drugim. Da bi se to postiglo, u Subotici kao i drugde u Evropi, samo najbolje zanatlije, majstori tog vremena, su pozivani da oblikuju spoljašnosti i unutrašnjosti secesijskih građevina. Secesija je bila popularna na prekretnici 19. na 20. vek a u Subotici od 1893 do 1913. To je bio period mira i ekonomskog napretka. Kroz

² Podaci preuzeti sa sajta www.visitsubotica.org i Turističke organizacije Grada Subotica

industrijalizaciju i urbanizaciju društvo se brzo menjalo. Nove tehnologije su uticale i na svakodnevni život ljudi i vreme za razonodu je postalo novi smisao života.

Gradski muzej je kompleksnog tipa sa arheološkom, etnološkom, istorijskom, umetničkom, prirodnačkom zbirkom i zbirkom legata. Stalna postavka muzeja je u pripremi, ali se zato održavaju brojne druge izložbe. Muzej je smešten u palatu koju su u stilu darmštatske secesije koja je 2008. godine adaptirana, kako bi odgovarala nameni i potrebama muzeja.

Galerije: Galerija "Likovni susreti", Galerija "dr Vinko Perčić", Galerija Otvorenog univerziteta, Galerija naive u tehnicu slame.

Pozorišta I bioskopi: Narodno pozorište "Scena Jadran", Pozorište "Deže Postoljani", Art bioskop Lifka, Bioskop "Eurocinema".

Sakralni objekti:

Katedrala. Građevina kasnog baroka, u narodu poznata kao Velika crkva, posvećena je zaštitnici Subotice Sv. Terezi Avilskoj čiji se lik nalazi i na gradskom grbu. Katedrala je podignuta 1779. godine i od tada je nekoliko puta je obnavljana. Godine 1974. Papa je nagradio crkvu naslovom manje bazilike.

Franjevačka crkva. Na ostacima srednjovekovne tvrđave, koja datira iz XV veka, podignuta je 1736. godine franjevačka crkva posvećena sv. Mihovilu. Uz crkvu je dograđen samostan u kom se nalazi kapela posvećena zavetnoj slici, Crnoj Gospi.

Srpska pravoslavna crkva. Crkva je podignuta je 1726. na najvišem delu nekadašnjeg starog grada. Sadašnji izgled ove barokne crkve datira iz 1910. godine, kada je podignut novi toranj i postavljen novi ikonostas. Crkva je posvećena Sv. Vaznesenju Gospodnjem.

Mala Sinagoga. Takozvana Mala sinagoga nalazi se u prizemlju zgrade Jevrejske opštine. Svojevremeno je ona služila kao zimska sinagoga. Ukrašena je minucioznim zidnim slikarstvom. Vitraž sa predstavom Nojevog goluba mira, dominira prostorom.

Muhadžir džamija je prvi islamski objekat koji je izgrađen u poslednja dva veka (2008. godine) na magistralnom putu koji spaja Sofiju i Budimpeštu. To je harmonična građevina sa kupolom i minaretom visokim 25 metara.

Srpska pravoslavna crkva u Aleksandrovu. Ova mala crkva, posvećena Svetom Dimitriju, nalazi se na periferiji grada. Posедуje izuzetno vredan ikonostas - prvi barokni u Srbiji, koji je u ovu crkvu premešten 1909. godine iz pravoslavne crkve u Subotici.

Mesto hodočašća- Bunarić. Na jugozapadnoj obali Palića, nalazi se mesto hodočašća dveju religija: za rimokatoličke i srpske pravoslavne vernike, pa stoga ima više imena: Bunarić (hrvatski), Szentkut (mađarski) i Vodice (srpski) – što na svim jezicima znači mali izvor ili bunar. U negovanom parku nalaze se dve kapelice, koje se mogu obići tokom cele godine, a najveća hodočašća su krajem avgusta.

Prirodni resursi kao turistički potencijal

Palić, jezero i naselje istog imena, nalazi se 8 kilometara od Subotice. Tajnovitost njegovih pejzaža oduvek je plnila srce generacija posetilaca. Jezero, raskošni parkovi, neobične građevine s početka 20 veka, nesvakidašnji mir i tišina čine Palić idealnim mestom za odmor. Luksuzni hoteli i vile te vrhunski gastronomski ponuda su odlike po kojima se Palić prepoznaje i pamti. Šetališta, plaže, biciklistička staza, kulturno-zabavni i sportski sadržaji, kao i raznovrsne manifestacije dopunjuju ponudu ove turističke destinacije.

Postoje legende koje kažu da je jezero ostatak Panonskog mora ali da je ono nastalo od suza pastira Pavla koji je tu napasao svoje stado. Jezero je nastalo u pradaвна vremena kao izdansko iako voda jezera najvećim delom potiče od padavina koje su ispunjavale udolinu. Voda se slivala sa okolnog

terena ispirajući natrijum hlorid i tako je jezero postalo slano. Jezero Palić se u pisanim dokumentima prvi put pominje 1462. godine kao Pali (Paly). Prvi crtež, odnosno mapa jezera (Paligo Palus) potiče iz 1690. godine.

Još se krajem XVIII veka znalo da jezerska voda i mulj imaju lekovita svojstva. Osim na lečenje (prvenstveno koštanih i kožnih obolenja) posetoci su na Palić dolazili i zbog izuzetno bogate ponude zabave. Zlatno doba Kupališta i Banje Palić počinje 1880-ih, nakon otvaranja pruge Budimpešta-Zemun 1883. godine i tramvajske linije do Subotice 1897.

Posle I Svetskog rata, tada već u sastavu Jugoslavije, na istočnoj obali Palića je izgrađen Veliki (Muški) štrand, najveći objekat te vrste u tadašnjoj Jugoslaviji. Posle II Svetskog rata nastavljeno je sa ulepšavanjem Palića. Godine 1950. u borovoj šumi izgrađena je moderna Letnja pozornica od netesanog kamena na kojoj su gostovali mnogi umetnici. Iste godine otvoren je ZOO vrt. Šesdesetih godina XX veka izgrađen je Sportski centar sa terenima za fudbal, odbojku, košarku, rukomet. Na istočnoj obali je podignuto Vikend naselje gde su mnoge subotičke firme izgradile odmarališta za svoje radnike.

Jezero je 1971. isušeno usled stalnog opadanja nivoa vode, vrućina, smanjenja ribljeg fonda, zastoja vetra i zbog otpadnih voda, i iz njega je povaden sav mulj. Izgrađen je prečistač za otpadnu vodu i 1976. jezero je ponovo napunjeno vodom i od onda se kvalitet jezerske vode pomno prati i čuva.

Godine 1978 iskopana je prva bušotina termomineralne vode na Paliću a 1984. je otvoren Termalni bazen. Uz postojeći prečistač, 1995 je pušten u rad kanal Tisa - Palić, što je u mnogome doprinelo poboljšanju kvaliteta jezerske vode. Palić je ustoličen kao kvalitetna i poznata turistička destinacija i od 2007. godine ima usvojen Plan razvoja Palića - Master plan.

Ludaško jezero - Specijalni rezervat prirode nalazi se dvadesetak kilometara severoistočno od Subotice. On uključuje Ludaško jezero i njegove obale duž sela Ludaš, Šupljak, Hajdukovo i Nosa. Pored očuvanih prirodnih vrednosti (brojne ptice, ribe i biljne vrste tipične za močvarni ekosistem) u ovom području se nalaze i brojne kulturne vrednosti: arheološka nalazišta, zanimljivi primeri ruralne i crkvene arhitektura i tradicionalnih zanata. Veličanstveni pejzaži, zajedno sa jezerom i njegovom visokom trskom su posebna vrednost rezervata. Obilazak rezervata prirode počinje iz Vizitorskog centra. Dve od četiri staze mogu se obići samostalno.

Vinarije:

Vinarija Tonković, Bački Vinogradi: Nedaleko od Palića, na brežuljcima Bačkih Vinograda na površini od sedam hektara, prostire se vinograd Vinarije Tonković. Preporuka ovoj vinariji je i sam naziv ovog naselja, koji svedoči o dugoj tradiciji proizvodnje vina u ovim krajevima. U vinogradu se nalazi lepo uređena salašarska kuća, koja je prilagođena potrebama degustacije vina i to isključivo kadarke - jedne od retkih sorti crvenog vina u regionu. Postoji još nekoliko vrsta sorte Kadarka kao što su Šiler, Kadarka roze, Bela kadarka itd. Ovu sortu vina karakteriše elegancija i pitkost. Takođe, karakteristiše je i blaga voćna aroma. U vinogradu, postoji i mala prodavnica, gde se prodaju flaširana vina kadarke proizvedene u ovoj vinariji.

Vinski dvor, Hajdukovo: Okružen vinogradima, Vinski dvor nudi širok izbor vina. Neka vina iz ovog vinograda imaju geografski zaštićeno poreklo i mogu se probati u starom zasvođenom vinskom podrumu. Šardone, sovinjon, pino i merlo su samo neka od vina koja se proizvode u ovoj vinariji. U sklopu vinarije nalazi se smeštajni objekat i restoran koji nudi veliki izbor specijaliteta mađarske kuhinje.

Vinarija DiBonis, Palić: Prirodno bogatstvo udruženo sa modernom tehnologijom je ono što vinarija DiBonis koristi za proizvodnju kvalitetnih vina i voćnih rakija. Kuve, kaberne, merlo ili rizling su samo neke od sorti koje se ovde proizvode. Uz vinariju nalazi se restoran Shiraz plus sa vinskim trezorom u kom se čuvaju kvalitetna i retka vina. U sredini vinograda se nalazi rustično odmorište za posetioce. Obilasci vinarije, degustacija vina i rakija se organizuju za individualne posetioce i grupe.

Vinski salaš Čuvardić, Kelebija: Na salašu, u starom porodičnom vinogradu, nalazi se Vinski salaš Čuvardić. To je prava domaćinska kuća sa raskošnom vinskom kartom starih autohtonih i novih sorti vina. Buvije, kadarka, perkuve su samo neke od sorti. Degustacije za manje grupe se organizuju u rustičnoj pudarskoj kući, a za veće u novom vinskom podrumu. Za najavljene grupe, organizuje se degustacija vina i pripremaju se specijaliteti stare domaće kuhinje.

Konoba Kujundžić, Subotica: Konoba se nalazi se u centru Subotice. Tradicija gajenja vinove loze, proizvodnje i pijenja vina se provlači kroz generacije. Domaćin u vinskoj konobi je vitez vina Arena Zabatkienis koji gostima predstavlja vina sa peska Subotičko-Horgoške peščare kevedinku, kadarku, rizling i mnoge druge.

Područje opštine Subotica karakteristično je po razvijenom seoskom- salašarskom turizmu. Turistima sun a raspolaganju salaši na Paliću i Ludašu: Salaš Jelen, Salaš, Đorđević, Majkin salaš, Cvetni salaš, Šardak šumski I Rokin salaš.

Sportsko- rekreativni objekti:

Jezero Palić nudi bezbroj mogućnosti za sportske aktivnosti na i oko jezera. Panonska nizija je idealna za duge šetnje i opuštajuće vožnje biciklom.

Bicikle se mogu iznajmiti na 3 mesta na Paliću. Takođe se mogu iznajmiti i pedaline, dok na jezeru postoji mali katamaran koji će vas na zahtev provozati jezerom. Novost na Paliću, za one koji se ne plaše da će se pokvasiti, su hodanje po vodi u džinovskoj lopti i veslanje na dasci. Tri plaže, otvoreni termalni bazen i nekoliko otvorenih bazena u hotelima su takođe na raspolaganju turistima.

-Su bike - Javni servis za iznajmljivanje bicikala, na parkingu kod restorana Mala gostiona <http://www.suparking.rs>

-Iznajmljivanje bicikala - parking kod restorana Mala gostiona <http://www.ellitepalic.rs>

-Čamci, bicikle, pedaline, waterball (balon za hodanje po vodi) - Dudaš klub, pored ženskog štranda

-Vožnja katamaranom - Jedro agencija, kod restorana Riblja čarda

-Veslanje na dasci - Jedriličarski klub

-Jedrenje - Jedriličarski klub <http://www.jk-palic.org.rs>

-Termalni bazen <http://www.park-palic.rs>

-Bazen hotela Prezident - Olge Penavin 2, <http://www.hotelprezident.com>

Samo nekoliko stotina metara od graničnog prelaza Kelebija, nalazi se ergela Kelebija. Savremene štale sa fijakerima i muzejem kočija, trkačka staza, jezerce i lep park su samo neke od stvari koje ćete zateći u ovoj nadaleko poznatoj ergeli. Ovde ima više od 60 lipicanera, a posetioci imaju priliku da jašu, da se provozaju kočijama ili samo da pogledaju kratak performans najboljih jahača ove ergele.

-Ergela Kelebija, Kelebija, Put Edvarda Kardelja 437, <http://www.lipicaner.com>

Dvanaest kilometara istočno od Subotice nalazi se selo Hajdukovo i Ludaško jezero. Jezero i močvare zajedno sa Selevenjskom pustarom su izuzetno bogate najrazličitijim vrstama ptica i istovremeno je područje koje je stanište retkih i ugroženih biljaka i životinja. Postoje četiri (od 700 m do 5500 m dužine) edukativne staze, koje kreću od modernog Vizitorskog centra, a nalaze se na severnoj obali jezera. Posmatranje ptica se organizuje od aprila do septembra. Pored Vizitorskog centra se nalazi i restoran, Sunjog čarda u kojoj posetioci mogu da uživaju u ribljim specijalitetima. Restoran se nalazi na obali Ludaškog jezera a pokriven je trščanim krovom. Čarda je otvorena od maja do novembra. Ako krenete istočno, naići ćete na stotinu godina staru seosku kuću, koja ima zanimljivu etnografsku, prirodnu i arheološku kolekciju predmeta nađenih u blizini jezera. To je Rokin salaš. Posete se mogu organizovati od sredine aprila do kraja oktobra. Uz južni obod jezera, nedaleko od Palića, nalazi se konjički centar Furioso .

- Vizitorski centar Ludaš, Hajdukovo, Prespanska 12 <http://www.ludas.rs>
- Sunjog čarda, Hajdukovo, Prespanska 12 <http://www.palic.rs>
- Posmatranje ptica, Riparia, NVO, <http://www.riparia.org>
- Rokin salaš, Hajdukovo, Nosa, <http://www.etnolife.org>
- Furioso konjički centar, Šupljak, Kostolanji Arpada 40, <http://www.furioso.rs>

Opština Novi Kneževac

Turistička ponuda opštine je nedovoljno razvijena, a osnovni problem razvoja su: neuređena infrastruktura za prijem gostiju, nedostatak smeštajnih kapaciteta, neiskorišćenost potencijala koje pruža reka Tisa, nepostojanje turističke organizacije, odsustvo regionalnog povezivanja u cilju upotpunjavanja ponude, nepostojanje prepoznatljivosti, simbola ili specifičnosti vezanih samo za Novi Kneževac.

Prirodni resursi kao potencijal za razvoj turizma

Kao potencijali za razvoj turizma navode se: reka Tisa, bogato lovište, arheološka nalazišta, blizina granice. Obala reke Tise je u odnosu na susedne opštine vrlo oskudno uređena, raspolaže samo osnovnom infrastrukturom za potrebe razvoja turizma (dovedena je voda i struja na plažu), nema bazena, uređenih kabina za presvlačenje, tuševa. Veliki problem predstavljaju i otpadne vode koje se izlivaju uzvodno od plaže.

Lovište „Veliki Siget“ ustanovljeno je 1994. godine i prostire se na 30539 hektara, od čega najveći deo predstavljaju njive (74%) i livade i pašnjaci (12,67%). Lovna površina čini 29085 hektara. Lovište je ravničarskog tipa i najvećim delom je pod poljoprivrednim kulturama. Najzastupljenije vrste divljači su: srna, zec, fazan i poljska jarebica. Jedan od zanimljivijih događaja koji se odvija na ovom lovištu jeste „Hajka na kočovatsku lisicu“, tradicionalna manifestacija u organizaciji Lovačkog društva „Fazan“ iz Banatskog Arandelova osmišljena sa ciljem da obogati turističku ponudu opštine Novi Kneževac, pre svega u segmentu lovnog turizma. Hajka se održava sredinom januara, i okuplja više od 150 lovaca iz čitave zemlje u nastojanju da dođu do vrednog trofeja, budući da je osnovna karakteristika kočovatske lisice izuzetan kvalitet krzna i istinska lukavost, što nadmetanje čini zanimljivijim.

Kulturni resursi kao turistički potencijal

Arheološki lokalitet Majdan- 1996. godine započela su prva istraživanja lokaliteta u istočnim baštama naselja Majdan koji krije ostatke manastira Orosloš, najstarije verskog objekta u Banatu, Do sada su otkriveni ostaci dve crkve iz XII i XIII veka i veliki broj grobova na osnovu čega se u velikoj meri može rekonstruisati život ljudi u srednjem veku na ovoj tada značajnoj raskrsnici trgovačkih puteva. Značaj lokaliteta potvrđuju i arheolozi iz Mađarske i Rumunije koji su organizovali i nekoliko poseta turista ovom lokalitetu. Značajnije turističke manifestacije: Hajka na kočovatsku lisicu (januar), Volim te Banate moj-izložba samostalnih stvaralaca rukotvorina (april), CES istraživanje uspešnosti gnežđenja ptica (april-jul), Lagani spust Tisom (avgust), Somijada- takmičenje u kujanju riblje čorbe (avgust), Međunarodni dan posmatranja ptica (oktobar).

Opština Kanjiža

Prirodni resursi kao turistički potencijal

Izuzetne prirodne karakteristike Kanjiže i Potisja, očuvana i nezagađena priroda, ambijent malih urbanih sredina pored reke Tise kao kostura. Prednost u odnosu na susede je u cenovnoj diferencijaciji skoro svih proizvoda iz strategije i akcionog plana što dovodi Kanjižu u poziciju korišćenja komparativnih prednosti. Vode Vojvodine nisu resurs samo za nautiku, nego upravo za integralni i raznovrstan proizvod sa kombinacijom- voda, prirodne

atrakcije, mali urbani prostori, koridori i aktivnosti u prirodi. Potencijali za razvoj opštine Kanjiža su:

- biološka i kulturološka raznovrsnost i atraktivnost Kanjiže i regiona,
- cvetanje Tise – ekološko – kulturološki fenomen,
- posle Dunava najatraktivniji plovni put međunarodnog značaja – reka Tisa
- Zaštićena područja,
- Živopisni mali grad sa bogatim kulturnim nasleđem,
- Autentično lice ruralne Vojvodine – Sever Bačke

"Banja Kanjiža" tokom više od devet decenija, razvila se u savremeni zavod za rehabilitaciju. Pruža gostoprimstvo onima, kojima su potrebni odmor, preventivni oporavak i medicinska rehabilitacija, kao i ugodnosti lekovite vode i blata. To je ambijent povoljan za one koji traže mir, zelenilo i komfor. Rehabilitaciono odeljenje je opremljeno najsavremenijim uređajima za fizikalnu medicinu i medicinsku rehabilitaciju. Mineralna voda i lekovito blato koriste se u lečenju reumatskih oboljenja, odnosno stanja nakon povrede koštano-zglobnog aparata, kao i u rekreativne svrhe. Kupanje i šetnje parkovima, izleti i posete kulturnim znamenitostima ovog kraja, omogućuju prijatan boravak i brz oporavak. Sportska hala sa 600 sedišta ima potrebne rekvizite za tzv. "male sportove" (rukomet, mali fudbal, košarku, odbojku, stoni tenis, džudo, rvanje), pa se može koristiti kako za rekreaciju, tako i za pripreme vrhunskih sportista. Posедуje i uređaje za klimatizaciju pa je pogodna i za organizovanje raznih sportskih i estradnih priredbi. Postoje još rukometni, fudbalski i dva teniska terena, kao i savremeno opremljena teretana sa 12 stanica. Zatvoreni bazeni U objektu "Aquamarin" postoje dva zatvorena bazena sa termalnom vodom, čije su dimenzije 25 x 12,5 m i 10 x 8 m. Veći bazen je dovoljne dubine za plivanje. Pored pacijenata, pristup bazenima imaju i građani u rekreativne svrhe. Takođe postoje sauna i trim-kabinet, gde nadzor vrši kvalifikovani rekreator.

Pregled najzastupljenijih vidova turizma u obuhvatu Analize

Resursnu i atrakcijsku osnovu područja obuhvata Studije u pogledu razvoja turizma čine prirodne vrednosti (reke - Dunav, Tisa i njihovi kanali, jezera - Palić, Ludaš, termalni i mineralni izvori sa banjama, kulturne vrednosti (gradovi i gradska jezgra, muzeji, galerije, ateljei), događaji (Međunarodni filmski festival "Palić", letnje pozorišne priredbe, konjske trke, berbanski dani, Dužijanca), gastronomija (autohtona jela i pića, festivali etno-hrane), aktivnosti (lov i ribolov).

Ključni turistički proizvodi/vidovi turizma su: događaji (manifestacije); specijalni interesi (biciklizam, jahanje, lov, ribolov, splavarenje, paraglajding i dr.); nautika; planine i jezera i ruralni turizam. Pored toga, najveći potencijal za gradski odmor i poslovni turizam je Subotica.

Ključne destinacije na području Vojvodine su: Palić i Subotica sa okolinom, i Gornje Podunavlje.

Ključni investicioni projekti bi bili: marine i turistički kompleksi uz Dunav I Tisu, Palić, hoteli u gradovima i mestima, salaši, novi tematizovani projekti, rehabilitacija banja i projekti turističke infrastrukture i sadržaji slobodnog vremena.

Razvojni prioriteti investicionih projekata do 2015. godine za podršku od strane države na teritoriji su Palić – Ludaš (restrukturiranje i rehabilitacija), 101+1 salaš (subregionalni razvojni projekt), Gornje Podunavlje (integralni destinacijski projekt).

Kongresni I poslovni turizam uz korišćenje drugih potencijala gradova ima velike prednosti za razvoj gradova Subotica I Sombor. City break ponuda za sada je najbolje razvijena u Subotici, koja je sa Palićem ujedn I najznačajnija turistička destinacija ovog područja.

Ovo područje odlikuje razvijen banjsko- lečilišni turizam. Neophodno je naglasiti da njemu prednjači Banja Kanjiža (sa najvećim brojem smeštajnih kapaciteta i sadržaja banjsko- lečilišnog turizma. Postojeće banje će biti naročito aktuelne kada budu izdiferencirale ponudu i fizički razdvojile

sadržaje za pacijente na lečenju i ponudu za turiste. U priobalnom pojasu Tise, na nekoliko mesta, na površinu izlaze i termomineralne vode, koje se u banjama koriste za potrebe lečenja ili su za sada samo neiskorišćeni potencijal. Postoji više izvora termomineralne vode koji još nisu kaptirani, te je njihova eksploatacija tek u najavi.

Osim termomineralnih izvora i banja, kao turističke atrakcije je neophodno izdvojiti da ovo područje obiluje značajnim prirodnim resursima, ekološkim sadržajima i oazama divlje lepote, koji mogu biti idealne destinacije za razvoj aktivnog, eko i turizma specijalnih interesa. Za razvoj ovih vidova turizma treba afirmisati i unaprediti specijalne rezervate kao što su: Gornje Podunavlje I Palić-Ludaš. Od navedenih rezervata ponuda eko turizma je dobro razvijena u ovim rezervatima.

Nasleđe kulturne prošlosti predstavlja veliki turistički potencijal. Brojnost i značaj spomenika kulture na ovom prostoru rezultat je bogate i burne prošlosti regiona, koji je tokom dugog niza vekova bio velika raskrsnica Balkana na kojoj su se sticale i mimoilazile civilizacije, kulture i narodi. Manifestacije i festivali su brojni, kako tradicionalni, tako i savremeni, ali se stiče utisak da su pravljene bez jasne strategije.

Crkve i kapele su brojne i pripadaju različitim konfesijama, što ide u prilog osnovnom zapažanju o raznolikosti naroda koji žive na ovom prostoru. Ustanove kulture tipa muzeja, galerija i pozorišta tipične su za veće gradove, a u manjim mestima funkciju organizovanja kulturnih aktivnosti imaju domovi kulture.

Razvoj nautike i nautičkog turizma na Dunavu I Tisi u području Studije još nije počeo. Postoje samo prirodni potencijali na koje ukazuje Strategija razvoja turizma Republike Srbije. Nautička sezona može da traje od aprila do oktobra. Nautička sezona, dakle, za razliku od kupališne, traje mnogo duže, što predstavlja moguće produžavanje sezone sa leta i na proleće i jesen.

Sportsko- rekreativni objekti, lovišta i bogat riblji fond odlikuju ovo područje, što je osnovni preduslov za ubrzan razvoj turizma specijalnih interesa.

Tabela 1. A2. Smeštajni kapaciteti

KAPACITETI ZA SMEŠTAJ TURISTA PREMA KATEGORIJI OBJEKTA I OPŠTINI								avgust 2011.
Srbija- sever								SEVERNO-BAČKA OBLAST
OPŠTINA	Šifra opštine	Kategorija	Broj poslovnih jedinica	Broj raspoloživih soba	Broj ležaja			Broj domaćinstava koja iznajmljuju sobe I stanove
					Ukupno	Stalnih	Pomoćnih	
Subotica	80438		25	920	2037	1852	185	61
Hoteli- ukupno		110	10	378	839	741	98	0
Hoteli sa 5 zvezdica		111	2	42	115	89	26	0
Hoteli sa 4 zvezdica		112	3	263	563	509	54	0
Hoteli sa 2 zvezdice		114	4	58	131	113	18	0
Hoteli koji još nisu kategorisani		119	1	15	30	30	0	0
Pansioni- ukupno		120	1	5	13	13	0	0
Pansioni koji još nisu kategorisani		129	1	5	13	13	0	0
Moteli- ukupno		130	1	23	48	48	0	0
Moteli sa 2 zvezdice		133	1	23	48	48	0	0
Prenoćišta (Konačišta)		140	2	43	129	126	3	0
Gostionice sa prenoćištem		180	1	13	31	29	2	0
Garni hoteli		190	5	177	325	307	18	0
Garni hoteli sa 4 zvezdice		192	2	118	201	201	0	0
Garni hoteli sa 2 zvezdice		194	2	36	76	62	14	0
Garni hoteli koji još nisu kategorisani		199	1	23	48	44	4	0
Radnička odmarališta		410	1	8	21	21	0	0
Kampovi -ukupno		600	1	7	14	14	0	0
Kampovi koji još nisu kategorisani		619	1	7	14	14	0	0
Privatne sobe- ukupno		709	...	216	503	460	43	61
Privatne sobe sa 1 zvezdicom		713	...	216	503	460	43	61
Ostali ugostiteljski smeštajni kapaciteti		950	3	50	114	93	21	0
Kanjiža	80195		7	268	716	637	79	9

ANEX 2- Turizam na području Analize

Hoteli- ukupno		110	2	87	222	202	20	0
Hoteli sa 3 zvezdice		113	1	55	142	142	0	0
Hoteli sa 2 zvezdice		114	1	32	80	60	20	0
Moteli- ukupno		130	1	14	40	40	0	0
Moteli koji još nisu kategorisani		139	1	14	40	40	0	0
Prenoćišta (Konačišta)		140	2	22	62	62	0	0
Garni hoteli		190	1	40	124	65	59	0
Garni hoteli sa 3 zvezdice		193	1	40	124	65	59	0
Banjska lječilišta		210	1	63	158	158	0	0
Privatne sobe- ukupno		709	...	42	110	110	0	9
Privatne sobe sa 1 zvezdicom		713	...	42	110	110	0	9
Novi Kneževac	80276		3	41	92	92	0	4
Pansioni- ukupno		120	1	8	23	23	0	0
Pansioni sa 4 zvezdice		121	1	8	23	23	0	0
Moteli- ukupno		130	1	10	23	23	0	0
Moteli sa 2 zvezdice		133	1	10	23	23	0	0
Prenoćišta (Konačišta)		140	1	7	14	14	0	0
Privatne sobe- ukupno		709	...	8	16	16	0	2
Privatne sobe sa 1 zvezdicom		713	...	8	16	16	0	2
Privatne kuće /stanovi –ukupno		720	...	8	16	16	0	2
Privatne kuće /stanovi sa 4 zvezdice		721	...	8	16	16	0	2
Sombor	80381		12	205	541	486	55	15
Hoteli- ukupno		110	2	82	204	165	39	0
Hoteli sa 2 zvezdice		114	1	62	154	120	34	0
Hoteli koji još nisu kategorisani		119	1	20	50	45	5	0
Moteli- ukupno		130	1	21	64	59	5	0
Moteli sa 4 zvezdice		131	1	21	64	59	5	0
Prenoćišta (Konačišta)		140	5	35	77	73	4	0
Gostionice sa prenoćištem		180	3	18	43	41	2	0
Privatne sobe- ukupno		709	...	25	53	48	5	13
Privatne sobe sa 1 zvezdicom		713	...	25	53	48	5	13
Privatne kuće /stanovi –ukupno		720	...	9	20	20	0	2
Privatne kuće /stanovi sa 2 zvezdice		723	...	9	20	20	0	2

ANEX 2- Turizam na području Analize

Ostali ugostiteljski smeštajni kapaciteti		950	1	15	80	80	0	0
Ukupno:			47	1434	3386	3067	319	89

ANEX 2- Turizam na području Analize

U celom području obuhvata Studije, evidentirani objekti za smeštaj su u funkciji turističke ponude. Uočeno je da pojedine opštine (Grad Subotica, opština Kanjiža I Grad Sombor) raspolažu raznovrsnijim i brojnim smeštajnim kapacitetima, dok opština Novi Kneževac ima manje raznovrsnu ugostiteljsku ponudu i/ili objekte sa nižom kategorijom. U opštini Novi Kneževac nema hotelskog smeštaja uopšte.

ANEX 2- Turizam na području Analize

Tabela 2. A2. Turistički promet

Godina	Turisti			Noćenja			Prosečan broj noćenja turista	
	Svega	Domaći	Strani	Svega	Domaći	Strani	Domaći	Strani
2009	74598	56195	18403	219056	182266	36970	2.9	2.0
2010	73755	53865	19890	204806	164638	40168	3.1	2.0
2011	74976	50815	24161	185242	133779	51463	3.6	2.1

25.8%, 26.2%, 25.9%

Analizom turističkog prometa i ostarenog broja noćenja u period 2009-2011. godine, prema podacima Republičkog Zavoda za Statistiku, vezanog za opštine obuhvaćene Prostornim planom mogu se izvesti sledeći zaključci:

- broj dolazaka turista se povećao na kraju posmatranog perioda, dok je opao broj noćenja turista. Posmatrano područje je ostvarivalo udeo od 25.8% 2009. godine, 26.2% 2010. godine I 25.9% od ukupnog prometa turista Vojvodine.
- prosečan broj noćenja turista je povećan na kraju u odnosu na početak posmatranog perioda
- najveći broj dolazaka i ostvarenih noćenja turista imale su Grad Subotica I opština Kanjiža
- domaća turistička tražnja je veća od inostrane, ali je zapažen porast povećanja stranih turista I njihovog ostvarenog broja noćenja
- turisti se zadržavaju u proseku 2-4 dana.

Za razvoj turizma u obuhvatu prvenstveno su neophodna ulaganja u turističku infrastrukturu, kreiranje programa atraktivnih turistima i projektovanje aktivnosti koje će ići u pravcu uspostavljanja područja kao jedinstvene turističke regije, njenog imidža i brenda. Isto tako, neophodno je obezbediti uslove za razvoj mogućih oblika turizma, koji bi bili u funkciji održivog razvoja. Oblici turizma koje treba unapređivati i razvijati su sledeći:

- spa i velnes
- turizam specijalnih interesa
- nautički turizam
- kulturne rute
- ruralni turizam i
- manifestacioni turizam.